

Az Európai Unió Hivatalos Lapja

C 349

Magyar nyelvű kiadás

Tájékoztatások és közlemények

66. évfolyam

2023. szeptember 29.

Tartalom

I Állásfoglalások, ajánlások és vélemények

VÉLEMÉNYEK

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 580. plenáris ülészsaka, 2023.7.12.–2023.7.13.

2023/C 349/01	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az adópolitika felülvizsgálata az alacsony jövedelmű háztartásoknak és a kiszolgáltatott csoportoknak a zöld átállás negatív hatásaitól való megvédése érdekében (saját kezdeményezésű vélemény)	1
2023/C 349/02	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A kollektív tárgyalási pozíció erősítése az Európai Unióban (saját kezdeményezésű vélemény)	7
2023/C 349/03	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az inflációval kapcsolatos és az energetikai intézkedések nyomon követése, valamint az Unió energetikai ellenálló képessége az alapvető gazdasági ágazatokban (saját kezdeményezésű vélemény)	12
2023/C 349/04	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Víztakarékos fogyasztás és a fogyasztók vízlábnymukkal kapcsolatos tudatossága (saját kezdeményezésű vélemény)	18
2023/C 349/05	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálata (feltáró vélemény)	24
2023/C 349/06	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az idősekre vonatkozó európai stratégia (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)	28
2023/C 349/07	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az európai ipar dekarbonizációja, valamint az innováció és a digitalizáció szerepe ennek hajtóerejeként (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)	36
2023/C 349/08	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A halászflootta dekarbonizációja (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)	41

2023/C 349/09	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az „uniós kék megállapodás” gazdaságtana – a vízzel kapcsolatos beruházási igények az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)	50
2023/C 349/10	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A vízhez való hozzáférés: a vízszegénység és az abból eredő szociálpolitikai hatások kezelése (saját kezdeményezésű vélemény)	60
2023/C 349/11	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Hogyan lehet megszólítani a célközönséget, és hogyan lehet eredményesen felhasználni a polgári vitacsoportok munkájának eredményeit? (saját kezdeményezésű vélemény)	69
2023/C 349/12	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Vízigényes iparágak és víztakarékos technológiák (saját kezdeményezésű vélemény)	74
2023/C 349/13	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Fenntartható vízgazdálkodás és éghajlati vészhelyzet: körforgásos és másfajta megoldások az EU agrár-élelmiszerrendszere számára a jövőbeli „kék megállapodásban” (saját kezdeményezésű vélemény)	80
2023/C 349/14	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Fenntartható és reziliens vízinfrastruktúrák és vízelosztó hálózatok (saját kezdeményezésű vélemény)	87
2023/C 349/15	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A véleményformálókön keresztül történő reklámozás és annak hatása a fogyasztókra (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)	94
2023/C 349/16	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A mentális egészség javítását célzó intézkedések (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)	100
2023/C 349/17	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Intézkedések a gyermekkori elhízás csökkentése érdekében (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)	108

III Előkészítő jogi aktusok

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 580. plenáris ülészeke, 2023.7.12.–2023.7.13.

2023/C 349/18	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a gigabites elektronikus hírközlő hálózatok kiépítési költségeinek csökkentésére irányuló intézkedésekről és a 2014/61/EU irányelv hatályon kívül helyezéséről (a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály) (COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))	116
2023/C 349/19	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a mosó- és tisztítószerekről és a felületaktív anyagokról, az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról és a 648/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))	121
2023/C 349/20	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Uniós cselekvési terv: A tengeri ökoszisztémák védelme és helyreállítása a fenntartható és reziliens halászat érdekében (COM(2023) 102 final)	127
2023/C 349/21	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és a tanácsi rendeletre az (EU) 2019/1242 rendeletnek az új nehézgépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírások megerősítése és a jelentéstételi kötelezettségek beillesztése tekintetében történő módosításáról, valamint az (EU) 2018/956 rendelet hatályon kívül helyezéséről (COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))	134

2023/C 349/22	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat a kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható ellátását biztosító keret létrehozásáról, valamint a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1724 és az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre [COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)] – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható kínálata a kettős átállás támogatására (COM(2023) 165 final)	142
2023/C 349/23	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye –Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Uniós biztonsági és védelmi újratervezés (JOIN(2023) 9 final)	155
2023/C 349/24	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a bankunió kiteljesítéséhez hozzájáruló válságkezelési és betétbiztosítási keretrendszer felülvizsgálatáról (COM(2023) 225 final) — Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a 806/2014/EU rendeletnek a korai beavatkozási intézkedések, a szanálási feltételek és a szanálási intézkedések finanszírozása tekintetében történő módosításáról (COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD)) — Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelv a 2014/59/EU irányelvnek a korai beavatkozási intézkedések, a szanálási feltételek és a szanálási intézkedések finanszírozása tekintetében történő módosításáról (COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD)) – Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelv a 2014/59/EU irányelvnek és a 806/2014/EU rendeletnek a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelmény egyes vonatkozásai tekintetében történő módosításáról (COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))	161
2023/C 349/25	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az (EU) 2019/881 rendeletnek az irányított biztonsági szolgáltatások tekintetében történő módosításáról (COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD) – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a kiberbiztonsági fenyegetések és események észlelése, valamint az azokra való felkészülés és reagálás céljából az Unión belüli szolidaritás és képességek megerősítését célzó intézkedések meghatározásáról (COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)	167
2023/C 349/26	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A beporzókról szóló uniós kezdeményezés felülvizsgálata – A beporzókra vonatkozó új megállapodás (COM(2023) 35 – final)	173
2023/C 349/27	Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – a) A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari terv: a nulla nettó kibocsátás kora (COM(2023) 62 final) – b) Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a nettó zero technológiai termékek európai gyártási ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról (a nettó zero iparról szóló jogszabály) (COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))	179

I

(Állásfoglalások, ajánlások és vélemények)

VÉLEMÉNYEK

EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG

AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG 580. PLENÁRIS ÜLÉSSZAKA, 2023.7.12.–
2023.7.13.**Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az adópolitika felülvizsgálata az alacsony
jövedelmű háztartásoknak és a kiszolgáltatott csoportoknak a zöld átállás negatív hatásaitól való
megvédése érdekében**

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/01)

Előadó: **Philip VON BROCKDORFF**

Közgyűlési határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	Gazdasági és monetáris unió, gazdasági és társadalmi kohézió
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.27.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	195/7/10

1. Következtetések és ajánlások

1.1 Az EGSZB megjegyzi, hogy a zöld átállás nem egyforma hatásokkal fog járni az EU-ban, és jelentős eltéréseket fog mutatni országonként, valamint a tagállamokon belüli különböző régiók között is. Emiatt a tagállamoknak ügyelniük kell az átállás okozta társadalmi kihívásokra, hogy növeljék az átállás legitimitását, fenntartsák a stabilitást és megtörjék a populista ellenállást.

1.2 Az EGSZB szerint a zöld átállással kapcsolatos számos jogalkotási aktus támogatása érdekében végzett európai bizottsági hatásvizsgálatok elsősorban általános, uniós perspektívára irányulnak, és gyakran nem elég mélyrehatóak az országonkénti és régiókénti megközelítéshez, amelyre szükség lenne ahhoz, hogy összpontosítani lehessen a helyi gazdaságokat és közösségeket érintő várható hatásokra (kivételez az energiaadó-irányelvvel kapcsolatos javaslat).

1.3 Az EGSZB ezenkívül úgy véli, hogy egy célzottabb elemzés rendkívül releváns adatokat szolgáltatna a zöld átállás által érintett háztartásokról, lehetővé téve ezáltal a kormányok számára, hogy megfelelőbb intézkedéseket hozzanak a jelenlegi folyamat szegényebb és kiszolgáltatott helyzetben lévő háztartásokra gyakorolt hatásának enyhítésére.

1.4 Az EGSZB két fő kockázatot emel ki a zöld átállással kapcsolatban a kedvezőtlen társadalmi és gazdasági következmények tekintetében, nevezetesen: i. a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedését; valamint ii. egyes ipari ágazatok és a kapcsolódó munkahelyek áthelyezését.

1.5 Az EGSZB ezért hangsúlyozza, hogy olyan méltányos átállásra van szükség, amely képes kezelni a klímasemlegességre való átállás foglalkoztatási és elosztási hatásait. Ebben az összefüggésben az EGSZB olyan újraelosztási intézkedéseket szorgalmaz, amelyek képesek pénzügyi forrásokat irányítani az alacsony jövedelmű háztartások és a kiszolgáltatott csoportok támogatására a társadalmi kirekesztődés minimalizálása érdekében, elkerülve, hogy a jelenlegi folyamat során tovább mélyüljenek a jövedelmi egyenlőtlenségek.

1.6 Azzal együtt, hogy a zöld átállással kapcsolatos adóztatás a tagállamok hatáskörébe tartozik, az EGSZB hangsúlyozza a nemzeti költségvetési intézkedések fontosságát a zöld átállás fenntarthatóbbá tétele és a lakosság leggyengébb rétegeire gyakorolt hatásának csökkentése tekintetében.

1.7 Az átállás során ezért a fiskális politikának három elemből kell összeállnia: a „szennyező fizet” elvből és az azt kiegészítő, az alacsony jövedelmű háztartásokat támogató újraelosztási intézkedésekből; célzott jövedelemtámogatásból; valamint az energiatakarékos háztartási termékekre vonatkozó adójóváírásokból. Ez a megközelítés i. támogatná az elektromos járművek beszerzését; ii. ösztönözné a zöld technológiák otthonokban való bevezetését; valamint iii. javítaná az épületek energiahatékonyságát (való igaz, hogy a felülvizsgált energiaadó-irányelv⁽¹⁾ szintén az energiahatékonyság javítását célozza a kiszolgáltatott csoportok egyidejű védelme mellett). A legalacsonyabb jövedelmű háztartások esetében, amelyek adókötelezettsége esetleg túl alacsony mértékű ahhoz, hogy adójóváírásban részesüljenek, optimális intézkedésként a jövedelemtámogatás ajánlott.

1.8 Az EGSZB úgy véli továbbá, hogy az állam azzal, hogy a zöld technológiák és termékek vásárlását és az azokba történő beruházásokat lehetővé tevő utalványokat oszt, segíthet a kiszolgáltatott csoportok támogatásában az átállás során.

1.9 Az elektromos járműveket vásárló magánszemélyeknek nyújtott, Hollandiában bevezetett adójóváírás jó példa a környezetbarát járművek vásárlásának ösztönzésére, amely ezzel párhuzamosan minimálisra csökkenti a – sok esetben a fogyasztók kárára a beszállítók javát szolgáló – támogatások miatti esetleges torzulásokat⁽²⁾.

1.10 Az EGSZB úgy véli továbbá, hogy alaposan meg lehetne vizsgálni az olyan tagállamok tapasztalatait, mint Németország, Franciaország és Olaszország, amelyek alacsonyabb héakulcsokat vezettek be az energiahatékony termékekre, az energiahatékony technológiákra és az épületek energiahatékonyságának növelését célzó otthonfelújításokra. A heta azonban definíció szerint nem progresszív. Annak érdekében, hogy egy ilyenfajta megközelítés az alacsony jövedelmű háztartásokra is alkalmazható legyen, kísérő intézkedésekre, például átalányösszegű kompenzációra lehet szükség, amelynek köszönhetően e háztartások körében is többen élnének ezzel a lehetőséggel. Az EGSZB rámutat továbbá arra, hogy az energiaközösségek ((EU) 2019/944 irányelv⁽³⁾) és a megújulóenergia-közösségek ((EU) 2018/2001 irányelv⁽⁴⁾) kulcsfontosságú eszközzé válhatnak a polgárok és a kiszolgáltatott csoportok számára a zöld átállás kezeléséhez.

1.11 Az EGSZB hangsúlyozza az Igazságos Átmenet Alap (IÁA) stratégiai szerepét. Ennek a pénzügyi eszköznek ténylegesen arra kell irányulnia, hogy kezelje az átállásnak a jelenleg nagymértékben fosszilis tüzelőanyagokra vagy jelentős üvegházhatásúgáz-kibocsátással járó tevékenységekre támaszkodó uniós gazdaságokra gyakorolt társadalmi-gazdasági hatását, és mindenekelőtt zökkenőmentessé tegye az átállást a jelenlegi változás által érintett munkavállalók és háztartások számára.

1.12 A korábbi véleményeiben foglaltaknak megfelelően az EGSZB megjegyzi, hogy az Igazságos Átmenet Alap, még ha stratégiai jelentőségű is, nem feltétlenül elegendő a folyamatban lévő gazdasági változások támogatásához, és ezért azt ki kell egészítenie egy megfelelően finanszírozott Szociális Klímaalapnak (SCF).

⁽¹⁾ A Tanács 2003/96/EK irányelve (2003. október 27.) az energiatermékek és a villamos energia közösségi adóztatási keretének átszervezéséről (HL L 283., 2003.10.31., 51. o.).

⁽²⁾ Hollandia ösztönzi a környezetbarát járművek vásárlását. A Climate Group jelentése szerint új akkumulátoros elektromos személygépkocsik vásárlására vagy lízingjére legfeljebb 4 000 EUR, kisteherautókéra pedig 5 000 EUR támogatás kapható. Léteznek olyan versenyképes adókedvezmények is, mint az alacsony súlyadó (MRB), a beszerzésiadó-mentesség (BPM) és a magáncélú használat adómentessége. Lásd: Netherlands: Taking action on zero emission vehicles.

⁽³⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/944 irányelve (2019. június 5.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2012/27/EU irányelv módosításáról (HL L 158., 2019.6.14., 125. o.).

⁽⁴⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/2001 irányelve (2018. december 11.) a megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról (HL L 328., 2018.12.21., 82. o.).

2. Bevezetés és háttér

2.1 A zöld átállás hatalmas kihívást jelent az EU és a jövő generációi számára, különösen az elhúzódó ukrajnai háború miatt, amely mind általánosságban, mind pedig az energiaágazatot illetően gazdasági bizonytalanságot okoz. Az EGSZB úgy véli, hogy az átállás sikeréhez társadalmi konszenzusra van szükség, ez pedig csak akkor érhető el, ha az egész EU-ban ténylegesen végrehajtják a támogató intézkedéseket, és megtörik a populista ellenállást.

2.2 Az EGSZB emlékeztet arra, hogy a zöld megállapodás az 1990-es szinthez képest 40 %-ról legalább 55 %-ra növelte az EU 2030-ra vonatkozó üvegházhatásúgázkibocsátás-csökkentési célkitűzését, és egyidejűleg rögzítette azt a célt, hogy 2050-re el kell érni a klímasemlegességet.

2.3 Az „Irány az 55 %!” intézkedéscsomag egy sor szakpolitikai javaslatot tartalmaz a 2030-ra kitűzött cél elérése érdekében, amelyekkel kapcsolatban az EGSZB hozzá kíván járulni egy olyan zöld átállás előmozdításához, amelyet egyrészt valamennyi érintett érdekelt fél teljes mértékben megért és oszt, másrészt amely nem okoz túlzott károkat a háztartásoknak és a kiszolgáltatók csoportoknak.

2.4 Magától értetődőnek tekintve, hogy a zöld átállás jelentős és régóta várt előnyökkel fog járni az egész EU-ban, ez a vélemény a folyamatban lévő zöld átállás rövid távon várható kedvezőtlen hatásaira összpontosít, különös tekintettel a társadalmi kirekesztődésre és a jövedelmi egyenlőtlenségekre, és olyan méltányos átállást sürget, amely arányos lehet az alacsony jövedelmű háztartások és a kiszolgáltatók csoportok tekintetében.

3. Általános és részletes megjegyzések

3.1 Az EGSZB megjegyzi, hogy a zöld átállás nem egyforma hatásokkal fog járni az EU-ban, hanem ellenkezőleg, valójában országonként, sőt a tagállamokon belüli különböző régiók és térségek között is jelentős eltéréseket fog mutatni, több gazdasági és társadalmi változó függvényében.

3.2 E tekintetben az EGSZB megjegyzi, hogy a széntartalmú fosszilis tüzelőanyagoktól nagymértékben függő régiók most is és a jövőben is különösen kiszolgáltatottak lesznek az átállás hatásaival és a munkahelyek esetleges megszűnésével szemben. Ezért a társadalmi kohézió támogatásához szükséges válaszokat – a szubszidiaritás elvével összhangban – az eltérő helyi körülmények alapján meglehetősen differenciáltan kell kezelni a tagállamok között, vagy akár régióként is. Az EGSZB azonban elismeri, hogy a felülvizsgált energiaadó-irányelv „átmeneti” időszak alkalmazását javasolja, valamint azt is lehetővé teszi, hogy a tagállamok a felülvizsgált adó bevezetését követően 10 évig mentesítsék a kiszolgáltatók helyzetben lévő háztartásokat a fűtésre használt energiatermékek után fizetendő adó alól.

3.3 Módszertani szempontból az EGSZB úgy véli, hogy az Európai Bizottság által eddig elvégzett hatásvizsgálati elemzések főként általános uniós perspektívát követnek, és nem elég mélyrehatóak az országonkénti és régiókénti megközelítéshez, amely képes arra összpontosítani, hogy várhatóan milyen hatásokat gyakorol az átállás a helyi gazdaságokra és közösségekre. E tekintetben az *energiaadó-irányelvre* vonatkozó javaslat kivétel, mivel azt célzott mikroelemzés előzte meg, amelyet szélesebb körben kellene alkalmazni a zöld megállapodás végrehajtása során.

3.4 Az EGSZB úgy véli, hogy egy célzottabb elemzés, amely maradéktalanul figyelembe tudja venni a helyi sajátosságokat, hasznos lenne, mivel értékes információkkal szolgálna, különösen a zöld átállás által érintett háztartásokról. Ez pedig lehetővé tenné a kormányok számára, hogy megfelelő intézkedéseket hozzanak a jelenlegi folyamat szegényebb háztartásokra és kiszolgáltatók csoportokra gyakorolt hatásának enyhítésére, mivel ők fognak szembesülni a legkritikusabb hatásokkal.

3.5 Az EGSZB véleménye szerint két fő kockázat áll fenn a zöld átállással kapcsolatban a kedvezőtlen társadalmi és gazdasági következmények tekintetében: i. a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése; valamint ii. egyes ipari ágazatok és a kapcsolódó munkahelyek áthelyezése.

3.6 Az EGSZB rámutat arra, hogy az éghajlatváltozás hatásaival szemben reziliens és alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való átállás különösen nagy kihívást jelent az alacsony jövedelmű háztartások és közösségek számára, főként azokban a régiókban, ahol a fejlettségi szint elmarad a városi területektől. Ezért rendkívül fontos, hogy az átmenetet megfelelő költségvetési intézkedések – többek között pénzügyi támogatások – kísérik a fent említett aggályok eloszlátása érdekében.

3.7 Az EGSZB emellett fel kívánja hívni a figyelmet azokra a lehetséges további terhekre, amelyek az átállás miatt nehezedhetnek a lakosság leggyengébb rétegeire, ezek közül is különösen a termékek árára, amely az átmeneti folyamat során jelentősen emelkedhet. Az átállás ugyanis felfelé hajthatja az energia- és üzemanyagárakat azok számára, akik ezt a legkevésbé tudják megfizetni, mivel az árakba beleszámítják a szén-dioxid-kibocsátás magasabb költségét. Ez a hatás különösen aggasztó a jelenlegi makrogazdasági környezetben, amelyben az év elején számos tagállam inflációs rátája magas volt ⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ Az infláció üteme az elmúlt hetekben lelassult.

3.8 Az EGSZB ezért kiáll amellett, hogy olyan méltányos átállásra van szükség, amely egyaránt kezeli a klímasemlegességre való átállás foglalkoztatási és elosztási hatásait. Ezt a megközelítést nem csupán kiegészítő korrekciós intézkedéseknek, hanem a zöld átállásra vonatkozó keretrendszer szerves részének kell tekinteni.

3.9 Az EGSZB hangsúlyozza az újraelosztási intézkedések szükségességét, amelyek lehetővé teszik, hogy pénzügyi források irányuljanak az alacsony jövedelmű háztartások és a kiszolgáltatott csoportok támogatására, megelőzendő a társadalmi kirekesztődést és a jövedelmi egyenlőtlenségek elmélyülését. Ezek az intézkedések megvalósulhatnak például a „szennyező fizet” elven alapuló környezetvédelmi adóztatás formájában, amelynek keretében a meghatározott küszöbérték feletti jövedelemmel rendelkezők magasabb díjakat fizetnek a nagy szén-dioxid-kibocsátású forrásból származó energia fogyasztásáért.

3.10 Azzal együtt, hogy a szubszidiaritás elve alapján a zöld átállással kapcsolatos adóztatás a tagállamok hatáskörébe tartozik, az EGSZB hangsúlyozza a nemzeti szinten elfogadott fiskális intézkedések fontosságát a zöld átállás fenntarthatóbbá tétele és a kiszolgáltatottakra gyakorolt hatásának csökkentése tekintetében, lehetőség szerint elkerülve a környezetvédelmi adókkal gyakran együtt járó regresszív hatásokat.

3.11 Az EGSZB szerint az átállás során a fiskális politikának három elemből kell összeállnia: a „szennyező fizet” elvből és az azt kiegészítő, az alacsony jövedelmű háztartásokat támogató újraelosztási intézkedésekből; célzott jövedelemtámogatásból; valamint az energiatakarékos háztartási termékekre vonatkozó adójóváírásokból. Ez a megközelítés i. támogatná az elektromos járművek beszerzését; ii. ösztönözné a zöld technológiák otthonokban való bevezetését; valamint iii. javítaná az épületek energiahatékonyágát. Az EGSZB ugyanakkor elismeri, hogy a felülvizsgált energiaadó-irányelv szintén az energiahatékonyág javítását célozza a kiszolgáltatott csoportok egyidejű védelme mellett. A legalacsonyabb jövedelmű háztartások esetében, amelyek adókötelezettsége esetleg túl alacsony mértékű ahhoz, hogy adójóváírásban részesüljenek, optimális intézkedésként a jövedelemtámogatás ajánlott.

3.12 Az EGSZB ezenkívül úgy véli, hogy az állam azzal, hogy a zöld technológiákba történő beruházásokat és a zöld termékek vásárlását szolgáló utalványokat bocsát ki, segíthet a kiszolgáltatott csoportok támogatásában az átállás során.

3.13 Az elektromos járműveket vásárló magánszemélyekre irányuló, Hollandiában bevezetett adóügyi intézkedések jó példát jelentenek az új generációs, környezetbarát járművek vásárlásának ösztönzésére, mivel csökkentik a szélesebb körben nyújtott támogatásokból eredő esetleges torzulásokat. Hollandiában az elektromos járművekkel kapcsolatos adóbarát megközelítés kiterjed a regisztrációs és a súlyadóra is, ami kedvező jogi keretet biztosít. E tekintetben az adójóváírásokkal meg lehet célozni kifejezetten a lakosság azon alacsony jövedelmű háztartásait, amelyek várhatóan a legtöbb nehézséggel szembesülnek a zöld technológiákra való átállás során.

3.14 Az EGSZB úgy véli, hogy tovább lehetne finomítani és alaposan meg lehetne vizsgálni az olyan tagállamok tapasztalatait, mint Németország, Franciaország és Olaszország, amelyek alacsonyabb héakulcsokat vezettek be az energiahatékony termékekre, az energiahatékony technológiákra és az épületek energiahatékonyágának növelését célzó otthonfelújításokra. A héa azonban definíció szerint nem progresszív. Annak érdekében, hogy egy ilyenfajta megközelítés az alacsony jövedelmű háztartásokra is alkalmazható legyen, kísérő intézkedésekre, például átalányösszegű kompenzációra lehet tehát szükség, amelynek köszönhetően e háztartások körében is többen élhetnek ezzel a lehetőséggel.

3.15 Az EGSZB kiemeli az Igazságos Átmenet Alap (IÁA) jelentőségét, amelyet nem lehet eléggé hangsúlyozni. Ennek a pénzügyi eszköznek ténylegesen arra kell irányulnia, hogy kezelje az átállásnak a jelenleg nagymértékben fosszilis tüzelőanyagokra vagy jelentős üvegházhatásúgáz-kibocsátással járó ipari tevékenységekre támaszkodó uniós gazdaságokra gyakorolt társadalmi-gazdasági hatását, és mindenekelőtt zökkenőmentesebbé tegye az átállást a kialakulóban lévő változás által érintett munkavállalók és háztartások számára.

3.16 A méltányos átállást támogató mechanizmus keretében biztosított közszektor-hitelezési eszközről szóló korábbi véleményében ⁽⁶⁾ már említetteknek megfelelően az EGSZB megjegyzi, hogy az Igazságos Átmenet Alap (IÁA) – bár fontos – a forrásai és a hatóköre tekintetében nem feltétlenül elegendő a folyamatban lévő gazdasági változások támogatásához. Ezért az Igazságos Átmenet Alapot ki kell egészítenie egy megfelelően finanszírozott Szociális Klímaalapnak, amint azt az EGSZB A Kohéziós Alapból és a Next Generation EU-ból finanszírozott éghajlati alkalmazkodási alap című véleményében ⁽⁷⁾ is ajánlotta.

⁽⁶⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a méltányos átállást támogató mechanizmus keretében biztosított közszektor-hitelezési eszközről (COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)); Módosított javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a Méltányos Átállást Támogató Alap létrehozásáról (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD))(HL C 429., 2020.12.11., 240. o.).

⁽⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Kohéziós Alapból és a Next Generation EU-ból finanszírozott éghajlati alkalmazkodási alap (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 486., 2022.12.21., 23. o.).

3.17 Az EGSZB rámutat arra, hogy egy ilyen kiegészítő alap célja az lenne, hogy megvédje az alacsony jövedelmű és kiszolgáltatott csoportokat az átállás kedvezőtlen hatásaitól. Ehhez a Szociális Klímaalaphoz olyan bevált gyakorlatoknak kell társulniuk, amelyek célja elsősorban a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedésének elkerülése. Ugyanakkor az EGSZB figyelmeztet arra, hogy jelenlegi felépítését és pénzügyi képességét tekintve (nem beszélve a végrehajtás egy évvel történő elhalasztásáról) a Szociális Klímaalap valószínűleg nem lesz elegendő a lakosság legsérülékenyebb rétegeinek hatékony támogatásához, amint azt már több érdekelt fél is hangsúlyozta. Példaként említhető, hogy a hagyományos járművekről az elektromos járművekre való átállás költsége pénzügyi ösztönzők vagy pénzügyi támogatás nélkül túl nagy, és így túl nehezen megoldhatóan bizonyulhat az alacsony jövedelmű és kiszolgáltatott helyzetben lévő háztartások számára ⁽⁸⁾.

3.18 Az EGSZB ezért javasolja, hogy az illetékes hatóságok európai és helyi szinten dolgozzanak ki megfelelő költségvetési politikákat az átállás kedvezőtlen következményeinek enyhítésére, anélkül azonban, hogy aláásnák a zöld beruházások és a fogyasztás tekintetében az átmeneti folyamat által megkövetelt változások ösztönzőit. Fontos, hogy e mechanizmusokat olyan intézkedések kísérjék, amelyek biztosítják az inkluzív kormányzást és a zöld átállás által leginkább érintett személyek aktív bekapcsolódását. Az EGSZB ugyanakkor elismeri, hogy a felülvizsgált energiaadó-irányelv egyes, az energiafogyasztás csökkentését célzó termékek vagy beruházások adóztatása kapcsán átmeneti időszakokat határoz meg.

3.19 Az EGSZB emlékeztetni kívánja a zöld átállásban érintett összes intézményt az európai, nemzeti, ágazati és regionális szintű szociális párbeszéd fontosságára és a civil társadalom valamennyi szinten történő bevonásának fontosságára. A szociális párbeszéd kulcsfontosságú szerepet játszik a zöld átalakulás irányításában és megkönnyítésében, biztosítva az összes érdekelt fél széles körű bevonását, és egyidejűleg Unió-szerte védelmezve a kiszolgáltatott csoportokat és a foglalkoztatási szinteket.

3.20 Az EGSZB rámutat arra, hogy számos európai országban már létezik progresszív adózás, vannak célzott jóléti rendszerek és szociális párbeszédre szolgáló megfelelő mechanizmusok, ezért az ilyen politikák elfogadása és további megerősítése alapulhat a meglévő bevált gyakorlatokon, és nagyon hasznos eszköznek bizonyulhat az egyenlőtlenségek és a társadalmi kirekesztődés további növekedésének megakadályozásában.

3.21 Az EGSZB határozottan úgy véli, hogy ha az európai országokban sikerül elérni az éghajlat-politikák széles körű megértését, valamint megteremteni azok politikai és társadalmi elfogadottságát, az erősebb és jobb zöld átállást fog eredményezni, amely azonban elveszíti legitimitását és erejét, amennyiben terhei és káros hatásai aránytalanul sújtják a szegényebb háztartásokat.

3.22 E tekintetben az EGSZB hangsúlyozza, hogy a kormányoknak – a civil társadalommal konzultálva – célzott és innovatív munkaerőpiaci politikák, többek között a magas szén-dioxid-kibocsátású iparágakban dolgozóknak szóló képzési és oktatási programok révén is törekedniük kell a zöld átállás foglalkoztatásra gyakorolt hatásának csökkentésére az EU leginkább érintett területein.

3.23 Az EGSZB kiemeli annak kockázatát, hogy a zöld átállás folyamata miatt nőhetnek a regionális egyenlőtlenségek az Európai Unión belül a fejlettebb gazdaságok és a még mindig nagymértékben magas szén-dioxid-kibocsátású iparágaktól függő gazdaságok között. Hasonlóképpen elmélyülhetnek az egyenlőtlenségek és a versenyképesség terén fennálló különbségek egyrészt az egyes országok és városi területek, másrészt a peremterületek, a vidéki és a távoli területek között.

3.24 Az EGSZB úgy véli, hogy a zöld átállás az európai zöld megállapodás éghajlat-politikai célkitűzéseinek, valamint a szociális jogok európai pillére szerinti szociális méltányossági menetrendnek az egyidejű megvalósítását követeli meg. A zöld átállás strukturális változást von maga után, amely változás várhatóan mind gazdasági, mind pedig társadalmi téren jelentkezik. Ahhoz, hogy az átállás sikeres legyen, szociális intézkedéseknek kell kísérniük: például olyan szociális beruházásoknak, amelyek célja a klímasemlegesség elősegítése, valamint egy olyan átállás megvalósítása, amely dinamikus és versenyképes, zöld munkahelyeket létrehozó és gazdasági növekedést generáló európai vállalkozásokat eredményez.

3.25 Az EGSZB ezért hangsúlyozza az EU-n belüli megerősített együttműködés fontosságát, amelyet hatékony politikai és szociális párbeszéd alapján kell kialakítani azzal a céllal, hogy kísérő gazdasági és szociális politikákat dolgozzanak ki a folyamatban lévő átmenet támogatására, megfelelően hozzáigazítva azt az érintett közösségek eltérő társadalmi és gazdasági körülményeihez.

⁽⁸⁾ Joanna Gill: Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost?, Reuters, 2022. december.

3.26 Ezt az együttműködésen alapuló megközelítést azon európai országok tekintetében is alkalmazni kell, amelyek nem tagjai az EU-nak, elkerülendő a vállalkozások és a foglalkoztatás olyan országokba történő áthelyezését, amelyek nem törekednek az EU által követetthez hasonló zöldebb és fenntarthatóbb gazdasági fejlődésre. Az ugyanis negatív hatást gyakorolhat a belső piacra és magára a zöld átállásra, mind a hatékonyság csökkenése, mind pedig a népesség leggyengébb rétegeire gyakorolt fokozott káros hatások tekintetében.

3.27 Az EGSZB további intézkedéseket szorgalmaz a tagállamok részéről az adókijátszás és az adókikerülés kezelése, valamint a közpénzekkel való visszaélések megakadályozása érdekében, ez ugyanis további forrásokat biztosítana az átállást támogató elosztási intézkedések finanszírozásához.

3.28 Végezetül az EGSZB rámutat arra, hogy az energiaközösségek ((EU) 2019/944 irányelv) és a megújulóenergia-közösségek ((EU) 2018/2001 irányelv) kulcsfontosságú eszközzé válhatnak a polgárok és a kiszolgáltatott csoportok számára a zöld átállás kezeléséhez. Ezek a közösségek bármilyen jogi formát ölthetnek (egyesületek, szervezetek, partnerségek, nonprofit szervezetek vagy kis- és középvállalkozások), megkönnyítve polgáraik számára, hogy más piaci szereplőkkel együtt összefogjanak, és közösen fektessenek be energetikai eszközökbe. Ez hozzájárulhat egy szén-dioxid-mentesebb és rugalmasabb energiarendszer kialakulásához, mivel az energiaközösségek lehetővé tehetik a polgárok számára, hogy a többi szereplővel egyenlő feltételek mellett férjenek hozzá az összes megfelelő energiapiachoz, csökkentve energiaköltségeiket vagy akár lehetővé téve a potenciális jövedelemszerzést is.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A kollektív tárgyalási pozíció erősítése az Európai Unióban**(saját kezdeményezésű vélemény)**

(2023/C 349/02)

Előadó: **Philip VON BROCKDORFF**

Közyűlési határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	az eljárási szabályzat 52. cikkének (2) bekezdése saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.21.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	152/4/9

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB megjegyzi, hogy a kollektív tárgyalás a munkaügyi kapcsolatok alapvető eszköze (természetesen feltételezve, hogy a munkaadók és a szakszervezetek hajlandóak részt venni a tárgyalásokon), és utal a közelmúltban végzett kutatásokra, amelyek szerint a szakszervezeti tagság egy bizonyos szint felett hozzájárul az országokon belüli jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, ezáltal enyhítve a társadalom különböző rétegei közötti, állandósult egyenlőtlenségeket.

1.2. Az EGSZB hangsúlyozza egy OECD-jelentés fontos megállapítását, amely szerint a béregyeztetés kulcsszerepet játszik abban, hogy a szociális partnerek figyelembe vegyék a bértmegállapodások által a versenyképességre kifejtett makrogazdasági hatásokat. Az EGSZB azt is megjegyzi, hogy ugyanez az OECD-jelentés hangsúlyozza, hogy a dinamikus és erős kollektív tárgyalások fontos szerepet töltenek be a termelékenység, a versenyképesség és a gazdasági növekedés előmozdításában.

1.3. Az EGSZB úgy véli, hogy a szakszervezetek és a munkáltatói szervezetek továbbra is fontos szerepet játszanak a gazdasági, foglalkoztatási és szociális politikák alakításában. A vállalati szintű vagy ágazati megállapodások hatálya alá tartozó munkavállalók száma azonban tovább csökken, ami gyengíti a szakszervezetek tárgyalási pozícióját.

1.4. Ezért fontos, hogy megtaláljuk annak módját, hogy a szakszervezetek, a munkáltatók és a kormányok szerepe előtérbe kerüljön a dinamikus munkaerőpiacon, és hogy meghatározzuk azokat a lehetőségeket, amelyek biztosítják, hogy a szociális párbeszéd – és a kollektív tárgyalási hatáskör – szilárd és megbízható struktúrái működőképesek maradjanak, tiszteletben tartva a szociális partnerek és a nemzeti munkaügyi kapcsolatok autonómiáját.

1.5. Az EGSZB úgy véli, hogy a szociális partnerek feladata, hogy meghatározzák a kollektív tárgyalások megfelelő struktúráját, és adott esetben a háromoldalú és kétoldalú szociális párbeszéd struktúráit is. Az EGSZB azt is elismeri, hogy a kormányok kulcsfontosságú szerepet játszanak a kollektív tárgyalás jelentőségének elismerésében az olyan feltételek biztosításával, amelyek elősegítik azt, védelmet nyújtanak a diszkriminatív gyakorlatokkal szemben, és megelőznek minden olyan próbálkozást, amely arra irányul, hogy a munkavállalókat korlátozzák szakszervezeti tagsági jogaik gyakorlásában.

1.6. Az EGSZB megjegyzi, hogy a szociális jogok európai pillére arra ösztönzi a szociális partnereket, hogy az őket érintő kérdésekben tárgyaljanak a kollektív szerződésekről, tiszteletben tartva autonómiájukat és a kollektív fellépéshez való jogukat ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ 8. alapelv.

1.7. Az EGSZB azt is megjegyzi, hogy az olyan új munkavégzési formák mint a platformgazdaság, új kihívások elé állítják a munkaügyi kapcsolatokat. Ez az új helyzet gyengíti a szakszervezetek hagyományosan betöltött intézményi szerepét a szervezett munkaerő képviselésével kapcsolatban, valamint a munkáltatói szervezeteknek mint a munkaerőpiac kulcsfontosságú érdekelt feleinek funkcióját.

1.8. Az EGSZB megjegyzi, hogy a munkahelyi innováció elengedhetetlen a vállalkozások sikeréhez, ezért azt ajánlja, hogy a kollektív tárgyalási folyamatok során a munkahelyi innovációkat kezeljék az általános kollektív tárgyalások és a szociális párbeszéd részeként.

1.9. Az EGSZB úgy véli, hogy az intenzív globális verseny és a megnövekedett energiaköltségek fényében esetleg olyan egyensúlyt kell találni, amelyben figyelembe veszik a kölcsönös érdekeket, például a munkavállalók magasabb megélhetési költségeit, elismerve ugyanakkor, hogy a szociális párbeszéd, annak részeként pedig a kollektív tárgyalások is hozzájárulhatnak a munkahelyi termelékenység növeléséhez.

1.10. Az EGSZB úgy véli továbbá, hogy a kollektív tárgyalások és a szociális párbeszéd – a nemzeti munkaügyi kapcsolatokkal összhangban – támogathatják az iparstratégiát a változó gazdasági feltételek mellett. Bár bizonyos fokú rugalmasságra szükség lehet, ezt a szociális partnerek közötti megállapodástól kell függővé tenni, anélkül, hogy ez veszélyeztetné a kollektív jogokat vagy a munkafeltételeket.

1.11. Az EGSZB megjegyzi, hogy a kollektív tárgyalások hatóköre azokban az európai országokban a legkiterjedtebb és a legstabilabb, ahol a tárgyalási rendszereket több munkáltató részvételével folytatott, ágazati, vagy néhány esetben – például Belgiumban – ágazatközi szinten zajló tárgyalások jellemzik.

1.12. Végezetül az EGSZB arra kéri a kormányokat, hogy adott esetben a közbeszerzést alkalmazzák a kollektív tárgyalások előmozdításának és elismerésének kiegészítő eszközeként.

2. Általános megjegyzések

2.1. A kollektív tárgyalás kulcsfontosságú folyamat a munkaügyi kapcsolatokban, amely tisztességes béreket és méltányos munkafeltételeket teremt valamennyi gazdasági ágazatban. Részt vesznek benne egyrészt a munkáltatók, másrészt a szakszervezetek. Miközben a kollektív tárgyalásokat már évek óta alkalmazzák, a szakszervezeti tagság az évek során folyamatosan csökkent. A kutatások azt mutatják, hogy a szakszervezeti tagság csökkenésével a szakszervezetek alkupoziciója gyengül, ami hatással van a munkavállalók szerzett jogaira és a kollektív tárgyalásokra⁽²⁾. A kollektív tárgyalási folyamat erősítése érdekében ugyanilyen fontos, hogy a vállalkozások részt vegyenek az érintett munkáltatói szövetségekben. A kutatások azt mutatják, hogy az ilyen szervezetek kulcsszerepet játszanak a jogi, munkaügyi és munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági előírások betartásának előmozdításában, különösen az informális gazdaságban⁽³⁾.

2.2. További kutatások arra is rávilágítanak, hogy a szakszervezetek mennyire fontos szerepet játszanak a társadalmi igazságosságot és a gazdasági jólétet támogató hatalmi egyensúly elérésében. Az empirikus eredmények azt mutatják, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek, a szakszervezeti létszám változásaival, fordított U-alakú pályát követnek. Kezdetben a jövedelmi egyenlőtlenség növekszik, és egyre több munkavállaló csatlakozik szakszervezetekhez. A jövedelmi egyenlőtlenség a fordított U-alakú pálya csúcsát akkor éri el, amikor a szakszervezeti sűrűség a 35–39 %-os tartományba ér. Ezután a jövedelmi egyenlőtlenség csökken, a szakszervezeti sűrűség pedig ezzel párhuzamosan tovább növekszik. Ezért ez a kutatás arra enged következtetni, hogy ha a tagság túllép egy meghatározott tartományon, az hozzájárul az országokon belüli jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez⁽⁴⁾.

2.3. Miközben a vállalati innovációk, a versenyképesség és a termelékenység a gazdasági növekedés kulcsfontosságú mozgatórugójának számít az erős versenynek kitett globális környezetben, mindhárom tényező nagymértékben támaszkodik a munkára és ahhoz a hozzáadott értékre, amelyet a munkavállalók biztosítanak az innováció, a versenyképesség és termelékenység eléréséhez. Mindez a szociális partnerek aktív részvételén és hozzájárulásán alapul.

⁽²⁾ Schnabel, C. (2020). *Union membership and collective bargaining: trends and determinants* (1–37. o.). Springer International Publishing.

⁽³⁾ ILO (2013). *The informal economy and decent work: A policy resource guide supporting transitions to formality*. Nemzetközi Munkaügyi Hivatal.

⁽⁴⁾ Montebello, R., Spiteri, J., & Von Brockdorff, P. (2022). Trade unions and income inequality: Evidence from a panel of European countries. *International Labour Review*.

2.4. Amint azt az EGSZB egyik korábbi véleményében ⁽⁵⁾ kifejtette, a hosszú távú érdekek érvényesítése révén történő hosszú távú értékteremtés továbbra is az ügyvezető igazgatók feladata lesz, ezért ösztönözni kell elszámoltathatóságuk javítását az üzleti fenntarthatóság szempontjából. Ezt az Európai Pénzügyi Beszámolási Tanácsadó Csoport (EFRAG) is kifejezetten elismerte a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolásról szóló irányelv (CSRD) alapján javasolt ESG-jelentéstételi követelmények részeként: a kollektív tárgyalások hatókörét és az alkalmazottakkal folytatott szociális párbeszédet a jogosult vállalkozásoknak közzé kell tenniük, hiszen a képzett, elkötelezett és értékes munkaerő a vállalkozások hosszú távú fenntarthatóságának ⁽⁶⁾ egyik kulcseleme.

2.5. A gazdasági reziliencia és a fenntarthatóság közvetve támogatja a társadalmi kohéziót, hiszen a reziliencia és a fenntarthatóság csak akkor érhető el, ha előtérbe kerülnek azok a hozzáadott értékek, amelyeket a munkaerő a gazdaság számára képes nyújtani. Ez a prioritás azokra a gazdaságokra jellemző, ahol a kollektív tárgyalás és általában a szociális párbeszéd virágzik, ezáltal pedig egyensúlyt teremt a gazdasági erőviszonyokban, ami előmozdítja a technológián és a munkaerőn alapuló vállalati innovációt, versenyképességet és termelékenységet.

2.6. Annak ellenére, hogy az Unióban csökken a szakszervezeti sűrűség, az EGSZB úgy véli, hogy a szakszervezetek – a néhány tagállamban megfigyelt csökkenés ellenére – még mindig kulcsszerepet játszanak a gazdasági, foglalkoztatási és szociálpolitikák alakításában. A kollektív szerződések hatálya alá tartozó munkavállalók száma azonban csökken. Egyes tagállamokban a munkáltatói szervezetek reprezentativitása is aggodalomra ad okot. Ezért fontos, hogy a szociális partnerek – egy támogató keret segítségével – megtalálják azokat a megoldásokat, amelyekkel biztosítani tudják, hogy a kollektív tárgyalások és a szociális párbeszéd a nemzeti körülményeknek és gyakorlatoknak megfelelően releváns és érdemi eszközként szolgálják céljukat. Az EGSZB megjegyzi, hogy a kollektív tárgyalás az ILO alkotmányában gyökerező alapvető jog ⁽⁷⁾. A kollektív tárgyalás ezenkívül egy olyan eszköz, amelyen keresztül a munkáltatók, szervezeteik és a szakszervezetek méltányos béreket és munkafeltételeket alakíthatnak ki, miközben figyelembe veszik a nemzeti gazdasági és társadalmi érdekeket is. Ennek kapcsán az EGSZB utal az egyesülési szabadságról és a szervezkedési jog védelméről szóló 87. sz. ILO-egyezményre is. Ezek a munkavállalók és a munkáltatók alapvető jogai, csakúgy mint az egyesüléstől való távolmaradás joga. A szilárd munkaügyi kapcsolatok azt is feltételezik, hogy a munkáltatók és a szakszervezetek hajlandóak egymással tárgyalni. Az adatok azt mutatják, hogy nem mindig ez a helyzet ⁽⁸⁾.

2.7. A vélemény célja tehát, hogy megvizsgálja a hanyatlás okait és következményeit, illetve megállításának lehetséges módjait, kiemelve a szakszervezetek, munkáltatók és kormányok szerepét a dinamikus munkaerőpiacon, és meghatározza azokat a lehetőségeket, amelyek biztosítják a kollektív tárgyalás szilárd és megbízható struktúráinak fennmaradását, tiszteletben tartva ugyanakkor a szociális partnerek autonómiáját és a nemzeti munkaügyi kapcsolatokat.

3. Részletes megjegyzések

3.1. Amint az a SOC/764 – A szociális párbeszéd erősítése című véleményben ⁽⁹⁾ is szerepel, a szociális párbeszéd (és ezzel együtt a kollektív tárgyalások) elkötelezettségének és hatékonyságának szintje országonként eltérő. Az EGSZB azonban úgy véli, hogy a nemzeti szociális partnereknek kell megállapodniuk az adott ország körülményeinek leginkább megfelelő kollektív tárgyalások kialakításáról.

3.2. Az EGSZB elismeri, hogy a kormányok kulcsfontosságú szerepet játszanak a kollektív tárgyalás jelentőségének elismerésében olyan feltételek biztosításával, amelyek elősegítik azt, védelmet nyújtanak a diszkriminatív gyakorlatokkal szemben, és megelőznek minden olyan próbálkozást, amely arra irányul, hogy a munkavállalókat korlátozzák szakszervezeti tagsági jogaik gyakorlásában. Ennek a háromoldalú keretnek tükröznie kell a szociális párbeszéd erősítéséről szóló európai bizottsági ajánlás legfontosabb pontjait, különös tekintettel a társadalmi méltányosság biztosítására és Európa jólétének és rezilienciájának fokozására.

3.3. Az EGSZB megjegyzi, hogy a szociális jogok európai pillére ⁽¹⁰⁾ arra ösztönzi a szociális partnereket, hogy tárgyaljanak a kollektív szerződésekről, tiszteletben tartva autonómiájukat és a kollektív fellépéshez való jogukat. Az EGSZB kéri továbbá, hogy konzultáljanak a szociális partnerekkel a gazdasági, foglalkoztatási és szociálpolitikák kialakításáról és

⁽⁵⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Nincs zöld megállapodás társadalmi megállapodás nélkül (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 341., 2021.8.24., 23. o.).

⁽⁶⁾ <https://www.efrag.org/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

⁽⁷⁾ Ezt a munka világára vonatkozó alapvető elvekről és jogokról szóló 1998. évi ILO-nyilatkozat is megerősíti.

⁽⁸⁾ Pisarczyk, Ł. (2023). Towards rebuilding collective bargaining? Poland in the face of contemporary challenges and changing European social policy. *Industrial Relations Journal*.

⁽⁹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat tanácsi ajánlásra a szociális párbeszéd uniós erősítéséről (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)); és a Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A szociális párbeszéd erősítése az Európai Unióban: a szociális párbeszéd teljes potenciáljának kihasználása a méltányos átállás kezelésében (COM(2023) 40 final)(HL C 228., 2023.6.29., 87. o.).

⁽¹⁰⁾ 8. alapelv.

végrehajtásáról. Sajnálatait fejezi ki azonban amiatt, hogy a konzultációkat nem ugyanolyan meggyőződéssel és elkötelezettséggel alkalmazzák az Unió különböző országaiban. Az EGSZB azt is megjegyzi, hogy a szociális jogok európai pillérével összhangban, adott esetben a szociális partnerek közötti megállapodásokat uniós és tagállami szinten kell végrehajtani. Ez az elv azt feltételezi, hogy egy minimális szintű védelem biztosítva van.

3.4. A munka világa folyamatosan változik, az új munkamódszerek európaiak millióinak munkával töltött életére vannak hatással. A platformgazdaság részét képező új munkavégzési formák hatalmas kihívások elé állítják a munkaügyi kapcsolatokat. Az EGSZB úgy véli, hogy ez az új helyzet mind a szakszervezeteket, mind a munkáltatói szervezeteket érintette, és mindkettőnek gyorsan kell alkalmazkodnia úgy, hogy közben meg tudják őrizni a munkavállalók alapvető jogait a platform-munkavállalókról szóló európai bizottsági irányelvjavaslat szellemében.

3.5. A kollektív tárgyalások döntő fontosságúak a szakszervezetek fennmaradása és relevanciája, valamint a munkáltatók és a munkavállalók közötti hatalmi egyensúly biztosítása szempontjából. Az EGSZB úgy véli, hogy a kollektív tárgyalásoknak és általában a szociális párbeszédnek támogatniuk kell a munkahelyi innovációkat is, egyrészt a termelékenység növelése, másrészt a munkavégzési gyakorlatok azon lehetséges változásainak kezelése érdekében, amelyek hatással vannak a munkavállalók jóllétére és munkával töltött életére. Az EGSZB elismeri, hogy ez további kihívást jelent a szakszervezetek számára. Ezzel ellentétben a munkáltatóknak továbbra is felelősséget kell vállalniuk a vállalati szinten hozott döntésekért. Azt ajánljuk, hogy a nemzeti munkaügyi kapcsolatrendszerek tiszteletben tartása mellett a szociális párbeszéd és a kollektív tárgyalások fontos szerepének részeként ismerjék el a szakszervezetek szerepét a munkahelyi innovációs folyamatokban.

3.6. Fontos kiemelni egy OECD-jelentés⁽¹¹⁾ megállapításait, amely megismétli, hogy a kollektív tárgyalás olyan kulcsfontosságú munkavállalói jog, amely a munkahelyi teljesítményt is javíthatja. A jelentés arra az aggasztó következtetésre jut, hogy ez a jog a munkaügyi kapcsolatok általános gyengülése, valamint az új és gyakran bizonytalan foglalkoztatási formák terjedése miatt nyomás alatt van. A jelentés megerősíti, hogy az Unióban jelentős nyomás nehezedik a kollektív tárgyalás gyakorlatára, és nagy szükség van politikai fellépésre. A jelentés minden olyan adatot tartalmaz, amely szükséges a kollektív tárgyalás gyakorlatának erősítéséhez, hogy az rugalmasabbá váljon és jobban reagáljon a munka változó világára. Ebben az összefüggésben az EGSZB úgy véli, hogy olyan egyensúlyt kell találni, amely figyelembe veszi a kölcsönös érdekeket, például a munkavállalók magasabb megélhetési költségeit, valamint a felerősödött globális versenyt, elismerve, hogy a szociális párbeszéd és a kollektív tárgyalások a munkahelyi innováció és a készségfejlesztés előmozdítása révén fellendíthetik a termelékenységet. Továbbá a kollektív tárgyalás és a szociális párbeszéd – a nemzeti munkaügyi kapcsolatokon alapulva – támogatni tudják az iparstratégiát a változó gazdasági feltételek között. Bár a szociális partnerek által elfogadott rugalmasságnak a változó körülményekhez való alkalmazkodást, valamint a vállalatok és a munkavállalók szükségleteinek kiegyensúlyozását kell szorgálnia, ez nem veszélyeztetheti a kollektív jogokat, és nem mehet a munkakörülmények rovására. Továbbá a jogszabályok vagy a kollektív tárgyalások által megfelelően szabályozott rugalmas munkavégzés mind a munkavállalók, mind a munkáltatók számára előnyökkel jár.

3.7. Ami a kollektív tárgyalási folyamatban szereplő vállalati szintű és ágazati megállapodásokat illeti, nincs olyan képlet, amellyel meg lehetne határozni, hogy melyiket lenne jobb alkalmazni. Ugyanakkor a kollektív tárgyalások hatókörének bővítése érdekében – amint azt a megfelelő minimálbérekéről szóló irányelv⁽¹²⁾ is kimondja – az egyes tagállamokban a szociális partnerek feladata, hogy elemezzék a két megállapodási forma előnyeit és hátrányait, és meghatározzák, hogy az ágazati vagy a vállalati szintű megállapodások, vagy ezek kombinációja lenne-e a legjobb megoldás a kollektív tárgyalások hatókörének növelésére. A kutatások például azt mutatják, hogy a kollektív tárgyalások hatóköre azokban az európai országokban a legkiterjedtebb és a legstabilabb, ahol a tárgyalási rendszereket több munkáltató részvételével folytatott, ágazati, vagy néhány esetben – például Belgiumban – ágazatközi szinten zajló tárgyalások jellemzik⁽¹³⁾. A hatókör növelésére irányuló erőfeszítéseknek természetesen figyelembe kell venniük az egyes országokban uralkodó körülményeket.

3.8. Az EGSZB elismeri, hogy a szakszervezetek és a munkáltatói szervezetek taglétszámának növelése továbbra is hatalmas kihívás marad, és mivel a szociális párbeszéd és a kollektív tárgyalások önkéntes jellegűek – ahogy annak lennie kell –, azt ajánljuk, hogy az egyes tagállamok szociális partnerei a szervezeteik fenntartható taglétszámának biztosítására alkalmas módszerek feltárásával kezeljék ezt a kihívást.

⁽¹¹⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽¹²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2041 irányelve (2022. október 19.) az Európai Unióban biztosítandó megfelelő minimálbérekéről (HL L 275., 2022.10.25., 33. o.).

⁽¹³⁾ <https://www.etui.org/services/facts-figures/benchmarks/what-s-happening-to-collective-bargaining-in-europe>.

3.9. Az EGSZB elismeri, hogy a nemzeti munkaügyi kapcsolatrendszerek sokfélesége tükrözi a tagállamok eltérő gazdasági és politikai helyzetét. Az Európai Bizottság egyik feljegyzése ⁽¹⁴⁾ szerint a kollektív tárgyalásokra jellemző, hogy vállalati szinten a decentralizált tárgyalási forma felé mozdulnak el. Az adatok alátámasztják, hogy a kollektív tárgyalás hatóköre szélesedett ott, ahol a tárgyalás centralizált, a munkavállalók szervezeti aránya magasabb és ahol bevett gyakorlat, hogy a megállapodásokat kiterjesztik a nem aláíró felekre.

3.10. Az EGSZB hangsúlyozza egy OECD-jelentés fontos megállapítását is, amely szerint a béregyeztetés kulcsszerepet játszik abban, hogy a szociális partnerek figyelembe vegyék az üzleti ciklus helyzetét és a bérmegállapodások által a versenyképességre kifejtett makrogazdasági hatásokat ⁽¹⁵⁾. Továbbá az EGSZB úgy véli, hogy a tárgyalási folyamat a vállalatnál – legyen az kis- vagy nagyvállalat – uralkodó körülményektől függ.

3.11. Az EGSZB sürgeti a szociális partnereket, hogy növeljék a kollektív tárgyalási rendszerek jelentőségét azáltal, hogy megvizsgálják, hogy a kollektív tárgyalás hogyan tud valamennyi szinten – az egyensúlyt megtartva – hozzáadott értéket biztosítani a munkavállalók és a munkáltatók számára egyaránt, a gazdaság és a társadalom valamennyi szektorában. Ebben az összefüggésben helyénvaló figyelembe venni az OECD foglalkoztatási kilátásokról szóló legutóbbi jelentését, amely hangsúlyozza a dinamikus és megerősített kollektív tárgyalás szerepét a termelékenység, a versenyképesség és a gazdasági növekedés előmozdításában.

3.12. Az EGSZB megjegyzi, hogy a kormányok fontos szerepet játszanak vagy játszhatnak a munkáltatókkal és a szakszervezetekkel való szorosabb együttműködésben és a makrogazdasági politikák támogatásában. A kormányok természetesen maguk is jelentős munkáltatóknak számítanak, és gyakran tárgyalnak a munkavállalókat képviselő szakszervezetekkel, amivel egyes tagállamokban mintát alakíthatnak ki az egész gazdaságra nézve. Emellett a kormányok kulcsszerepet játszanak az ágazati békés viszonyok, az árstabilitás, a fokozott termelékenység és a megkülönböztetésmentes foglalkoztatási minták megfelelő feltételeinek biztosításában. E célkitűzések elérése érdekében és a szociális partnerek autonómiájának tiszteletben tartása mellett az EGSZB kéri a kollektív tárgyalások erősítését annak érdekében, hogy jobb eredmények szülessenek a vállalkozások és a munkavállalók számára. Az egyik intézkedésként azt ajánljuk a kormányoknak, hogy a közbeszerzést – adott esetben – kiegészítő eszközként használják fel a kollektív tárgyalások előmozdítására és támogatására. Ezt az EGSZB két korábbi véleményében is kifejtette ⁽¹⁶⁾.

3.13. Amint azt korábban említettük, szükség lehet közösen elfogadott rugalmasságra a kollektív tárgyalások során. Az EGSZB azonban úgy véli, hogy a kollektív szerződések megállapodás szerinti módosításainak egyensúlyt kell teremteniük a két fél érdekei között, előnyöket is biztosítva számukra. Bár a nemzeti és ágazati szintű megállapodásokat is támogatni kell, az EGSZB elismeri, hogy a vállalati szintű tárgyalások tekintetében a rugalmas munkavégzés, amelyet jogszabályok vagy kollektív tárgyalások által szabályoznak, a munkáltatók és a munkavállalók számára egyaránt előnyös lehet. Az ilyen tárgyalásoknak a kölcsönös bizalmon és a hatékony tárgyalási struktúrákon kell alapulniuk, biztosítva ugyanakkor, hogy a munkafeltételek ne romolhassanak. Ugyanakkor ahol csak lehetséges, meg kell találni a középutat, amely által a decentralizált rendszerek szervezettebbé válnak, és lehetővé teszik az ágazati megállapodások számára, hogy átfogó keretfeltételeket határozzanak meg, részletes rendelkezéseket írva elő a vállalati szintű tárgyalásokhoz. A kutatások arra utalnak, hogy a kollektív tárgyalások hibrid rendszerei, amelyek összehangolt ágazati és többszintű rendszereket foglalnak magukban, jobb eredményekhez vezetnek mind a munkavállalók, mind a vállalkozások számára ⁽¹⁷⁾.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽¹⁴⁾ https://commission.europa.eu/system/files/2016-03/social-dialogue-involvement-of-workers_en.pdf.

⁽¹⁵⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽¹⁶⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Tiszteletes minimálbérek Európában (feltárási vélemény az Európai Parlament/a Tanács felkérésére)(HL C 429., 2020.12.11., 159. o.); és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A közbeszerzés mint a munka értékét és méltóságát biztosító eszköz a takarítási és üzemeltetési szolgáltatások terén (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 429., 2020.12.11., 30. o.).

⁽¹⁷⁾ Braakmann, N., & Brandl, B. (2016). The efficacy of hybrid collective bargaining systems: An analysis of the impact of collective bargaining on company performance in Europe.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az inflációval kapcsolatos és az energetikai intézkedések nyomon követése, valamint az Unió energetikai ellenálló képessége az alapvető gazdasági ágazatokban

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/03)

Előadó: **Felipe MEDINA MARTÍN**

Közzétételi határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	az eljárási szabályzat 52. cikkének (2) bekezdése saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Közlekedés, energia, infrastruktúra és információs társadalom” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.26.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülés száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	151/1/2

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Ennek az EGSZB-véleménynek az a célja, hogy felmérje a Covid19-világjárványt és az Ukrajna elleni orosz agresszív háborút követő energiaválságnak az európai vállalatokra, azok munkavállalóira és valamennyi európai polgárra gyakorolt hatását. Az EGSZB megjegyzi, hogy a gazdaság egészében számos probléma merült fel. Ezek közé tartozik a termelési költségek aránytalan növekedése, az ellátási láncok átszervezése, az élelmiszer-ellátás és egyéb termékekkel való ellátás nehézségei, a beruházási költségek növekedése és az európai háztartások vásárlóerejének csökkenése.

1.2. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki az európai infláció magas szintje miatt, amely az energiaköltségeknek, a nyersanyagköltségeknek és ebből adódóan a szolgáltatások és az ipari termékek árának tudható be. Az európai infláció az euro létrehozása óta a legmagasabb szinten van. Az EGSZB sürgeti az európai intézményeket, hogy hozzanak létre olyan ellenőrzési mechanizmusokat, amelyeket az Európai Fogyasztók Szervezete által kidolgozott dokumentum tartalmaz. Ennek magában kell foglalnia például a tanácsirendelet-tervezetben foglalt intézkedések teljeskörű végrehajtását, amely a villamosenergia-piac szerkezetének jelentős reformját és kiigazítását írja elő. Az EGSZB arra kéri az uniós tagállamokat, hogy hajtsák végre a már elfogadott uniós jogi aktusokat, például a tiszta energiáról szóló csomagot, amely segít felgyorsítani a zöld átállást és elmélyíteni a belső piacot.

1.3. Az EGSZB úgy véli, hogy tekintettel az ukrajnai háborúból és az energiaválságból eredő hatalmas költségnövekedésre, sürgősen meg kell reformálni a felülvizsgált, ideiglenes uniós válsághelyzeti keretrendszerrel. Javasolja továbbá az állami támogatásokra vonatkozó ideiglenes keret oly módon történő alkalmazását, hogy az energetikai veszélyhelyzetről szóló rendeletben és a helyreállítási és rezilienciaépítési keretben előírt támogatás az energiaválság által érintett valamennyi ágazatra vonatkozzon, különös tekintettel az alapvető ágazatokra, hogy ne gyengüljön számos vállalat túlélési képessége, el lehessen kerülni a fogyasztók megélhetési költségeire gyakorolt negatív hatásokat, és ne sérüljön a fogyasztók azon képessége, hogy nap mint nap hozzájussanak az alapvető termékekhez. Emellett az EGSZB ismételten kéri egy „arany szabály” bevezetését, amely lehetővé teszi a szükséges közberuházások megvalósítását.

1.4. Az EGSZB szerint a háztartásoknak és a kulcsfontosságú ágazatoknak profitálniuk kell a magas energiaárak hatásának csökkentésére irányuló tervekből. Bár egyes ágazatokban nagyon magas nyereséget realizáltak, és az előző negyedévhez képest jelentős, 26,8 %-os növekedés volt tapasztalható, a csődbejelentések az EU-ban 113,1-es értéket értek el, amely a valaha mért legmagasabb szint volt. Olyan indexről van szó, amelyet az Eurostat használ az EU-ban a csőd szintjének mérésére, a 2015. évi 100-as referenciaértéket alapul véve. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a

tagállamokat, hogy próbálják meg biztosítani, hogy a háztartások és a kulcsfontosságú ágazatok számára még a csúcsidőszaki kereslet csökkentését célzó intézkedések alkalmazása esetén is folyamatos legyen az energiaellátás. Ugyanakkor, amint arra az EKB⁽¹⁾ rámutat, néhány vállalat növelte nyereségét a meglévő infláció árnyékában – mindenekelőtt az energiaágazatban. E szektor nyeresége tovább szította az inflációt az EU-ban, és ezt a kérdést kezelni kell.

1.5. Az energiaválság a magas infláció, a gyenge gazdasági növekedés, az államháztartásra, valamint a háztartások és a vállalkozások vásárlóerejére nehezedő erős nyomás és a külső gazdasági versenyképesség romlása révén gyakorolt hatást a gazdaságra. Az EGSZB azt javasolja, hogy az EKB ajánlásai alapján vezessenek be egy „zöld hármas” kritériumot, hogy a jövőbeli beavatkozások testre szabottak, célzottak és az átállás szempontjából ellenállóak legyenek. Az olyan nem szelektív érintkezések, mint az élelmiszerár-plafon bevezetése, hosszú távon csak meghosszabbítják a magas inflációs időszakokat.

1.6. A különösen az energiaárak miatt tartósan magas infláció az európai munkavállalók, fogyasztók és vállalatok vásárlóerejének általános csökkenéséhez vezet, ami hatással van számos család életkörülményeire, a belső keresletre és a növekedésre. Ez – a kamatlábak emelésére irányuló monetáris politika fenntartásával együtt – számos vállalatot is hátrányosan érint. Az EGSZB szerint az energiaágazatban folytatott szociális párbeszédnek fontos szerepe van abban, hogy nemzeti szinten a megfelelő döntéseket hozzák meg.

1.7. Az EGSZB sürgeti a kormányokat, hogy a vállalkozásoknál és a háztartásokban ösztönözzék energiatakarékosági és -hatékonysági intézkedések bevezetését, amelyek lehetővé teszik az energiakereslet tartós csökkentését. Ezzel összhangban a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőségünk csökkentése érdekében ösztönözni kell a megújuló energia elterjedését (a szükséges jogi és adózási feltételek megteremtésével, köztük egy „beruházási aranyszabály” bevezetésével). A jelenlegi helyzetet ki kell használni az uniós gazdaság dekarbonizációjának felgyorsítására. Ezeket az intézkedéseket olyan garanciáknak kell kísérniük, amelyek értelmében a pénzügyi támogatásokhoz kapcsolódóan megtiltják a termelés áthelyezését. Itt az ideje az európai energetikai átalakuláshoz szükséges beruházásoknak (és költségvetési keretfeltételeknek), hogy csökkenteni lehessen a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőséget. Emellett az EGSZB úgy véli, hogy folytatni kell a REPowerEU javasolt módosításainak megvalósítását, melyeknek célja a megújulóenergia-infrastruktúrák telepítésére vonatkozó engedélyek kiadásának egyszerűsítése és felgyorsítása. Ebben az összefüggésben az EGSZB sürgeti az EU-t és a tagállamokat, hogy vizsgálják meg, hogyan lehetne elérni, hogy a hálózatba betáplált energiatöbbletért fizetett ár lehetővé tegyen olyan életképes beruházásokat, amelyek révén maximalizálható a megújulóenergia-előállító kapacitás és megosztható a saját felhasználáshoz szükséges mértéken felül megtermelt energia. Az energiapiaci struktúra megújításának szerepelnie kell az Európai Bizottság hosszú távú menetrendjében, hogy a jövőben elkerülhetők legyenek az energiaellátás zavarai és a túlzott árak.

2. Általános megjegyzések

2.1. Az inflációs hullám egész Európát érinti, és két szakasza egyértelműen megkülönböztethető. Az első szakasz a Covid19-világjárvány miatt bevezetett kijárási korlátozásokat követő helyreállítási időszakban kezdődött. Az összes ágazat egyszerre történő újraindítása szűk keresztmetszetekhez vezetett az ellátási láncokban, ami növelte a nyersanyagok és a szállítás költségeit. A nyersanyagok ára 2020 januárja és 2022 márciusa között 101 %-kal nőtt⁽²⁾, míg a szállításé ugyanebben az időszakban 545 %-kal⁽³⁾.

2.2. A második inflációs szakaszt az Ukrajna elleni 2022. februári orosz agresszív háború és az azt követő, azóta is tartó háború váltotta ki. Ez alkalommal a sokk az energiára és néhány olyan termékre összpontosult, amelyek tekintetében mind Oroszország, mind Ukrajna jelentős beszállítója az EU-nak: földgáz, búza, napraforgóolaj és műtrágya. 2022 februárja és áprilisa között ezen áruk ára az egyes termékek tekintetében 18,6 %-kal, 16,8 %-kal, 38,6 %-kal, illetve 16,7 %-kal nőtt⁽⁴⁾. A későbbiekben sikerült visszafogni ezeket a költségeket, bár 2023 márciusában az IMF nyersanyagárindexe még mindig 40,9 %-kal, a fuvardíjak pedig 3,6 %-kal magasabbak voltak a 2020. januári szintnél.

2.3. Ezek a fejlemények aztán infláció formájában csapódtak le a globális és az európai gazdaságban. Az euroövezeti harmonizált fogyasztói árindex éves változási üteme októberben 11,5 %-ot ért el (Eurostat)⁽⁵⁾. Ilyen értékekre a múlt század óta nem volt példa, és bár az elmúlt hónapokban mérséklődtek (2023 márciusában 8,3 % volt az árindex), csökkentésük

⁽¹⁾ Az EKB tanulmánya az inflációról, 2023.

⁽²⁾ IMF nyersanyagárindex. Elérhető itt: <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽³⁾ Freightos Baltic Index. Elérhető itt: <https://fbx.freightos.com/>.

⁽⁴⁾ IMF nyersanyagárindex. Elérhető itt: <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽⁵⁾ Elérhető itt: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

nagyon nehéznek bizonyul. Azt, hogy az ársokk nem átmeneti, amint azt kezdetben gondolták, az bizonyítja, hogy az (energiaárakat nem tartalmazó) maginfláció Európa nagy részében továbbra is emelkedő tendenciát mutat. Ez azt jelentheti, hogy az EKB által alkalmazott monetáris politika nem hozza meg a várt eredményeket.

3. Az infláció hatása az európai gazdaságra

3.1. Az EGSZB megjegyzi, hogy az Ukrajna elleni 2022. februári orosz inváziót követően romlottak a gazdasági kilátások. Az elkövetkező évekre vonatkozó gazdasági forgatókönyv értelmében várhatóan ⁽⁶⁾ stagnálni fog a gazdasági növekedés 2022-hez képest, bár ezek az előrejelzések folyamatosan javultak az elmúlt hónapokban. Télen ugyanis az Európai Bizottság az EU egészének GDP-növekedését 2023-ra 0,8 %-ra, 2024-re pedig szerény 1,6 %-ra becsülte, a közelmúltbeli tavaszi előrejelzés szerint azonban ezek az értékek 1,0 %-ra, illetve 1,7 %-ra emelkedtek. Ezzel párhuzamosan az infláció várhatóan fokozatosan csökken, bár az eredetileg vártnál lassabb ütemben (2022-ben 9,2 %, 2023-ban 6,7 %, 2024-ben 3,1 %). A munkaerőpiacon feszültséget okoz az alacsony növekedés, az államadósság pedig növekszik, többek között azért, mert az EKB gyorsan emeli a kamatlábakat, ami a legtöbb tagállamban költségvetési nyomást fog okozni.

3.2. A magas infláció a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett 96,5 millió európait érinti leginkább. Az Eurobarométer felmérés válaszadóinak 41 %-a az árakat, az inflációt és a megélhetési költségeket nevezte meg az országa előtt álló egyik legfontosabb problémaként, megelőzve azokat, akik az egészségügyi ellátást (32 %) és a gazdasági helyzetet (19 %) említették.

3.3. A politikai szinten elfogadott döntések eredményeként az EU-ban szinte teljesen megszűntek az Oroszországból érkező gázszállítások, és a tagállamok közel felét kisebb-nagyobb mértékben érintette a szállítások csökkenése. A növekvő infláció és nyersanyagárak, a munkaerőhiány és a globális ellátási láncok zavarai negatívan befolyásolják az európai ellátási láncokat mind az élelmiszeripari, mind a nem élelmiszeripari termékek esetében. Az OECD gazdasági kilátásai szerint a globális növekedés 2023-ra jelentősen, 2,2 % körüli szintre lassul.

3.4. Az EKB szerint az euroövezetben az inflációs különbözet kétharmadáért az energiaárak növekedése volt a felelős. Az Európai Bizottság szerint 2019 és 2022 között az energiaágazatban a haszonkulcsok 54 %-kal nőttek, míg a bérek csak 6 %-kal emelkedtek. Az európai munkavállalók, fogyasztók és vállalatok vásárlóerejének általános csökkenése nemcsak sok család életkörülményeit érinti, hanem – ha nem orvosolják – a belső keresletre és a gazdasági növekedésre, és így más üzleti ágazatokra is kihathat; mindez a kamatemelésre irányuló monetáris politika folytatásának is köszönhető. Az EGSZB szerint az energiaágazatban folytatott szociális párbeszédnek fontos szerepe van abban, hogy nemzeti szinten a megfelelő döntéseket hozzák meg.

3.5. Miközben a fogyasztói árak általában emelkedtek Európában, a bérek kevésbé ingadoztak, ami csökkentette az európai polgárok vásárlóerejét, különösen a legkiszolgáltatottabbakat, akiknek nincsenek eszközeik az infláció elleni védekezésre. Már most is megfigyelhetők változások a fogyasztói magatartásban a háztartások vásárlóerejének csökkenése miatt, amelyek a meredeken növekvő energiaszámlákkal és az infláció hatásaival összefüggő súlyos megélhetési válsággal szembesülnek. A kiszolgáltatott helyzetben lévő háztartási fogyasztók védelme érdekében alkalmazott tagállami eszközök rendkívül változatosak, és egyes esetekben korlátozott hatékonyságúak lehetnek. Az Európai Bizottságnak meg kellene vizsgálnia azt a lehetőséget, hogy a szabályozó hatóságoknak és a politikai döntéshozóknak olyan minimumszabályokat kelljen életbe léptetniük, amelyekkel a kiszolgáltatott helyzetben lévő háztartási fogyasztókat lehet védeni és támogatni.

3.6. A világiárvány és a háború együttes hatása által leginkább sújtott ágazatok egyike az élelmiszer-termelés – a mezőgazdaság, az állattenyésztés és az élelmiszeripar –, valamint az élelmiszer végső fogyasztókhoz való eljuttatása. A háború közelsége, valamint annak az energia- és nyersanyagpiacokra gyakorolt hatása árkülönbséget okoz a mezőgazdasági termékek tekintetében az európai és a nemzetközi piacok között úgy, hogy az európai árak nőttek nagyobb mértékben. Így az árutőzsdei árakra vonatkozó 2023. áprilisi jelentés szerint a legtöbb európai mezőgazdasági termék árnövekedési üteme meghaladja a globális ütemet, különösen a húsipari termékek esetében. Ennek az ármagatartásnak három fontos hatása van. Az első az, hogy az európai lakosságot az összes alapvető árucikket illetően intenzívebben sújtja az infláció. A második az, hogy az európai élelmiszeripari termékek nemzetközi versenyképessége csökken, a harmadik pedig az, hogy a mezőgazdasági termelőket érintő árak a magasabb termelési költségek miatt emelkedtek.

⁽⁶⁾ https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2023-economic-forecast-improved-outlook-amid-persistent-challenges_en.

3.7. Az Ukrajna elleni orosz agresszív háború az energiaköltségek emelkedésén túl is hatalmas kihívások elé állította az élelmiszer-ellátási láncot: ilyen például a kulcsfontosságú inputanyagok (takarmányok, műtrágyák) árának emelkedése, illetve bizonyos, a teljesen működőképes ellátási lánc fenntartásához szükséges áruk (pl. növényi olajok vagy búza) hiánya. A növekvő költségek által elindított dominóhatás a műtrágyatermelés csökkentésére irányuló döntésekhez vezet, ami tovább növeli az árakat. A 2022 nyarán és a 2023-ban eddig Európa-szerte tapasztalt aszályok a rendelkezésre álló kínálat csökkenésével további nyomást gyakorolnak az árakra.

3.8. Egyes alapvető ágazatokra – és ezeken belül a vállalatokra és a munkavállalókra –, amelyek a helyzettől függetlenül nem hagyhatnak fel tevékenységükkel, kettős teher nehezedik: kevesebb fogyasztó hajlandó fizetni, ugyanakkor növekednek a költségek, különösen az egekbe szökő energiaszámlák. Az élelmiszeripari vállalkozások igyekeznek korlátozni a költségnövekedést, hogy versenyképes árakat biztosítsanak a fogyasztók számára, és most fogyasztási válságtól tartanak (Hidalgo, M., 2023 ⁽⁷⁾; Eurocommerce, 2023). A spanyol kormány a közelmúltban az árrepek nyomán követéséről szóló első jelentésében megállapította ⁽⁸⁾, hogy az élelmiszerláncban belüli árrepek 2021 óta 25 %-kal csökkentek, így egyértelmű, hogy a haszonkulcsok nagyon heterogén módon alakultak.

Ugyanakkor, amint arra az EKB ⁽⁹⁾ rámutat, néhány vállalat növelte nyereségét a meglévő infláció árnyékában – mindenekelőtt az energiaágazatban. E szektor nyeresége tovább szította az inflációt az EU-ban, és ezt a kérdést kezelni kell.

3.9. A Spanyol Nemzeti Bank ⁽¹⁰⁾ utal az úgynevezett „ibériai kivétel” vagy „ibériai mechanizmus” villamosenergia-piaci árképzési rendszerre gyakorolt igen pozitív hatásaira. Megemlíti továbbá az élelmiszerekre és üzemanyagokra vonatkozó hea-csökkentés pozitív, bár korlátozottabb hatását, de hozzáteszi, hogy ez az intézkedés alacsonyabb költségekkel járt volna, ha az alacsonyabb jövedelmű családok támogatására irányult volna. A Spanyol Nemzeti Bank arra is utal, hogy a spanyol kormány által a szakmaközi minimálbér, a nyugdíjak és a minimális alapjövedelem terén végrehajtott emelések pozitív hatással voltak az infláció alacsony jövedelmű háztartásokra gyakorolt hatásainak mérséklésére.

4. Az energiaköltségek növekedésének hatása az európai vállalatok nyereségességére

4.1. A nagykereskedelmi villamosenergia- és gázárak 2021 eleje óta akár a tizenötszörösükre is emelkedtek, ami súlyos következményekkel jár a fogyasztókra és a vállalkozásokra nézve. Az európai kormányok szakpolitikai válaszingázaként kezdtek alkalmazni. Az egyik intézkedéstípus célja a megnövekedett költségek fogyasztókra és vállalkozásokra gyakorolt hatásának enyhítése. Más intézkedések célja a nagykereskedelmi árak stabilizálása és csökkentése, valamint az energiabiztonság garantálása. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy a TEN/793. sz. véleményben ⁽¹¹⁾ foglaltaknak megfelelően hajtsák végre a villamosenergia-piac szerkezetének és a villamosenergia-árak számítási rendszerének átfogó reformját.

4.2. Az energiaárak nagyon sokféleképpen hatnak a vállalatok költségeire: egyrészt magának a villamosenergia-ellátásnak a költségein keresztül, másrészt az ellátási lánc többi részére gyakorolt közvetett hatásokon keresztül, harmadrészt pedig az esetlegesen felmerülő pénzügyi következmények révén. A Spanyol Nemzeti Bank által 2022 tavaszán közzétett előzetes tanulmány ⁽¹²⁾ például úgy becsülte, hogy a vállalatok energiaköltségeinek 25 %-os kumulatív növekedése 2023-ban 1,6 %-kal csökkentené az általuk előállított bruttó hozzáadott értéket. Ez azonban csak az átlagos hatás; a tanulmány megállapította, hogy egyes ágazatok több kárt szenvednek, mint mások. Leginkább a kőolaj- és földgáztermelési ágazat jár jól, míg a következő tevékenységi ágazatok nagyobb kár érné: halászat és akvakultúra, szárazföldi közlekedés, tengeri és belvízi szállítás, gépjárművek kereskedelme és javítása, mezőgazdaság és állattenyésztés, oktatás, légi közlekedés, ingatlan-tervezési tevékenységek, kőolaj kokszolása és finomítása, egészségügyi és szociális ellátás, valamint vendéglátóipari szolgáltatások. Ezek közül néhány ágazat a világiárvány során bebizonyította, hogy fontos szerepet játszik az EU gazdaságának zavartalan működése szempontjából. A leginkább érintett ágazatok közül sok nem használ intenzíven villamos energiát termelési tevékenysége során, viszont nagyfogyasztónak számít.

⁽⁷⁾ A spanyol élelmiszer-kiskereskedők árrepe és nyeresége 2022-ben.

⁽⁸⁾ OME Informe Trimestral 2023T3 (bde.es).

⁽⁹⁾ Az EKB tanulmánya az inflációról, 2023.

⁽¹⁰⁾ https://www.bde.es/f/webbe/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesAnuales/InformesAnuales/22/Files/InfAnual_2022_En.pdf.

⁽¹¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletről az (EU) 2019/943 és az (EU) 2019/942 rendeletek, valamint az (EU) 2018/2001 és az (EU) 2019/944 irányelvnek az uniós villamosenergia-piaci szerkezet javítása érdekében történő módosításáról (COM(2023) 148 final – 2023/0077 (COD))(HL C 293., 2023.8.18., 112. o.).

⁽¹²⁾ Elérhető itt: https://www.bde.es/f/webbe/SES/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/22/IEF_2022_1_Rec1_4.pdf.

4.3. A vállalatok bruttó hozzáadott értékére (árrés) gyakorolt közvetlen és közvetett hatáson kívül a vállalatok más módon is érintettek lehetnek, mégpedig megnövekedett pénzügyi sebezhetőségük okán. A Spanyol Nemzeti Bank jelentése megemlíti a leginkább érintett ágazatokat. Van az ágazatoknak egy különösen sérülékeny csoportja, amely 2023-ban nemcsak túlzottan eladósodna, hanem negatív hozamot is érne el: ezek a gépjármű-kereskedelem és -javítás, a szárazföldi és csővezetékes szállítás, a halászat és akvakultúra, a mezőgazdaság és az állattenyésztés, valamint a textil-, ruházati, bőr- és lábbeliipar.

4.4. Ahogy az európai földgázkészletek csökkennek – 2023 májusában a tárolt mennyiség a tárolási kapacitás 68 %-át tette ki ⁽¹³⁾ –, további kihívásokkal kell szembenéznünk energiapolitikánk irányítása során. A korábban Oroszországból szállított, illetve az alternatív szállítóktól beszerzett mennyiségek közötti különbség még nem szűnt meg, így az árak rövid távon valószínűleg nem csökkennek. Egyelőre csak a kereslet csökkent jelentősen. A magas energiaárak iparunk és ellátási láncaink versenyképességének csökkenéséhez vezetnek, ami viszont kedvez a tevékenységek EU-n kívülre történő kiszervezésének, és így csökkenti az Unió stratégiai függetlenségét. A háztartásokra – különösen a legkiszolgáltatottabbakra – gyakorolt hatás különösen jelentős, és növekszik a szegénység kockázatának kitett vagy szegénységben élők aránya. Ez legalább 2024-ig így is marad ⁽¹⁴⁾. E problémák orvoslására az EGSZB egy sor intézkedést javasol, többek között pénzügyi támogatással összekapcsolt, helyszínrre vonatkozó garanciákat, további szükséges energiatakarékosági és energiahatékonysági intézkedéseket a vállalkozások számára a kereslet csökkentése érdekében, jelentős beruházásokat, valamint költségvetési keretfeltételeket a megújulóenergia-termelés bővítéséhez a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőség csökkentése érdekében.

4.5. Ennek eredményeképpen, a robbanásszerűen emelkedő energiaköltségek miatt számos vállalat és háztartás egyre inkább olyan helyzetbe kerül, amely a fennmaradásukat is veszélyeztetheti. Bár a tél viszonylag enyhe volt, nem számíthatunk arra, hogy a környezeti feltételek mindig kedvezőek lesznek számunkra. Ezért intézkedéseket kell hozni a különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő háztartások védelme érdekében, és ezen a területen egyedi intézkedéseket kell hozni számukra.

4.6. A vállalati szférában az üzleti költségek jelentős növekedése – párosulva azzal, hogy a fogyasztók vonakodnak költekezni – egyes esetekben akár a vállalat kényszerű áthelyezéséhez is vezethet. Ezt azonban nem tehetik meg azok a vállalatok, amelyek alapvető szolgáltatást nyújtanak a fogyasztók és az ellátási lánc többi része számára, és amelyek nem állíthatják le egyszerűen a működésüket az emelkedő energiaárak miatt.

4.7. Míg a Covid19-világjárvány idején számos ágazatot és ott dolgozó munkavállalót alapvető fontosságúnak tekintettek, a jelenlegi energiaválságban ez az elismerés szembetűnően megkopott. A tagállamok eddig számos ilyen ágazatnak nem nyújtottak külön támogatást. Az ezen ágazatokhoz tartozó vállalatok és az ott dolgozók a saját árrésük kárára igyekeznek megvédeni a fogyasztókat, és nehezen tudják áthárítani a fogyasztókra az elszállt energiaszámlák teljes költségét. Ez a helyzet hosszú távon nem tartható fenn. Hasonlóképpen, az EGSZB úgy véli, hogy a kormányok már nem ugyanolyan intenzitással védik az embereket, mint a világjárvány idején.

4.8. Sok vállalat számos beruházást hajt végre annak érdekében, hogy csökkentse energiafogyasztását és nagyobb kapacitással tudjon hozzáférni a megújuló energiához. Az EGSZB úgy véli, hogy a vállalatok felgyorsíthatják a közlekedés villamosítását, és kiválthatják a fűtési célú gázt, így alapvető szerepet játszhatnak az energetikai átállásban és abban, hogy megvalósuljanak a megújuló energiára vonatkozó, 2030-ra kitűzött uniós célkitűzések. Mindehhez azonban kedvező szabályozási keretre lesz szükség, különösen ami az engedélyek kiadását és az energiatermelést visszafogó árak elleni küzdelmet illeti.

4.9. Az EGSZB hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a REPowerEU-hoz kapcsolódó és az épületek energiahatékonyságára vonatkozó kötelezettségeket összhangba hozzák az üzemeltetők támogatásával és azon képességével, hogy viseljék az ezzel járó jelentős beruházások költségeit. Ezek az intézkedések fontosak lesznek a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőség csökkentése szempontjából, de a kötelezettségeket a (köz- és magán)finanszírozás rendelkezésre állásához kell kötni. Az energiapiaci struktúra megújításának szerepelnie kell az Európai Bizottság hosszú távú menetrendjében, hogy a jövőben elkerülhetők legyenek az energiaellátás zavarai és a túlzott árak, valamint szem előtt kell tartani az ágazatban dolgozók képzését is.

⁽¹³⁾ További információ: <https://agsi.gie.eu/data-overview/eu>.

⁽¹⁴⁾ EIU (2023): *Energy crisis will erode Europe's competitiveness in 2023* [Az energiaválság tönkreteszi Európa versenyképességét 2023-ban] Elérhető itt: <https://www.eiu.com/n/energy-crisis-will-erode-europe-competitiveness-in-2023/>.

Hasonlóképpen, az EGSZB úgy véli, hogy mindkét programban meg kell jelenniük a berendezések és a képzett munkaerő rendelkezésre állásával kapcsolatos gyakorlati szempontoknak azon kötelezettségek kapcsán, amelyek a gépjárművek gyorstöltő állomásainak telepítésére vagy alternatív üzemanyagokkal kapcsolatos infrastruktúrák kiépítésére vonatkoznak. Gondoskodni kell arról, hogy az új javaslatok révén folyósított források felhasználhatók legyenek annak biztosítására, hogy ez az átállás időben megtörténhessen.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Víztakarékos fogyasztás és a fogyasztók vízlábnymukkal kapcsolatos tudatossága

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/04)

Előadó: **Milena ANGELOVA**

Közyűlési határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	eljárasi szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Egységes piac, termelés és fogyasztás” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.29.
Elfogadás plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	190/2/6

1. Következtetések és ajánlások

1.1. A víz alapvető fontosságú az élet, a környezet és a gazdaság számára, ennél fogva olyan közös jószág, amelynek nemcsak mindenki számára hozzáférhetőnek és megfizethetőnek kell lennie, hanem amelyet – ami a legfontosabb – tiszteletben kell tartani és védeni kell. Az emberi hatás és az éghajlatváltozás miatt egyre nő a vízhiány, világszerte és Európában is, ahol a vízhiány a térség mintegy 20 %-át és a lakosság 30 %-át érinti ⁽¹⁾. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) üdvözli az e területen bevezetett átfogó uniós jogszabályokat ⁽²⁾, és kéri azok gyors és hatékony végrehajtását, hogy biztosított legyen a hatékony vízfelhasználás, és minden uniós polgár hozzáférjen a vízhez.

1.2. Az EGSZB konkrét intézkedések kidolgozását és haladéktalan végrehajtását szorgalmazza a hatékony vízfogyasztással kapcsolatos tudatosság növelése, a termelési rendszerekben a vízhatékonyság növelését célzó technológiai innovációk, valamint a hulladékminimalizálási és -újrafeldolgozási stratégiák előmozdítása érdekében. A „szennyező fizet” elv alkalmazásával összhangban sürgeti az EU-t és a tagállamokat, hogy tegyenek határozott lépéseket annak érdekében, hogy valamennyi érdekelt fél megfeleljen a követelményeknek ⁽³⁾.

1.3. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy mindenképpen tájékoztatni kell a fogyasztókat a víztakarékos fogyasztás előnyeiről, és ilyen fogyasztásra kell őket ösztönözni, illetve a víztakarékos fogyasztás felé kell őket terelni. A politikai döntéshozóknak, a szociális partnereknek, a civil társadalmi szervezeteknek és valamennyi érdekelt félnek közös felelőssége, hogy egyértelműen kommunikáljanak a víz értékéről és lábnymáról, népszerűsítsék a víztakarékos készülékek használatát, és arra ösztönözzék a fogyasztókat, hogy komolyan vegyék a víztakarékos gyakorlatokat, és folyamatos kiválóságra törekedjenek.

1.4. Az EGSZB arra kéri az EU-t, a tagállamokat, az illetékes hatóságokat, a vízszolgáltatókat és a folyamatban részt vevő valamennyi felet, hogy lehetőségeiken belül törekedjenek arra, hogy minél inkább rendelkezésre álljon és mindenki számára elérhető legyen a víz, és biztosított legyen a hatékony vízfelhasználás. Ebben a folyamatban nagyon fontos szempontot jelent az ivóvízkészletek jobb védelme, a körforgásos víz felé való elmozdulás, a méltányos árú közüzemi vízszolgáltatás és a vízszegénység megelőzése.

⁽¹⁾ Az EEA 12/2021. sz. jelentése: *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment*, 2021.

⁽²⁾ „Irány az 55 %!” intézkedéscsomag, víz-keretirányelv, ivóvíz-irányelv, a víz újrafelhasználásáról szóló rendelet stb.

⁽³⁾ Például: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_1151 és <https://www.politico.eu/article/italy-biggest-steel-mill-mockery-eu-environmental-rules/>.

1.5. Az EGSZB a következő intézkedések gyors végrehajtását javasolja a víztakarékos fogyasztás, a fogyasztók vízlábnymukkal kapcsolatos tudatosságának növelése, illetve annak érdekében, hogy a társadalom intelligens módon kezelje a vízfelhasználást ⁽⁴⁾:

1.5.1. *A fogyasztókat a víztakarékos fogyasztásra ösztönző és annak irányába terelő intézkedések*

1.5.1.1. Egyértelmű tájékoztatás a víz értékéről (az illetékes hatóságok és a vízszolgáltatók hajtják végre). Kommunikációs kampányokat kell folytatni a hosszú távú magatartás megváltoztatására, hogy megtanítsuk a fogyasztóknak a víz és a vízszolgáltatások értékét, valamint hogy célzottan foglalkozzunk az éghajlatváltozás okozta válsághelyzetekre (aszály, áradás) adott rövid távú válaszingtézkedésekkel. A gyermekek jelentik az egyik fontos célcsoportot. El kell érni, hogy az emberek bizonyos célokra ivóvíz helyett más, nem hagyományos vízforrásokat használjanak (pl. ahol csak lehetséges összegyűjtött esővízzel kellene öntözni a kerteket, ilyen vizet kellene használni autómosásra stb.).

1.5.1.2. Víztakarékos készülékek, eszközök előmozdítása (az EU és a tagállamok hajtják végre). Napjainkban a háztartások számos vízfogyasztó készüléket és eszközt használnak. A technológia fejlődésével párhuzamosan az elmúlt években sok háztartás jelentősen csökkentette vízfelhasználását, ami hozzájárult az egy főre jutó vízhasználat általános csökkenő tendenciájához. További ösztönzőkre van szükség, amelyek arra készítetik gyártókat, hogy folytassák az innovációt a vízhatékonyság javítása érdekében, a fogyasztókat pedig arra, hogy vásárolják meg és használják az ilyen eszközöket. Minden ilyen készüléken/eszközön el kellene helyezni egy vízfogyasztási címkét.

1.5.1.3. A fogyasztók tájékoztatása vízlábnymukról (az EU és a tagállamok hajtják végre). A háztartások tényleges vízfogyasztása messze meghaladja az ivóvízfogyasztást. Minden termék és szolgáltatás előállításához társul bizonyos mennyiségű víz ⁽⁵⁾, a fogyasztók vízlábnymának jelentős része pedig gyakran a saját régiójukon vagy országukon, vagy akár az EU-n kívül esik. A fogyasztók választása ezért hatással van a regionális, nemzeti és globális vízhasználatra. A vízlábnym oktatási szempontból hatékony paraméter, amely sok olyan programban is szerepel, amelyeket a közelmúltban közműszolgáltatók dolgoztak ki iskolák számára. Az interneten számos lábnymkalkulátor elérhető, ahol a fogyasztók az adataik kitöltésével megtudhatják a lábnymukra vonatkozó számadatot. Tájékoztató kampányok segítségével tájékoztatni kell a fogyasztókat ezekről.

1.5.2. *A víz rendelkezésre állásának és hozzáférhetőségének, illetve a vízfelhasználás hatékonyságának a javítására irányuló intézkedések*

1.5.2.1. A közüemi vízellátás biztosítása (a tagállamok és a vízszolgáltatók hajtják végre). Holisztikus megközelítésben intézkedéseket kell hozni az ivóvízellátó és -elosztó rendszer hatékonyságának és rezilienciájának javítása érdekében, hatékonyabb szivárgás-ellenőrzéssel, illetve szükség esetén alternatív ivóvízforrások kifejlesztésével és egyéb megfelelő intézkedésekkel. Ez azt is jelenti, hogy a közegészség és a jólét védelme érdekében a tagállamok olyan intézkedéseket fontolnak meg, amelyek biztosítják, hogy akut vízhiány idején a lakossági vízellátás elsőbbséget élvezzen az egyéb vízfelhasználásokkal szemben.

1.5.2.2. A vízszolgáltatások tisztességes, teljes költségmegtérülésen alapuló árának biztosítása, amely egyúttal garantálja a megfizethetőséget a kiszolgáltatót csoportok számára (az illetékes hatóságok hajtják végre). A 2000/60/EK irányelv előírja a tagállamok számára, hogy legalább az ipar, a háztartások és a mezőgazdaság tekintetében vegyék figyelembe a vízszolgáltatási költségek megtérülésének elvét. Az Európai Bizottság és az OECD adatai szerint a vízszolgáltatások teljes költségmegtérülése csak kilenc tagállamban valósul meg ⁽⁶⁾. A legtöbb esetben ez a háztartásokra korlátozódik. Bár a tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy biztosítsák a vízszolgáltatások hozzáférhetőségét és megfizethetőségét a legkiszolgáltatót csoportok számára ⁽⁷⁾, fontos, hogy a vízdíj tükrözze a vízszolgáltatások valós költségét. Ez a fogyasztás pontos mérésével együtt biztosítani fogja, hogy a fogyasztók jobban tisztában legyenek a vízszolgáltatások költségeivel. A tagállamoknak meg kell vitatniuk a „víz értékén” alapuló díjszabás lehetőségét, amely

⁽⁴⁾ https://watereurope.eu/wp-content/uploads/WE-Water-Vision-2023_online.pdf.

⁽⁵⁾ Water Footprint Network, Water Footprint Assessment, 2023. május 22-i letöltés.

⁽⁶⁾ Az OECD háttéranyaga a költségmegtérülésről, 2022. április.

⁽⁷⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/2184 irányelve (2020. december 16.) az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről (HL L 435., 2020.12.23., 1. o.).

biztosítaná, hogy ez a szűkös erőforrás a jövő generációi számára is megmaradjon. A vízdíjak árjelzéseket tartalmazhatnak, amelyek a vízfelhasználás hatékonyságnövelését szolgálják. A díj például emelkedhet, ha az adott háztartás egy főre jutó fogyasztása meghalad egy bizonyos mértéket, vagy ha a vízellátást átmeneti vízhiány veszélyezteti.

1.5.2.3. Hatékony vízfogyasztás-mérés a mérés pontosságának növelésével (a tagállamok, az önkormányzatok és a vízszolgáltatók hajtják végre):

- pontos vízfogyasztásmérőkkel és vízmérő-felújítási politikával biztosítani kell a vízfogyasztás hatékony mérését annak érdekében, hogy a végfelhasználók tisztában legyenek a tényleges fogyasztásukkal,
- ellenőrizni kell a magánkutakon keresztüli fogyasztást a közvetlenül a felszín alatti vizekből származó vízfelhasználás korlátozása érdekében,
- intelligens fogyasztásmérés alkalmazásával figyelmeztetni kell a végfelhasználókat a magas vagy rendellenes fogyasztásra, valamint az alacsony áramlású fogyasztásra, ami belső szivárgásra utalhat.

1.5.2.4. Az ivóvízkészletek jobb védelme (az EU és a tagállamok hajtják végre). Az ivóvízforrásokat védeni kell az ember okozta szennyeződésektől. Ennek elérése érdekében szigorúan végre kell hajtani az EU szennyező anyag-mentességi cselekvési tervét, méghozzá úgy, hogy „a szennyező fizet” elvével összhangban minden olyan aggodalomra okot adó anyag esetében, amely ivóvízforrásba kerülhet, alkalmazzák az elővigyázatosság és a forrásnál történő ellenőrzés elvét. A szennyező anyagok ipari forrásokból (perfluor-tartalmú alkil-szulfonátok, gyógyszerek, fertőtlenítőszeresek stb.) vagy mezőgazdasági forrásokból (pesticidek, nitrátok) is származnak. Az EU felülvizsgálja azokat a vonatkozó jogalkotási aktusokat, amelyek alkalmasak a szennyezés forrásnál történő megelőzésére – többek között a 2010/75/EU irányelvet ⁽⁸⁾, az 1907/2006/EK rendeletet ⁽⁹⁾, a 2009/128/EK irányelvet ⁽¹⁰⁾, a 726/2004/EK rendeletet ⁽¹¹⁾ és a 2001/83/EK irányelvet ⁽¹²⁾. Biztosítani kell, hogy ezek a jövőbeli szabályok hatékonyan védjék vízkészleteinket.

1.5.2.5. A körforgásos vízhasználat irányába történő elmozdulás (az EU, a tagállamok és a vízszolgáltatók hajtják végre). A vízfelhasználás hatékonysága növelhető a víz újrafelhasználásával. Egyrészt ösztönözni kell a háztartásokat arra, hogy amennyire lehetséges gyűjtsék az esővizet és azt használják fel megfelelő célokra (például kerti öntözésre, takarításra). Másrészt hatékony, a forrásnál történő ellenőrzést célzó intézkedésekkel szükséges biztosítani, hogy a háztartások által termelt szennyvíz ne tartalmazzon olyan szennyező anyagokat, amelyek veszélyeztethetik a kezelt szennyvíz öntözési vagy egyéb célokra történő újrafelhasználását.

1.5.2.6. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás (a tagállamok, az önkormányzatok és a szennyvízkezelők hajtják végre). Az éghajlatváltozás eltérően érinti az egyes régiókat. Fontos, hogy az intézkedések a helyi körülményekhez igazodjanak. Általában véve a várostervezést úgy kell újragondolni, hogy a városok „szivacs városokká” ⁽¹³⁾ alakuljanak át. Ez javítani fogja a városi éghajlatot, lehetővé teszi az esővíz elszívargását, és csökkenti az egyidejű csatornatúlterhelések számát.

1.5.2.7. A jó kormányzás biztosítása (a tagállamok, a régiók és a települések hajtják végre). A változás eléréséhez világos és hatékony irányítási struktúrákra van szükség. Ezeknek erősíteniük kell az összes szereplő közötti együttműködést, és meg kell határozniuk a felelősségi köröket. Az intézkedéseknek az éghajlatváltozás regionális hatásaira vonatkozó pontos előrejelzéseken és a vízigény mintáinak (mezőgazdaság, ipar, népességváltozás stb.) alakulásán kell alapulniuk az elkövetkező évtizedek távlatában.

⁽⁸⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/75/EU irányelve (2010. november 24.) az ipari kibocsátásokról (a környezetszennyezés integrált megelőzése és csökkentése)(HL L 334., 2010.12.17., 17. o.).

⁽⁹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 1907/2006/EK rendelete (2006. december 18.) a vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról (REACH), az Európai Vegyianyag-ügynökség létrehozásáról, az 1999/45/EK irányelv módosításáról, valamint a 793/93/EGK tanácsi rendelet, az 1488/94/EK bizottsági rendelet, a 76/769/EGK tanácsi irányelv, a 91/155/EGK, a 93/67/EGK, a 93/105/EK és a 2000/21/EK bizottsági irányelv hatályaon kívül helyezéséről (HL L 396., 2006.12.30., 1. o.).

⁽¹⁰⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/128/EK irányelve (2009. október 21.) a pesticidek fenntartható használatának elérését célzó közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (HL L 309., 2009.11.24., 71. o.).

⁽¹¹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 726/2004/EK rendelete (2004. március 31.) az emberi, illetve állatgyógyászati felhasználásra szánt gyógyszerek engedélyezésére és felügyeletére vonatkozó közösségi eljárások meghatározásáról és az Európai Gyógyszerügynökség létrehozásáról (HL L 136., 2004.4.30., 1. o.).

⁽¹²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/83/EK irányelve (2001. november 6.) az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről (HL L 311., 2001.11.28., 67. o.).

⁽¹³⁾ A „szivacs városok” olyan városi területek, ahol sok a természetes terület (például fák, tavak és parkok) vagy más olyan jó kialakítású terület, melynek célja az esőelnyelés és az áradások megelőzése. <https://climatechampions.unfccc.int/what-are-sponge-cities-and-how-can-they-prevent-floods/>, 2023. június 7-i letöltés.

1.5.2.8. A hatóságok vezetői szerepvállalása (a tagállamok és a települési önkormányzatok hajtják végre). A hatóságok, köztük az uniós intézmények, felelősek mind a szakpolitikai intézkedések, mind pedig a gyakorlati intézkedések kidolgozásáért és végrehajtásáért, ezért vezető szerepet kell vállalniuk vízlábnyomuk csökkentésében.

2. Előfeltételek

2.1. Ez a saját kezdeményezésű vélemény az EGSZB 2023. évi, a víz európai és globális szintű fontos prioritásának kezelésére irányuló kiemelt kezdeményezésének részeként azt vizsgálja meg, hogy a környezetvédelmi kérdéseket, az ismeretbeli hiányosságokat és a kapcsolódó technológiák jelenlegi állását is figyelembe véve milyen intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy az uniós fogyasztóknak hatékonyabb legyen a vízfogyasztása. A fogyasztók szerepéről, a víz mennyiségével és minőségével kapcsolatos szükségleteikről alkotott átfogó elképzelés alapján ötleteket terjeszt elő a háztartási vízfogyasztás és -kibocsátás optimalizálásának lehetséges módjaira vonatkozóan, és e célból konkrét javaslatokat fogalmaz meg.

2.2. A víz alapvető fontosságú az élet, a környezet és a gazdaság számára, ennél fogva olyan közös jószág, amelyet tiszteletben kell tartani és védeni kell. Európa vízkészletei azonban veszélyben vannak az éghajlatváltozás miatt – mivel számos vízmedencében (és különösen a Földközi-tenger térségében⁽¹⁴⁾) csökken az általános csapadékmennyiség és hosszabb az aszályidőszak, míg a legtöbb régióban katasztrofális áradásokkal járó heves esőzések fordulnak elő. Ezenkívül a tengerszint emelkedése miatt a sós víz behatolhat az édesvíztartó rétegekbe.

2.3. Egyre nagyobb az egyensúlyhiány a helyi erőforrások rendelkezésre állása és a végfelhasználók vízigénye között, ami a jövőben jelentős vízhiány veszélyét hordozza magában. Míg a víz rendelkezésre állását olyan alapvető tényezők határozzák meg, mint a csapadék, a földrajzi helyzet, az éghajlati tendenciák és a szennyezés, a vízfogyasztást és -keresletet elsősorban az emberi viselkedés alakítja. Ezenkívül az emberi tevékenységek, beleértve a háztartások tevékenységeit is, hatással vannak a rendelkezésre álló vízkészletek minőségére. A vízi környezet ember okozta szennyezése csökkenti a felhasználható vízkészletek rendelkezésre állását, ugyanakkor növeli a bizonyos tevékenységekhez (ivóvíz, ipari felhasználás, öntözés stb.) szükséges minőségű víz kezelésének költségeit és környezeti hatásait. Tanulmányok⁽¹⁵⁾ szerint a vízszennyezés okozta ökológiai katasztrófák egyik fő oka, hogy az uniós víztestek esetében nincs fejlett vízminőség-ellenőrzés.

2.4. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) szerint a vízhiány minden évben átlagosan Európa területének mintegy 20 %-át és a teljes népesség 30 %-át érinti⁽¹⁶⁾. Az EEA szerint „vízhiány akkor fordul elő, amikor nem áll rendelkezésre elegendő víz a környezet, valamint társadalmunk és gazdaságunk mennyiségi és minőségi igényeinek kielégítésére. A vízhiány olyan általános fogalom, amely magában foglalja az aszályt, a mennyiségi szűkösséget, a vízminőséget és a víz hozzáférhetőségét.”⁽¹⁷⁾

2.5. Az ivóvízfogyasztás a teljes vízfelhasználás mintegy 10 %-át teszi ki. A mezőgazdaság, az erdészet és a halászat a vízhasználat 58 %-áért, a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás és légkondicionálás pedig a 18 %-áért felelős⁽¹⁸⁾.

2.6. Az ivóvíz a teljes kivett vízmennyiség mintegy 20 %-át teszi ki. A teljes éves vízkivétel legnagyobb hányadát a villamosenergia-termelés hűtési célú vízkivétele (32 %)⁽¹⁹⁾ és a mezőgazdasági célú vízkivétel (28 %) adja⁽²⁰⁾.

2.7. Tekintettel arra, hogy a vízkészletek tápanyagokkal (nitrogénnel és foszforral) és számos veszélyes (például halmozódó rákkeltő vagy mutagén tulajdonságokkal rendelkező) anyaggal való szennyeződése súlyos kockázatot jelent az egészségre és a környezetre, illetve mivel a víz tisztításához szükséges kezelés költséges és erőforrás-igényes, az EGSZB kéri a jelenleg hatályos átfogó uniós jogszabályok gyors végrehajtását. Ismételten hangsúlyozza, hogy az EU ipar- és

⁽¹⁴⁾ Az IPCC jelentése (Cross-Chapter Paper 4: Mediterranean Region. In: Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability) szerint „a földközi-tengeri térség az egymással szorosan összefüggő éghajlati kockázatok csomópontja”.

⁽¹⁵⁾ Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA), környezetszennyezés Európa folyóiban.

⁽¹⁶⁾ Az EEA 12/2021. sz. jelentése: *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment*, 2021.

⁽¹⁷⁾ Uo.

⁽¹⁸⁾ A Számvevőszék, 12/2021. sz. különjelentése: *A „szennyező fizet” elv alkalmazása következtelen az Unió környezetvédelmi politikáiban és fellépésében* (az EEA adatai alapján).

⁽¹⁹⁾ Azonban nem teljesen egyértelmű, hogy az erőművi hűtést szolgáló vízfelhasználás milyen hatást gyakorol az erőforrások rendelkezésre állására. A vizet általában felszíni víztestekből vagy a tengerből veszik, és általában a teljes (vagy a közel teljes) kivett mennyiséget visszajuttatják ezekbe a víztestekbe.

⁽²⁰⁾ EEA, *Water abstraction by source and economic sector*, 2022. június 1.

agrárpolitikájának keretében csökkenteni kell a szennyező anyag-kibocsátást, ugyanakkor támogatni kell a növekedést és a versenyképességet. Mivel a víz közjó, az EGSZB kéri, hogy az ivóvíz – az (EU) 2020/2184 irányelvvel összhangban – közterületeken hozzáférhető ivókutakon és vízforrásokon keresztül minden uniós polgár számára ingyenesen elérhető legyen. Az ásványvíz-koncessziók esetében törekedni kell arra, hogy a nyilvánosság számára hozzáférhető csapforrás álljon rendelkezésre.

2.8. Bár ez a vélemény elsősorban a vízkészletek felhasználására és rendelkezésre állására összpontosít, a minőséggel kapcsolatos problémák kezelésére is törekszik, mivel ezek befolyásolják ezen erőforrás tényleges felhasználhatóságát. Ezért a szakpolitikai célkitűzés a vízi ökoszisztémák további romlásának megelőzése, valamint a vízi ökoszisztémák állapotának védelme és javítása, a felszín alatti vizek szennyezésének fokozatos csökkentése és további szennyezésének megelőzése.

2.9. Annak érdekében, hogy a jelen és a jövő generációi számára megfelelő minőségű és mennyiségű vizet biztosítsunk, általános tudatosságra van szükség valamennyi problémával és azok kiváltó okaival kapcsolatban. Minden polgárnak, illetve fogyasztónak tisztában kell lennie a víz fontosságával és véges erőforrásként képviselt értékével, ezért széles körben tudatosítani kell a vízkészletekkel kapcsolatos kérdéseket, és ennek megfelelően – a magánszférától kezdve – intézkedéseket kell elfogadni. Éppen e célból a közelmúltban elfogadott (EU) 2020/2184 irányelv olyan intézkedéseket javasol a tagállamoknak, amelyek ösztönzik az ivóvíz minőségével és fogyasztásával kapcsolatos tudatosság növelését.

2.10. Számos olyan tényező és szempont van, amely közvetlenül és közvetve befolyásolja a háztartások vízfogyasztásának jelentőségét és hatását; ilyen többek között:

- a közvetlen vízfogyasztás különböző céljai: ivás, mosás, öntözés stb.,
- a közvetlen vízfogyasztás helye: pl. otthon, munkahelyen, szabadidős tevékenységek helyszínein stb.,
- a felhasznált víz típusai: felszín alatti víz, felszíni víz, újrahasznosított víz stb.,
- közvetett vízfogyasztás: áruk és szolgáltatások előállításához használt víz,
- közvetlen szennyvíz: mennyiség és minőség (tápanyagok, szerves anyagok, vegyi anyagok stb.),
- közvetett szennyvíz: az áruk és szolgáltatások előállítása során keletkező szennyvíz,
- földrajzi meghatározottságú vízhiány és minőségi szempontok mind a közvetlen, mind a közvetett fogyasztáshoz kapcsolódóan (a helyitől a globális szintig).

3. Vízfelhasználási mutatók

3.1. A vízfogyasztás optimalizálására irányuló általános megközelítésnek átfogónak kell lennie, ugyanakkor minél kevesebb és egyszerűbb mutató(ka)t kell alkalmazni. A mutatók számának növeléséből vagy a bonyolult összesített mutatók (például lábnyomok és indexek) használatából származó hozzáadott érték nem feltétlenül magas az ilyen mutatók nyomon követéséhez, elemzéséhez és feldolgozásához szükséges erőforrásokhoz képest. Ezért a megkívánt információk célját figyelembe véve döntő fontosságú a legrelevánsabb és leghatásosabb mutatók megtalálása. Különbséget kell tenni a közgazdászok, tudományos szakemberek, politikai döntéshozók által a problémák meghatározására, stratégiák kidolgozására és a meghatározott célok felé tett előrehaladás mérésére használt mutatók, valamint a fogyasztókkal folytatott kommunikációhoz használt mutatók között. Szakpolitikai célokból fontos értékelni a vízfogyasztáshoz közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó mutatókat, amelyek lehetővé teszik a szakpolitika hatékonyságának értékelését, különös tekintettel a paraméterek ellenőrzésének következetességére és folyamatosságára. Az EEA által használt mutatók itt támpontként szolgálnak.

3.2. Az EEA mutatóinak kidolgozását annak igénye vezérelte, hogy kis számú, viszont szakpolitikai szempontból releváns mutatót határozzanak meg, amelyek időben stabilak (de nem statikusak), és amelyek választ adhatnak bizonyos kiemelt (környezetvédelmi, társadalmi, gazdasági stb.) kérdésekre.

3.3. A fogyasztók (háztartások) vízfelhasználásának mérésére a legrelevánsabb mutató az egy főre jutó napi fogyasztás literben kifejezve. A rendelkezésre álló adatok jelentős eltéréseket mutatnak, 77–220 l/fő/nap között változó értékekkel ⁽²¹⁾.

⁽²¹⁾ Eureau, The governance of water services in Europe, 2020.

3.4. A víztakarékos fogyasztást ösztönző intézkedéseknek a teljes vízkörforgásra kell irányulniuk, és mind minőségi, mind pedig mennyiségi szempontokra ki kell terjedniük. Nemcsak az ivóvízkivételt és -fogyasztást kell vizsgálniuk, hanem ki kell terjedniük a körforgásos vízhasználat (a víz újrafelhasználása) előnyeire is, és tudatosítaniuk kell, hogy minden felhasznált termékhez és igénybe vett szolgáltatáshoz is kapcsolódik valamilyen vízfelhasználás. Ez segíteni fogja a magánháztartásokat abban, hogy jobban megértsék azokat a hatásokat, amelyeket fogyasztási döntéseik a saját régiójukban és országukban, valamint világszerte gyakorolnak a vízkészletek minőségére és mennyiségére. Segíteni fogja továbbá az embereket az egyéni vízfogyasztási mintázatuk valamennyi vonatkozásával kapcsolatos tudatosság kialakításában, legyen szó akár háztartási, akár nem háztartási vízfogyasztásról, és annak megértésében, hogy miként tehetik hatékonyabbá fogyasztásukat. A civil társadalmi szervezetek alapvető szerepet játszanak abban, hogy segítsék az embereket a fogyasztásuk hatékonyságának és eredményességének növelését célzó stratégiák kiválasztásában és végrehajtásában.

3.5. Bár Európa minden részén szükség van a víztakarékos fogyasztásra, a vízhiánnyal vagy gyakoribb aszályokkal küzdő területeken égetőbb a probléma. A holisztikus megközelítés érvényesülése érdekében az átfogó stratégiában szerepeltetni kell a vízellátás rendszerének hatékonyságát. A vízszolgáltatók előrettekintőbb stratégiáiban is meg kell jelenniük lehetséges megoldásoknak, ideértve az ellátórendszer kockázatértékelését és kockázatkezelését, a szivárgáskezelést, az alternatív vízforrásokat stb.

3.6. Bár elméletben számos más indikátorparaméter használata javasolható (a víz témája erre kifejezetten alkalmas), figyelembe kell venni, hogy nemcsak a további adatok felkutatása, hanem azok validálása és terjesztése is jelentős munkaigénnyel jár. E többlettevékenységek egyaránt tartoznak az európai központi struktúrák, a tagállamok és ügynökségeik, valamint az ilyen adatokat felkutató és előállító vállalkozások hatáskörébe. Egy már egyébként is népes zenekarban még egy hegedűtől nem okvetlenül lesz jobb a hangzás. Ezért új mutatók hozzáadása helyett jobb a meglévő mutatókat minél jobban kihasználni.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálata

(feltáró vélemény)

(2023/C 349/05)

Előadó: **Antje Sabine GERSTEIN**

Felkérés:	Európai Bizottság: 2023.1.20.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	„Egységes piac, termelés és fogyasztás” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.29.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	196/1/4

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) támogatja az Európai Bizottság azon megközelítését, hogy a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet (a továbbiakban: a rendelet) felülvizsgálatához elsősorban az új digitális címkézési technológiák, az új száltechnológiák és ezek osztályozása, valamint az új újrafeldolgozási technológiák lehetőségét tekinti kiindulási pontnak, és ezáltal elismeri a textiltermékekre vonatkozó új, kiterjedt uniós szabályozási környezetet.

1.2. A fogyasztóknak eltérő elvárásai vannak a tekintetben, hogy mennyire legyenek részletesek a textiltermékek címkéin található információk. A textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálatának meg kell felelnie a különböző szintű elvárásoknak azáltal, hogy elsősorban alapvető és könnyen érthető tájékoztatásról gondoskodik, de hozzáférést biztosít a részletesebb információkhoz is.

1.3. Tekintettel arra, hogy a textilágazat az egyik leginkább globalizált ágazat, az EGSZB úgy véli, hogy rendkívül fontos, hogy az Európai Bizottság törekedjen a címkézési követelmények uniós és globális összehangolására az eredetmegjelölés, a kezelési útmutató, a méret és a szálösszetétel tekintetében.

1.4. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy vegye figyelembe a kkv-k sajátos igényeit ebben az ágazatban. A további külföldre történő áthelyezések megelőzése érdekében, valamint tekintettel arra, hogy az ágazat 1,3 millió munkavállalót foglalkoztat egész Európában, a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet új követelményeinek elegendő rugalmasságot kell biztosítaniuk a kkv-k igényeinek és kapacitásainak figyelembevételéhez, hogy ebben a gazdasági ágazatban a foglalkoztatás és a készségek ne csak egyszerűen fennmaradjanak, hanem tovább is fejlődjenek.

2. Általános megjegyzések

2.1. A fenntartható és körforgásos textiltermékekre vonatkozó uniós stratégia bejelentette a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet (1007/2011/EU rendelet ⁽¹⁾) felülvizsgálatát, amely előírja, hogy az uniós piacon értékesített textiltermékeken egyértelműen fel kell tüntetni a szálösszetételt és az állati eredetű, nem textil alkotórészeket. E felülvizsgálat részeként a stratégia más típusú információk közzétételének a lehetőségét is be fogja vezetni. Ilyen információk például a fenntarthatósági és körforgásos paraméterek, a termékek mérete és adott esetben az ország, ahol a gyártási folyamatok zajlanak („made in”).

⁽¹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 1007/2011/EU rendelete (2011. szeptember 27.) a textilszál-elnevezésekről és a textiltermékek szálösszetételének ehhez kapcsolódó címkézéséről és jelöléséről, valamint a 73/44/EGK tanácsi irányelv, és a 96/73/EK és a 2008/121/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályaon kívül helyezéséről (HL L 272., 2011.10.18., 1. o.).

2.2. Ebben a véleményben az EGSZB megvizsgálja, hogy miként lehetne kiterjeszteni a jelenlegi rendelet hatályát, figyelembe véve bizonyos, a rendelet 24. cikkében már felsorolt felülvizsgálandó elemeket, valamint a fenntarthatósággal és a körforgásossággal kapcsolatos egyéb paramétereket. Mindezt úgy, hogy összhangban legyen a jelenlegi jogalkotási javaslatokkal, például a fenntartható termékek környezetbarát tervezésére vonatkozó követelményekről szóló jogalkotási javaslattal. A vélemény figyelembe fogja venni az iparral kapcsolatos szempontokat, beleértve a költségeket és az értéklánc mentén folytatott jobb információcserét, valamint a fogyasztói szempontokat a helyes, pontos és egyértelmű információk biztosítása érdekében.

2.3. Az EGSZB támogatja az Európai Bizottság azon megközelítését, hogy elsősorban az új digitális címkézési technológiák, az új száltechnológiák és ezek osztályozása, valamint az új újrafeldolgozási technológiák lehetőségét vegye kiindulópontnak, és ezáltal elismeri a textiliparra vonatkozó új átfogó, kiterjedt uniós szabályozási környezetet, amelynek része az Európai Bizottság zöld állításokra vonatkozó kezdeményezése ⁽²⁾ is.

2.4. Ezzel összefüggésben az EGSZB hangsúlyozza, hogy a textilágazat számos aspektusával már rendkívül összetett horizontális szabályozási javaslatok foglalkoznak, amelyek többnyire már a jogalkotási fázisba értek. A vállalati társadalmi felelősségvállalással és a munkaügyi kérdésekkel a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról szóló irányelv és a kényszermunkáról szóló rendelet foglalkozik. A fogyasztók szerepvállalásának növeléséről szóló irányelv és a környezetbarát jellegre vonatkozó állításokról szóló irányelv szabályozni fogja a fenntarthatóságra vonatkozó állítások közzétételét, míg a hulladékokról szóló, felülvizsgált keretirányelv az életciklus végi kezeléssel kapcsolatos alapfogalmakat fogja tárgyalni.

2.5. A fogyasztóknak eltérő elvárásaik vannak a tekintetben, hogy mennyire legyenek részletesek a textiltermékek címkéin található információk. A textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálatának meg kell felelnie a különböző szintű elvárásoknak azáltal, hogy elsősorban alapvető és könnyen érthető tájékoztatásról gondoskodik, de hozzáférést biztosít a részletesebb információkhoz is, például a gyártási folyamatra vonatkozó szabványosított információk önkéntes feltüntetésével.

2.6. Az EGSZB rámutat arra, hogy a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálata egy REFIT-kezdeményezés, amelynek egyértelmű célja, hogy egyszerűbbé, a célnak megfelelővé és megfizethetőbbé tegye az uniós jogszabályokat a vállalkozások és a fogyasztók számára. A vállalatok esetében ennek magában kell foglalnia a megfelelési költségek csökkentését, valamint a szabályozás egyértelműségét és következetességét. A fogyasztóknak pontos, átfogó és összehasonlítható információkra van szükségük a textiltermékekről. Az EGSZB hangsúlyozza a maximális harmonizáció fontosságát, amely elősegíti, hogy az ágazat sikeresen áttérjen az átfogó, körforgásos gazdaságra.

2.7. Az EGSZB sürgős fellépésre szólít fel a szálak osztályozási rendszerével kapcsolatban, mivel a mostani nem elég rugalmas ahhoz, hogy kezelni tudja az olyan, innovatív szálak fejlesztésével járó változásokat, amelyek gyakran kisebb környezeti hatással járnak, mint a hagyományos szálak. A jelenlegi helyzet sok újszál-gyártó számára frusztráló, mert nem tudják pontosan felcímkézni a szálakat. Ezenkívül ezeket az új szálakat még nem lehet feltüntetni a textiltermékek címkéin, így azonosításuk továbbra is hatalmas kihívást jelent az újrafeldolgozók számára, ami jelenleg akadályozza az ágazat körforgásos jellegét. Az EGSZB rámutat arra, hogy ez a szabályozási hiányosság a fogyasztók megítélésére is negatív hatással van, mivel egyes termékek sokkal fenntarthatóbbak lehetnek a valóságban, mint ahogy az a címkén fel van tüntetve.

2.8. Az EGSZB úgy véli, hogy rendkívül fontos, hogy az Európai Bizottság törekedjen a címkézési követelmények uniós és globális összehangolására az eredetmegjelölés, a kezelési útmutató, a méret és a szálösszetétel tekintetében. A textilágazat az egyik leginkább globalizált ágazat. Az egyes helyeken előállított, a világ minden táján (EU, USA stb.) értékesítésre szánt ruházati cikkek számos különböző címkézési követelmény vonatkozik ⁽³⁾. Ezért adott esetben figyelembe kell venni a globális címkézési követelményeket és a globálisan összehangolt szabványokat.

2.9. A maximális harmonizációra vonatkozó követelmény az EGSZB-nek ahhoz az egyértelmű szakpolitikai kéréséhez kapcsolódik, amely arra irányul, hogy kerüljék el a belső piac további veszélyeztetését – úgy tűnik ugyanis, hogy egyre több eltérő címkézési követelmény jelenik meg a tagállamokban. Az EGSZB ezért rendkívül fontosnak és időszerűnek tartja, hogy az Európai Bizottság javaslatot tegyen a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálatára 2023-ban, amely egyben az egységes piac 30. évfordulója is.

⁽²⁾ COM(2023) 166 final – 2023/0085(COD).

⁽³⁾ Ilyen követelményekre példa Kanada textiltímkézéséről és reklámozásról szóló rendelete és az USA textilipari termékek azonosításáról szóló törvénye.

2.10. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy vegye figyelembe a kkv-k sajátos igényeit ebben az ágazatban. A további külföldre történő áthelyezések megelőzése érdekében, valamint tekintettel arra, hogy az ágazat 1,3 millió munkavállalót foglalkoztat egész Európában ⁽⁴⁾, a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet új követelményeknek elegendő rugalmasságot kell biztosítaniuk a kkv-k igényeinek és kapacitásainak figyelembevételéhez, hogy ebben a gazdasági ágazatban a foglalkoztatás és a készségek ne csak egyszerűen fennmaradjanak, hanem tovább is fejlődjenek. Egy minősítő szervezet által végzett általános megfelelőség-ellenőrzés például nem megvalósítható a kkv-k számára, pedig ezek a vállalkozások képezik az európai ipari textilgyártás gerincét. Ésszerű megközelítés lenne olyan „öntanúsítási” eljárások alkalmazása, mint például a 768/2008/EK határozat II. mellékletében meghatározott belső gyártási ellenőrzések, amelyek révén a kkv-k tájékoztatást és garanciát nyújthatnak a fogyasztók számára ⁽⁵⁾.

3. Részletes megjegyzések

3.1. A szálak osztályozása

3.1.1. Az elmúlt években a textilipar számos olyan új szálát fejlesztett ki, amelyek környezeti lábnyoma bizonyítottan alacsonyabb a hagyományosabbnak számító szálalpciókhoz képest. Bár ezek az anyagok hasonló alapanyagokból készülnek, a gyártási technológiájuk és a tulajdonságaik gyakran jelentősen eltérnek a hagyományos szálakétól. Az I. mellékletben a meglévő generikus textilszál-osztályozások jelenleg még nem ismerik el az új szálakat. Ennek következtében az innovatív száltípusokat különböző szálelnevezésekkel, vagy „egyéb” szálként osztályozzák. A zöld és körforgásos átállás tekintetében a textiltermékek címkézéséről szóló felülvizsgált rendeletnek lehetővé kell tennie, hogy a sajátos jellemzőkkel rendelkező szálakat ennek megfelelően ismerjék el az I. mellékletben. A felülvizsgálandó rendeletet úgy kell módosítani, hogy az tükrözze az innovatív szálak dinamikus fejlődését.

3.1.2. Több, sajátos jellemzőkkel rendelkező újszál-típus már közel áll a forgalomba hozatalhoz, vagy pedig a közeljövőben elérhetővé válik a piacon. Az I. melléklet jelenlegi aktualizálási folyamata azonban nem átlátható és bizonytalan a kérelmezők számára. Az EGSZB ezért azt ajánlja az uniós hatóságoknak, hogy mérjék fel és vizsgálják meg, hogyan lehetne átláthatóbbá és technikailag pontosabbá tenni az aktualizálási folyamatot.

3.2. A szálösszetételre vonatkozó tűréshatár

3.2.1. Tekintettel a körforgásos gazdaságra való átállásra, a textilipar egyre nagyobb mértékben használ újrahasznosított szálakat és anyagokat a ruházati cikkek gyártása során. A jelenlegi rendelet nem alkalmazható tökéletesen az újrafeldolgozott anyagokat tartalmazó szálösszetétel pontos címkézésére, ami akadályozza a körforgásos gazdaságra való átállást. A 20. cikk (3) bekezdése legfeljebb 3%-os eltérést engedélyez a címkén feltüntetett szálösszetétel és a hatósági vizsgálat alapján megállapított szálösszetétel között. A textilvergátlási és -újrafeldolgozási technológia műszaki fejlődésének jelenlegi állapota miatt azonban előfordulhatnak olyan eltérések a szálösszetételben, amelyek meghaladják a 3%-os tűréshatárt. Ennek oka, hogy – különösen a mechanikus újrafeldolgozás esetében – nem lehet teljes mértékben biztosítani, hogy az újrafeldolgozásra szánt alapanyagok nem tartalmazzanak más textilanyagokból származó szennyeződések. Ezért a rendelet felülvizsgálata során fontolóra kell venni egy, az összetételre vonatkozó magasabb tűréshatárt. A szakértői vélemények alapján az EGSZB azt ajánlja, hogy az aktualizált arány 3–5 % legyen. Fontos, hogy a magasabb toleranciaszint csak az újrafeldolgozási technológia meglévő korlátainak figyelembevételét szolgálja, és semmiképpen se nyisson utat helytelen gyártási gyakorlatok előtt. A toleranciaszintek kismértékű emelése üdvözlendő lépés, mivel segíthetne azoknak az akadályoknak a felszámolásában, amelyek megnehezítik, hogy az újrafeldolgozott anyagokat felhasználják a ruhagyártásban.

3.3. A globális szabványok és folyamatok összehangolása

3.3.1. A vizsgálati szabványok összehangolása

3.3.1.1. A textilipar rendkívül globalizált iparág, amely gyakran nemzetközi szabványokat alkalmaz. A textiltermékek címkézéséről szóló rendelet felülvizsgálata lehetőséget kínál arra, hogy összehangoljuk a szálösszetételre vonatkozó vizsgálati módszereket a nemzetközi szabványokkal. A 19. cikk értelmében jelenleg csak az uniós (EN) szabványok alapján lehet vizsgálni a szálösszetételeket. A legtöbb esetben az EN-szabványok nagyon hasonlóak a nemzetközi ISO-szabványokhoz, de a módszer paramétereiben található kisebb eltérések különböző ISO és EN vizsgálati eredményekhez vezetnek. Az iparág globális értékláncai miatt az ágazat széles körben alkalmazza és előnyben részesíti az ISO-szabványokat. Ennek eredményeként a vállalkozások az európai piacra szánt termékek fokozott vizsgálatával szembesülnek, ami jelentősen növeli a költségeket. Az EGSZB ezért azt ajánlja, hogy a felülvizsgált rendelet fogadja el az ISO-szabványokat mint megfelelő vizsgálati szabványt. Továbbá, az EGSZB elismeri az új szálösszetétel-kimutatósi módszerekkel kapcsolatos innováció terén elért jelentős előrelépéseket. Az Európai Bizottságnak figyelembe kell vennie ezt az előrelépést a rendelet felülvizsgálata során.

⁽⁴⁾ https://euratex.eu/wp-content/uploads/EURATEX_FactsKey_Figures_2022rev-1.pdf.

⁽⁵⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 768/2008/EK határozata (2008. július 9.) a termékek forgalomba hozatalának közös keretrendszeréről, valamint a 93/465/EGK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről (HL L 218., 2008.8.13., 82. o.).

3.3.2. A nemzetközi szabványok és a kereskedelmi szabályok összehangolása

3.3.2.1. Az EGSZB támogatja azt az elképzelést, hogy a textiltermékek címkézéséről szóló rendeletből olyan szabálykönyv legyen, amely harmonizált szabványokat tartalmaz egyes követelmények tekintetében (új szálosztályozás, a szálösszetétel vizsgálata, méretezés, kezelési útmutató). Ezeknek a szabványoknak – amennyire csak lehetséges – globális mértékűnek kell lenniük. Ez a címkézési követelmények nagyobb fokú harmonizációját eredményezné az egységes piacon belül, valamint a világ többi részével.

3.3.2.2. A textilágazat globális hatókörét figyelembe véve a rendelet felülvizsgálata során nagyon fontos mérlegelni a nemzetközi összehangolást és az együttműködést. Az Európai Bizottságnak biztosítania kell, hogy a rendelet koherens legyen a Vámigazgatások Világszervezetével, a HR-kódok jelenlegi felülvizsgálatával, valamint a kereskedelem technikai akadályairól szóló WTO-megállapodásban foglalt, a nemzetközi szabványok alkalmazására vonatkozó kötelezettségvállalásokkal.

3.4. Digitális címkézés

3.4.1. Az EGSZB határozottan üdvözlöi az Európai Bizottság azon szándékát, hogy a textiltermékek címkézéséről szóló felülvizsgált rendeletben digitalizálja az összetételre vonatkozó címkézést. Emellett, a fenntartható termékek környezettudatos tervezéséről szóló rendelettel (ESPR) összefüggésben az EGSZB üdvözlöi a digitális címkézésre és a fogyasztók tájékoztatására irányuló kezdeményezéseket, például a digitális termékútlevelet. Alapvető fontosságú azonban, hogy az Európai Bizottság összehangolja ezeket a digitális kezdeményezéseket egy koherens és hatékony szakpolitikai keret létrehozása érdekében.

3.4.2. A fizikai címkék jelenleg több okból sem olyan hatékonyak, mint amilyennek lenniük kéne. A címkéket a megvásárlás után gyakran levágják a termékről. A címkéken szereplő szöveg többszörös mosás után már nem olvasható. Ezenkívül a többnyelvű leírást tartalmazó, nagyméretű materiális címkék előállítása költséges, és hozzájárul a műanyag hulladék keletkezéséhez. A szöveg apró betűs és többnyelvű, ami a fogyasztók számára megnehezíti a megértést.

3.4.3. A digitális címkék könnyítést jelentenének a vállalkozások számára, valamint javítanák a fogyasztók tájékoztatását azáltal, hogy érthető leírást tartalmaznak a megfelelő nyelvi változatokban. Továbbra is szükség van a technológiában kevésbé jártas fogyasztók tájékoztatására, de erre is léteznek lehetőségek: például, ahol szükséges, az értékesítés helyszínén tájékoztatást lehet nyújtani a fogyasztóknak. A tartósság érdekében a terméken elhelyezett letörölhetetlen „adathordozó” típusú jelölés biztosíthatja a digitális formátumú információkhoz való könnyű hozzáférést.

3.4.4. Még ha az Európai Bizottság úgy is dönt, hogy bizonyos információkat a fizikai címkéken hagy, ennek a megközelítésnek a címkeméret jelentős csökkenéséhez kell vezetnie. Az EGSZB egyetért az Európai Bizottság nézőpontjával, mely szerint a fizikai címkéket vagy a digitális információt tartalmazó fizikai adathordozókat úgy kell legyártani, hogy ne legyenek könnyen eltávolíthatók. Már elérhetőek olyan címkézési módszerek, amelyek nem okoznak bőrirritációt. Azoknak a módszereknek, amelyekkel a címkéket nehezebb eltávolítani, biztosítaniuk kell az információk tartósságát (pl. a közvetlenül az anyagra nyomtatott információk kimoshatók), és nem szabad csökkenteniük a termék használhatóságát (pl. ha a címkét teljesen rávarrják a ruhaneműre, az csökkentheti a termék használhatóságát).

3.4.5. Az Európai Bizottságnak meg kell vizsgálnia, hogy a digitális termékútlevél hogyan alkalmazható a textiltermékek címkézéséről szóló felülvizsgált rendelet szerinti digitális címkék összefüggésében. A következetesség biztosítása és a végrehajtás megkönnyítése érdekében a textiltermékek címkézéséről szóló rendelet szerinti digitális címkét is fel lehetne tüntetni a digitális termékútlevéllel azonos adathordozón.

3.5. Egyes terméktípusokra vonatkozó címkézés alóli mentesség

3.5.1. A textiltermékek címkézéséről szóló jelenlegi rendelet V. melléklete 42 textiltermék-típust mentesít a címkézési kötelezettség alól. Ezek kisebb méretű termékekre (például órapántokra) vonatkoznak, amelyek címkézése csökkentené a termék használhatóságát. A listaalapú megközelítés azonban nem nyújt egyértelmű iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a gazdasági szereplőknek hogyan kell címkézniük az V. mellékletben nem szereplő, de a címkézés által csökkentett használhatóságú termékeket. Az EGSZB azt ajánlja, hogy a felülvizsgált rendelet tegye egyértelművé, hogyan kell helyesen címkézni a termékeket (például harisnyákat és zoknikat), amennyiben a kötelező címkézés akadályozná a termék használhatóságát. A jelenlegi listaalapú megközelítést felválthatná például a kötelező címkézés alól mentesülő termékek fogalommeghatározása.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

**Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az idősekre vonatkozó európai stratégia
(feltárási vélemény a spanyol elnökség felkérésére)**

(2023/C 349/06)

Előadó: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

A Tanács spanyol elnökségének fel- 2022.12.8-i levél
kérése:

Jogalap: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
feltárási vélemény

Illetékes szekció: „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció

Elfogadás a szekcióülésen: 2023.6.21.

Elfogadás a plenáris ülésen: 2023.7.12.

Plenáris ülészak száma: 580.

A szavazás eredménye:

(mellette/ellene/tartózkodott) 189/01/02

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az európai társadalom előtt álló demográfiai kihívással olyan szakpolitikáknak kell foglalkozniuk, amelyek paradigmaváltást eredményeznek, láthatóvá teszik az időseket, és eltávolodnak az ápolási-gondozási látásmódtól azért, hogy az idősek társadalmi szerepvállalásának növelésére összpontosítsanak és felhagyjanak a kor alapú megközelítéssel. A jelenlegi demográfiai kihívás megköveteli a népesség elöregedésével kapcsolatos akadályok felszámolását és az ebben rejlő lehetőségek kiaknázását.

1.2. Az idősek továbbra is magas munkanélküliségi rátával, a megkülönböztetés és az elszigeteltség fokozott kockázatával, valamint a tisztességes jövedelemhez való hozzáférés egyenlőtlenségével szembesülnek, ami akadályozza a tevékeny időskort. Mivel az idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátája az EU-ban továbbra is az átlag alatt marad, a munkahelyeknek az idősek igényeihez történő igazítására, képzésre és a foglalkoztatás nyugdíjkorhatár eléréséig történő támogatására vonatkozó intézkedésekre van szükség.

1.3. Az egészségügyi és megelőzési, valamint egészségnevelési rendszerek alapvető tényezők a jó mentális és fizikai állapotban eltöltött életszakasz meghosszabbításában. E tekintetben az akadálymentesítés – különösen a saját otthon és annak környezete esetében – döntő fontosságú tényező a függőséghez, testi és szellemi károsodáshoz vezető, valamint a tevékeny és egészséges életet ellehetetlenítő traumák és sérülések megelőzésében ⁽¹⁾.

1.4. Az egészséges és aktív időskor támogatásához szükség van a K+F+I-be történő beruházásokra, beleértve az olyan technológiák, termékek és szolgáltatások fejlesztését, amelyek mindenki számára hozzáférhetők, és az idősek sokféle igényeit elégítik ki.

1.5. Az Európai Bizottság 2021. január 27-én előterjesztette az idősödésről szóló zöld könyvét. Az Európai Bizottság zöld könyvének egyik legnagyobb hiányossága, hogy az életkort és az időseket társadalmi költségként, illetve kiadásként kezeli, figyelmen kívül hagyva az idősek nagyobb mértékű aktív befogadása révén elérhető társadalmi és gazdasági előnyöket, valamint az idősödés érzelmi vetületét.

1.6. Mivel eddig nem javasoltak átfogó szakpolitikát az idősödéssel kapcsolatban vagy kizárólag az idősekre összpontosítva, az EU-nak az idősekre vonatkozó új európai stratégiát kell elfogadnia, amelynek alapvető célja az idősek jogainak védelme, valamint a társadalomban és a gazdaságban való teljeskörű részvételük kell hogy legyen. Az idősekre vonatkozó új európai stratégia hozzá fog járulni az életkorral és az idősekkel kapcsolatos jelenlegi és jövőbeli politikák szükséges szemléletváltásához.

⁽¹⁾ Erre példa az esések megelőzését célzó franciaországi idősügyi terv: *Plan antichute des personnes âgées*.

1.7. A stratégiának javaslatokat és intézkedéseket kell kidolgoznia az egyenlőség és a megkülönböztetés tilalma, a nemi dimenzió, a jogok és azok érvényesítése, a társadalmi részvétel, a foglalkoztatás, az oktatás és képzés, a tisztességes jövedelem és a társadalmi befogadás területén. Továbbá a stratégia alapján a tagállamok konkrét célokat és mutatókat tartalmazó nemzeti terveket dolgoznak ki.

1.8. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy sürgősen, a jelenlegi hivatali időszak lejárta előtt terjessze elő az új stratégiát, amelyet az ifjúsági garanciához vagy a gyermekgaranciához hasonló időügyi garancia támogat, amely az új stratégia működőképessé tételének eszközeként szolgál.

1.9. Az EGSZB arra kéri a tagállamokat, hogy fogadjanak el egy új garanciát, melynek köszönhetően különböző uniós finanszírozási kereteket – például az Európai Szociális Alap Pluszt – használhatnának az időseket támogató programokra, valamint hogy az európai szemeszter folyamatában és az országspecifikus ajánlások megfogalmazásakor meghatározó elemként vegyék figyelembe a demográfiát.

1.10. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy sürgősen foglazzanak meg, dolgozzanak ki, írjanak alá, hajtsanak végre és kövessenek nyomon egy idősekről szóló európai nyilatkozatot, amely tartalmazza azt a vállalást, hogy a jelenlegi (2019–2024-es) hivatali időszakban kidolgoznak egy, az idősekre vonatkozó európai stratégiát.

1.11. Amint azt az *Új idősgondozási modell: a Covid19-világjárvány tanulságai* című véleményében ⁽²⁾ is kifejtette, az EGSZB nyomatékosan kéri, hogy az Európai Bizottság az idősek alapvető jogainak elismeréseként és azok előmozdítása érdekében, valamint az idősek társadalomhoz való hozzájárulásának kifejezéséül hirdesse meg az idősek európai évét.

1.12. Az *európai szociális partnereknek a tevékeny időskorról és a több generációra kiterjedő megközelítésről szóló önálló együttműködési keretmegállapodásával* ⁽³⁾ összhangban az EGSZB hangsúlyozza a szociális partnerek és a szociális párbeszéd szerepét.

1.13. Az EGSZB konzultációt sürget a civil társadalmi szervezetekkel, különösen az időseket képviselő szervezetekkel, a hozzátartozókkal és az őket támogató szakmai szervezetekkel, valamint az egyenlőséget szolgáló szervezetekkel, a fogyatékossággal élő személyek képviselőivel, a szolgáltatókkal, a szociális gazdaság szervezeteivel stb.

1.14. Az EGSZB kiegészítő eszközként a köz- és a magánszféra közötti együttműködést szorgalmaz az idősek aktív részvételében rejlő lehetőségek kiaknázására olyan területeken, mint a kultúra, az oktatás, a sport, az idegenforgalom stb.

1.15. A stratégia cselekvési területein bevált gyakorlatok cseréjének, a technikai képzésnek és a konkrét fellépéseknek az ösztönzése érdekében az EGSZB kéri, hogy hozzanak létre egy európai ügynökséget, amely az idősekkel, az időszóddal és a demográfiai kihívással foglalkozna ⁽⁴⁾.

1.16. Az EGSZB kéri az időügyi megbízottak (ombudsmanok) koordinálását az egyes tagállamok, valamint a köz- és a magánszektor között. Ezek segíthetnek az időseknek a hatóságokkal való kapcsolattartásban, fogadják az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos panaszokat, megkönnyíthetik az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférést, vagy minimumjövedelmet biztosíthatnak az idősek számára ⁽⁵⁾.

1.17. Az EGSZB sürgeti, hogy – a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény vagy a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény ⁽⁶⁾ példáját követve – az emberi jogok időskori gyakorlása érdekében nemzetközi szinten fogadjanak el egy ENSZ-egyezményt az idősek jogairól, biztosítva az időseket képviselő civil társadalmi szervezetek és az érdekelt felek aktív részvételét.

⁽²⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Új idősgondozási modell: a Covid19-világjárvány tanulságai (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 194., 2022.5.12., 19. o.).

⁽³⁾ Európai szociális partnerek önálló együttműködési keretmegállapodása a tevékeny időskorról és a több generációra kiterjedő megközelítésről (2017).

⁽⁴⁾ Friends of Europe.

⁽⁵⁾ *Current and future challenges for ombudsman institutions* – Network in Focus 2019 (europa.eu).

⁽⁶⁾ Az ENSZ emberi jogi főbiztosának az idősek emberi jogainak előmozdításáról és védelméről szóló 2022. márciusi jelentésében foglaltak szerint.

1.18. Az EGSZB üdvözlí, hogy az Európai Bizottság Jogértvényesülési Főigazgatóságán belül létrehozta egy osztályt, amely az életkoron alapuló egyenlőséggel és megkülönböztetés tilalmával foglalkozik, ugyanakkor kéri, hogy az Európai Bizottság hozzon létre egy, az idősödéssel és a demográfiai kihívással kapcsolatos kérdésekkel foglalkozó szolgálatot, amely lehetővé teszi az időséssel kapcsolatos politikák összehangolását.

1.19. Mindezen intézkedések támogatása és annak tükrözése érdekében, hogy az EGSZB támogatja az időséssel kapcsolatos politikák hatékony gyakorlati végrehajtását, az EGSZB hasznosnak tartja annak mérlegelését, hogy az EGSZB-n belül hozzanak létre egy ad hoc csoportot, amely idősödéssel, valamint demográfiai kihívásokkal és lehetőségekkel kapcsolatos kezdeményezéseket hajtana végre, az „Új idős gondozási modell: a Covid19-világjárvány tanulságai” című EGSZB-veleményben ⁽⁷⁾ foglaltaknak megfelelően.

2. Általános megjegyzések

2.1. Az éghajlatváltozás és a mesterséges intelligenciához kapcsolódó technológiai forradalom mellett a demográfiai kihívás (a növekvő élettartam és a termékenység csökkenése az elmúlt évtizedekben) központi kérdés a társadalom jövőjének alakulásában.

2.2. A számítások szerint az uniós országok 65 év feletti népessége 2050-re eléri a 129,8 millió főt – miközben 2019 elején még 90,5 millió volt. Ebben az időszakban az EU-ban a 75–84 év közötti személyek száma 56,1 %-kal, a 65–74 éveseké pedig 16,6 %-kal fog nőni. Ezzel szemben becslések szerint 2050-re 13,5 %-kal kevesebb 55 év alatti személy fog élni az EU-ban.

2.3. Ezzel együtt az idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátája továbbra is átlag alatt van az EU-ban. 2019-ben az 55–64 éveseknek csupán 59,1 %-a volt foglalkoztatott, ezzel szemben a 20–64 évesek körében ez az arány 73,1 % volt. A nyugdíjkorhatár előtt (55–64 év) álló személyek körében az egyik legmagasabb a szegénység és a társadalmi kirekesztettség aránya az EU-ban.

2.4. Az EU-ban az átlagos nyugdíjkorhatár 65 év körül van, az átlagos várható élettartam pedig körülbelül 84 év, ami azt jelenti, hogy az emberek többsége körülbelül húsz évet él nyugdíjasként. Ezért elő kell mozdítani, hogy az emberek minél tovább éljenek jó egészségben.

2.5. Az EU-n belüli hátrányos megkülönböztetésről szóló 2019. évi Eurobarométer-jelentés szerint a nemi alapú mellett az életkoron alapuló megkülönböztetés a diszkrimináció legelterjedtebb formája az EU-ban.

2.6. Az idősök körében nagyobb a kockázata annak, hogy valamilyen fogyatékoságuk lesz, mivel az öregedés növeli valamilyen fogyatékoság kialakulásának veszélyét. A fogyatékosággal élő személyek 48,5 %-a 65 év feletti.

2.7. Míg az EU-ban az összesített nyugdíjhelyettesítési ráta 58 % ⁽⁸⁾, becslések szerint sok országban a vagyon 40 %-a és a vásárlóerő egy része az idősök kezében van, amely egyenlőtlenül oszlik meg a nők és a férfiak, valamint a jövedelmi csoportok között. Emiatt az idősökben mint nagyfogyasztókban nagy lehetőségek rejlenek.

2.8. Az idős fogyasztók nagy részét teszik ki a gazdaságnak, és a fogyasztásból való részesedésük tovább fog nőni. Az ezüst gazdaság várhatóan évente mintegy 5 %-kal nő az egész EU-ban, és 2025-ben eléri az 5,7 billió EUR-t ⁽⁹⁾.

2.9. Az EU-nak olyan hatékony stratégiákat kell kialakítania, amelyek figyelembe veszik az egyes régiók demográfiai dinamikáját és gazdasági fejlődését, és foglalkoznak az ezüst gazdaságból esetlegesen adódó lehetőségekkel is ⁽¹⁰⁾.

⁽⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Új idős gondozási modell: a Covid19-világjárvány tanulságai (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 194., 2022.5.12., 19. o.).

⁽⁸⁾ Eurostat.

⁽⁹⁾ Silver Economy Study: How to stimulate the economy by hundreds of millions of Euros per year, Shaping Europe's future digital (europa.eu).

⁽¹⁰⁾ European Commission Atlas of Demography [Az Európai Bizottság demográfiai atlasza].

3. Az idősök jogaival kapcsolatos új uniós szakpolitika

3.1. Az ENSZ 2002-ben, az öregedésről szóló legutóbbi, madridi világértkezleten előterjesztette a nemzetközi idősügyi cselekvési tervet, az első olyan nemzetközi megállapodást, amely az idősöket a társadalom fejlődéséhez hozzájáruló tényezőnek tekinti, és létrehozta az időskorral foglalkozó nyílt munkacsoportot.

3.2. 2021. január 27-én az Európai Bizottság bemutatta „A generációk közötti szolidaritás és felelősség előmozdítása” című, az idősödekről szóló zöld könyvet ⁽¹⁾, amely lefektette az idősök támogatására irányuló jövőbeli szakpolitikák alapjait.

3.3. A zöld könyv azt a következtetést vonta le, hogy az egészséges és tevékeny idősor pozitív hatással van a munkaerőpiacra, a foglalkoztatási rátákra, valamint a szociális védelmi rendszerekre, és ezáltal a gazdaság növekedésére és termelékenységére.

3.4. A zöld könyv megerősíti, hogy konkrét és határozott intézkedésekre van szükség az idősök támogatása érdekében valamennyi szakpolitikai területen, de nem fogalmaz meg konkrét, az EU és a tagállamok által kidolgozandó kezdeményezési programot.

3.5. Az új uniós szakpolitikáknak paradigmaváltást kell eredményezniük, láthatóvá téve az idősöket, és eltávolodva az ápolási-gondozási látásmódtól azért, hogy az idősök társadalmi szerepvállalásának növelésére összpontosítsanak és számúzzék az életkorra vonatkozó előítéleteken alapuló nézeteket.

4. Egy európai stratégia felé

4.1. Bár a zöld könyv újabb lépést jelent a két évtizeddel ezelőtti madridi tervben vállalt kötelezettségek teljesítése felé, számos olyan hiányosságot tár fel, amelyeket orvosolni kell, mivel mostanáig nem született javaslat átfogó szakpolitikára az idősöddel kapcsolatban vagy kizárólag az idősökre összpontosítva.

4.2. Az Európai Bizottság zöld könyvének egyik legnagyobb hiányossága, hogy az életkort és az idősöket társadalmi költségként, illetve kiadásként kezeli, figyelmen kívül hagyva az idősök nagyobb mértékű aktív befogadása révén elérhető társadalmi és gazdasági előnyöket. A zöld könyv az életkort állandóan a hanyatlással, a passzivitással és a kiszolgáltatottsággal kapcsolja össze. Az idősöddésben rejlő lehetőségek kiaknázásához elengedhetetlen az emberi jogokon, a jóléten, az idősök társadalomhoz és gazdasághoz való hozzájárulásán alapuló megközelítés, valamint a hozzájárulásukat lehetővé tevő eszközök.

4.3. Az elmúlt években számos, az életkorhoz szorosan kapcsolódó kezdeményezést terjesztettek elő és vitattak meg, így például az európai gondozási stratégiát, az emberi jogokra és a demokráciára vonatkozó, a 2020–2024-es időszakra szóló cselekvési tervet, a szociális jogok európai pillérére vonatkozó cselekvési tervet, a Covid19-világjárvány idősökre gyakorolt hatására vonatkozó ENSZ-kezdeményezés keretében tett tagállami kötelezettségvállalásokat, valamint az EU Tanácsának különböző következtetéseit, például az idősokoriúk emberi jogairól, részvételéről és jólétéről a digitalizáció korában ⁽¹²⁾, az idősöddés szempontjainak a közpolitikákban való általános érvényesítéséről ⁽¹³⁾, vagy a Covid19-világjárvány utáni, emberi jogokon alapuló helyreállításról ⁽¹⁴⁾.

4.4. Az idősökre vonatkozó új európai stratégia hozzá fog járulni az életkorra és az idősökre vonatkozó jelenlegi és jövőbeli szakpolitikák megközelítésének szükséges megváltoztatásához, hangsúlyozva az emberi, társadalmi és gazdasági lehetőségeket, valamint javítva a civil és részvételi lehetőségeket, mivel az idősök gyakran kiaknázatlan intellektuális, gazdasági és társadalmi tőkével rendelkeznek. A stratégia támogatni fogja a generációk közötti szolidaritást és az életciklus-alapú megközelítést az életkorral kapcsolatos kihívások megelőzése és csökkentése érdekében, kiigazítva a jelenlegi megközelítést, amely az idősöddést költségnek tekinti.

4.5. Lehetővé teszi továbbá az EU és a nemzetközi szervezetek által a madridi terv 2002-es aláírása óta kidolgozott kezdeményezések alapelveinek megszilárdítását, és egyúttal konkrét intézkedéseket és terveket javasol az idősökkel kapcsolatos szakpolitikák kidolgozásához.

⁽¹⁾ COM(2021) 50 final.

⁽²⁾ „Az idősokoriúk emberi jogai, részvétele és jóléte a digitalizáció korában” című tanácsi következtetések (2020).

⁽³⁾ Az idősöddés szempontjainak a közpolitikákban való általános érvényesítéséről szóló tanácsi következtetések (2021).

⁽⁴⁾ A Covid19-világjárványt követő, emberi jogokon alapuló helyreállításról szóló tanácsi következtetések (2021).

4.6. Az idősekre vonatkozó európai stratégia egy generációk közötti, kölcsönös tiszteleten és szolidaritáson alapuló egyezmény kikristályosodásához vezet, amelynek fő célkitűzése az egész életen át tartó minőségi oktatáshoz, a tisztességes foglalkoztatáshoz és a globálisan kialakított szociális védelmi rendszerekhez való hozzáférés ⁽¹⁵⁾.

4.7. A stratégia továbbá nemcsak az időseket, hanem a teljes lakosságot szolgálja, beleértve az idősgondozókat, és magában foglalja a fiatalabb generációk saját időszedésükre való felkészítését is.

5. Az idősekre vonatkozó új európai stratégia pillérei

5.1. Az új európai stratégiának foglalkoznia kell az idősek előtt álló kihívásokkal, figyelembe véve, hogy heterogén csoportról van szó, és elő kell mozdítania a tevékeny és egészséges idős kor által kínált valamennyi lehetőség kiaknázásához szükséges szakpolitikai intézkedéseket.

5.2. Az európai stratégiának az idős kor következményeire való felkészülést, illetve azok előrejelzését és megelőzését, valamint a részvételt és az aktív polgári szerepvállalást – például az egész életen át tartó tanulást, az egészséges idős kor és az aktív részvételt – célzó politikákra kell épülnie. Ezek a legjobb beruházások az életkorhoz kapcsolódó egyenlőtlenségek, valamint az elöregedésből eredő társadalmi és gazdasági terhek minimalizálására ⁽¹⁶⁾. A stratégiának elő kell mozdítania, hogy az emberek megfelelő lépéseket tegyenek öregedésük következményeinek kezelésére.

5.3. A stratégia részeként a tagállamoknak ki kell dolgozniuk az időszedéssel kapcsolatos saját nemzeti terveiket, amelyek konkrét célokat és az időseket támogató szakpolitikák hatékonyságának mérésére szolgáló mutatókat tartalmaznak. A tervek emellett az európai stratégia célkitűzéseit és pilléreit támogató konkrét intézkedésekre vonatkozó javaslatokat is tartalmaznak.

5.4. Egyenlőség és a megkülönböztetés tilalma

5.4.1. Az egyenlőség és az életkoron alapuló megkülönböztetés tilalma a Szerződésekben és az európai jogszabályokban is lefektetett alapelvek. Ennek ellenére az életkorra vonatkozó előítéletes szemlélet az életünk túl sok területén továbbra is jelen van, ami akadályozza az idősek teljes körű részvételét a társadalomban.

5.4.2. Az idősekre vonatkozó jövőbeli stratégia ezért a következő célokat kell, hogy szolgálja:

5.4.2.1. Meg kell erősíteni az életkortól független egyenlőséget mint alapelvet, illetve mint olyan dimenziót, amelyet valamennyi uniós szakpolitikába be kell építeni; valamint támogatnia kell a személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékosagra, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló tanácsi irányelv elfogadását ⁽¹⁷⁾.

5.4.2.2. Az életkoron alapuló megkülönböztetéssel, az idősekkel és jogaikkal, valamint a befogadásuk nyújtotta lehetőségekkel kapcsolatos tudatosságra vonatkozó konkrét fellépések ajánlása, továbbá az életkorral alkotott pozitív kép előmozdítása.

5.4.2.3. Annak biztosítása, hogy a tagállamok, valamint a nemzeti és európai bíróságok szigorúan és pártatlanul végrehajtsák a foglalkoztatási egyenlőségről szóló irányelvet, valamint iránymutatások ajánlása a foglalkoztatási ügyekben az életkortól független egyenlőség elvének pontosabb meghatározására.

5.4.2.4. Kiemelt figyelem az idősebb nőkre, mivel várható élettartamuk hosszabb, mint a férfiaké, hosszabb ideig maradhatnak tevékenyek, ugyanakkor jobban ki vannak téve a diszkriminációnak vagy a magánynak.

5.4.2.5. Intézkedések ajánlása az idős kori megkülönböztetés többszörös és interszekcionális formáinak kezelésére – ideértve többek között a fogyatékosággal élő időseket, az idős LMBTIQ+-személyeket, az etnikai kisebbségekhez tartozó időseket és az idős migránsokat érintő problémákat.

⁽¹⁵⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Új idősgondozási modell: a Covid19-világjárvány tanulságai (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 194., 2022.5.12., 19. o.).

⁽¹⁶⁾ A WHO jelentése az egészséges idős kor évtizedéről, 2021–2030.

⁽¹⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az egyenlőség javítása az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 75., 2023.2.28., 56. o.), valamint Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye Tárgy: Javaslat tanácsi irányelvre a személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékosagra, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról (COM(2008) 426 final)(HL C 182., 2009.8.4., 19. o.).

5.4.2.6. Az idősök jelenlegi, a közsférabeli szervezetek – többek között az Eurostat vagy az Eurobarométer – által készített adatokból, statisztikákból és közvélemény-kutatásokból való kizárásának orvoslása, és a következők kezelése: a felmérésekben alkalmazott korkorlátok, az „idős” kategórián belüli életkor-szegmentáció, vagy az intézményekben élő idősökre vonatkozó információk hiánya. Annak biztosítása, hogy az adatok gyűjtése, lebontása, elemzése, felhasználása és terjesztése az összes életkor és egyéb jellemzők tekintetében megtörténjen, valamint hogy a tagállamok megfelelő, összehasonlítható és megbízható adatokat gyűjtsenek.

5.4.2.7. Annak biztosítása, hogy az Alapjogi Ügynökség munkája során jobban figyelembe vegye az életkoron alapuló megkülönböztetés szempontjait és az idősök emberi jogait.

5.5. Társadalmi részvétel

5.5.1. Az idősök – különösen a gazdasági életben való – részvételének ösztönzése fontos szerepet fog játszani abban, hogy megragadjuk azokat a lehetőségeket, amelyeket fokozott befogadásuk kínál társadalmi és gazdasági szempontból.

5.5.2. Az idősök teljeskörű aktív részvételének témájában az új stratégiának konkrét kezdeményezéseket kell javasolnia a megfelelő hatáskörrel rendelkező közigazgatási szintek számára, az alábbiak érdekében:

5.5.2.1. Az épített környezet – ezen belül a saját otthon – és a digitális szolgáltatások és javak akadálymentességének biztosítása az olyan jogi eszközök végrehajtásának és nyomon követésének biztosításával, mint az európai akadálymentesítési irányelv, a web-akadálymentesítési irányelv, a közlekedés akadálymentesítésére vonatkozó jogszabályok vagy a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményben (CRPD) foglalt, az akadálymentességgel kapcsolatos különböző kötelezettségek.

5.5.2.2. Olyan kezdeményezések és szakpolitikák előmozdítása, amelyek megfelelnek a CRPD 19. cikkének, biztosítva az önálló életvitelt és a közösségbe való befogadást minden életkorban.

5.5.2.3. A „Városok mindenkinek” elnevezésű, intelligens, ökológiai és inkluzív várostervezési modelleket felvonultató koncepció támogatása válaszul a nem kívánt elszigeteltség és magány kockázatára, amely a városi és a vidéki területeken is fennáll. A mindenki számára történő tervezés, a mobilitás és az emberek közötti kapcsolatok kulcsfontosságúak a társadalmi élet szempontjából.

5.5.2.4. Adott esetben azoknak az akadályoknak a felszámolása, amelyek kizárják az időseket a demokratikus vagy alkotmányos folyamatokból, például az európai parlamenti választásokból, mivel jelentős erőt képviselő, teljes jogú választói csoportról van szó.

5.5.2.5. A „digitális szakadék és szegénység” áthidalása, pénzügyi támogatást és kezdeményezéseket biztosítva a digitális jártasság minden életkorban történő előmozdítására irányuló infrastruktúra, támogató eszközök és képzés javításához, fenntartva ugyanakkor azt a kötelezettséget, hogy az alapvető áruk és szolgáltatások a digitális szférán kívül is hozzáférhetőek maradjanak.

5.5.2.6. A tömegközlekedés mellett egyéb alapvető szolgáltatások, például gondozás, egészségügy, lakhatás, kultúra, a szabadidő, a társadalmi életben való aktív részvétel stb. biztosítása.

5.5.2.7. A nem kívánt magány elleni küzdelemre vonatkozó európai bizottsági ajánlások támogatása, biztosítva, hogy a jelenlegi demográfiai változások fényében a mentális egészséggel és a tartós ápolással kapcsolatos, illetve a szociális szolgáltatások hozzáférhetőek, megfizethetők, integráltak, közösségi alapúak és felhasználóbarátak legyenek. Emellett az idősökkel, az idősödéssel és a demográfiai kihívással foglalkozó új európai ügynökség közreműködésével a tagállamok támogatása a bevált gyakorlatok összegyűjtésében és átadásában ⁽¹⁸⁾.

5.5.2.8. Az idős fogyasztók jogainak védelmére vonatkozó intézkedések ajánlása, lévén, hogy az időseket az uniós jog is kiszolgáltatott fogyasztóknak tekinti.

5.5.2.9. Az idősök számára hozzáadott értéket képviselő önkéntesség előmozdítására vonatkozó intézkedések ajánlása, mentori programokat kínálva azoknak az idősöknek, akik szívesen átadnák a munkatapasztalataikat a fiatalabb generációknak.

⁽¹⁸⁾ Az Európai Bizottság közleménye a mentális egészség átfogó megközelítéséről, COM(2023) 298 final.

5.5.2.10. Beruházás a K+F-be az egészséges és aktív idősor támogatása érdekében, beleértve a szociális innováció előmozdítását, valamint a mindenki számára hozzáférhető technológiák, termékek és szolgáltatások fejlesztését – méghozzá az idősorok közvetlen bevonásával, hogy meg lehessen felelni széles körű igényeiknek.

5.5.2.11. Egy olyan digitális oktatási cselekvési terv megvalósításának folytatása, amely támogatja a tagállamokat abban, hogy nemcsak a munkaerőpiaci részvételhez kapcsolódóan, hanem az egész életre kiterjedő tanulásban is kedvező feltételeket teremtsenek a fejlett és speciális digitális készségek fejlesztéséhez ⁽¹⁹⁾, valamint az idősorokat és környezetüket célzó konkrét intézkedések alapjainak lefektetése.

5.6. Foglalkoztatás, oktatás és képzés

5.6.1. A jelenlegi demográfiai kihívás szükségessé teszi egyrészt azon akadályok felszámolását, amelyek gátolják az idősorok és a nyugdíjkorhatárt követően is dolgozni kívánó személyek munkaerőpiaci integrációját, másrészt az ezen integráció által kínált lehetőségek kiaknázását. A stratégiának ösztönöznie kell a bevált gyakorlatok tagállamok közötti cseréjét az idősorok foglalkoztatásának javítása érdekében.

5.6.2. A stratégiának olyan rugalmas modellre kell épülnie, amelyben a tanulás, a munka, a család ellátása, az inaktivitás/nyugdíjazás közötti átmeneti időszakokra több alkalommal és különböző életkorokban kerül sor, akár a törvényes nyugdíjkorhatár elérése után is. A gondozási szolgáltatásoknak – beleértve a gyermekgondozást és a tartós ápolást-gondozást is – támogatniuk kell a társadalomban való aktív részvétel lehetőségét minden korosztály, illetve mind a nők, mind a férfiak számára. A stratégiának konkrét intézkedéseket kell tartalmaznia az informális gondozók támogatására, tekintettel arra, hogy kulcsfontosságú szerepet játszanak az idősgondozásban. Például konkrét ajánlásokat lehetne megfogalmazni a munka és a családi élet összeegyeztetése, a bérkompenzáció vagy pénzügyi támogatás, a segítségre szoruló hozzátartozók gondozásával járó feladatok és idő megosztása, a tanácsadáshoz és képzési szolgáltatásokhoz való hozzáférés stb. területén.

5.6.3. E célból az európai stratégiának a tagállamok hatásköreivel összhangban:

5.6.3.1. A foglalkoztatási és a minimálbékekről szóló irányelvben fel kell mérnie az életkoron alapuló eltérések hatásait, iránymutatásokat kell javasolnia az életkoron alapuló egyenlőség elvének a foglalkoztatásban történő érvényesítésére vonatkozóan, továbbá szükség esetén egyéb módokat vagy konkrét módosításokat kell meghatározni az irányelvek végrehajtásának javítására, és meg kell előznie a munkaerőpiacon maradni kívánó idősorokkal szembeni diszkriminációt.

5.6.3.2. Egyedi programok révén ösztönöznie kell a generációk közötti mentorálást.

5.6.3.3. A jelenlegi szakpolitikákkal összhangban a következő uniós munkahelyi biztonsági és egészségvédelmi keretben harcolnia kell a fizikai és pszichoszociális kockázatok, például a stressz és a kiégés ellen, illetve meg kell előznie azokat.

5.6.3.4. Támogatnia kell az idősorok vállalkozói szellemét a meglévő akadályok – például a nyugdíjjogosultságok elvesztése – felméréseivel, meg kell könnyítenie a finanszírozáshoz való hozzáférést, és támogatnia kell a generációk közötti társvállalkozói inkubátorházakat vagy a cégek idősorabb vállalkozóktól vagy tulajdonosoktól fiatalabb vállalkozóknak való átadását ⁽²⁰⁾, illetve ösztönöznie kell a szociális gazdaságon belüli kezdeményezéseket.

5.6.3.5. Ösztönöznie kell a szociális gazdaságot, amely az embereket és a társadalmi hasznot helyezi a középpontba, mivel új foglalkoztatási és vállalkozói lehetőségeket kínálhat az idősorok számára ⁽²¹⁾.

5.6.3.6. Elő kell mozdítani és javítani kell az idősoroknak szóló Erasmus+ és az oktatástechnológiai programok hozzáférhetőségét, teljes mértékben kihasználva azok generációk közötti aspektusát, tanulási lehetőségeket és tudományos mobilitást kínálva az idősorok számára, többek között az oktatás számára nehezen hozzáférhető, például a tartós ápolást-gondozást biztosító helyeken. Teljes mértékben ki kell használni a mikrotanúsítványok és a digitális tanulási eszközök, például a nyílt online tanfolyamok (MOOC) által kínált lehetőségeket is.

⁽¹⁹⁾ Javaslat tanácsi ajánlásra a digitális készségek oktatás és képzés keretében történő biztosításának javításáról, COM(2023) 206 final.

⁽²⁰⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A vállalkozások átruházása mint a fenntartható helyreállítást és növekedést elősegítő eszköz a kkv-ágazatban (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 486., 2022.12.21., 9. o.).

⁽²¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Új idősgondozási modell: a Covid19-világjárvány tanulságai (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 194., 2022.5.12., 19. o.).

5.6.3.7. Intézkedéseket kell javasolnia az idősök pénzügyi oktatásának javítására, ami mozgósíthatja az inaktív forrásokat és javítja a versenyképességet. Különös figyelmet kell fordítania az idősök készségeinek fejlesztésére annak érdekében, hogy tájékozott befektetők legyenek, elkerülve a nem megfelelő pénzügyi beruházásokat vagy fogyasztást.

5.6.3.8. A fenntartható versenyképességre, a társadalmi méltányosságra és a rezilienciára vonatkozó európai készségfejlesztési programra⁽²²⁾ építve javaslatokat kell kidolgoznia a minden generációt érintő, a tagállamok közötti és az EU-n kívüli agyelszívás megelőzésére.

5.7. Tisztességes jövedelem és társadalmi befogadás

5.7.1. 2019-ben a szegénység kockázatának kitett, 65 év feletti nyugdíjasok aránya az EU-ban 15,1 % volt. Az EU-ban 2010 és 2019 között azoknak a 65 év feletti nőknek az aránya, akik alacsony nyugdíjuk miatt ki voltak téve a szegénység kockázatának, 3-4 százalékponttal magasabb volt, mint az ilyen férfiaké.

5.7.2. Ennek a helyzetnek az orvoslása, valamint az időskori szegénység és társadalmi kirekesztés kockázatának minimalizálása érdekében – a tagállamok kizárólagos hatásköreivel összhangban és a szociális partnerek szerepét figyelembe véve – a stratégiának elő kell mozdítania az idősök tisztességes jövedelmét azáltal, hogy kezdeményezéseket javasol az alábbiak érdekében:

5.7.2.1. Olyan nyugdíjrendszerek kialakítása, amelyek megfelelő nyugdíjakat biztosítanak, hogy a nyugdíjasoknak ne kelljen minimumjövedelem-támogatásra támaszkodniuk, amint azt az aktív befogadást biztosító megfelelő minimumjövedelemről szóló tanácsi ajánlásról kidolgozott EGSZB-vélemény⁽²³⁾ is megállapítja. Ezzel összhangban a tagállamokkal együtt annak felmérése, hogy van-e lehetőség konvergencia intézkedésekre annak érdekében, hogy valamennyi idős személy számára minimumjövedelmet biztosítsanak, és segítsék őket abban, hogy ha kívánják, továbbra is foglalkoztatásban maradjanak.

5.7.2.2. Olyan idősügyi garancia kidolgozása, amely megvédi az idősöket a szegénységtől, és lehetővé teszi számukra, hogy 65 éves kortól tisztességes és aktív életet élhessenek, a tagállamok sajátosságainak megfelelően célzott támogatást nyújtva a 75/80 év felettiek számára.

5.7.2.3. A nyugdíjak rendszeres kiigazításának garantálása, adott esetben a megélhetési költségeknek megfelelő indexálást biztosítva, figyelembe véve az idősök sajátos költségeit (például egészségügyi ellátás, tartós ápolás-gondozás stb.).

5.7.2.4. A nemek közötti nyugdíjszakadék csökkentése, szükség esetén előmozdítva a gondozási jóváírások bevezetését a szociális védelmi vagy adórendszerekben.

5.7.2.5. A nyugdíjjogosultságokhoz való egyetemes hozzáférés keretének létrehozása, többek között a férfiak és nők, az önfoglalkoztatók és az olyan új foglalkoztatási formákban dolgozók számára, mint a szociális gazdaság, továbbá a foglalkoztatással élő (beleértve a védett munkahelyeken dolgozókat is) és a munkaerőpiacról kiszorultak számára.

5.7.2.6. Intézkedések ajánlása az idősökkel, különösen az idősebb nőkkel szembeni erőszak és rossz bánásmód tudatosítására, valamint az ezek elleni küzdelemre.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ COM(2020) 274 final.

⁽²³⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat tanácsi ajánlásra az aktív befogadást biztosító megfelelő minimumjövedelemről (COM(2022) 490 final – 2022/0299 (NLE))(HL C 184., 2023.5.25., 64. o.) és „A Tanács ajánlása az aktív befogadást biztosító megfelelő minimumjövedelemről” (HL C 41., 2023.2.3., 1. o.).

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az európai ipar dekarbonizációja, valamint az innováció és a digitalizáció szerepe ennek hajtóerejeként

(feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)

(2023/C 349/07)

Előadó: **Andrés BARCELÓ DELGADO**

Társelőadó: **Monika SITÁROVÁ**

A Tanács spanyol elnökségének felkérése: 2022. december 8-i levél

Jogalap: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
feltáró vélemény

Elnökségi határozat: 2022.12.13.

Illetékes szekció: Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága

Elfogadás a szekcióülésen: 2023.6.22.

Elfogadás a plenáris ülésen: 2023.7.12.

Plenáris ülészak száma: 580.

A szavazás eredménye:

(mellette/ellene/tartózkodott) 185/3/7

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB határozottan úgy véli, hogy az uniós ipar dekarbonizációját fokozott digitalizációval kell összekapcsolni.

1.2. Az innováció elengedhetetlen az ipar teljes dekarbonizációjához, mivel számos technológia fejlesztése még folyamatban van.

1.3. Az EU a munkavállalók erőteljes bevonása nélkül nem tudja megvalósítani a dekarbonizációt, és a célok eléréséhez kiemelt prioritásként kell kezelni a szociális párbeszédet, valamint az átképzési és továbbképzési programokat. A szociális párbeszéd és a munkavállalók képviselőinek bevonása szerepet kell, hogy játsszon az átképzési és továbbképzési programokban, amelyek előfeltételei lesznek annak, hogy az új technológiák és munkamódszerek sikeresek legyenek.

1.4. Az EU-nak azonosítania kell azokat a technológiákat, amelyek különleges támogatást igényelnek a gyártási tevékenységek fejlesztéséhez, és további intézkedéseket kell javasolnia.

1.5. Fejleszteni kell a szén-dioxid-leválasztási, -hasznosítási és -tárolási technikákat, hogy mérsékelni lehessen a nehezen csökkenthető kibocsátásokat az olyan iparágakban, mint a cementipar és a finomítók; maga a szén felhasználható e-üzemanyagok nyersanyagaként.

1.6. Amerika inflációcsökkentési törvénye (IRA) komoly kihívást jelent az EU és ipara számára. A nettó zero iparról szóló európai bizottsági javaslat hatékony válasz lehet az ipari tevékenységek EU-ból harmadik országokba történő tömeges áthelyezésének veszélyére. Az uniós javaslatok nem hagyhatják figyelmen kívül az IRA szociális feltételrendszerét.

1.7. Az ipari vállalatoknak állami támogatásra (például a csekély mértékű foglalkoztatási küszöb emelésére, az adópolitikák felülvizsgálatára) van szükségük a dekarbonizációs folyamat során, de emellett be kell tartaniuk az egységes piac elveit is.

1.8. Az EGSZB megjegyzi, hogy – amint arra a CCMI/206. sz. vélemény is rámutatott – az ipari ágazaton belüli digitális ikermodellek jelenlegi példái biztatóak az ipari teljesítmény javítása szempontjából.

1.9. Az EGSZB sürgeti az európai hatóságokat és a tagállamokat, hogy gyorsítsák fel a megújuló energiával és az ipari tevékenységekkel kapcsolatos engedélyezési eljárásokat. Mind az engedélyek megszerzésével kapcsolatos jelenlegi hosszadalmas eljárás, mind a túlzott bürokrácia hátráltatja az új beruházásokat.

1.10. Az EGSZB üdvözli a hidrogénbankra irányuló kezdeményezést, és reméli, hogy az hozzájárul a hidrogénteknológia bevezetéséhez, különösen a kibocsátáscsökkentési nehézségekkel szembenező iparágakban.

1.11. A jelenlegi infrastruktúrát megfelelően karban kell tartani annak érdekében, hogy új ipari folyamatokat lehessen bevezetni. Egyedi infrastrukturális programokat kell kidolgozni az ipari dekarbonizáció támogatására.

2. Általános megjegyzések

2.1. Az EU Tanácsának leendő spanyol elnöksége felkérte az EGSZB-t, hogy dolgozzon ki feltáró véleményt az európai ipar dekarbonizációjáról, valamint a digitalizáció és az innováció e folyamaton belüli szerepéről.

2.2. Az EGSZB korábban már kiadott egy saját kezdeményezésű véleményt a dekarbonizációs technológiákról, különös tekintettel a kibocsátáskereskedelmi rendszer hatálya alá tartozó iparágakra ⁽¹⁾.

2.3. Az európai társadalom meghozta azt a szükséges és radikális döntést, hogy 2050-re megvalósítja a teljeskörű dekarbonizációt. Ez az ipart fogja a legsúlyosabban érinteni, és egyes ipari tevékenységek esetében nagyon nehéz lesz alkalmazkodni.

2.4. Egyes iparágak az elmúlt években jelentős beruházásokat hajtottak végre, és még radikálisabb változtatásokat kell véghez vinniük a karbonsemlegesség célkitűzésének elérése érdekében. Az európai társadalomnak ezért támogatnia kell őket a fosszilis tüzelőanyagokról a klímasemleges termelésre való átállás során.

2.5. Egyes „kibocsátáscsökkentési nehézségekkel szembenező” ipari tevékenységek esetében szén-dioxid-leválasztási és -tárolási technológiákat kell alkalmazni. A jövőben a szén-dioxid-kibocsátást fel lehetne használni magas hozzáadott értékű áruk előállítására.

2.6. Amiatt, hogy az EU egyes tiszta technológiák beszerzése tekintetében nagymértékben harmadik országoktól függ, az EU számára rendkívüli kihívást jelent, hogy 2030-ra elérje a megújuló energiaforrások 40 %-os részesedésére vonatkozó célkitűzését. Európa a tiszta technológiák tekintetében nagymértékben az importra van utalva; ugyanakkor az „Irány az 55 %!” célkitűzés elérése érdekében drasztikusan fel kell gyorsítani az EU-ban a tiszta technológiák elterjesztését. Az EU-nak azonosítania kell azokat a technológiákat, amelyek különleges támogatást igényelnek a gyártási tevékenységek fejlesztéséhez, és további intézkedéseket kell javasolnia.

2.7. Az európai iparra folyamatos nyomás nehezedik a nemzetközi verseny miatt, ami szükségessé teszi a gyors reagálást, valamint a vállalkozások folyamatos fejlesztését és átalakítását annak érdekében, hogy továbbra is nyereséges legyen az EU-ban termelni. Ez már most is fontos tényező a modern gyártásban, de az új digitális technológiák révén a gyártó vállalatok jelentősen javíthatják a hatékonyságot, és teljesen új lehetőségeket tudnak kiaknázni a termékek, szolgáltatások és üzleti modellek fejlesztéséhez.

2.8. Az uniós zöld megállapodásban előírt digitális átállás a dekarbonizációs cél elérésének egyik előfeltétele.

2.9. Emberek nélkül semmit sem lehet elérni. Az európai munkaerő a jelenlegi technológia tekintetében magasan képzett, de át kell képezni a közeljövőben kifejlesztendő és bevezetendő új technológiákban rejlő lehetőség kiaknázása érdekében.

2.10. A „senkit sem hagyunk hátra” általánosan elfogadott elve értelmében különös figyelmet kell fordítani azokra a helyi közösségekre, ahol ipari létesítmények találhatók, tekintettel az elkövetkező években bekövetkező változásokra, valamint arra, hogy rövid távon milyen hatással lesznek ezek a változások az érintett területeken belüli foglalkoztatásra.

⁽¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A szén-dioxid-eltávolítási technológiák szerepe az európai ipar dekarbonizációjában (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 486., 2022.12.21., 53. o.).

3. Új helyzet az Európai Unión belül és kívül

3.1. Mindeközben az Európai Uniónak szembe kell néznie azokkal az új kihívásokkal, amelyeket az amerikai IRA jogszabály⁽²⁾ végrehajtása jelent, amely ösztönzőleg hathat az európai ipari értéklánc jelentős részének az USA-ba történő áthelyezésére, különös tekintettel a megújuló és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású technológiákra. Az IRA támogatások, adókedvezmények és hitelgaranciák kombinációjából áll, amelyekhez különböző szociális és gazdasági feltételek társulnak. A jogszabály jelentős részben társaságiadó-jóváírásokat foglal magában, amelyek körülbelül 216 milliárd USA-dollárt tesznek ki.

3.2. A termelésre vonatkozó adójóváírások a szél- és napenergia-projektek esetében is elérhetőek. Azoknak a vállalatoknak, amelyek hozzá kívánnak férni ezekhez a termelésre vonatkozó jóváírásokhoz, meg kell felelniük a belföldi tartalomra vonatkozó követelményeknek: a villamosenergia-termelő létesítményekben lévő vasat, acélt és feldolgozóipari termékeket belföldön kell előállítani. Valamennyi vas- és acélgyártási folyamatnak az Egyesült Államokban kell végbemennie, a feldolgozóipari termékek pedig akkor tekintendők belföldön előállítottaknak, ha a termékek teljes előállítási költségének meghatározott százaléka egyesült államokbeli bányászati, gyártási vagy feldolgozóipari folyamatokból származik. Ez a küszöbérték jelenleg 40 %, 2026-ban pedig 55 %-ra emelkedik.

3.3. Az Európai Bizottság új jogszabályra tett javaslatot, hogy kezelje azt a kihívást, amelyet az amerikai és a kínai verseny jelent az Európai Unió számára. Az EGSZB véleményt készít a témában.

3.4. Az EGSZB elismeri, hogy a javaslat a helyes irányba halad; ugyanakkor aligha megfelelő az ambiciózus cél eléréséhez, emellett javítani kell a jogalkotási folyamaton.

3.5. Az európai és az egyesült államokbeli gázárak között hatalmas a különbség, még azzal együtt is, hogy az európai árak a közelmúltban csökkentek. Néhány hasonlóan gondolkodó energiaszolgáltató az „alternatív költség” megközelítést alkalmazza a földgázszállítás és az árak tekintetében, és az EU – amint szinte teljesen megszűnik az orosz gáztól való függősége – immár a gáz- és villamosenergiaárak még drágább keretrendszerében találja magát. Ez aláássa mind az uniós ipar versenyképességét, mind a villamosítás kiépítését.

3.6. A dekarbonizációs folyamat növelni fogja a villamos energia iránti igényt: az EGSZB olyan klímasemleges technológiát szorgalmaz, amely elsőbbséget biztosít a megfizethető szén-dioxid-mentes energiaellátásnak és az energiabiztonságnak.

3.7. Az európai vállalatoknak a kibocsátáskereskedelmi rendszer keretében szén-dioxid-tanúsítványokat kell vásárolniuk. A szén-dioxid-tanúsítványok ára meghaladja a 80 EUR-t, a villamos energia azonnali ára esetében pedig a szén-dioxid-tanúsítványok növekvő költségei miatt felár 40 EUR körül van. Néhány kivételtől eltekintve az EU többi fő kereskedelmi partnere nem rendelkezik ilyen típusú szén-dioxid-árral, ezért a jövőben az uniós ipar nehezen tud majd versenyezni a nemzetközi piacokon, még az egységes piac védelmében alkalmazott, az importáruk karbonintenzitását ellensúlyozó mechanizmus mellett is.

3.8. A megfizethető, dekarbonizált energia biztosítása kulcsfontosságú az új európai ipari tevékenységek kialakításához. A nettó zero iparról szóló jogszabály (NZIA) energiaárakra gyakorolt hatása rövid távon korlátozott lesz, hosszú távú hatása pedig továbbra is bizonytalan. Az a törekvés, hogy Európa kevésbé függjön az importált energiától és kevésbé legyen kitéve a globális piaci volatilitásnak, nem fog egyik napról a másikra megvalósulni. Mindazonáltal az iparnak azonnali megoldásokra van szüksége ahhoz, hogy meg tudja birkózni az energiaárakkal, amelyek Európában még mindig magasabbak, mint a világ számos más részén. Az uniós zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari terv csak akkor lesz sikeres, ha az EU az energiapolitikáját is megreformálja, nevezetesen a villamosenergia-piac szerkezetéről szóló felülvizsgált irányelvvel, amely nem vesztegeti az időt a villamosítás iránti növekvő igénynek megfelelő megfizethető, alacsony szén-dioxid-kibocsátású villamosenergia-ellátás biztosítása érdekében.

3.9. Úgy tűnik, hogy az EU két megközelítés között rekedt: arra törekszik, hogy közeledjen az USA-hoz és erős ipari bázist tartson fenn Európában, miközben igyekszik megfelelni a WTO szabályainak is, amelyek néha teljes mértékben ellentétesek az amerikai megközelítéssel.

3.10. Az EU előtt álló másik kihívás az uniós egységes piac életben tartása. Amint arra az Európai Bizottság rámutatott, az állami támogatásokkal kapcsolatos rugalmasság két tagállamra összpontosult, amelyek az Európai Bizottság által az átmeneti kivétel keretében (a Covid19-cel és Oroszország Ukrajna elleni háborújával összefüggésben) adott összes mentesítés több mint 70 %-át teszik ki.

⁽²⁾ Az infláció csökkentéséről szóló 2022. évi törvény.

3.11. Az európai intézményeknek és a tagállamoknak az Európai Unió sarokkövét képező egységes piac védelme érdekében el kell kerülniük, hogy túlzott állami támogatást nyújtsanak a vállalkozásoknak. A kkv-k digitalizálásának lehetővé tétele és az innováció előmozdítása érdekében azonban meg lehetne emelni a csekély mértékű foglalkoztatási küszöböt, mivel az alig akadályozza versenyt. A digitális innovációs központ⁽³⁾ tapasztalatait Unió-szerte terjeszteni kell.

4. Az innováció szerepe

4.1. Az innováció kulcsfontosságú ahhoz, hogy az EU teljesíteni tudja a karbonsemlegességre vonatkozó célkitűzéseket, és több, kereskedelmi forgalomban elérhető technológiát kell forgalomba hozni. A műszaki és gazdasági szempontból egyaránt életképes új és zöld technológiák bevezetéséhez elengedhetetlen a vállalatokon belüli innováció.

4.2. Másrészt a „valódi és megbízható zöld termékek” tisztességes piacának ösztönzése – a közbeszerzést mint fő hajtóerőt alkalmazva – hozzá kell, hogy járuljon az új zöld technológiák szélesebb körű alkalmazásához.

4.3. Európa nem rendelkezik nyersanyagokkal, a kritikus fontosságú nyersanyagok témájában javasolt rendelet azonban támogatni fogja az ipar számára belföldön előállított újrahasznosított nyersanyagokat. Az uniós ipar fő versenylőnye a technológiai képessége és a magasan képzett munkaerő, ami lehetővé teszi, hogy élen járjon a globális piacokon.

4.4. A versenylőny tekintetében ma már kihívóként jelentkeznek harmadik országok, mivel a vezető szerep fenntartásának egyetlen eszköze az innováció védelme, megfelelő egyensúlyt teremtve a környezet, az emberek és az innováció megóvása, valamint a szabályozási engedélyezés felgyorsítása között, nemcsak az európai bizottsági javaslatban szereplő „egyedi területeken”, hanem máshol is. Kirívó példák vannak arra, hogy indokolatlan késedelmek tapasztalhatók az új ipari létesítmények fejlesztéséhez szükséges engedélyek megadása terén.

4.5. A kkv-k alkotják az európai feldolgozóipar gerincét, és a dekarbonizáció előmozdítása érdekében különös figyelmet kell fordítani rájuk, egyedi programokkal mozdítva elő a hatékony innovációt és a digitalizációt.

4.6. Mivel a dekarbonizáció hatalmas beruházásokat igényel, az EGSZB javasolja, hogy az uniós intézmények az Igazságos Átmenet Alap és a NextGenerationEU forrásait egyaránt használják fel a dekarbonizációs folyamat megfelelő támogatására.

4.7. A jelenlegi infrastruktúra nem alkalmas az iparban és a társadalomban szükséges változások véghezvitelére, és az EGSZB határozottan sürgeti a hatóságokat, hogy indítsanak programot az új technológiák zökkenőmentes bevezetéséhez szükséges infrastruktúra karbantartására és fejlesztésére.

4.8. Úgy tűnik, hogy a hidrogén a legjobb választás azoknak a kibocsátáscsökkentési nehézségekkel szembenező iparágaknak a dekarbonizációjához, amelyek esetében nincs mód teljes villamosításra. Az EU hidrogénbankra irányuló közelmúltbeli kezdeményezése a mennyiség és az ár tekintetében hozzájárulna e technológia megfelelő bevezetéséhez. A hidrogénnel kapcsolatos innováció terén szerzett egyes regionális tapasztalatok nagyon hasznosak, mivel összehozzák a nagyvállalatokat, a kutatóközpontokat, az egyetemeket és a kkv-kat.

5. A digitalizáció szerepe

5.1. A digitalizáció és az innováció jelentősen hozzájárul az európai ipar dekarbonizációjához. Valójában az ipar, ahol a digitális technológia és az áruk fizikai előállítása összefut, kulcsfontosságú szereplőnek tekinthető a digitális transzformációban és az ipari dekarbonizációban, mivel támogatja az ipari folyamatok, termékek és üzleti modellek korszerűsítését, ami pozitív hatással van a termelékenységre.

5.2. Az olyan technológiák, mint a szenzorok, a gépek közötti kommunikáció, az adatelemzés és a robotika, lehetőségeket teremtenek a gyártótevékenységet folytató vállalatok számára. A gyártás optimalizálása és automatizálása révén az új technológiák lehetővé tehetik az európai vállalatok számára, hogy versenyezzenek olyan országokkal, ahol a termelési költségek hagyományosan alacsonyabbak.

⁽³⁾ <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/>

5.3. Számos ágazat már erősen automatizált, és további hatással vannak rájuk a digitális technológiák, például az összeszereléshez alkalmazott intelligens robotika, a vegyiparban használt folyamatirányító számítógépek, valamint az alkatrészek és pótalkatrészek gyártására szolgáló 3D nyomtatás. A digitális átalakulásnak a mesterséges intelligencia, a dolgok ipari internete és a big data technológia által vezérelt második hulláma forradalmibb lehet, és egyenlőtlenségeket idézhet elő a vállalatok között és az uniós régiók között.

5.4. A szenzortechnológia segítségével a gyártás nyomon követhető és optimalizálható, például azáltal, hogy folyamatosan nyomon követik a gyártóberendezések használatát, az energiafelhasználást, a nyersanyagok és alkatrészek iránti igényt, a termékminőséget és a kibocsátásokat. Az összegyűjtött adatok elemzése betekintést adhat a vállalatnak abba, hogy mely folyamatok működnek optimálisan és melyeket lehet fejleszteni, valamint rálátást kínál az éghajlati lábnyomra.

5.5. A digitalizációban nagy lehetőségek rejlenek az ipar éghajlati hatásainak csökkentésére, de a digitalizáció és az adatkezelés során figyelembe kell venni az éghajlati szempontokat.

6. Átképzés és továbbképzés

6.1. A zöld és digitális átállást lehetőségnek kell tekinteni arra, hogy minőségi munkahelyeket hozzanak létre, illetve előmozdítsák azokat, növelve eközben az iparágon belüli sokféleséget. Ez utóbbi különösen a női tehetségek felkutatása, a harmadik országokból származó képzett munkaerő iránti nyitottság, valamint az ipárnak a fiatalok szemében történő vonzóna tételére irányuló intenzív erőfeszítések révén valósulhat meg.

6.2. Az Európai Bizottság számos különféle kezdeményezést terjesztett elő, amelyeket az európai készségfejlesztési program keretében dolgoztak ki, ideértve az európai készségfejlesztési paktumot és a készségek 2023-as európai évét. Készségfejlesztési partnerségek jönnek létre vagy bővülnek ki. Nettó zéró ipari akadémiákat hoznak létre a zöld átállást szolgáló stratégiai iparágak továbbképzési és átképzési programjainak támogatására. Az állami támogatásnak és a közös európai érdeket szolgáló fontos projekteknek további pénzügyi forrásokat kell biztosítaniuk a készségekkel kapcsolatos célkitűzések támogatására, az uniós költségvetés és a NextGenerationEU pedig már 64,8 milliárd EUR-t biztosít az uniós készségfejlesztési program támogatására. Az Erasmus+ égisze alatt jelenleg zajló projektek közül néhány, például az ESSA⁽⁴⁾, rendkívül ígéretes.

6.3. A szociális párbeszéd kulcsfontosságú az új technológiák megfelelő bevezetéséhez, valamint annak megkönnyítéséhez, hogy a társadalom és a munkavállalók elfogadják a munkafolyamatokban bekövetkező jövőbeli változásokat.

6.4. Ugyanakkor annak érdekében, hogy a gyártás során teljes mértékben ki lehessen használni a digitális technológiák előnyeit, fontos, hogy ne csupán a technológiára összpontosítsunk, hanem inkább a vállalkozás és a szervezet egészére gondoljunk. A digitalizáció kezelhetővé tételéhez digitális stratégiára és cselekvési tervekre van szükség.

6.5. A kihívás annak biztosítása, hogy a digitális átállás nagyobb társadalmi előrehaladást eredményezzen, és senki ne maradjon hátra. A munkavállalóknak képesnek kell lenniük arra, hogy előre lássák az új technológiai fejlemények következményeit, és a részvételhez való jog javítása révén befolyásolják a munkáltatók döntéseit. A digitális technológiák következményeit meg kell vitatni, és ennek tárgyalásos megoldásokhoz kell vezetnie minden szinten: vállalati, ágazati, nemzeti és európai szinten egyaránt.

6.6. Az uniós munkaerőt megfelelően át kell képezni és tovább kell képezni ahhoz, hogy rendelkezzen az új munkaköri követelmények teljesítéséhez szükséges új készségekkel. A jelenleg rendelkezésre álló készségeket szociális párbeszéd keretében meg kell vizsgálni abból a szempontból, hogy értékesek-e a jövőbeli fejlesztésekhez.

6.7. Az élénk és hatékony szociális párbeszéd fenntartása mindenképpen hozzá fog járulni az új technológiák jobb bevezetéséhez és elfogadottságához, minimálisra csökkentve a társadalmi költségeket.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽⁴⁾ <https://www.estep.eu/essa/>

**Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A halászflootta dekarbonizációja
(feltárási vélemény a spanyol elnökség felkérésére)**

(2023/C 349/08)

Előadó: **Javier GARAT PÉREZ**

Felkérés:	a Tanács spanyol elnökségének levele: 2023.1.30.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.28.
A szavazás eredménye:	38/6/1
(mellette/ellene/tartózkodott)	
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	155/0/0

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB üdvözlöi az uniós halászati és akvakultúra-ágazat energetikai átállására vonatkozó stratégiát ⁽¹⁾. Az EGSZB elismeri, hogy csökkenteni kell a szén-dioxid-kibocsátást, és teljes mértékben egyetért azzal, hogy fenntartható, megújuló és kereskedelmileg életképes energetikai alternatívákat kell keresni, valamint mérsékelni kell a harmadik országoktól való energiafüggőséget. Az EGSZB kéri a társadalmat, a vállalkozásokat és különösen a halászati ágazatot, hogy járuljanak hozzá a klímasemlegesség 2050-ig történő eléréséhez.

1.2. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése tekintetében a halászati ágazat a megoldás része: a halászok szolgáltatják az egyik legegészségesebb állati fehérjét, az egyik legkisebb szénlábnnyommal. Az UNCTAD adatai szerint ugyanis az ágazat kibocsátása 2023-ban a világ összkibocsátásának 0,1–0,5 %-át teszi ki, az európai flotta pedig 1990 óta 50 %-kal csökkentette kibocsátását ⁽²⁾. Ezért társadalmunk számára kulcsfontosságú stratégiai ágazatról van szó, amely elengedhetetlen a lakosság ellátásához és az egészséges táplálkozás előmozdításához. Mindemellett az EGSZB további erőfeszítésekre szólít fel az energiahatékonyság növelése és a kibocsátások csökkentése érdekében.

1.3. Az EGSZB megfelelő és reális dekarbonizációs menetrendet szorgalmaz, amelyben a technológiai, a logisztikai és a jogalkotási fejlesztések együtt valósulnak meg. Ennek ellenkezője a költségek aránytalan növekedését eredményezné (amelyet nem lehet áthárítani a hal eladási árába, mivel az luxuscikké válna), emellett üzleti veszteségekhez, bizonytalansághoz és munkanélküliséghez vezetne. Az átállás költsége nem lehet elviselhetetlen a különböző tengeri ágazatok munkáltatói és munkavállalói számára, és a költségek miatt senki nem maradhat hátra.

1.4. Az EGSZB elismeri, hogy a halászati ágazat előtt álló legnagyobb kihívás az alternatív és innovatív zöld technológiák, az új üzemanyagok és a karbonsemleges energiaforrások fejlesztése és globális rendelkezésre állása. Az ilyen üzemanyagok és a szükséges infrastruktúra fejlesztése kulcsfontosságú a dekarbonizáció megvalósításához. Az EGSZB köztes megoldásnak tekinti a hibridizációt, még akkor is, ha az nem jár a fosszilis üzemanyagok azonnali elhagyásával.

1.5. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy az éghajlati kihívások kezeléséhez az európai és a nemzeti közigazgatások számos különféle energetikai megoldással élhetnek. Napjainkban a halászhajók 100 %-a dízzel megy. Szakértők szerint a halászati ágazat számára rövid távon a nem növényi alapú, megújuló és alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok jelentik a

⁽¹⁾ COM(2023) 100 final.

⁽²⁾ Lásd az Európai Bizottság által az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének (Kiotói Jegyzőkönyv) az IPCC által meghatározott iránymutatásokkal összhangban évente megküldött éves kibocsátási adatokat, amelyek meghatározzák az uniós halászati ágazat tonnában kifejezett CO₂-, CH₄- és N₂O-kibocsátásának 1990 és 2020 közötti alakulását (vö. 1.A. a) s4., 3s1. és 3s2., 1.A. a) s3., 1.D. táblázat).

legéletkésebb alternatívát a fosszilis üzemanyagoktól való elmozduláshoz, noha ezek ára napjainkban a dízel árának csaknem kétszerese, és még mindig nagyon kis mennyiségben állnak rendelkezésre. Míg a légi közlekedés a fenntartható légijármű-üzemanyagok (SAF) kifejlesztésével külön utat követ, és mivel más technológiák, például a hidrogén és a villamos energia jobban alkalmazható a hajózásban, illetve a közúti közlekedésben, mint a halászhajók esetében, az EGSZB kéri, hogy egyértelmű politikai jelzéssel adjanak elsőbbséget ezeknek a helyettesítő üzemanyagoknak az előbbiekkal szemben. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy amíg ezeket az alternatív üzemanyagokat nem fejlesztik, nem érhetők el az európai zöld megállapodásban és az „Irány az 55 %!” intézkedéscsomagban meghatározott ambiciózus célok ⁽³⁾.

1.6. Az EGSZB véleménye szerint egy olyan nehezen villamosítható ágazat esetében, mint a halászat, a dekarbonizáció hatalmas költsége messze meghaladja az európai finanszírozás kereteit. A kihívás az lesz, hogy miként lehet életben tartani a halászati ágazatot és annak az élelmezésbiztonsághoz való hozzájárulását. Alapvető fontosságú, hogy intézményi támogatás, valamint célzott finanszírozási és hitelezési intézkedések álljanak rendelkezésre valamennyi tagállam és flottáik számára. Ennek kapcsán az EGSZB aggodalmát fejezi ki az Európai Tengerügyi, Halászati és Akvakultúra-alap (ETHAA) jelenlegi korlátai miatt, amely – amint azt maga az Európai Bizottság is elismerte – nem alkalmas a szóban forgó átállás megvalósítására. A költségek fedezése érdekében az EGSZB ezenkívül egyéb finanszírozási források feltérképezését szorgalmazza, ideértve az Európai Beruházási Bankot, a szén-dioxid-vámokból származó bevételek felhasználását, valamint az energiaadóztatással kapcsolatos források mobilizálását és a halászati ágazat számára történő átcsoportosítását. Az EGSZB rámutat arra, hogy az európai flotta átlagéletkora 31,5 év ⁽⁴⁾, és arra kéri az Európai Bizottságot, hogy tegyen javaslatot egy, a dekarbonizáció felgyorsítását célzó szükséghelyzeti alap létrehozására. Az EGSZB kéri továbbá, hogy a meglévő politikák, valamint a kohéziós és regionális fejlesztési alapok jobban egészítsék ki egymást annak érdekében, hogy elősegítsék a források célzottabb elosztását és elkerüljék a régiók közötti versenyt.

1.7. Az EGSZB megjegyzi, hogy az energiaforrás megváltozása esetén mindenképpen újfajta kialakítású, nagyobb fedélzeti kapacitással („bruttó tonnatartalommal”) rendelkező új hajókra lesz szükség, amelyeken elférnek az új gépek. A halászati kapacitásnak a közös halászati politikában rögzített meghatározása és korlátai azonban akadályozzák ezt az előrelépést. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy az energetikai átálláshoz kapcsolódó új technológiák bevezetése érdekében vizsgálja felül a halászati kapacitás fogalom meghatározását.

1.8. Az EGSZB kéri, hogy amíg az új meghajtási technológiák nincsenek kereskedelmi forgalomban, és amíg a jogszabályi keret nem teszi lehetővé a korszerűsítést, illetve az ilyen technológiák telepítését és használatát, az EU ne vezessen be adót a halászati műveletekhez felhasznált (dízel) üzemanyagra.

1.9. Az EGSZB gratulál az Európai Bizottságnak az új többoldalú energetikai átállási partnerség létrehozására irányuló javaslatához. Az EGSZB elengedhetetlennek tartja, hogy a konkrét, gyakorlati és fenntartható megoldások megtalálása érdekében ne csak a halászati ágazattal konzultáljanak, hanem a szakszervezetekkel, a műszaki szakemberekkel, a hajógyárakkal, a mérnökökkel és a kikötőkkel is. Az EGSZB átfogó tervet szorgalmaz a környezetbarát halászhajók építésére irányuló európai kapacitás megerősítésére. A tervnek különösen kedvező adóügyi elbánást kell előírnia a hajógyárak számára.

1.10. Az EGSZB kéri különösen az új energiaforrásokkal kapcsolatos kísérleti projektek előmozdítását, innovatív tengeri-ipari értékláncok létrehozását, a felhasználók számára ismeretlen új technológiák közelebb hozását, valamint fenntartható munkahelyek létrehozását egy új ipari tevékenység fejlesztése és a körforgásos gazdaság megerősítése révén. Az EGSZB kéri továbbá, hogy különítsenek el forrásokat a személyzet képzésére, hogy biztonságosan és hatékonyan lehessen kezelni az új fedélzeti technológiákat. Csak akkor lehet méltányosan viselni az átállás hatásait, ha elkerüljük, hogy aránytalan terhek háruljanak a munkavállalókra vagy a vállalatokra.

1.11. Az EGSZB ebben a feltáró véleményben szeretné megragadni a lehetőséget, hogy egy általánosabb stratégiai keretbe helyezze a dekarbonizáció problémáját. Az utolsó fejezet felvázol egy olyan, fenntartható jövőképet az uniós halászati ágazatra vonatkozóan, amely iránymutatásul szolgál majd az EGSZB jövőbeli munkájához.

2. Háttér

2.1. Az Európai Bizottság 2023. február 21-én közzétette az uniós halászati és akvakultúra-ágazat energetikai átállására vonatkozó stratégiát. A stratégia kiemeli, hogy csökkenteni kell a fosszilis üzemanyagoktól való függőséget, és a lehető leghamarabb át kell állni a megújuló és alacsony szén-dioxid-kibocsátású energiaforrásokra, összhangban az európai zöld megállapodás azon törekvésével, amely szerint 2050-re meg kell valósítani az EU klímasemlegességét.

⁽³⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a megújuló és alacsony kibocsátású tüzelőanyagok tengeri közlekedésben való alkalmazásáról, valamint a 2009/16/EK irányelv módosításáról (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD))(HL C 152., 2022.4.6., 145. o.).

⁽⁴⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/facts-and-figures/facts-and-figures-common-fisheries-policy/fishing-fleet_en.

2.2. Az Európai Bizottság megjegyzi, hogy az uniós halászati és akvakultúra-ágazatban az energia jelenti az egyik legfontosabb költségtényezőt. Az energiaárak emelkedése folytán a tengeri hajózásban használt dízelolaj ára 2022-ben több mint kétszeresére nőtt a 2021-es átlagárákhoz képest, ami erősen megkérdőjelezte az uniós flotta és az akvakultúra-tevékenységek gazdasági életképességét. Ebben az összefüggésben a part menti flotta mintegy 40 %-a, a nyílt tengeri flotta 66 %-a, a távolsági flottának pedig 87 %-a nem volt nyereséges a 2022-es energiaárszintek mellett. Ennek következtében a halászati és akvakultúra-ágazat nagy része a működés folytatása érdekében az uniós tagállamok által nyújtott pénzügyi támogatásra és az uniós szinten rendelkezésre bocsátott pénzügyi eszközökre szorult.

2.3. Az Európai Bizottság ennek vonatkozásában rámutat az uniós halászati és akvakultúra-ágazat strukturális sebezhetőségére. A helyzet megváltoztatása érdekében a közlemény több cselekvési irányvonalat javasol:

- innovatív technológiák és gyakorlatok az energetikai átálláshoz,
- megfelelő halászati szabályozási és pénzügyi keret az energetikai átálláshoz,
- az energetikai átállás kihívásainak és akadályainak azonosítása és kezelése,
- az energetikai átállás megkönnyítése a halászati ágazatban: platformok létrehozása és tanulmányok készítése.

3. Általános megjegyzések

Kibocsátások

3.1. Az EGSZB csatlakozik ahhoz a kötelezettségvállaláshoz, amely szerint 2050-re el kell érni a karbonsemlegességet, és hangsúlyozza, hogy fel kell gyorsítani a halászati ágazat energetikai átállását és dekarbonizációját. Ennek az átállásnak kiegyensúlyozottnak kell lennie, hogy ezáltal az alkalmazkodás terheit úgy osszák meg az összes gazdasági szereplő között, hogy az ne torzítsa a működőképességet. Továbbá megvalósíthatónak kell lennie, és figyelembe kell vennie a flotta sajátosságait (különösen a hajó méretét és működését) annak érdekében, hogy a termelési struktúra képes legyen új technológiákat alkalmazni az új meghajtási módszerek bevezetéséhez.

3.2. Míg az elmúlt években világszinten nőtt a tengeri közlekedési ágazat ÜHG-kibocsátása, az uniós halászflootta kibocsátása akár 50 %-kal ⁽⁵⁾ is csökkent – méghozzá a jobb energiahatékonyságnak (lásd a 4.11. és a 4. 12. pontban szereplő példákat) és a flottaméret csökkenésének köszönhetően. Ez utóbbit illetően az EU bővítési ellenére az uniós hajók száma 2020-ban 73 716 ⁽⁶⁾ volt, szemben az 1996-os 103 834 hajóval, ami azt jelenti, hogy 25 év alatt 30 000 halászhajóval lett kevesebb, és mindössze 56 111 hajó aktív (75 %-uk 12 méter alatti). Az európai adatok még inkább eltörpülnek a globális számadatokkal összevetve, mivel a becslések szerint a világ flottája 2020-ban 4,1 millió halászhajóból állt ⁽⁷⁾. Becslések szerint 564 000 hajójával Kínáé a világ legnagyobb halászflootta. Ami a halászati termelést illeti, 2020-ban Kína adta a globális fogások közel 15 %-át, míg az EU a globális fogások 4 %-át képviseli. A fentiekre tekintettel elengedhetetlen egy modern és versenyképes európai halászflootta fenntartása.

3.3. Az EGSZB úgy véli, hogy a flotta szén-dioxid-kibocsátásának csökkentése terén elért eredmények értékeléséhez alapvetően fontos volna úgy meghatározni a referenciaévet, hogy az ne büntesse az ágazatot, elismerje annak erőfeszítéseit, és tovább terelje azt a semlegesség felé. Az EGSZB elismeri, hogy az uniós flotta 1990 óta előrelépést tett a klímasemlegesség felé vezető úton. Ezért úgy véli, hogy ha a 2005. vagy a 2008. évet határoznák meg a halászati ágazat kibocsátáscsökkentésének referenciaévéként, azzal egyszerűen nem ismernék el az elért eredményeket, és büntetnék az ágazatot, tekintettel a halászati ágazat sajátosságaira és ehhez kapcsolódó korlátaira.

Átállás a megújuló és alacsony vagy nulla szén-dioxid-kibocsátású energiaforrásokra

3.4. A halászati ágazat teljes mértékben a fosszilis üzemanyagoktól függ, ami azt jelenti, hogy közép- és hosszú távon minden megoldást fontolóra kell venni. Mivel azonban fel kell lépni az éghajlatváltozás ellen, és ki kell használni a más ágazatokban elért technológiai fejlődést, sürgősen el kell kezdeni megoldásokat keresni a halászati ágazatra vonatkozóan, méghozzá egy, a dekarbonizáció felgyorsítását célzó szükséghelyzeti alap támogatásával.

3.5. Az EGSZB rövid távon realisabb intézkedésként kiemeli az olyan vegyes megoldásokat, mint a hibrid motorok, a meglévő megújuló technológiák (nap, szél, elektromos) kiegészítő vagy ráségítő jellegű bevezetése, valamint a (nem az élelmiszer- és takarmánynövényekből előállított) alternatív bioüzemanyagok használata.

⁽⁵⁾ <https://ebcd.org/wp-content/uploads/2021/11/Je%CC%81ro%CC%82me-UAPF.pptx>.

⁽⁶⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bba413d1-484c-11ed-92ed-01aa75ed71a1>.

⁽⁷⁾ <https://www.fao.org/3/cc0461en/online/sofia/2022/capture-fisheries-production.html>.

3.6. Az EGSZB rámutat arra, hogy a megújuló és alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok kompatibilisek a hagyományos belső égésű motorokkal, valamint a meglévő ellátási rendszerekkel és gyártásokkal. Ezen túlmenően forgalmazásuk a meglévő ipari létesítmények, például finomítók igénybevételével is kivitelezhető. Emellett ezek növelik Európa energiafüggetlenségét is, mivel – az akkumulátorgyártáshoz szükséges olajtól vagy ásványi anyagoktól eltérően – saját nyersanyagokat használnak fel az előállításukhoz. Ezek az üzemanyagok emellett nagy lehetőségeket kínálnak a munkahelyteremtésre és az ipar virágzására, és szerepük döntő fontosságú lehet Európa gazdasági fellendülése szempontjából. Ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy a megújuló és alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok ma drágábbak, mint a gázolaj, és még mindig nagyon kis mennyiségben állnak rendelkezésre.

3.7. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy az új alternatív meghajtási források egy része – például a villamos energia – Oroszország Ukrajna elleni, provokáció nélkül indított inváziójára tekintettel megdrágult. Az EU-nak ezért szem előtt kell tartania, hogy a fosszilis üzemanyagokról más megújuló energiaforrásokra való átállás nem mindig jár a költségek csökkenésével.

A flotta megújításának szükségessége és a megfelelő finanszírozási mechanizmusok

3.8. Amellett, hogy meg kell szüntetni a technológiai ismeretek és az innováció terén meglévő hiányosságokat, a jelenlegi európai halászflootta esetében egy eredendő korlátozó tényező is fennáll: a hajók átlagéletkora meghaladja a 30 évet. Ez megakadályozza, hogy a hajótársaságok fontolóra vehessék a lehetséges korszerűsítési beruházások többségét. Az EGSZB úgy véli, hogy az ilyen régi hajók esetében a pusztá motorcsere nem elegendő és nem is megvalósítható. Ez elengedhetetlenül teszi egy uniós flottamegújítási terv kidolgozását, amely lehetővé tenné a 21. századi, korszerű hajókkal folytatott fenntartható halászat folyamatának véghezvitelét. Ez a stratégia emellett hozzájárulna a flotta társadalmi-gazdasági kilátásainak javításához is.

3.9. Az EGSZB üdvözlözi az Európai Bizottság arra irányuló javaslatát, hogy külön útmutatót és adatbázist állítsanak össze az energetikai átállás uniós finanszírozásáról és finanszírozási eszközeiről. Az uniós Horizont Európa programnak azonban jelenleg nincs külön pályázati felhívása a halászatra vonatkozóan. Emellett az új ETHAA jelentős finanszírozási korlátokkal rendelkezik, mivel csak alacsony támogatási arányokat biztosít a flottaberuházások számára, és a támogatásokat a hajók mérete határozza meg (például a hajtóműcsere finanszírozására irányuló intézkedések a 24 méteresnél kisebb hajókra korlátozódnak). Ezenkívül a finanszírozást erősen befolyásolják olyan tényezők, mint a flottaegyensúly, a súlyos szabálysértések hiánya és a halászati kapacitás, amelyet sajnos továbbra is rosszul mérnek. A fentiekre tekintettel az EGSZB elengedhetetlennek tartja, hogy külön alapot és hitelkereteket hozzanak létre a flotta korszerűsítésére és megújítására.

Az energetikai átállás akadályai

3.10. Általában véve az alternatív energiaforrások több helyet igényelnek és további veszélyt jelentenek a fedélzeti biztonságra nézve. A hajózási ágazattól eltérően azonban a halászati ágazatnak kapacitáskorlátokkal kell szembenéznie az EU-ban a bruttó tonnatartalom (űrtartalom) tekintetében, ami még inkább megnehezíti a hajók számára az új technológiák bevezetését és a beruházások elvégzését. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy egyes dekarbonizációs technológiák alkalmazása még nehezebb a kisüzemi halászhajók esetében.

3.11. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a halászati kapacitásnak a közös halászati politikában (KHP) foglalt, nem megfelelő meghatározása nemcsak általánosságban az új technológiák bevezetése érdekében történő flottakorszerűsítést nehezíti meg, hanem a szociális és biztonsági célú fejlesztéseket is. A konyhákra, kabinokra, mosdókra vagy rekreációs területekre szánt fedélzeti terület, amelynek nincs köze a halfogási vagy haltárolási kapacitáshoz, jelenleg beleszámítandó a halászati kapacitásba. A közös halászati politika egyértelműen ellentmond a szociális jogszabályokban⁽⁸⁾, például a halászati ágazat munkafeltételeiről szóló 188. sz. ILO-egyezményben meghatározott követelményeknek.

3.12. Az EGSZB úgy véli, hogy az energetikai átállásra vonatkozó stratégiának figyelembe kell vennie ezeket a tényezőket, és ezért javaslatot kell tennie a kapacitási intézkedések felülvizsgálatára, hogy ezáltal lehetővé váljék az új technológiák bevezetése és a flotta korszerűsítése. Új intézkedésként a „nettó tonnatartalmat” vagy a Norvégiában és Izlandon alkalmazott képleteket lehetne alkalmazni, amelyek kizárják a számításból a munkavállalók szabadidejére és pihenésére szánt területeket olyan tényezők függvényében, mint a kiosztott kvóta vagy a hajó mérete. Ez a felülvizsgálat emellett megkönnyítené a lakhatóság javítására irányuló intézkedéseket is, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az ágazat vonzóbbá váljon a fiatal munkaerő számára, kezelni lehessen a generációs szakadékokat, és könnyebben be lehessen vonni a nőket a halászati ágazatba.

⁽⁸⁾ Társadalmi hatásvizsgálat a bruttó tonnatartalomra és a hajtóteljesítményre vonatkozó korlátozásokról, valamint a lehetséges alternatívákról egy szociális párbeszédre irányuló projekt keretében.

A hagyományos üzemanyagok adóztatása

3.13. Mivel egy új konstrukció kialakítása gazdasági kockázatot jelent majd az uniós hajótulajdonosok számára, az EGSZB olyan politikák elfogadását kéri, amelyek jogbiztonságot nyújtanak a hajótársaságoknak. Ezért fontos, hogy mindaddig be legyenek fagyasztva a hagyományos (dízel) halászati üzemanyagokra kivetendő új adók, amíg az új meghajtási és üzemanyag-technológiák nem állnak rendelkezésre kereskedelmi forgalomban, és amíg nincsenek teljes mértékben rögzítve a szükséges felújításokra vonatkozó jogszabályi keretek; ellenkező esetben csak büntetnék az ágazatot.

Az uniós halászatra és akvakultúrára vonatkozó energetikai átállási partnerség

3.14. Sem a technológiaszolgáltatók, sem a politikai döntéshozók nem szolgálnak iránymutatásokkal az ágazat számára arra vonatkozóan, hogy milyen irányt kell követniük a dekarbonizációhoz. Az EGSZB ezért üdvözlí az Európai Bizottság arra irányuló kezdeményezését, hogy szakértői csoport jöjjön létre, amely tanácsadást biztosít a különböző rendelkezésre álló alternatívákkal, a jövőbeli fejleményekkel, a piaccal stb. kapcsolatban. Különösen fontos lenne azonosítani, hogy mely technológiák működnek a legjobban az egyes flottaszegmensekben és régiókban, amihez szükség lehet a különböző energiaforrások kombinálására. Emellett hasznos lenne tájékoztató és figyelemfelkeltő kampányokat szervezni a tengeri-ipari lánc számára a dekarbonizáció ösztönzése érdekében.

Kék gazdaság

3.15. A kék gazdaság magában foglalja mindazon gazdasági tevékenységeket, amelyek a tengertől függenek. A kék gazdaságot alkotó különböző ágazatok (halászat, biotechnológia, hajózás, tengeri szállítás, akvakultúra, hajógyárak, ellátási lánc, logisztika és közlekedés) kölcsönösen függenek egymástól, mivel közös kompetenciákon és megosztott infrastruktúrán (kikötők, logisztikai hálózatok és villamosenergia-elosztás), valamint a tengeri erőforrások fenntartható felhasználásán alapulnak. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy holisztikus dekarbonizációs stratégiát kell végrehajtani, és szinergiákat kell találni a lánc különböző elemei között. Emellett az EGSZB kéri, hogy biztosítsanak megfelelő emberi erőforrásokat és készségkínálatot a modern hajók tervezéséhez, megépítéséhez és üzemeltetéséhez. A szakképzett munkaerő odavonzása elengedhetetlen.

4. Részletes megjegyzések

Fejlett üzemanyagok

4.1. Az EGSZB kiemeli, hogy a nem élelmiszer- és takarmánynövényekből előállított fejlett üzemanyagokban lehetőségek rejlenek a körforgásos gazdaság, a part menti vidékek elnéptelenedése elleni küzdelem és természetesen az EU energiafüggetlenségének növelése terén. Az EU CO₂-semlegességre vonatkozó célkitűzéseivel összhangban az ilyen alternatív üzemanyagok nettó szén-dioxid-kibocsátása a motorokon belüli elégetésükkor akár nulla is lehet, ha azokat megújuló forrásokból származó villamos energiával állítják elő.

4.2. Az Európai Bizottság különböző okokból korlátozza a növényi alapú bioüzemanyagok használatát, amit az EGSZB több véleményében is üdvözölt. Nincs azonban egyértelmű stratégia az alternatív üzemanyagok fejlesztésére és bevezetésére, ami nemcsak a halászati ágazat, hanem más iparágak számára is fontos lenne. Azt sem határozták meg, hogy a nehezen dekarbonizálható ágazatok közül (amelyek egyike a halászat) mely ágazatoknak kell elsőbbségi hozzáférést biztosítani az ilyen üzemanyagokhoz. Ez megnehezíti a halászati ágazat arra irányuló erőfeszítéseit, hogy minél gyorsabban haladjon a dekarbonizációval. Az EGSZB rámutat arra, hogy a megújuló és alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok észszerű megoldást jelentenek a nehezen villamosítható ágazatok – például a halászat – szén-dioxid-mentesítésére. A nem élelmiszer- és takarmánynövényekből előállított fejlett üzemanyagok a kis mennyiség és a magasabb követelményeket támasztó technológia miatt drágábbak lesznek. Ezért – amint arra az EGSZB korábban rámutatott⁽⁹⁾ – csökkenteni kell a fosszilis és az alternatív üzemanyagok közötti árkülönbséget, és a tisztább üzemanyagoknak megfizethetőbbé és szélesebb körben elérhetővé kell válniuk.

4.3. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a jelenlegi biodízelek olyan növényekből származnak (pálma-, repce-, szója- és napraforgóolaj), amelyek nem megfelelőek a teljeskörű dekarbonizációhoz; ezenkívül nem áll rendelkezésre elegendő nyersanyag. A (ma még nem elérhető) megoldás az lenne, ha a jelenlegi gázolajat egyre nagyobb mennyiségű e-dízzel – elektrolízissel előállított zöld hidrogénből és leválasztott szén-dioxidból készült szintetikus üzemanyaggal – kevernék. Ezeket az e-üzemanyagokat a légkörből előzőleg leválasztott vagy ipari folyamatokból származó, még fel nem szabadult szén-dioxidból lehet előállítani.

⁽⁹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a megújuló és alacsony kibocsátású tüzelőanyagok tengeri közlekedésben való alkalmazásáról, valamint a 2009/16/EK irányelv módosításáról (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD))(HL C 152., 2022.4.6., 145. o.).

4.4. A fenntartható fejlett üzemanyagokból kezdetben nem fognak eleget előállítani ahhoz, hogy kielégítse a halászati ágazat igényeit: mennyiségét 2050-re világszerte 50 millió tonnára becsülik (a tengeri közlekedés jelenleg mintegy 300 millió tonnát, a közúti teherfuvarozás pedig mintegy 900 millió tonnát fogyaszt). Addigra azonban várhatóan villamosítani fogják a teherautókat, így a várakozások szerint az egész tengeri használatra szánhatják. 2020-ban az európai halászati ágazat mintegy 1900 millió liter tengeri gázolajat fogyasztott. Politikai döntésekkel kell biztosítani, hogy megtörténjen ez a rangsorolás.

4.5. Az EGSZB ezért kéri, hogy gyorsítsák fel a nem élelmiszer- és takarmánynövényekből előállított fejlett üzemanyagok⁽¹⁰⁾ fejlesztését és gyártását, és hogy hozzanak egyértelmű politikai döntést, amely a halászhajók számára megfizethető áron elsőbbségi hozzáférést biztosít ezekhez a fejlett üzemanyagokhoz.

A dekarbonizáció alternatívái: alternatív meghajtási rendszerek

4.6. Világszerte különféle energiaügyi kezdeményezéseket dolgoznak ki; a legtöbb esetben azonban kísérleti projektekről van szó, amelyekhez számos kihívás kapcsolódik a halászati ágazatban történő bevezetésük és alkalmazásuk tekintetében. További leküzdendő kihívás, hogy Európában és harmadik országok halászkikötőiben fejleszteni kell az infrastruktúrát ahhoz, hogy a szárazföldi járművekhez hasonlóan tölteni lehessen a halászhajókat. E tekintetben az EGSZB üdvözlí a tengeren történő töltésre irányuló kísérleti projekteket, amelyek keretében a töltés bóják vagy tengeri szélerőműparkok használatával történik⁽¹¹⁾. Ily módon az elektromos vagy hibrid hajók anélkül tölthetők fel az akkumulátoraikat, hogy meg kellene közelíteniük valamely kikötőt.

4.7. A cseppfolyósított földgázt (LNG) már ma is használják a tengeri hajózásban üzemanyagként, mivel gyártják és van hozzá infrastruktúra, különösen Európában. Egy közelmúltbeli tanulmány⁽¹²⁾ azonban azt mutatja, hogy bár az LNG-motorok hajtóműegységként 25 %-kal kevesebb CO₂-t bocsátanak ki, mint a dízel, ez a gáz nagyrészt metánból áll, amely a szén-dioxidhoz képest sokkal erősebben üvegházhatású gáz. A tanulmány becslése szerint százéves időszakra vetítve az LNG használata az ÜHG-kibocsátás tekintetében csupán 15 %-os előnnyel járna, ezért bár az LNG fontos előrelépést jelent, hosszú távon nem tekinthető végleges megoldásnak. Ezenkívül keverni kell biometánnal és e-metánnal, amelyek szűkösen rendelkezésre álló és drága üzemanyagok. A tartályok a szokásosnál háromszor nagyobbak, és a fedélzeten helyezik el őket, ami kapacitási és biztonsági problémákat okoz.

4.8. Az EGSZB elismeri, hogy az ammónia fontos szerepet játszik a dekarbonizációs folyamatban, noha meghajtási eszközként szintén nem jó alternatíva. Az ammóniával történő hűtést széles körben alkalmazzák a nagy halászhajókon, különösen azokon, amelyek a fedélzeten fagyasztják vagy dolgozzák fel a fogást. Ez az energiaforrás környezetbarát, mivel nem ismert, hogy bármiféle hatással lenne az ózonrétegre. Ugyanakkor gázról van szó, ezért elengedhetetlen a halászhajók biztonságának megerősítése és a szivárgás megelőzése.

4.9. A hidrogén (H₂) használata szintén nem tűnik életképesnek a halászati ágazatban, és még a kereskedelmi hajók számára is nehéz. Ennek fő oka az, hogy a fosszilis üzemanyagokhoz képest négyszer nagyobb tárolótartályokat igényelne. Ugyanakkor külön említést érdemelnek a hidrogén-üzemanyagcellás motorok. Ez egy olyan elektrokémiai eszköz, amely a kémiai energiát közvetlenül villamos energiává alakítja át. A végbemenő elektrokémiai folyamat rendkívül hatékony és minimális környezeti hatással jár, különösen akkor, ha az elektrolízisre (amelyhez energia szükséges) nap- vagy szélenergia segítségével kerül sor. Az EGSZB szerint érdemes elemezni, miként lehetne fejleszteni ezt a technológiát a halászhajók számára, beleértve a fedélzeti segédenergiaként való használatát is.

4.10. Az újonnan épített hajókat illetően az EGSZB ösztönzi a kereskedelmi hajókra vonatkozó technológiai megoldások feltérképezését és alkalmazását. Úgy tűnik például, hogy a metanolt lehetne használni duális motorokban, azzal az elképzeléssel, hogy gázolajat használnak és metanolkeveréket adnak hozzá, amint rendelkezésre áll zöld metanol. Az egyéb technológiák és fejlesztési területek közé tartozhatnak a vitorlával segített halászhajók, a jobb hidrodinamika, a fejlettebb energiarendszerek, például a mechanikus-hidraulikus rendszerekről az elektromos rendszerekre való átállás, valamint a könnyű konstrukció és anyagok (pl. nemfém vonóhálójajtók).

⁽¹⁰⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a regionális bizottságnak a Régiók Bizottságának – Egy erős és fenntartható uniós algaágazat felé (COM(2022) 592 final)(HL C 228., 2023.6.29., 126. o.).

⁽¹¹⁾ <https://www.maersksupplyservice.com/2022/01/25/maersk-supply-service-launches-venture-company-stillstrom/>.

⁽¹²⁾ https://theict.org/sites/default/files/publications/LNG%20as%20marine%20fuel%2C%20working%20paper-02_FINAL_20200416.pdf.

4.11. Azt is meg kell jegyezni, hogy a halászati ágazat évtizedek óta együttműködik a tudományos közösséggel a halászeszközök kialakításának és hatékonyságának javítása érdekében. Különböző innovatív halászati technikáknak köszönhetően már jelentős műszaki fejlődést sikerült elérni annak eredményeként, hogy nőtt a szelektivitás, csökkent a tengerfenékkal való érintkezés, illetve a hajó haladásához viszonyított ellenállás, valamint mérséklődött az üzemanyag-felhasználás⁽¹³⁾. Az innovatív halászeszközök közé tartoznak például a vízközi vonóhálójátók, amelyek a tengerfenéktől 2-5 méterre történő működtetéssel ki tudják iktatni a tengerfenékkal való érintkezést. Ez a technika lényegesen kisebb hatást gyakorol a tengerfenéki ökoszisztémákra, és kevesebb véletlen fogással jár. Emellett ez az új technológia csökkenti az üzemanyag-fogyasztást, és ezáltal a szennyezést és az ÜHG-kibocsátást is.

4.12. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy a halászat ökológiai lábnyomának csökkentése nem csupán a meghajtással kapcsolatos intézkedésektől függ. E célból és a kifogott halak minél nagyobb mértékű felhasználása érdekében az EU-nak be kellene ruháznia a tengeri eredetű termékek újfajta kereskedelmi hasznosításába (gyógyszerek, kozmetikumok stb.). Ezzel párhuzamosan az EU-nak arra kellene ösztönöznie a vállalatokat, hogy újrahasznosítható anyagokat vásároljanak, elő kellene mozdítania a hajók fedélzetén a hulladék újrafelhasználására irányuló, körforgásos gazdasággal kapcsolatos kezdeményezéseket, és finanszírozni kellene olyan tengerihulladék-gyűjtési programokat, mint például a „Fishing for litter”⁽¹⁴⁾. A halállományok állapotának javulása nyomán csökkent a halászati erőfeszítés és ezáltal a halászati idő, valamint az üzemanyag-fogyasztás is. Hasonlóképpen kibocsátáscsökkentés érhető el a flottakezelés és a logisztika optimalizálásával (5–50 %-os ÜHG-csökkentés), valamint az út optimalizálásával (1–10 %-os ÜHG-csökkentés)⁽¹⁵⁾.

4.13. Az EGSZB megjegyzi, hogy egyes új technológiák korlátozott autonómiát biztosítanak a haláshajók számára. Például a jelenlegi villamos üzemű prototípusok 5-6 órás autonómiát kínálnak, ami nem lenne elegendő egy teljes halászati napra (amely akár 12-14 órán át is tarthat), nem is szólva a többhetes halászutakról. Hasonlóképpen fontos a hajó tervezésének és hatékonyságának javítása.

5. „A halak és halászok barátai”: a fenntartható uniós halászati ágazat jövőjére vonatkozó elképzelések

5.1. Az elmúlt években az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság számos területre vonatkozóan dolgozott ki stratégiai jövőképet, ilyen például az átfogó élelmiszer-politika⁽¹⁶⁾, a fenntartható vidék- és városfejlesztés⁽¹⁷⁾ és a jóléti gazdaság⁽¹⁸⁾. Itt az ideje, hogy az EGSZB a fenntartható uniós halászati ágazat számára is kidolgozzon egy hosszú távú, átfogó jövőképet, amelynek – a biológiai sokféleség, a fenntartható élelmiszer-politika, az egészség és a jólét, a jó munkafeltételek, a fenntartható vidék- és városfejlesztés és a stratégiai autonómia területén tett erőfeszítésekkel együtt – az a célja, hogy elkötelezze az EU-t az ágazat dekarbonizációja iránt, biztosítva az európai zöld megállapodás megvalósításához és a 2030-ig tartó időszakra szóló menetrend végrehajtásához szükséges gazdasági életképességet. A FAO kék átállási stratégiájával összhangban és az EGSZB uniós kék megállapodásra irányuló, általánosabb kérésének összefüggésében az EGSZB hangsúlyozza, hogy biztosítani és fenntartható módon növelni kell a vízi élelmiszerrendszerek hozzájárulását a mindenki számára elérhető, egészséges, tápláló és megfizethető étrendhez, azzal a végső céllal, hogy csökkenjen az uniós piac halimporttól való függősége.

5.2. Az EGSZB ebben a feltáró véleményben szeretné megragadni a lehetőséget, hogy egy általánosabb stratégiai keretbe helyezze a dekarbonizáció problémáját. A fenntartható halászati ágazat átfogó megközelítésének a következő hat tengely mentén kellene megvalósulnia:

5.2.1. Biológiai sokféleség

A 14. fenntartható fejlődési céllal („víz alatti élet”) összhangban és a biológiai sokféleségről szóló, történelmi jelentőségű COP15-megállapodáshoz⁽¹⁹⁾ kapcsolódóan az EGSZB megerősíti szilárd elkötelezettségét az egészséges és termékeny halállományok fenntartása, valamint a halászati ágazatban a biológiai sokféleséggel kapcsolatos egyéb szempontok előmozdítása iránt. Minden gazdaságilag hasznosított faj esetében a lehető legrövidebb időn belül el kell érni a maximális fenntartható hozamnak (MFH) megfelelő vagy azt meghaladó szintet úgy, hogy ez összeegyeztethető legyen a különböző halászflokták hosszú távú gazdasági életképességének fenntartásával. Ennek érdekében a Nemzetközi Tengerkutató Tanács (ICES) és a Halászati Tudományos, Műszaki és Gazdasági Bizottság (HTMGB) értékeléseit végző tudósokat el kell látni a

⁽¹³⁾ <https://www.ices.dk/news-and-events/news-archive/news/Pages/InnovativeFishingGear.aspx>.

⁽¹⁴⁾ <https://fishingforlitter.org/>.

⁽¹⁵⁾ Az Északi-tengerrel foglalkozó tanácsadó testület szakvéleménye, hivatkozási szám: 17–2122. Az Északi-tengerrel foglalkozó tanácsadó testület szakvéleménye a halászflocta dekarbonizációjáról.

⁽¹⁶⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A civil társadalom hozzájárulása egy átfogó uniós élelmiszer-politika kidolgozásához (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 129., 2018.4.11., 18. o.).

⁽¹⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A fenntartható vidék- és városfejlesztés holisztikus stratégiája felé (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 105., 2022.3.4., 49. o.).

⁽¹⁸⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A fenntartható gazdaság, amelyre szükségünk van (Saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 106., 2020.3.31., 1. o.).

⁽¹⁹⁾ 15/4. sz. határozat – a biológiai sokféleségről szóló Kunming-Montreal megállapodás.

hiányzó adatok pótlásához szükséges erőforrásokkal. Elegendő tudományos adat hiányában a halállomány-gazdálkodásra szisztematikusan alkalmazni kell az elővigyázatosság elvét, ideértve azt is, hogy ha a tudósok javasolják, csökkenteni kell a fogásokat. Szükség esetén a flottaméretnek a rendelkezésre álló halászati lehetőségekhez való hozzáigazítását célzó, megfelelő költségvetési forrásokkal rendelkező selejtezési programoknak a legénység tagjainak átképzését is magukban kell foglalniuk.

5.2.2. Dekarbonizáció

Az uniós halászati ágazatnak vállalnia kell, hogy 2050-re szén-dioxid-semleges egyensúlyt érjen el az Európai Unió által meghatározott és az innováció és a technológia által támogatott energetikai átállási célok teljesítése révén. Átfogó tanulmányt kellene készíteni a technika jelenlegi állásáról és a rendelkezésre álló technológiákról. Ez az első lépés ahhoz, hogy (egyenmegoldás helyett) testre szabott megoldásokat lehessen találni az egyes flottaszegmensek számára.

5.2.3. Méltányos bér, biztonság és munkafeltételek

A halászok megkapják az ahhoz szükséges eszközöket és iránymutatást, hogy a küszöbönálló és elkerülhetetlen átállásra összpontosítsanak, de támogatni kell őket mind a dekarbonizációs folyamatok, mind az átfogóbb strukturális átalakítási folyamatok során. A lakhatóság, az életkörülmények és a fedélzeti biztonság javítása érdekében elsődleges fontosságú a halászhajók felújítása. Ez vonzóbbá teszi az ágazatot, és ezáltal lehetővé teszi a generációs megújulást. A dekarbonizációhoz kapcsolódó további szükséges fejlesztések közé tartozik a fejlettebb és hatékonyabb meghajtó- és kiegészítő rendszerekre való áttérés, valamint a korszerű, energiahatékony, szelektív halászeszközök használata, amelyek nem – vagy csak elhanyagolható mértékben – gyakorolnak negatív hatást a tágabb ökoszisztéma egészségére és biológiai sokféleségére. Ehhez átfogó, uniós szintű tanulmányra van szükség arról, hogy milyen technológiák állnak rendelkezésre a halászati és akvakultúra-ágazatban az energetikai átálláshoz, valamint arról, hogy az egyes flottaszegmensek és a nemzeti sajátosságok szempontjából ezeknek milyen költségei és előnyei vannak. A munkaerő átképzése és továbbképzése ugyanilyen fontos ahhoz, hogy a tengerészeti ágazatban dolgozók képzettek és felkészültek legyenek az energetikai átállásra (a fenntartható versenyképességre, a társadalmi méltányosságra és a rezilienciára vonatkozó európai készségfejlesztési programmal összhangban). Tekintettel a flotta folyamatos csökkentésére és arra, hogy a halászati ágazat Európa számos részén bizonytalan gazdasági helyzetben van, stratégiai terveket és eszközöket kell kidolgozni az ágazat versenyképességének javítására, támogatva annak fejlesztését és innovációját, méltányos életszínvonalat biztosítva ezzel a halászati tevékenységektől függők számára.

5.2.4. Vidéki és távoli part menti területek

Bár – ha területtervezési szempontból lehetséges – szóba jöhet a diverzifikáció és más tevékenységi ágazatokra, például a rekreációs célú halászatra vagy más fenntartható turisztikai tevékenységekre való részleges átállás, számos part menti régióban és településen továbbra is tagadhatatlanul a halászat jelenti a fő foglalkoztatási és jövedelemforrást, nemcsak a fedélzeti személyzet, hanem az összes kapcsolódó iparágban és szolgáltatásban dolgozó munkavállalók számára is. Ha felhagynának a halászzal, az nemcsak a régiók hanyatlását és elnéptelenedését jelentené, hanem az európai társadalmaink lényegét meghatározó kulturális örökség helyrehozhatatlan elvesztését is. Minden érintett szereplőnek törekednie kell arra, hogy pozitívabb kép alakuljon ki a halászati ágazatról. Emellett a belvízi akvakultúra új gazdasági lehetőségeket kínálhat a vidéki területek számára.

5.2.5. Egészséges és fenntartható étrendek

A fenntartható halászat termékei nemcsak a legalacsonyabb szénlábnymóú állati fehérjéket biztosítják, hanem tápértékük is kiváló. Miközben a húsfogyasztási szokásokat illetően az európaiaknak jelenleg a mennyiséggel szemben a minőséget kellene előnyben részesíteniük, a halfogyasztás esetében nem ez a helyzet: ott ugyanis a legtöbb esetben a mennyiség elmarad az étrendi ajánlásoktól. A hatóságoknak kiemelten kellene kezelniük azt, hogy előmozdítsák a teljes lakosság körében a megfizethető árú halfogyasztást, például a kevésbé ismert fajok megkedveltetése révén. Az egészséges és kiegyensúlyozott étrend⁽²⁰⁾ sarokkövéként a halakra csökkentett héát kell kivetni.

5.2.6. Stratégiai autonómia és az akvakultúra szerepe

Az Európai Unióban fogyasztott hal háromnegyede importból származik. A kereskedelmi egyensúlyhiányon túl ez az import azért is problematikus, mert esetében az egészségügyi biztonság sem egyformán biztosított, ezekre a termékekre ugyanis nem vonatkozik a „hálótól a fogyasztóig” történő nyomonkövethetőség. E hiányosság kezelése érdekében az EU-nak két- és többoldalú kereskedelmi eszközöket kell alkalmaznia, hogy csak olyan harmadik országokban előállított, fenntartható tengeri eredetű élelmiszereket importáljon, melyeknek előírásai egyenértékűek az uniós előírásokkal, egyenlő feltételek mellett, tisztességes versenyt biztosítva. Ugyanígy az akvakultúra-ágazat is tagadhatatlanul ki tudja elégíteni az

⁽²⁰⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az egészséges és fenntartható étrendek népszerűsítése az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 190., 2019.6.5., 9. o.).

uniós halpiac igényeit. A fenntartható növekedés úgy érhető el, ha megfelelő területtervezés révén teret biztosítanak az új műveleteknek, és észszerűsítik az engedélyezési folyamatot, amely gyakran több szervezeti egységtől vagy akár több különböző közigazgatási szinttől (nemzeti, regionális, helyi) függ. Ahhoz, hogy az EU biztosítsa élelmiszer-önellátását, minden lehetőséget meg kell ragadni a hal- és tengeri élelmiszer-termelés fenntartható növelésére.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

**Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az „uniós kék megállapodás” gazdaságtana –
a vízzel kapcsolatos beruházási igények az EU-ban**

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/09)

Előadó: **Florian MARIN**

Közgyűlési határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	Gazdasági és monetáris unió, gazdasági és társadalmi kohézió
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.27.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	181/6/5

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB úgy véli, hogy a biztonságos, tiszta és jó minőségű vízhez való hozzáférés alapvető jog, és teljesen elfogadhatatlannak tartja, hogy az EU-ban még mindig vannak olyan emberek, akik nem jutnak vízhez.

1.2. Az EU-ban a vízgazdaság fejlesztésének inkluzívnak, jól szabályozottnak, átláthatónak, nagymértékben digitalizáltnak, reziliensnek, fenntarthatónak, kiszámíthatónak és biztonságosnak kell lennie, az embereket kell előtérbe helyeznie, és hozzáadott értéket kell teremtenie. Alapvetően fontos, hogy minden iparág igazságos mértékben viselje vízfogyasztásának társadalmi költségeit.

1.3. Az EGSZB arra kéri az uniós intézményeket, hogy kezeljék ugyanolyan jelentőséggel és figyelemmel az uniós kék megállapodást, mint az európai zöld megállapodást, mivel a kettő teljes mértékben kiegészíti egymást.

1.4. Az uniós kék gazdaság jövőbeli szabályozási keretének:

- a jóléti gazdaság elvén kell alapulnia,
- mindenre kiterjedően alkalmaznia kell a társadalmi feltételrendszereket és a területi szolidaritást,
- egyensúlyt kell teremtenie a környezeti, társadalmi és gazdasági megfontolások között,
- ki kell használnia transznacionális innovatív irányítási modellek előnyeit, amelyek ösztönzik a finanszírozást, szabályozzák a magánszektor bevonását, javítják a vízkészlet-gazdálkodást és ösztönzik az EU versenyképességét,
- be kell vezetnie együttműködésen alapuló üzleti modelleket és a megosztásalapú gazdaság elveit,
- olyan intézményi keretet kell elfogadnia, amely nem fogja vissza az uniós gazdasági tevékenységek világpiaci versenyképességét,
- nagyobb átláthatóságot kell biztosítani a fenntarthatósági kezdeményezések tekintetében.

1.5. Az EGSZB a következőket kéri:

- elmozdulás a jelenlegi gazdasági modelltől egy fenntarthatóbb, a túlfogyasztást megadóztató és a fenntartható fejlődési célokkal teljes mértékben összhangban álló modell felé,

- a különböző tagállamokban érvényes vízárak értékelése a „szennyező fizet” elv fényében,
- a víz többoldalú értékeinek figyelembevétele érdekében az olyan alapvető gazdasági fogalmak kiigazítása, mint a piaci szabályok, a gazdasági életképesség vagy a termelékenység,
- koherens jogszabályok valamennyi tagállamban egy olyan uniós mechanizmusról, amelynek keretében esős időszakokban eltárolják a vizet,
- hosszú távú stratégia a vízhiánnyal szembeni reziliencia növelésére,
- a kiterjesztett gyártói felelősség kiterjesztése a visszamaradt víz kezelésére,
- a nem hasznosított víz ⁽¹⁾ problémájának kezelése azáltal, hogy kiemelten kezelik a folyamatos karbantartást; a vízvívargás jelentős csökkentésére irányuló kezdeményezések és a szivárgásérzékelés új technológiáinak kutatása,
- a föld alatti csatornarendszerek alapos és azonnali állapotfelmérése valamennyi tagállamban, ami kiterjed az adatok uniós szintű központosítására is,
- az állami támogatási szabályok hozzáigazítása a vízügyi beruházások jellemzőihez,
- a hosszú távú vízbiztonságot figyelembe vevő árak,
- befektetések a munkafeltételekbe, a jó minőségű munkahelyekbe, a képzésbe és az e területre vonatkozó konkrét tevékenységekbe, különösen a fiatalabb generációt megcélozva.

1.6. Elismerve, hogy a klímasemleges iparágak felé történő előrelépés során figyelembe kell venni a vizekbe történő ipari kibocsátásokat, az emberi egészségre gyakorolt káros hatásokat és az ebből eredő társadalmi költségeket is, az EGSZB kéri, hogy dolgozzanak ki konkrét vízfelhasználási szabványokat a különböző gazdasági ágazatokra, például a mezőgazdaságra vagy az iparra vonatkozóan. Ez egy olyan szakértői csoport létrehozásával valósítható meg, amelynek feladata a vízhasználatra vonatkozó ágazatspecifikus iránymutatások kidolgozása.

1.7. Az EGSZB a következőket javasolja:

- az uniós városfejlesztési menetrenddel ⁽²⁾, a ljubljanoi megállapodással ⁽³⁾ és a vidéki területekre vonatkozó hosszú távú jövőképpel ⁽⁴⁾ szoros szinergiában dolgozzanak ki egy uniós kék megállapodást és egy uniós vízügyi menetrendet,
- a következő intézkedések végrehajtása révén racionalizálják a vízfogyasztást:
- különböző árszabás a háztartási felhasználásra és az alapvető közszolgáltatásokra, illetve a termelési célú fogyasztásra vonatkozóan,
- olyan árképzési rendszer, amely hatékonyan visszaszorítja a nem fenntartható fogyasztást, miközben ösztönzi a termelési célú fogyasztást,
- az árat úgy alakítsák ki, hogy az emberi jogok biztosítása érdekében tartalmazzon egy minimumkövetelményt az ingyenes vízre vonatkozóan,
- biztosítsák a víz költségeinek és árának teljes átláthatóságát valamennyi érdekelt fél számára,
- a hatósági tervezés kizárólag a vízgyűjtők szintjén történjen (beleértve a felszín alatti vizeket is) az általános uniós érdekek sérelme nélkül, ugyanakkor biztosítva, hogy a kiindulási víztestben megmaradjon a szükséges ökológiai vízáramlás,

⁽¹⁾ A nem hasznosított víz olyan víz, amely elveszik a vízelosztó rendszerben, és soha nem éri el végső rendeltetési helyét. Ez azt jelenti, hogy a vizet nem használják fel, illetve nem fizetnek érte, ami hatással van a helyi gazdaságokra és a rendelkezésre álló helyi erőforrásokra.

⁽²⁾ Uniós városfejlesztési menetrend.

⁽³⁾ A ljubljanoi megállapodás és többéves munkaprogram – Az uniós városfejlesztési menetrend megújítása.

⁽⁴⁾ Hosszú távú jövőkép a vidéki területek számára: az erősebb, összekapcsolt, reziliens és virágzó uniós vidéki területekért.

- az EU fogadjon el és erősítsen meg vízzel kapcsolatos koncessziós megállapodásokra vonatkozó szabályozási kereteket, hogy a vizet közjósággként kezeljék, ne csupán olyan árucikként, amellyel kereskednek. A lakossági áraknak tükrözniük kell, hogy a víz közjóság,
- szenteljenek kiemelt figyelmet a határon átnyúló vízügyi projekteknek, célzott finanszírozást biztosítva ezekhez,
- osszák meg a vízzel kapcsolatos fontos innovációkat a tagállamok között, valamint ösztönözzék az alulról építkező kísérleteket, figyelembe véve a víz sajátosságát és összetett jellegét.

1.8. Az EGSZB létfontosságúnak tartja az uniós forrásokat a vízzel kapcsolatos fenntartható átálláshoz, és a következőket kéri:

- a tagállamoknak a különböző programokon belüli átcsoportosítások során kiemelt prioritásként kell kezelniük a vízügyi beruházásokat,
- az strukturális és beruházási alapok ⁽⁵⁾, a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz, az InvestEU, az Interreg Európa és más alapok egymást kiegészítő jellegének fokozása,
- célzott felhívás olyan javaslatokra és iránymutatásokra, amelyek figyelembe veszik a víz összetett jellegét és sajátosságait,
- külön operatív program a vízről és a kék gazdaságra irányuló integrált területi beruházásokról,
- a vízügyi ágazatokat stratégiai prioritásként kell elismerni a 2028–2034-es programozási időszakban, és adott esetben egy külön vízügyi operatív programot kell indítani,
- Kék Átmenet Alap,
- technikai segítségnyújtás biztosítása a tagállamok számára vízügyi projektek végrehajtásához.

1.9. Az EGSZB alapvető fontosságúnak tartja, hogy a rezilienciát beépítsék a vízzel kapcsolatos beruházások értékelési kritériumaiba, mivel ez – a kockázatsökkentő intézkedésekbe történő optimális beruházásokkal összekapcsolva – csökkentheti az előre nem látható események utáni helyreállítással kapcsolatos kiadásokat.

1.10. Az Európai Bizottság, az Európai Beruházási Bank (EBB) és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) között hatékony koordinációra és komplementaritásra van szükség a vízügyi beruházások finanszírozása tekintetében, az EU stratégiai keretrendszerében pedig közös fő teljesítménymutatókra.

2. Szakpolitikai és stratégiai keret

2.1. Az EU-ban a vízgazdaság fejlesztésének inkluzívnak, jól szabályozottnak és átláthatónak kell lennie, ugyanakkor figyelembe kell vennie a régiók és közösségek közötti számos különbséget. Emellett nagymértékben digitalizáltnak, reziliensnek, fenntarthatónak, kiszámíthatónak és biztonságosnak kell lennie, biztosítva az ipari ágazatok és szereplők egymást kiegészítő jellegét, előtérbe helyezve az embereket, védve az életet és hozzáadott értéket teremtve egy fenntartható és méltányos ökoszisztémában alkalmazott testre szabott megközelítés révén.

2.2. Az EGSZB kiemeli, hogy fontosak a szakpolitikai keretekkel, az intézményi megállapodásokkal és a beruházástervezéssel kapcsolatos új perspektívák, illetve a fenntarthatósági kezdeményezések nagyobb átláthatósága, valamint a fenntartható és innovatív beruházásokra vonatkozó pontos iránymutatások és osztályozások kidolgozása. Mivel a vízi és tengeri erőforrások fenntartható használata és védelme a taxonómiai rendeletben ⁽⁶⁾ meghatározott hat környezetvédelmi célkitűzés egyike, a fenntartható vízhasználathoz egyedi felhatalmazáson alapuló jogi aktusokra van szükség (zöld címkék, ökoszisztéma-helyreállítás). Az EGSZB felhívja a figyelmet az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 14. cikkében meghatározott általános gazdasági érdekű szolgáltatásokkal kapcsolatos közös uniós értékekre, amelyeket az Európai Unióról szóló szerződéshez (EUSZ) és az EUMSZ-hez csatolt, az általános érdekű szolgáltatásokról szóló (26.) jegyzőkönyv tartalmaz ⁽⁷⁾.

⁽⁵⁾ Európai strukturális és beruházási alapok (2014–2020).

⁽⁶⁾ Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról (HL L 198., 2020.6.22., 13. o.).

⁽⁷⁾ HL C 202., 2016.6.7., 307. o.

2.3. A víz sajátos jellege megköveteli, hogy a vízgazdaságot az emberi méltóság és az emberi jogok teljeskörű tiszteletben tartása mellett szabályozzák, transzverzálisan integrálva a társadalmi feltételrendszert, a méltányosságot, valamint az alapvető emberi és társadalmi szükségleteket. Az EGSZB kéri, hogy a nemzetközi szervezetekkel együttműködésben hozzanak létre egy vízügyi ágazatra szabott igazságszolgáltatási rendszert, amely gyors eljárásokat biztosít a vízzel kapcsolatos viták kezelésére. Célzott szupranacionális és multiszektoriális nyomkövetési struktúrákat és irányítási szerveket kell létrehozni a vízügyi ágazatban működő vállalkozások és általában a vízhasználat hatékonyabb és jobb ellenőrzése érdekében. Növelni kell a közszektor vízgazdálkodásban betöltött szerepét, amennyiben a piac nem képes mindenki számára biztosítani a vízhez való méltányos hozzáférést.

2.4. Az EGSZB arra a következtetésre jut, hogy minden tagállamban külön intézményeket kell létrehozni annak biztosítása érdekében, hogy megalapozott döntéseket hozzanak a vízhasználatról, valamint hogy a vizet felelősen és hatékonyan használják fel. Annak érdekében, hogy a polgárok teljes mértékben demokratikus ellenőrzést gyakorolhassanak, biztosítani kell, hogy ismerjék a vízkörforgást és annak árát. Az EGSZB kéri, hogy az uniós kék megállapodás kapjon ugyanolyan jelentőséget és figyelmet, mint az európai zöld megállapodás.

3. A kék gazdaság

3.1. Az EGSZB úgy véli, hogy a vízgazdaság jövőjének a jóléti gazdaság elvén kell alapulnia, és kéri, hogy az olyan alapvető gazdasági fogalmak, mint a piaci szabályok, a gazdasági életképesség vagy a termelékenység vegyék figyelembe a víz különböző értékeit. Újra kell definiálni a versenyképességet, hogy jólétet teremtsen, figyelembe véve az emberi szükségleteket, valamint az emberek, a közösségek és az iparágak vízhez való méltányos hozzáférését. A szociális szempontokat transzverzálisan integrálni kell a vízgazdaságba.

3.2. A vízgazdaság megszilárdítása érdekében egyértelműen paradigmaváltásra van szükség a kormányzásban, ideértve a környezeti, társadalmi és gazdasági megfontolások közötti egyensúly megteremtését is. Innovatív transznacionális irányítási modellekre van szükség, amelyek ösztönzik a finanszírozást, szabályozzák a magánszektor etikus bevonását, javítják a vízkészlet-gazdálkodást és ösztönzik az EU versenyképességét.

3.3. A vízgazdaság üzleti modelljeire nehezedő nyomást az éghajlatváltozás, az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása, a gyors urbanizáció, a migráció, az iparosodott városi területek népességnövekedése és az ipari tevékenységek bővülése, valamint az olyan innovatív ágazatok is súlyosbítják, mint a kék biogazdaság, a biotechnológia és a sóatlanítás. A vállalkozásoknak integrálniuk kell az együttműködésen alapuló üzleti modelleket és a megosztásalapú gazdaság elveit, hogy jobban tudjanak reagálni a vízhez kapcsolódó jelenlegi társadalmi és környezeti kihívásokra. Erősíteni kell a helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi intézmények közötti párbeszédet és együttműködést, figyelembe véve a vízügyi ágazatban jelen lévő számos érdekelt felet, valamint el kell mélyíteni az ágazatközi párbeszédet.

3.4. Az EGSZB sürgeti az Európai Bizottságot, hogy hozzon létre egy tisztességes versenyre vonatkozó keretet, amelynek előnyeiből – globális partnereik tekintetében – az uniós székhelyű vállalatok profitálhatnak. Azt kéri továbbá, hogy az Európai Bizottság erősítse meg a gazdasági együttműködésről, a munkakörülményekről és a környezetvédelemről szóló nemzetközi megállapodások végrehajtását.

4. Vízgazdaságtan

4.1. Az EGSZB úgy véli, hogy a jelenlegi gazdasági modellt, amely adók és ösztönzők révén bátorítja a vízfogyasztást, vissza kell fordítani, hogy fenntarthatóbbá váljon, és teljes mértékben összhangban legyen a fenntartható fejlődési célokkal. A vízhasználatnak nemcsak fenntarthatónak kell lennie, hanem hozzá kell járulnia a természet rövid és hosszú távú helyreállításához is. Az EGSZB globális költségvetési megállapodást kér az éghajlat-politikai erőfeszítések és a vízügyi beruházások finanszírozása céljával.

4.2. Elő kell mozdítani a vízre helyi, nemzeti és európai szinten kivetett különböző adók közötti egyértelmű és tényleges koherenciát. Az EGSZB a következőket kéri:

- egy felszín alatti és felszíni vizekre vonatkozó vízadórendszer kidolgozása, amely adólevonásokon alapul, hogy minden ember és ipari szereplő számára megkönnyítse a vízhez való hozzáférést,
- a különböző tagállamokban érvényes vízárak értékelése a „szennyező fizet” elv fényében,
- adók és pótdíjak kivetése a nem fenntartható vízhasználatra, és közben ösztönözni kell a fenntartható vízhasználatot,

— az ipari kibocsátásokról szóló uniós irányelv⁽⁸⁾ azzal kapcsolatos felülvizsgálata, hogy milyen hatást gyakorol az EU vízi ökoszisztémájára.

4.3. Az EU-ban nő a vízigény, és ez a helyzet egyre komolyabb lesz a jövőben. A vízellátás és a vízigény közötti különbség a vízhiányból vagy az árvizekből eredhet, ez utóbbiak pusztító következményekkel járhatnak. A vízellátás és a vízigény közötti egyensúlyhiány negatívan hat az iparágakra, a fogyasztókra és a polgárookra. A klímasemleges iparágak megvalósítása felé tett előrelépés során figyelembe kell venni a vizekbe történő ipari kibocsátásokat⁽⁹⁾, valamint az emberi egészségre gyakorolt káros hatásokat és az ebből eredő társadalmi költségeket. Alapvetően fontos, hogy az iparágak igazságos mértékben viseljék a vizekbe történő kibocsátásaik társadalmi költségeit.

4.4. Az EGSZB koherens jogszabályok bevezetését szorgalmazza valamennyi tagállamban egy olyan uniós mechanizmusról, amelynek keretében esős időszakokban eltárolják a vizet, mégpedig úgy, hogy tárolótartályokat és a felszín alatti víztartó rétegek feltöltésére szolgáló rendszereket építenek. Az EGSZB hosszú távú stratégiát szorgalmaz a vízhiánnyal szembeni reziliencia növelése érdekében, figyelembe véve a regionális éghajlati sajátosságokat és az ipari jellemzőket.

4.5. Az európai vízárs szerkezetének átalakítása során figyelembe kell venni az ökoszisztéma-szolgáltatások terheinek az érdekelt felek közötti megosztását, valamint a teljes költségmegtérülésen alapuló árképzés elvének végrehajtása során alkalmazott differenciált megközelítést. Az egyik megközelítés szerint a háztartási felhasználásra és az alapvető közszolgáltatások céljaira szánt víz ára jóval alacsonyabb kell hogy legyen, mint a termelő tevékenységekhez használt vízé. Az árszétzöngöznek figyelembe kell venniük a határköltségen alapuló árazás és a gazdasági hatékonyság, méltányosság és fenntarthatóság közötti kapcsolatot, és egy olyan nagyobb csomag részét kell képezniük, amely ösztönzi a fenntartható vízfogyasztást.

4.6. Az EGSZB kéri, hogy biztosítsák a víz költségeinek és árának teljes átláthatóságát valamennyi érdekelt fél számára. Az EGSZB bizonyos jól meghatározott helyzetekben szabályozott árakat kér, és szorgalmazza a gondos nyomon követést annak biztosítása érdekében, hogy a háztartási fogyasztók megkapják az általuk megfizetett szolgáltatásokat. El kell kerülni a vízzel folytatott kereskedelmi spekulációt.

4.7. Az EGSZB megjegyzi, hogy a felszín alatti víztartó rétegek szennyezésének és túlzott kiaknázásának hatásai aránytalanul nagy terhet rónak a szegény és szociálisan kiszolgáltatott emberekre. A vízdíjakat nagy odafigyeléssel kell értékelni, mivel torzító hatásai lehetnek, valamint vízszegénységet és társadalmi nehézségeket okozhatnak a lakosság körében. Az EGSZB kéri, hogy uniós szinten kezdeményezzenek konstruktív vitát a vízársak tisztességes kialakításáról. Az árszerkezetet úgy kell kialakítani, hogy az emberi jogok biztosítása érdekében egy minimális vízmennyiség ingyenes legyen. Az árstruktúrának figyelembe kell vennie a jelenlegi és jövőbeli társadalmi, éghajlati és ipari kihívásokat. Az EGSZB azt javasolja, hogy az ár kialakítása során transzverzálisan vegyék figyelembe a hosszú távú vízbiztonságot.

4.8. Az EGSZB úgy véli, hogy a kiterjesztett gyártói felelősséget ki kell terjeszteni a visszamaradt víz kezelésére is, és támogatja a települési szennyvíz kezeléséről szóló irányelv jelenlegi felülvizsgálatát⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾. Szinergiára kell törekedni a kiterjesztett gyártói felelősségi rendszerek között, és környezettudatos tervezést, valamint tájékoztatási követelményeket kell bevezetni. A különböző és sokszínű érdekelt feleket összekötő, célzott figyelemfelhívó kampányokat kell indítani a fogyasztók számára a víz fenntartható használatának megértése és elismerése érdekében.

4.9. A vízrendszerek megfelelő karbantartásának biztosítása és a nagyobb vízellátás ösztönzése érdekében alapvető fontosságú a nem hasznosított víz kérdésének kezelése azáltal, hogy prioritásként kezelik a vízszivárgás jelentős csökkentését célzó, folyamatban lévő karbantartási kezdeményezéseket. Az ilyen kezdeményezések megfelelő finanszírozása érdekében szükség van az állami beruházásokra vonatkozó „arany szabály” bevezetésére. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a rosszul irányított és alulfinanszírozott karbantartás, valamint a nem megfelelő eszközgazdálkodás jelentős gazdasági veszteségeket okoz. Minél előbb ki kell fejleszteni új technológiákat a szivárgások felderítésére, és e tekintetben célzott támogatást kell kidolgozni.

⁽⁸⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/75/EU irányelve (2010. november 24.) az ipari kibocsátásokról (a környezetszennyezés integrált megelőzése és csökkentése)(HL L 334., 2010.12.17., 17. o.).

⁽⁹⁾ Industrial pollutant releases to water in Europe, Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

⁽¹⁰⁾ Javaslat a települési szennyvíz kezeléséről szóló irányelv felülvizsgálatára.

⁽¹¹⁾ A Tanács irányelve (1991. május 21.) a települési szennyvíz kezeléséről (HL L 135., 1991.5.30., 40. o.).

4.10. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy sok tagállamban nem értékelik megfelelően a föld alatti csatornarendszerek állapotát, és alapos és azonnali állapotfelmérést kér, beleértve az adatok uniós szintű központosítását is. A beavatkozás elmaradásának költsége jóval magasabb, mint a csatornahálózatokon végzett javítások költsége.

5. A víz regionális vonatkozásai

5.1. A biztonságos, tiszta és minőségi vízhez való hozzáférés alapvető jog, és létfontosságú mindenki egészsége, méltósága és jóléte szempontjából. Az EGSZB teljesen elfogadhatatlannak tartja, hogy az EU-ban még mindig vannak olyan emberek, akik nem jutnak vízhez.

5.2. Az EGSZB létfontosságúnak tartja, hogy a vízügyet általánosan érvényesítsék minden kapcsolódó szakpolitikában (energia-, kereskedelem-, ipar-, agrárpolitika stb.), és hogy a tagállamok biztosítsák a szinergiákat a vízügyhöz kapcsolódó különböző ágazatokban – például a városfejlesztésben, az élelmiszeriparban, a mezőgazdaságban és az energetikában – végrehajtott beruházások között. A víz rendkívül fontos a város- és vidékfejlesztés szempontjából.

5.3. Az EGSZB azt javasolja, hogy az uniós városfejlesztési menetrenddel szoros szinergiában dolgozzanak ki egy uniós kék megállapodást és egy vízügyi beruházási partnerségen alapuló uniós vízügyi menetrendet, valamint a ljubljanai megállapodással összhangban és a vidéki területekre vonatkozó hosszú távú jövőképet teljes mértékben kiegészítve hozzanak létre egy vízzel kapcsolatos tematikus partnerséget. Fontos szerepe van a területi szolidaritás biztosításának, a vidéki és városi területek közötti különbségek kezelésére alkalmas többoldalú irányítási struktúráknak és a regionális vízügyi szolgáltatók helyzetének megszilárdításának.

5.4. Kiemelt figyelmet kell fordítani a földközi-tengeri térség szigeteire és a legkülső régiókra, amelyek földrajzi elhelyezkedésük miatt bizonyos aszályos időszakokban vízellátási hiánnyal küzdenek. Ezeken a területeken a szükséges vízellátást egy olyan rendszeren keresztül kell biztosítani, amely garantálja a családok és a gazdasági szereplők ellátását.

5.5. Az EGSZB azt javasolja, hogy a hatósági tervezés kizárólag a vízgyűjtők szintjén történjen (beleértve a felszín alatti vizeket is) az általános uniós érdekek sérelme nélkül, ugyanakkor biztosítva, hogy a kiindulási víztestben megmaradjon a szükséges ökológiai vízáramlás. A területek áradásokkal szembeni védelmét, az aszályok előrejelzését, a hajózhatóság megőrzését célzó intézkedések és vízügyi beruházások a több víz megtartását szolgálják, de ugyanakkor növelniük kell a biológiai sokféleséget és tiszteletben kell tartaniuk a vízgyűjtők geomorfológiai jellemzőit.

5.6. A víz köztulajdoni jellegére tekintettel az EGSZB azt javasolja, hogy pontosan határozzák meg, mérjék és ellenőrizzék a vízhasználati jogot, figyelembe véve valamennyi jogi formát, például a koncessziókat, az engedélyeket, a jogosítványokat, a szerződéskötési jogokat és a teljes tulajdonjogot, valamint a víz mint közjó tiszteletben tartását. A használati jogoknak jól meghatározott feltételek mellett könnyen mérhetőnek kell lenniük.

5.7. Az EGSZB azt ajánlja, hogy az EU fogadjon el és erősítsen meg vízzel kapcsolatos koncessziós megállapodásokra vonatkozó szabályozási kereteket, hogy a vizet közjósággként kezeljék, ne csupán olyan árucikként, amellyel kereskednek. A lakossági áraknak tükrözniük kell, hogy a víz közjóság, teljes mértékben tiszteletben tartva az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 14. cikkét, valamint az Európai Unióról szóló szerződéshez (EUSZ) és az EUMSZ-hez csatolt (26.) jegyzőkönyvet. Az EGSZB korlátozó szabályokat szorgalmaz annak érdekében, hogy megvédjék az EU vízkészleteit a nem uniós érdekelt felek érdekét szolgáló felhasználástól.

6. Uniós finanszírozás

6.1. Az EGSZB több szinergiát szorgalmaz a pályázati felhívások és az operatív programok szintjén a vízügyi beruházások sajátosságainak kezelése, valamint a vízre és a kék gazdaságra szánt uniós források jó minőségű felhasználásának maximalizálása érdekében. A pályázati felhívás szintjén és a programozás során figyelembe kell venni a vízügyi tevékenységek szezonális és ciklikus jellemzőit. Az EGSZB kéri, hogy a különböző programokon belüli átcsoportosítások során a tagállamok kezeljék kiemelt prioritásként a vízügyi beruházásokat, és hogy az állami támogatásokra vonatkozó szabályokat igazítsák ki a vízügyi beruházások jellemzőinek megfelelően.

6.2. Az EGSZB úgy véli, hogy az Európai Tengerügyi, Halászati és Akvakultúra-alap⁽¹²⁾ nem elegendő a kék gazdaság fejlesztésének és átállításának támogatásához. Sürgősen diverzifikálni kell a támogatható tevékenységeket, valamint fokozni kell az esb-alapok⁽¹³⁾, a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz, az InvestEU, az Interreg Európa és más alapok egymást kiegészítő jellegét. Emellett az esb-alapokból finanszírozott vízügyi projektekre vonatkozó versenyelvnek figyelembe kell vennie, hogy a víz alapvető szükségleteket elégíti ki.

6.3. Az EGSZB megjegyzi, hogy a közösségvezérelt helyi fejlesztések, a helyi halászati akciócsoportok és az integrált területi beruházások olyan eszközök, amelyek csak részben fedezik a vízügyi beruházási igényeket. Az EGSZB kéri, hogy hozzanak létre célzott vízügyi operatív programot és egy kék gazdaságra vonatkozó integrált területi beruházást, teremtsenek összhangot a különböző pályázati felhívások között, valamint végezzenek hatásvizsgálatot az uniós alapokból finanszírozott, a vízügyi infrastruktúrát célzó beruházásokról. Az EGSZB azt javasolja, hogy hozzanak létre egy Kék Átmenet Alapot – vagy a meglévő alapok tematikus koncentrációjának biztosításával, vagy új források hozzáadásával. Az alapnak a vízszegény régiókat kell támogatnia, és fedeznie kell a fenntartható vízgazdálkodásra való átállást, elkerülve a vízhez való hozzáféréssel kapcsolatos egyenlőtlenségeket, továbbá támogatnia kell a 2050-re kitűzött uniós célokat, az Igazságos Átmenet Alappal való átfedések nélkül.

6.4. Az EGSZB arra a következtetésre jut, hogy a következő többéves pénzügyi keret 2028–2034 közötti programozási időszakában stratégiai jelentőségűnek kell tekinteni a vízügyi ágazatokat, és tekintettel az EU szervezett civil társadalmának szószólójaként elismert szerepére, az EGSZB-t be kell vonni a fenntartható kék gazdaság intelligens szakosodási platformjába⁽¹⁴⁾. Az EGSZB azt javasolja, hogy a 2028–2034 közötti programozási időszakra vezessenek be egy kötelező előzetes feltételrendszert.

7. Az új fenntartható üzleti modellekre való átállás finanszírozása

7.1. Az EGSZB azt tanácsolja a tagállamoknak, hogy vizsgálják meg, hogyan lehet stratégiailag alkalmazni az állami költségvetéseket és a kockázatsökkentő eszközöket (például a garanciákat és a hitelminőség-javító eszközöket) a befektetések kockázat-megtérülés profiljának javítására, valamint kereskedelmi finanszírozás, közösségi finanszírozás és tőkebefektetések vonzására. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy egyes tagállamokban az államadósság jelenlegi szintje, a magasabb kamatlábak és az államadósság-minősítés romlása miatt problematikus lesz az állami finanszírozás. Az EGSZB megjegyzi, hogy a vízhálózatok építésébe történő magánberuházások finanszírozásában való részvételtől viszszaárthat a korrupció és a homályos szabályozás kockázata, illetve az, hogy az ilyen beruházások közép- illetve hosszú távúak.

7.2. Az EGSZB szerint a vízzel kapcsolatos fenntartható beruházásokat olyan fenntartható finanszírozási eszközökkel kell megerősíteni, mint a zöldkötvények, a szociális kötvények és a zöld hitelek, és mindezt ki kell egészíteni azzal, hogy a különböző joghatóságok következetes módon meghatározzák a fenntarthatóságot, valamint hogy jobban szabványosítják és átláthatóbbá teszik az adatokat. Az EGSZB javasolja a vízügyi beruházásokhoz szükséges kék kötvények uniós szintű szabályozását, amihez kv-knak szánt, testre szabott vízügyi beruházási eszközökre is szükség van (pl. szezonális hitelek révén). Az EGSZB azt is kéri, hogy az Eurostat készítsen külön fejezetet és statisztikákat a vízgazdaságra vonatkozó adatokról.

7.3. Az ESG-tényezőknek⁽¹⁵⁾ a befektetési döntéshozatali folyamatba való beépítése a befektetési lehetőségek szélesebb körét teszi lehetővé és előmozdítja a pénzügyi stabilitást. Az EGSZB kéri, hogy fektessenek be a munkafeltételekbe, a jó minőségű munkahelyekbe és a képzésbe, és konkrét tevékenységeket és kampányokat szorgalmazzanak a vízzel kapcsolatos tudatosság terén, különösen a fiatalabb generációt megcélozva. A kiszámítható és hosszú távú szakmai előmenetel és a megfelelő bérek biztosítása elengedhetetlen a vízügyi ágazat emberi erőforrásainak fenntartásához.

7.4. A tagállamoknak meg kell érteniük, elő kell mozdítaniuk és támogatniuk kell a vízügyi beruházásokat, többek között technikai segítségnyújtási alapok felhasználásával, az Európai Bizottságnak pedig e tekintetben célzott támogatást kell nyújtania, különösen a víz újrafelhasználásának lehetőségei tekintetében. Az EGSZB alapvető fontosságúnak tartja, hogy a pénzügyi forrásokat a víz-keretirányelv⁽¹⁶⁾ 9. cikkével összhangban olyan projektekre fordítsák, amelyek valamennyi tagállamban csökkentik a vízfogyasztást és előmozdítják a víz újrafelhasználását.

⁽¹²⁾ Európai Tengerügyi, Halászati és Akvakultúra-alap.

⁽¹³⁾ Európai strukturális és beruházási alapok (2014–2020).

⁽¹⁴⁾ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/blue-growth>.

⁽¹⁵⁾ Környezeti, társadalmi és irányítási.

⁽¹⁶⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.).

7.5. Az Európai Bizottság, az EBB és az EBRD között hatékony koordinációra és komplementaritásra van szükség a vízügyi beruházások finanszírozása tekintetében. Ez magában foglalja közös fő teljesítménymutatók kidolgozását az uniós stratégiai kereten belül, valamint az európai szemeszter keretében végzett ciklikus nyomon követést. Az állami bankok is fontos szerepet játszanak a vízügyi beruházásokban Uniós-szerte, és meg kell szilárdítani az érdekelt felek magánbankokkal folytatott együttműködését.

8. Beruházások

8.1. Az EU-ban a beruházási döntéseket a hosszú távú vízigény, a vízkészletek rendelkezésre állása és a finanszírozási lehetőségek alapos értékelése után kell meghozni, figyelembe véve az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás által támasztott kihívásokat is. Az EGSZB úgy véli, hogy a hosszú távú beruházástervezésnek számszerűsítania kell az egyes demográfiai tendenciákat is, és azt össze kell hangolni más ágazatok, például a várostervezés, a földhasználat vagy a mezőgazdaság kezdeményezéseivel. A vízügyi létesítmények fejlesztése során figyelembe kell venni a kék szén-dioxid-tárolás maximalizálását is. Az EGSZB sürgeti a tagállamokat, hogy vezessenek be összehangolt területrendezési kezdeményezéseket és nagy adathalmazokat elemző rendszereket. A vízügyi ágazatban végrehajtott beruházásoknak és finanszírozásnak integrált módon kell figyelembe venniük a működési költségeket.

8.2. Az EGSZB kéri, hogy dolgozzanak ki külön előírásokat a különböző gazdasági ágazatokban – például a mezőgazdaságban vagy az iparban – a vízhasználatra vonatkozóan, és ehhez hozzanak létre egy szakértői csoportot, amely ágazati vízhasználati iránymutatásokat dolgoz ki, és amelynek tagja az EGSZB is.

8.3. Az innováció és a technológia kulcsszerepet játszik a vízgazdálkodás hatékonyságának előmozdításában. Alapvető fontosságú a vízzel kapcsolatos jelentős innovációk tagállamok közötti cseréje és az alulról építkező kísérletek ösztönzése. További erőfeszítésekre van szükség a különböző beruházási pályák gazdasági, társadalmi és környezeti költségeinek és hasznának értékeléséhez, felölelve a helyi szinttől kezdve a vízgyűjtő terület szintjén át a nemzeti, a határokon átnyúló és akár a globális szintet is. Az innovatív technológiák, például a kritikus vízparamétereket nyomon követő, alacsony költségű műholdas megfigyelő rendszerek alkalmazása javíthatja a vízre vonatkozó adatok gyűjtését és elemzését. E tekintetben figyelembe kell venni a tagállamok részvételét.

8.4. A fenntartható fejlődési célokkal összehangolt, megfelelő hosszú távú tőke előteremtése érdekében a vízzel kapcsolatos természetitőke-projektekhez, amelyek esetében nagyobbak a strukturális kockázatok, gyakran kockázatmegosztásra van szükség. Gondosan mérlegelni kell a vízkockázathoz kapcsolódó magasabb költségeket, alacsonyabb bevételeket és pénzügyi veszteségeket. Hagyományos kölcsönöket és támogatásokat, kockázati tőkét, magán- és állami tőkét, valamint nyugdíj- és befektetési alapokat is igénybe kell venni. A zöldrefestés lehetősége továbbra is fennáll, mivel nincsenek következetes standardok a zöldkötvényekről és az ESG befektetési alapokról.

8.5. Az Európai Bizottságnak ösztönöznie kell, hogy a szociális partnereken és a civil társadalmi szervezetek hálózatain keresztül minden vonatkozó uniós alapot és partnerségi lehetőséget kihasználjanak, hogy így valamennyi érdekelt felet elérjék, különös tekintettel a kvv-kra. A vegyes finanszírozás fontos szerepet játszhat a vízügyi infrastrukturális projektek alacsony megtérülése miatt, ugyanakkor a vízszolgáltató vállalatok továbbra is jó befektetési eszközök.

8.6. Az EGSZB döntő fontosságúnak tartja, hogy a rezilienciát beépítsék a vízzel kapcsolatos beruházások értékelési kritériumaiba. A reziliencia csökkentheti az előre nem látható események, például viharok, áradások, erdőtűzek, aszályok, kibertámadások vagy világjárványok utáni helyreállítással kapcsolatos kiadásokat, amennyiben ehhez kockázatsökkentő intézkedésekbe történő optimális beruházások társulnak. Különös figyelmet kell fordítani és finanszírozást kell nyújtani a határokon átnyúló vízügyi projektekre.

8.7. A vízzel kapcsolatos projektek elégtelen beruházási szintje és nem hatékony pénzfelhasználása a fő oka annak, hogy az EU és a világ többi része nem tesz jelentős előrelépést a vízre és a megfelelő higiénés körülményekre vonatkozó 6. fenntartható fejlődési cél elérése terén. Az EGSZB kiemeli, hogy Európának lehetősége van arra, hogy a vízzel kapcsolatos kihívásokat a technológiafejlesztés, a társadalmi fejlődés és az üzleti növekedés új perspektíváivá alakítsa át, azzal a végső céllal, hogy a vízellátás szempontjából biztonságos és reziliens gazdaság jöjjön létre, amely teljeskörű és termelékeny foglalkoztatási lehetőségeket és jó minőségű munkahelyeket biztosít mindenki számára. Az EU globális vezető szerepet tölthet be a víz újrafelhasználása terén.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

MELLÉKLET

Az alábbi, a vita során elutasított módosító indítványnál a támogató szavazatok száma elérte az összes leadott szavazat számának legalább egynegyedét (Esz. 74. cikk (3) bekezdés):

A 8. módosítás:

1.4. pont

A következőképpen módosítandó

Vélemény	Módosítás
Az uniós kék gazdaság jövőbeli szabályozási keretének: — a jóléti gazdaság elvén kell alapulnia, — mindenre kiterjedően alkalmaznia kell a társadalmi feltételrendszereket és a területi szolidaritást, — egyensúlyt kell teremtenie a környezeti, társadalmi és gazdasági megfontolások között, — ki kell használnia transznacionális innovatív irányítási modellek előnyeit, amelyek ösztönzik a finanszírozást, szabályozzák a magánszektor bevonását, javítják a vízkészlet-gazdálkodást és ösztönzik az EU versenyképességét, — be kell vezetnie együttműködésen alapuló üzleti modelleket és a megosztásalapú gazdaság elveit, — olyan intézményi keretet kell elfogadnia, amely nem fogja vissza az uniós gazdasági tevékenységek világpiaci versenyképességét, — nagyobb átláthatóságot kell biztosítani a fenntarthatósági kezdeményezések tekintetében.	Az uniós kék gazdaság jövőbeli szabályozási keretének: — a jóléti gazdaság elvén kell alapulnia, — mindenre kiterjedően alkalmaznia kell a társadalmi feltételrendszereket és a területi szolidaritást, — egyensúlyt kell teremtenie a környezeti, társadalmi és gazdasági megfontolások között, — ki kell használnia transznacionális innovatív irányítási modellek előnyeit, amelyek ösztönzik a finanszírozást, szabályozzák a magánszektor bevonását, javítják a vízkészlet-gazdálkodást és ösztönzik az EU versenyképességét, — be kell vezetnie egy „arany szabályt” az állami infrastruktúrába irányuló beruházások kapcsán, — be kell vezetnie együttműködésen alapuló üzleti modelleket és a megosztásalapú gazdaság elveit, — olyan intézményi keretet kell elfogadnia, amely nem fogja vissza az uniós gazdasági tevékenységek világpiaci versenyképességét, — nagyobb átláthatóságot kell biztosítani a fenntarthatósági kezdeményezések tekintetében.

Indokolás

A módosítás összhangban van a 4.9. pontban már javasolt és megindokolt módosítással: Az állami beruházásokra vonatkozóan „arany szabályt” kell bevezetni a víz közjósággént betöltött szerepének megszilárdítása érdekében, amint arról uniós jogszabályok már rendelkeznek.

A szavazás eredménye:

Mellette: 84

Ellene: 93

Tartózkodott: 17

A szekcióvélemény alábbi pontja a Közgyűlés által elfogadott módosító indítványnak megfelelően módosult, ugyanakkor a leadott szavazatok több mint egynegyede az alábbi szöveg megtartását támogatta (eljárási szabályzat 74. cikk (2) bekezdés):

A 6. módosítás:

4.9. pont

A következőképpen módosítandó

Vélemény	Módosítás
A vízrendszerek megfelelő karbantartásának biztosítása és a nagyobb vízellátás ösztönzése érdekében alapvető fontosságú a nem hasznosított víz kérdésének kezelése azáltal, hogy prioritásként kezelik a vízszivárgás jelentős csökkentését célzó, folyamatban lévő karbantartási kezdeményezéseket. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a rosszul irányított és alulfinanszírozott karbantartás, valamint a nem megfelelő eszközgazdálkodás jelentős gazdasági veszteségeket okoz. Minél előbb ki kell fejleszteni új technológiákat a szivárgások felderítésére, és e tekintetben célzott támogatást kell kidolgozni.	A vízrendszerek megfelelő karbantartásának biztosítása és a nagyobb vízellátás ösztönzése érdekében alapvető fontosságú a nem hasznosított víz kérdésének kezelése azáltal, hogy prioritásként kezelik a vízszivárgás jelentős csökkentését célzó, folyamatban lévő karbantartási kezdeményezéseket. Az ilyen kezdeményezések megfelelő finanszírozása érdekében szükség van az állami beruházásokra vonatkozó „arany szabály” bevezetésére. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a rosszul irányított és alulfinanszírozott karbantartás, valamint a nem megfelelő eszközgazdálkodás jelentős gazdasági veszteségeket okoz. Minél előbb ki kell fejleszteni új technológiákat a szivárgások felderítésére, és e tekintetben célzott támogatást kell kidolgozni.

A szavazás eredménye:

Mellette: 93

Ellene: 76

Tartózkodott: 12

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A vízhez való hozzáférés: a vízszegénység és az abból eredő szociálpolitikai hatások kezelése

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/10)

Előadók: **JOÓ Kinga és Carlos Manuel TRINDADE**

Közgyűlési határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	az eljárási szabályzat 52. cikkének (2) bekezdése saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.21.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	171/19/22

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB teljes mértékben támogatja azokat az ENSZ-határozatokat, amelyek megerősítik, hogy a víz alapvető emberi jog ⁽¹⁾, és a teljes értékű élet és az összes emberi jog alapfeltétele ⁽²⁾. Az ENSZ 6. fenntartható fejlődési célja, valamint az Európai Unió szociális jogok európai pillérének 20. alapelve rögzíti a vízhez való hozzáféréshez való jog általános elveit. Az éghajlatváltozás forgatókönyvében a vízszegénység nagyobb jelentőséget kap, és leküzdéséhez közpolitikákra van szükség. A vízhiány a kiszolgáltatott lakosságot érinti a leg súlyosabban.

1.2. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy az összes vízügyi politikát illetően és a vízszegénység kezelése során egy emberi jogokon alapuló megközelítést alkalmazzanak, ezzel is igazodva a szociális jogok európai pilléréhez. A vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásoknak fenntarthatónak, méltányosnak, hatékonyak, jó minőségűnek és mindenki számára megfizethetőnek kell lenniük, és különös figyelmet kell fordítaniuk a kiszolgáltatott társadalmi csoportokra.

1.3. Az EGSZB úgy véli, hogy az ivóvízhez és a higiéniai létesítményekhez való egyetemes, jó minőségű, a lakosság számára méltányos áron biztosított hozzáférést közzöszágnak, és nem pusztán árucikknek kell tekinteni, ezért azt nem szabad az egységes piac szabályai szerint kezelni.

1.4. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy mozgátsa elő a vízszegénység uniós szintű értelmezésének közös megközelítését, és dolgozza ki a vízszegénység olyan átfogó fogalom meghatározását, amely lehetővé teszi a vízszegénység kézzelfogható és közös értelmezését ⁽³⁾, és amelyen belül minden tagállam kidolgozhatja saját, kontextusfüggő fogalom meghatározását, összhangban az európai meghatározással.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>.

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>.

⁽³⁾ Lásd még az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az energiaszegénység és az EU ellenálló képessége: gazdasági és társadalmi kihívások (feltáró vélemény a cseh elnökség felkérésére)(HL C 486., 2022.12.21., 88. o.).

1.5. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy dolgozzon ki közös iránymutatásokat a jó minőségű és megfizethető vízellátási és higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való hozzáférés⁽⁴⁾ és e szolgáltatások területi, társadalmi és nemek közötti egyenlőtlenségeinek tagállami és uniós szintű nyomon követésére, továbbá térképezze fel a jelenlegi helyzetet, és rendszeresen kövesse nyomon a fejleményeket. Az adatoknak megbízhatónak, érvényesnek és nyilvánosan hozzáférhetőnek kell lenniük. Ez azért is szükséges, hogy megfeleljenek az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről szóló, 2020. december 16-i (EU) 2020/2184 európai parlamenti és a tanácsi irányelv⁽⁵⁾ 16. cikke a) pontjának (a továbbiakban: az ivóvízről szóló irányelv), és az EGSZB arra számít, hogy elfogadásra kerül a települési szennyvíz kezeléséről szóló irányelv felülvizsgálatára irányuló európai bizottsági javaslat⁽⁶⁾, amelynek 19. cikke a higiéniai létesítményekhez való hozzáférést taglalja.

1.6. Az EGSZB azt javasolja az Európai Bizottságnak, hogy az ivóvízről szóló irányelv közelgő felülvizsgálata során az ENSZ 6. fenntartható fejlődési céljában foglaltaknak megfelelően garantálják a vízhez és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való egyetemes hozzáférést. Az EGSZB javasolja az Európai Bizottságnak, hogy fogadjon el közös iránymutatásokat a víz és higiéniai szolgáltatások árazására vonatkozóan, amelyek keretében a tagállamok kidolgozhatják kontextustól függő szabályozási kereteiket. Ezeknek az iránymutatásoknak tiszteletben kell tartaniuk a vízhez való emberi jogot és környezetromlás elkerülésének elvét, hasonlóan az ENSZ által az emberi jogokkal, valamint az ivóvízhez és a megfelelő higiéniai létesítményekhez való hozzáféréssel kapcsolatban ajánlott struktúrához.

1.7. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokért teljesített fizetés nem veszélyeztetheti más társadalmi szükségletek kielégítését. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy tekintse át a megfizethetőségre és különösen a kiszolgáltatott fogyasztókra vonatkozóan alkalmazott intézkedéseket az összes tagállamban. Az EGSZB azt kéri, hogy az Európai Bizottság ezen áttekintés alapján dolgozzon ki közös iránymutatásokat a tagállamok számára a megfizethetőségi problémákkal küzdő háztartások és különösen a kiszolgáltatott fogyasztók azonosítására, valamint a kezelésükre irányuló intézkedésekre. Ezeknek az iránymutatásoknak biztosítaniuk kell, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő felhasználók vízellátása ne szűnjön meg⁽⁷⁾. Az intézkedéseknek az érintett háztartások helyzetének holisztikus szemléletén kell alapulniuk, és kontextusfüggő módon kell alkalmazniuk a szociálpolitikai eszközöket, a lakhatáspolitikai intézkedéseket és a vízhez és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokra vonatkozó egyedi intézkedéseket. Az ilyen jellegű intézkedések finanszírozása során figyelembe kell venni a szolidaritás elvét; az állami finanszírozás mellett a finanszírozás innovatív formáit is meg kell vizsgálni, például úgy, hogy célzott alapokat hoznak létre, amelyeket beépítenek a vízszámlákba.

1.8. Az EGSZB azt ajánlja, hogy az EU fogadja el és erősítse meg a vízzel kapcsolatos koncessziós megállapodásokra vonatkozó szabályozási kereteket, hogy a vizet közjósággként kezeljék, ne pedig olyan árucikként, amellyel kereskednek. Ezeknek a szabályozási kereteknek meg kell felelniük az alábbiaknak:

- a) összhangban kell lenniük az emberi jogokkal;
- b) elő kell mozdítaniuk a vízi ökoszisztémák fenntarthatóságát;
- c) a nyilvánosság részvételével, átlátható módon kell létrehozni és végrehajtani őket;
- d) ki kell egészíteniük a köztisztviselőkkel a koncessziós jogokról kialakított keretet annak érdekében, hogy méltányos ellentételezésért cserébe visszaszerezzék a vízhasználati jogokat, és súlyos aszály idején újra felosszák ezeket a jogokat a vészhelyzetben lévő felhasználók számára.

1.9. Az EGSZB megjegyzi, hogy alapvető különbség van az állami és a magán vízgazdálkodás között, és mindkettőben találhatunk jó és rossz példákat. Azonban előfordulhat, hogy a magángazdálkodás azonban a profitközpontúság miatt nehezen teljesíti a szolgáltatás egyetemességének alapvető követelményét, azaz a lakosság 100 %-ának kiszolgálását. Az EGSZB úgy véli, hogy az állami vízgazdálkodás jobb helyzetben van ahhoz, hogy a vízhez és a szennyvízrendszerekhez való egyetemes hozzáférést méltányos áron és megfelelő minőségi előírásokkal, valamint az ökoszisztémák helyreállításával és védelmével biztosítsa.

⁽⁴⁾ Az ivóvízről szóló (EU) 2020/2184 irányelvben meghatározott nyomon követés kiegészítése.

⁽⁵⁾ HL L 435., 2020.12.23., 1. o. „Azonosítják az emberi fogyasztásra szánt vízhez való hozzáféréssel nem vagy csak korlátozottan rendelkező személyeket, köztük a kiszolgáltatott és marginalizált csoportokat, valamint a hozzáférés hiányának okait”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a települési szennyvíz kezeléséről (átdolgozás). COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD),

⁽⁷⁾ Lásd még: <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implement-pillar>.

1.10. Az EGSZB úgy véli, hogy az EU-nak és valamennyi tagállamnak egy környezetvédelmi jövőképet kellene elfogadnia, és programokat kellene kidolgoznia a vízszolgáltatók finanszírozására, hogy csökkentsék a szivárgásokat és vízvesztéseket, ami a vízkészlet-gazdálkodás egyik legnagyobb csapása. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy fontolják meg és támogassák a vízhiány kezelésére szolgáló új és innovatív technikai megoldásokat, például a szűrkevíz és a tisztított szennyvíz nagyobb mértékű használatát, valamint a decentralizált, kisméretű szennyvíztisztító létesítmények kialakítását.

1.11. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy biztosítsanak állami finanszírozást az infrastruktúra fejlesztésére, különös tekintettel a forráshiánnyal küzdő ingatlan tulajdonosokra és a szociálisan hátrányos helyzetű városi és vidéki környékekre, ahol már hosszú ideje fel kellett volna újítani az infrastruktúrát. Az épületkorszerűsítési programmal összefüggésben meg kell fontolni a vízellátási és higiéniai infrastruktúra fejlesztését. A területrendezés során továbbá figyelembe kell venni a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások környezeti, gazdasági és társadalmi szempontból fenntartható biztosítását.

1.12. Az EGSZB – gondosan figyelembe véve azt, hogy Európában számos, több tagállamot érintő vízgyűjtő medence létezik – egy politikai és technikai irányítási keret elfogadását és a civil társadalom részvételét javasolja az EU-ban létező összes vízgyűjtő medence esetében (lásd a 6.4. és a 6.5. pontot). Az EGSZB azt javasolja, hogy az Európai Bizottság értékelje a vízgyűjtő-gazdálkodás eredményeit, és vezessen be politikai, technikai és részvételi mechanizmusokat annak javítása érdekében. Az Európai Bizottságnak létre kellene hoznia egy Vízgyűjtő-gazdálkodási Tanácsot, amely az összes érdekelt felet képviseli, és a vízgyűjtő területért felelős hatóságot segítő testületként működne, valamint közvetítő szerepet töltené be a határokon átnyúló konfliktusokban.

1.13. Az EGSZB javasolja, hogy az Európai Bizottság:

- szabályozza a rendkívül vízigényes mezőgazdasági projekteket a későbbi környezeti és társadalmi problémák tekintetében, és bizonyos esetekben alakítson ki egy kivezetési szakaszt ezekre a projektekre, amelynek keretében megoldásokat keres az érintett vállalkozások, munkavállalók és területek számára, és a megtalált megoldáson belül az egyensúly megteremtése érdekében hozzárendeli ezekhez a szükséges forrásokat,
- olyan jogszabályokat dolgozzon ki, amelyek biztosítják a tengerbe jutó minimális vízhozamot,
- biztosítsa, hogy az EU vészhelyzeti terveket fogadjon el, amelyek kiemelten kezeli az emberi fogyasztásra szánt vízhez való hozzáférést súlyos vízhiány esetén.

1.14. Az EGSZB azt javasolja, hogy az EU dolgozzon ki olyan politikákat a fogyasztók védelmére, amelyek biztosítják, hogy mindenki méltányos áron hozzáférhessen a biztonságos ivóvízhez és a megfelelő csatornarendszerekhez. E politikáknak biztosítaniuk kell a különböző érdekelt felek (fogyasztók, munkavállalók, vállalkozások) részvételét a konzultációs testületekben.

1.15. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy hozzanak intézkedéseket annak érdekében, hogy jobban felhívják az EU lakosainak figyelmét a víz értékére, valamint annak fontosságára, hogy mindenki számára biztosítani kell a vízhez és a higiéniai létesítményekhez való hozzáférést. A vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások fenntarthatóbb használatának előmozdítása érdekében ki kell használni a figyelemfelhívás terén a kommunikációban és az oktatásban rejlő lehetőségeket⁽⁸⁾. A gyermekeket és a fiatalokat kell megcélozni, akik a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások fenntartható használatának kulcsszereplői lesznek a jövőben, a figyelemfelhívásnak azonban minden korcsoportra ki kell terjednie. A vízszegénységben élő háztartások esetében a figyelemfelhívást be kell építeni a többi intézkedésbe, annak érdekében, hogy javuljon a háztartások hozzáférése a jó minőségű és megfizethető vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz.

1.16. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy EU és a tagállamok vízügyi politikáit a vízügyi ágazat személyzeti igényeinek rendszeres felmérése kellene, hogy kísérmé, beleértve a szükséges képesítéseket, a munkaerő-fejlesztést és a munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági irányítást. Ezeket az ágazati szociális partnerekkel együtt kell elvégezni.

⁽⁸⁾ Ezt többek között a 2016-os Budapesti Víz Világtalálkozó üzenetei és szakpolitikai ajánlásai (https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok) és a 2019-es Víz Világtalálkozó budapesti felhívása (https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal) is hangsúlyozzák.

2. Bevezetés és a vélemény tárgyköre

2.1. A víz nélkülözhetetlen az élet minden vonatkozásához, emellett a fenntartható fejlődés kulcsfontosságú eleme, és elengedhetetlen a civilizációnk békéjéhez. Az éghajlatváltozás már eddig is súlyosbította a vízzel kapcsolatos problémákat, és ez a jövőben is – még nagyobb méretekben – folytatódni fog. A nem megfelelő édesvíz-ellátás egyre nagyobb feszültségforrás az emberi közösségekben, különösen a kiszolgáltatott csoportok körében.

2.2. Az ENSZ Közgyűlése 2010-ben ⁽⁹⁾ külön elismerte a vízhez és a szanitációhoz való emberi jogot, amit az ENSZ 2023-as vízügyi konferenciája is megerősített ⁽¹⁰⁾. Az ENSZ is elismeri, hogy a tiszta ivóvíz és a szanitáció alapvető fontosságú valamennyi emberi jog érvényesítéséhez. Az ENSZ 17 nemzetközileg elfogadott fenntartható fejlődési célja magában foglalja a 6. célt: „a víz és a megfelelő higiénias létesítmények mindenki számára történő rendelkezésre állásának és a fenntartható vízgazdálkodásnak a biztosítása”. Ezek a globális kötelezettségvállalásokon kívül a szociális jogok európai pillérének 20. alapelve kimondja, hogy „[m]indenkit megillet a jog, hogy hozzáférjen az alapszolgáltatásokhoz, és hogy ezek az alapszolgáltatások jó minőségűek legyenek. Alapszolgáltatásnak minősül többek között a vízellátás, a szennyvízelvezetés[...].”

2.3. Az EU átfogó jogi és irányítási keretet hozott létre a vízkészleteivel való fenntartható gazdálkodás biztosítása érdekében, és előrelépéseket tett annak végrehajtása terén ⁽¹¹⁾, ⁽¹²⁾. Az EGSZB korábbi véleményei szerint a vízzel kapcsolatos kihívásokat össze kell kapcsolni a szegénység leküzdését célzó intézkedésekkel és a szegénység felszámolásának céljával ⁽¹³⁾, elő kell mozdítani a víz és a megfelelő higiénias létesítmények biztosítását mint mindenki számára létfontosságú közszolgáltatást ⁽¹⁴⁾, valamint meg kell könnyíteni az ivóvízhez való hozzáférést a kiszolgáltatott csoportok, valamint az elszigetelt területeken, illetve hátrányos helyzetű területeken vagy vidéki peremterületeken élő emberek számára ⁽¹⁵⁾.

2.4. Ez a saját kezdeményezésű vélemény felhívja a figyelmet a tiszta vízhez és a megfelelő higiénias létesítményekhez való hozzáféréssel kapcsolatos jelenlegi kihívásokra. Megvizsgálja továbbá az európai, nemzeti és helyi szinten meghozandó intézkedéseket, valamint azt, hogy a szervezett civil társadalom milyen szerepet játszik a vízszegénység és annak különösen a legkiszolgáltatottabbakra gyakorolt hatásainak kezelésében. Végezetül megvizsgálja, hogy miként lehetne enyhíteni a vízszegénység társadalmi, politikai és gazdasági hatásait, valamint az emberi egészségre gyakorolt hatását.

2.5. Az EU-ban jelen van a vízszegénység, annak ellenére, hogy az EU globális viszonylatban eléggé kedvező helyzetben van. A jó minőségű és megfizethető vízhez és higiénias létesítményekhez való hozzáférés hiányát – ami vízszegénységnek nevezhető – uniós polgárok milliói tapasztalják mindennap. Úgy is mondhatjuk, hogy európaiak millióitól vonják meg a megfizethető és jó minőségű vízhez és higiénias létesítményekhez való jogot.

2.6. A vízszegénység ugyanakkor messzemenő társadalmi, gazdasági és környezeti károkat okoz, beleértve az egyéni és közösségi szintű egészségügyi kockázatokat, a foglalkoztatathatóság csökkenését, a helyi gazdaság visszaesését, a társadalmi kirekesztést, a környezetszennyezést, a migrációs mozgásokat/népességvándorlást és a politikai instabilitást. Ezek a következmények óriási jelentőségűek ahhoz képest, hogy a háztartások a vízhasználat és a szennyvíztermelés milyen kis részéért felelősek az iparhoz és a mezőgazdasághoz viszonyítva. Ezt tükrözi az a tény, hogy az első sikeres európai polgári kezdeményezés a vízhez és a szennyvízelvezetéshez való hozzáférésre vonatkozott, és azt követelte, hogy az EU-ban mindenki számára biztosítsák a vízellátási és a higiénias létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokat, a vízellátás terén az emberi jogokat helyezték a piaci érdekek fölé, és az EU tegyen fokozott erőfeszítéseket a vízhez és a szennyvízelvezetéshez való egyetemes hozzáférés biztosítása érdekében ⁽¹⁶⁾. A vízszegénység kezelése szükséges az Európai Bizottság politikai prioritásainak eléréséhez, különös tekintettel a zöld megállapodásra és az Európai Bizottság arra vonatkozó ígéretére, hogy senkit sem hagy hátra.

2.7. Az ivóvízről szóló irányelv kötelezi a tagállamokat, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést a veszélyeztetett és kiszolgáltatott csoportok ivóvízhez való hozzáféréseinek biztosítása érdekében. Ugyanakkor nem ismeri el a biztonságos ivóvízhez és a megfelelő higiénias létesítményekhez való hozzáférés egyetemes jogát, amelyet a fenntartható fejlődési célok magukban foglalnak. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy az ivóvízről szóló irányelv következő felülvizsgálatában ismerje el az utóbb említett jogokat.

⁽⁹⁾ 64/292. számú határozat: „A vízhez és a megfelelő higiénias létesítményekhez való emberi jog” (2010), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf.

⁽¹¹⁾ Az ivóvíz-irányelv átdolgozása (2018).

⁽¹²⁾ Javaslat a települési szennyvíz kezeléséről szóló irányelv felülvizsgálatára (2022).

⁽¹³⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A vízpolitika beépítése más szakpolitikákba (feltáró vélemény a magyar elnökség felkérésére)(HL C 248., 2011.8.25., 43. o.).

⁽¹⁴⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye A Bizottság közleménye a „Minden embernek joga van a vízhez és a megfelelő higiénés körülményekhez! A víz közös, nem árucikk!” európai polgári kezdeményezéséről (COM(2014) 177 final) (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 12., 2015.1.15., 33. o.).

⁽¹⁵⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről (átdolgozás) (COM(2017) 753 final – 2017/0332 (COD))(HL C 367., 2018.10.10., 107. o.).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>.

2.8. Az EGSZB sajnálattal állapítja meg, hogy rendelkezésre álló adatok korlátozottak és szétagoltak, ami megnehezíti, hogy átfogó képet alkossunk a jelenség nagyságrendjéről és sajátosságairól.

3. A jó minőségű vízhez és a megfelelő higiénias létesítményekhez való hozzáférés

3.1. Az EU lakosságának 2,2 %-a – mintegy 9,8 millió ember – nem használ biztonságosan kezelt, szennyezéstől védett forrásból származó, a lakóhelyén hozzáférhető ivóvizet⁽¹⁷⁾. További 2 %-uk – mintegy 9,4 millió ember – csak a lakóhelyükön kívül fér hozzá az alapvető ivóvíz-szolgáltatásokhoz⁽¹⁸⁾. Az EU-ban mintegy 450 000 lakos⁽¹⁹⁾ nem fér hozzá még alapvető ivóvíz-szolgáltatásokhoz sem. Az EU-ban 6,7 millió ember – a lakosság 1,5 %-a – él szaniterberendezések nélkül, tehát olyan háztartásban élnek, ahol nincs sem fürdő, sem zuhanyzó, sem beltéri vízőblítéses WC, míg 84,5 millió ember – a lakosság 19 %-a – él olyan körülmények között, ahol a másodlagos szennyvízkezelés sem biztosított⁽²⁰⁾.

3.2. A vízszegénység különösen a kiszolgáltatott helyzetben lévő embereket és háztartásokat érinti.

- A szegénységben élő háztartások esetében több mint háromszor nagyobb a valószínűsége annak, hogy szaniter berendezések nélkül élnek⁽²¹⁾.
- A vízellátáshoz, higiénias létesítményekhez és higiénias körülményekhez („WASH”) való hozzáférés hiánya több szempontból is aránytalanul nagy hatással van a nőkre, például azért, mert számottevően nagyobb szerepet játszanak a háztartási feladatok ellátásában, valamint a menstruáció higiénias kezelésével kapcsolatos problémák miatt.
- A gyermekek aránytalanul nagy mértékben érintettek, mivel jobban veszélyeztetik őket a rossz higiénias körülmények következményei.
- A fogyatékkal élő vagy sajátos szükségletekkel rendelkező emberek is fokozottabban ki vannak téve a vízszegénység következményeinek.
- A hajléktalanokat, különösen az utcán alvókat, a lakhatási szegénységük rendkívüli mértéke miatt súlyosan érinti a vízellátáshoz, higiénias létesítményekhez és higiénias körülményekhez („WASH”) való hozzáférés hiánya.
- Európa legnagyobb etnikai kisebbségét, a romákat súlyosan érinti a biztonságos és megfizethető ivóvízhez és a megfelelő higiénias létesítményekhez való hozzáférés hiánya. Minden harmadik roma személy csapvíz nélküli lakásban él⁽²²⁾, és csupán valamivel több mint a felük rendelkezik beltéri vízőblítéses WC-vel vagy zuhanyzóval⁽²³⁾. Vannak példák olyan marginalizálódott közösségekre, amelyekben a romák felülreprezentáltak, és amelyektől a nyilvános ivóvízcsapok elzárása révén még az alapvető ivóvíz-szolgáltatásokat is megtagadják⁽²⁴⁾. Ezek a közösségek olyan területeken élnek, ahol a felszín alatti vizeket gazdasági tevékenységek szennyezik⁽²⁵⁾.
- A migránsok, főként a szükségsszállásokon és az informális szálláshelyeken élő, okmányokkal nem rendelkező migránsok különösen ki vannak téve a vízellátási és a higiénias létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való elégtelen hozzáférésnek.
- A megfizethető vízhez és higiénias létesítményekhez való hozzáférés hiánya hatással lehet a kiszolgáltatott háztartások családi vállalkozásaira, ami társadalmi és gazdasági problémákat okozhat.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU> (referenciaév: 2020). Azon emberek százalékos aránya, akik nem használnak olyan, szennyezéstől védett forrásból származó ivóvizet, amely elérhető a lakóhelyükön, szükség esetén rendelkezésre áll, és mentes az ürülék-szennyeződéstől, továbbá a kiemelt vegyi anyagok általi szennyeződéstől. A szennyezéstől védett vízforrások közé tartozik a vezetékes víz, a fúrt kutak vagy csöves kutak, a védett ásott kutak, a védett források, valamint a csomagolt vagy szállított víz.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU> (referenciaév: 2020). Ez a mutató mind az alapvető vízszolgáltatásokat, mind a biztonságosan kezelt vízszolgáltatásokat igénybe vevőket magában foglalja. Az alapvető ivóvízszolgáltatás a meghatározása szerint egy szennyezéstől védett forrásból származó ivóvíz, feltéve, hogy a gyűjtési idő nem haladja meg oda-vissza a 30 percet. A szennyezéstől védett vízforrások közé tartozik a vezetékes víz, a fúrt kutak vagy csöves kutak, a védett ásott kutak, a védett források, valamint a csomagolt vagy szállított víz.

⁽¹⁹⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_10/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_20/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/en/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200918STO87401/roma-what-discrimination-do-they-face-and-what-does-eu-do>

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>

3.3. A víz- és szennyvíz-infrastruktúrák területi különbségei fontos – bár nem egyedüli – tényezői a hozzáféréssel kapcsolatos társadalmi egyenlőtlenségeknek. Az infrastrukturális problémák számos területen összefüggnek a társadalmi problémákkal. A marginalizált vidéki közösségek különösen hátrányos helyzetben lehetnek. Emellett a forráshiánnyal küzdő vidékeken, ahol a felújításokat régóta nem tudják elvégezni, a rossz minőségű infrastruktúra is hozzájárul a vízszegénységhez és a környezeti problémákhoz.

3.4. Eközben a demográfiai változások befolyásolják a vízellátási és szennyvízelvezetési szolgáltatások iránti igény térbeli eloszlását. Az urbanizáció számos sűrűn lakott városi területen növeli a vízellátási és szennyvízelvezetési szolgáltatásokra nehezedő nyomást. Az EU más részein, különösen – de nem kizárólag – a vidéki területeken, a népesség csökkenése jelent kihívást a hálózatok működtetése szempontjából.

3.5. Míg a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiányával kapcsolatos fent említett problémák elsősorban társadalmi csoportokat érintenek, az EU lakosságának jóval nagyobb hányadát – átlagosan 30 %-át – érinti a vízhiány valamilyen formája, azaz a víz iránti kereslet és a vízellátás közötti egyensúly hiánya ⁽²⁶⁾. Sok dél-európai lakos egész évben súlyos vízhiánnyal küzd. Európa más részein a vízhiány időnként és az ebből a szempontból kiemelten érintett területeken tapasztalható. Európában összesen 8 millió ember él olyan területen, ahol gyakori az aszály, vagy vízhiány tapasztalható ⁽²⁷⁾. Az éghajlatváltozás miatt az előrejelzések szerint Európa legtöbb részén az évszaktól függően tovább fog csökkenni az elérhető vízmennyiség.

3.6. Ezenkívül az éghajlatváltozás a vízkörforgás befolyásolása, a csapadékeloszlás megváltoztatása és a hőmérséklet emelkedése miatt a vízhiányt jelentősen befolyásoló tényező, és többféle módon is közvetlen hatással van a vízellátáshoz, higiéniai létesítményekhez és higiéniai körülményekhez való hozzáférésre. Az aszályok, a hőmérséklet-emelkedés, sőt, a szélsőséges esőzések is csökkentik a víz rendelkezésre állását és minőségét, valamint károsítják az infrastruktúrát, ami megnehezíti a higiénia és tisztálkodási szokások fenntartását. A tengerszint emelkedése csökkentheti az ivóvíz rendelkezésre állását az árvizek és a sósvízbetörés miatt. Kifejezetten Európa tekintetében kevés bizonyíték áll rendelkezésre; azonban a globális tendenciák alapján észszerű azt feltételezni, hogy az éghajlatváltozás aránytalanul sújtja a kiszolgáltatott helyzetben lévő egyéneket, háztartásokat és közösségeket ⁽²⁸⁾.

3.7. A háztartások által felhasznált víz mennyisége tagállamonként jelentősen változik: fejenként napi 77 és 220 liter között mozog ⁽²⁹⁾. A keleti tagállamokban a fogyasztás általában alacsonyabb, mint a nyugati tagállamokban, és egyes déli tagállamok a legnagyobb fogyasztók; azonban vannak kiugró értékeket mutató tagállamok ⁽³⁰⁾.

3.8. Bár a víz minősége általában jó az EU-ban, egyes területeken továbbra is minőségi problémák tapasztalhatók, amint azt az ivóvízről szóló irányelv alapján egyes tagállamokkal szemben a kötelezettségek teljesítésének elmulasztása miatt indított ügyek is mutatják. Emellett a biztonságosan kezelt ivóvízhez, különösen az alapvető vízszolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya a nem biztonságos ivóvízhasználat megnövekedett kockázatát eredményezi.

3.9. Az ivóvíz minőségével való elégedettség általában magas, de ez nem általános. A 2010-es évek közepéről származó felmérési adatok azt mutatják, hogy az EU lakosságának 82 %-a jónak ítélte meg az ivóvíz minőségét abban a térségben, ahol él ⁽³¹⁾, és körülbelül 7 %-uk nem értett ezzel egyet. Az ivóvíz általános értékelése az EU-ban sokkal kevésbé volt kedvező: a lakosság mindössze 27 %-a ért egyet azzal a kijelentéssel, hogy az EU-ban összességében jó az egészséges és tiszta vízhez való hozzáférés.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>

⁽²⁷⁾ Első meghallgatás: „Eljött a kék megállapodás ideje”, 2023. február 27.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>

⁽²⁹⁾ Eureau, The governance of water services in Europe, 2020 <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>.

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>

3.10. Míg az EU lakosságának túlnyomó többsége csapvizet használ mosásra, személyes higiéniaira és főzésre, a csapvizet ivásra használó emberek aránya valamivel alacsonyabb. A 2010-es évek közepén több mint 90 %-uk mondta, hogy csapvizet használ főzésre, míg csak 55 %-uk nyilatkozott úgy, hogy mindig egyszerű csapvizet használ ivásra, további 10 %-uk pedig csak szűrés után iszik csapvizet.

3.11. Az elmúlt évtizedekben a víz árucikké vált, a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások pedig privatizációs és finanszírozási folyamatban mentek keresztül. Az utóbbi években ezek a folyamatok megkérdőjeleződtek, és már van példa arra, hogy az önkormányzatok visszavették a vízszolgáltatást. A víz alapvető fontosságú az élethez, közjószág és emberi jog. Ebben az összefüggésben az EGSZB úgy véli, hogy a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásokra mint közérdekű szolgáltatásokra egyértelmű, szolgáltatási kötelezettségeket garantáló szabályozásnak kell vonatkoznia annak biztosítása érdekében, hogy a víz- és szennyvízgazdálkodás mindenki számára elérhető áron és megfelelő minőségű szolgáltatás mellett valósuljon meg. Az Európai Bizottságnak fenn kell tartania azokat a vízre és a szennyvízre vonatkozó, a koncessziókról szóló irányelvben⁽³²⁾ (2014/23/EU) szereplő mentességeket, amelyeket a „Right2Water” elnevezésű sikeres európai polgári kezdeményezés eredményeként biztosítottak. Az EGSZB azt ajánlja, hogy az Európai Bizottság mentesítse a vízszolgáltatásokat az egységes piac szabályai alól.

4. Megfizethetőség

4.1. A vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások megfizethetősége – többek között az energiaárak közelmúltbeli emelkedése miatt – egyre nagyobb aggodalomra ad okot az EU lakosai számára, és az e szolgáltatásokkal kapcsolatos kiadások várhatóan növekedni fognak. Bár a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások költségei általában nem rónak túlzott terhet a háztartásokra, ez az alacsony jövedelmű háztartások esetében gyakran nincs így, és az érintett háztartások száma valószínűleg növekedni fog. Ha a jövedelem 3 %-át tekintjük még megfizethető költségnek, akkor azt mondhatjuk, hogy 13 uniós országban a lakosság legszegényebb 5 %-ának vannak gondjai a vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások megfizetésével, és néhány országban a lakosság legalsó 10 %-át is érinti a probléma⁽³³⁾. A megfizethetőségi problémák mérésének ilyen megközelítése ugyanakkor vitatható, adott esetben nehezen mérhető és nem mutatja meg a probléma teljes mértékét, mert figyelmen kívül hagyja az alulfogyasztó háztartásokat, a vízre vonatkozó árképzésben tapasztalható különbségeket⁽³⁴⁾ vagy a háztartások relatív jövedelmi helyzetét.

4.2. A vízellátási és a higiéniai létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatások árai jelentős területi eltéréseket mutatnak az országok között és azokon belül⁽³⁵⁾, és részletes statisztikák hiányában nem lehet átfogó áttekintést adni. A vidéki területek elosztórendszereire azonban jellemzők a hosszabb hálózatok és a magasabb működési költségek, ami magasabb díjakhoz vezet.

4.3. Az alacsonyabb jövedelem mellett a kiszolgáltatott helyzetben lévő háztartások a megfizethetőség problémáival szemben is sérülékenyebbek a rosszabb minőségű, kevésbé hatékony berendezések és a hosszabb otthon töltött idő miatt. A marginalizált nők, gyermekek és fiatalok, valamint a munkanélküliek aránytalanul nagy mértékben érintettek.

4.4. Bár a megfizethetőséggel kapcsolatos jelenlegi problémák megoldása célzott és hatékony szociális intézkedéseket követel meg, jelenleg nem lehet átfogó képet kapni arról, hogy az uniós tagállamok milyen intézkedéseket tesznek a megfizethetőségi problémák kezelésére, beleértve a kiszolgáltatott fogyasztókat érintő intézkedéseket is. Ezenkívül nem áll rendelkezésre átfogó kép a szolgáltatás megszüntetésének lehetőségéről – vagy lehetetlenségéről – és a minimális szolgáltatásról. Egyes országok esetében azonban elérhetők részleges információk⁽³⁶⁾, amelyek a megfizethetőségi problémák kezelésére irányuló intézkedések széles skáláját mutatják.

4.5. Az víz-keretirányelv az ökoszisztémák jó egészségi állapotának biztosítása érdekében a teljes költségmegtérülés célkitűzésén keresztül elmélyítette a „szennyező fizet” elv koncepcióját. Ennek az elvnek az alkalmazása azonban ellentétes a megfizethető árú, jó minőségű ivóvízhez való egyetemes hozzáférés elvével, és a gyakorlatban súlyos társadalmi

⁽³²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/23/EU irányelve (2014. február 26.) a koncessziós szerződésekről (HL L 94., 2014.3.28., 1. o.).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf.

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>.

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>.

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>.

következményekkel jár, különösen azáltal, hogy növeli az egyenlőtlenségeket, mivel a legszegényebb lakosságot vagy arányosan magasabb díjtételek terhelik, vagy nem vonatkozik rá a fenti elv. Az EGSZB úgy véli, hogy a megfizethető árú, jó minőségű ivóvízhez való általános hozzáférés elvének alapvető fontosságúnak kell lennie, és ezt az elvet a „szennyező fizet” elv és a teljes költségmegtérülés elve mögött meghúzódó környezetvédelmi megfontolásokkal együtt kell mérlegelni.

4.6. A vízhez való emberi jognak, az ökoszisztémák védelmének és a társadalmi megfontolásoknak való megfelelés érdekében a vízdíjszabási struktúra a megfizethetőség, a hatékonyság, a méltányosság és a vízvédalom fontos eszköze. E célból különböző díjszabási struktúrák léteznek, többek között azok, amelyeket az ENSZ Kögyűlésének 76. ülészakán a biztonságos ivóvízhez és a megfelelő higiéniai létesítményekhez való emberi jogokkal foglalkozó különleges előadó ⁽³⁷⁾ javasolt ⁽³⁸⁾.

5. Fenntarthatóság

5.1. E vélemény keretében nem foglalkozunk olyan környezeti problémákkal, mint a sósvízbetörés vagy a szennyezés, amelyek végső soron társadalmi problémákért is felelősek lehetnek. A hangsúlyt azokra az emberi tevékenységekre helyezzük, amelyek túlzott kiaknázáshoz és felhasználási konfliktusokhoz vezetnek. A legismertebb ilyen probléma az, amikor valaki a saját vízhasználatával megakadályozza egy másik fél vízhasználatát. Az uniós és a nemzeti jogszabályok ezt a problémát a vízyűjtő-gazdálkodás ⁽³⁹⁾ révén próbálják kezelni, amelynek végrehajtása és eredményei Európa különböző részein eltérőek.

5.2. A túlzott kiaknázás a vízhiány fokozódásához, valamint a vízminőség és a szolgáltatás minőségének romlásához vezet. Ugyanakkor a vízminőség romlása a vízhiányt is növeli, nem azért, mert magát a vízmennyiséget csökkenteni, hanem azért, mert a bármilyen célra alkalmas víz mennyiségét csökkenti, vagy legalábbis több forrást tesz szükségessé a víz elfogadható minőségre való visszaállításához. A túlzott kiaknázás problémájának kezelése érdekében az előző pontban tárgyalt következmények helyett az okokra kell összpontosítanunk. A túlzott kiaknázás környezeti problémákat okoz, amelyek társadalmi problémákért felelősek, mivel az emberi tevékenységekhez ökoszisztémákra – mindenekelőtt egészséges ökoszisztémákra – van szükség.

5.3. Speciális problémaként merül fel az utóbbi időben, hogy rendkívül intenzív mezőgazdasági és ipari projekteket fejlesztenek vízszegény területeken, ahol ezek a projektek csak más medencékből történő vízátvétellel és a felszíni vizek túlzott kiaknázásával valósíthatók meg, ami viszont környezeti és társadalmi problémákhoz vezet. A folyók túlzott kiaknázása esetén például kevesebb üledék és tápanyag kerül a tengerbe, ami fokozza a part menti területek leromlását és csökkenti a halállományt. A túlzott kiaknázás összességében az ökoszisztémák kimerüléséhez vezet, ami leginkább a legkiszolgáltatottabb népessékcsoportokat érinti.

5.4. A halászat visszaesése és adott esetben a tengerparti turizmus csökkenése szociális problémákat okoz. Bár nagy beruházásokkal megoldhatjuk a part menti területek leromlásának problémáját a turizmus fenntartása érdekében, ugyanez nem mondható el a halállományról. Ugyanakkor, ha az EU jogszabályokat alkotó a víz túlzott kiaknázásáért felelős projektek megszüntetésére, szembe kell néznie az érintett munkavállalók munkanélküliségével.

5.5. A szivárgások és veszteségek ⁽⁴⁰⁾ nem függenek össze a túlzott kiaknázással, de rossz hatékonyságú, elfogadhatatlan vízfelhasználásnak minősülnek. Ez a kérdés azonban egyedi megközelítést igényel. A szivárgásokat és veszteségeket az emberi fogyasztásra szánt víz elosztói elsősorban gazdasági szempontból közelítik meg ⁽⁴¹⁾. A szivárgásokkal és a veszteségekkel csak addig foglalkoznak, amíg azok további kezelése nem válik drágábbá, mint a problémával való együttélés. Ez a határ jellemzően 15 % körüli szivárgásnál és veszteségnél húzódik ⁽⁴²⁾. Egy másik elképzelés is lehetséges, és manapság, a vízhiány fokozódásával nagy szükség is van erre a jövőképre, hogy túllépünk a 15 %-os határon.

⁽³⁷⁾ A különleges előadó egy lépcsőzetes tarifát javasol, amely szerint az első lépésnek megfizethetőnek, sőt bizonyos körülmények között ingyenesnek kell lennie, tiszteletben tartva a vízhez való emberi jogot; a második lépésnek egy költségmegtérülési díjnak kellene lennie; a harmadik lépésben pedig sokkal magasabb árakat kellene alkalmazni, ami kereszttámogatást eredményezne a luxusfelhasználásoktól az alapfelhasználások felé, és megakadályozná a túlzott kiaknázást. Az EGSZB úgy véli, hogy az egyes lépések díjszabásait az egyes tagállamoknak vagy akár az egyes vízszolgáltatóknak kellene meghatározniuk.

⁽³⁸⁾ „A víz áruként való kezelésének és finanszírozásának a biztonságos ivóvízhez és a megfelelő higiéniai létesítményekhez való emberi jogokat érintő kockázatai és hatásai”, Pedro Arrojo Agudo, a biztonságos ivóvízhez és a megfelelő higiéniai létesítményekhez való emberi jogokkal foglalkozó különleges előadó által az ENSZ 76. közgyűlésén bemutatott jelentés.

⁽³⁹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (víz-keretirányelv) (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.).

⁽⁴⁰⁾ Összességében a szivárgások és veszteségek a fizikailag elvesztett vízre és a ki nem számlázott vízre vonatkoznak, szem előtt tartva, hogy ugyanakkor a ki nem számlázott víz egy része engedélyezett. További részleteket vízmérlegekben lehet találni.

⁽⁴¹⁾ Ebben a bekezdésben veszteségek alatt nem a ki nem számlázott engedélyezett fogyasztást értjük.

⁽⁴²⁾ Ez a Portugáliában használt tipikus célérték. Más uniós országok eltérő célértékeket határozhatnak meg, de maga az érték nem releváns az elképzelésünk kidolgozása szempontjából.

6. Irányítás

6.1. Az EGSZB megjegyzi, hogy a vízellátás és a higiénias létesítmények világszerte a települések hatáskörébe tartoznak, ahol az üzemeltetők különböző típusai (vállalatok vagy önkormányzati szolgáltatások) egy vagy több települést szolgálnak ki. Az Európai Unióban és világszerte az emberek túlnyomó többségét állami vízszolgáltató vállalatok látják el. A vízellátók különböző típusai mellett a vízellátás másik kulcsfontosságú megkülönböztető jegye, hogy állami vagy magánszektorbeli irányítás alá tartoznak-e. Mindegyiken belül különböző irányítási típusok fordulhatnak elő. Jó és rossz példákat is találhatunk mind az államilag irányított, mind a magánkézben lévő vízellátókra. Ugyanakkor a nyereségközpontú magánirányítás nehézségekbe ütközhet a szolgáltatás egyetemességére vonatkozó követelmények teljesítése során. A közszolgáltatás jobb helyzetben van ahhoz, hogy e dimenziót hatékonyan, megfizethető áron és megfelelő minőségű szolgáltatással megvalósítsa. Az EGSZB megjegyzi, hogy ezt a következtetést alátámasztják a vízellátási és a higiénias létesítményekhez kapcsolódó szolgáltatásoknak az elmúlt két évtizedben történt települési hatáskörbe való visszahelyezésére vonatkozó példák is.

6.2. A szolgáltatás minőségének, a megfizethetőségnek és az egyetemes hozzáférhetőségnek a biztosítása érdekében az összes érdekelt fél részvétele – vezetői szinten és a szabályozó szervezetben – a legjobb módja annak, hogy a vízelosztás és a szanitáció továbbra is jó úton haladjon afelé, hogy a növekvő vízhiány és az árak emelkedése mellett meg tudjunk felelni a 6. fenntartható fejlődési célnak. A vízelosztást illetően sikertörténetet láthatunk Córdobában, ahol az EMACSA önkormányzati vállalat az érdekelt felek részvételével működő közös igazgatósággal rendelkezik, amely a részvételen alapuló irányításra ad példát⁽⁴³⁾. A hatékonyabb szabályozás érdekében a szabályozó szervezeteknek – ahelyett, hogy egyetlen személy vezetné őket – olyan testülettel kellene rendelkezniük, amely bevonja az érdekelt feleket.

6.3. A nemzetközi folyók és víztestek feszültségek és végső soron konfliktusok forrásai lehetnek az államok között, még az Unión belül is. Az EGSZB úgy véli és azt javasolja, hogy az EU-nak be kellene kapcsolódnia a vízgyűjtő területek irányításának azon szegmensébe, amelyben több tagállam is részt vesz, általános elveket, kézzelfogható célokat és minősített nyomon követést határozva meg, mivel ez a legjobb módja annak, hogy hozzájáruljon a vízgazdálkodáshoz a különböző válságokat előidéző vízhiány idején.

6.4. Jelenleg a vízügyi irányítási modell (széttagoltság, a hierarchikus felügyeleti szervek hiánya és a bürokratikus átláthatatlanság) nem hatékony. Sürgősen új irányítási modellt kell találni a vízi ökoszisztémákra, különösen a több tagállamot érintő ökoszisztémákra. A vízügyi ágazatban számos hatóság van, amelyeknek a vízkörforgás különböző szakaszaiban vannak feladatai, és egymással ellentétes jövőképekkel és célkitűzésekkel, és néha egymást átfedő felelősségi körökkel rendelkeznek. Az EGSZB azt javasolja az Európai Bizottságnak, hogy hozzon létre vízgyűjtő-irányítási keretet a vízgyűjtők szintjén működő politikai és technikai testületek bevonásával, hogy a lehető leghatékonyabban biztosítsa az általános politikai iránymutatást és a technikai irányítást, valamint az összes érdekelt fél hatékony részvételi mechanizmusok révén történő bevonását.

6.5. Az EGSZB konkrétan olyan politikai és technikai, demokratikus és nyitott irányítási modellt javasol, amely arra irányul, hogy a gyakorlatba ültesse a jó minőségű ivóvízhez a lakosság számára megfizethető áron biztosított egyetemes hozzáférés elvét. Az EGSZB azt javasolja, hogy jöjjenek létre „irányítási bizottságok”, amelyekben az összes érintett ország delegál tagokat, és amelyek feladata a politikai irányítás biztosítása és az országok közötti esetleges érdekellentétek megoldása. Ezek a vízgyűjtő-irányítási bizottságok, amelyek munkáját egy szakértőkből álló technikai bizottságnak kellene segítenie, a vízgyűjtők műszaki irányítását biztosítanák. Az „irányítási bizottságnak” nyilvánosan és szigorúan meg kellene határoznia a saját maga és a vízgyűjtőben érintett országok különböző szervezetei közötti felelősségi hierarchiát, hogy ne legyenek összeférhetlenségek, és a felelősségi körök egyértelműek legyenek. A „vízgyűjtő-irányítási bizottság” mellett egy „konzultatív tanácsnak” is kellene működnie. Ez a tanács a civil társadalmi szervezetekből, különösen a környezetvédelmi, éghajlatvédelmi és fogyasztói szervezetekből, valamint a szociális partnerekből áll majd, és az lesz a feladata, hogy strukturált civil párbeszédet folytasson az „irányítási bizottsággal”, és közreműködjön az esetleges összeférhetlenségek rendezésében.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel and Andrés Sanz Mulas, „Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model” in Reclaiming Public Water, TNI ed., 2005.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Hogyan lehet megszólítani a célközönséget, és hogyan lehet eredményesen felhasználni a polgári vitacsoportok munkájának eredményeit?

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/11)

Előadó: **Christophe QUAREZ**

Felkérés:	saját kezdeményezésű vélemény, 2023.1.23.
Közzétételi határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.21.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	780.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	163/4/8

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy a részvételi demokrácia csupán kiegészítheti a képvisleti demokráciát, amely továbbra is politikai rendszereink alapvető pillére marad. Az EGSZB véleménye szerint a politikai bizalom megerősítéséhez folyamatosan fejleszteni kell a demokrácia működésének módját az EU-ban, elsősorban a polgárok számára nyitott részvételi és deliberatív mechanizmusok kialakítása révén, a meglévő uniós eszközökre építve. E tekintetben megismétli, hogy egy több ezer tagból álló egyesület véleményét sokkal nagyobb mértékben kell számításba venni, mint egyetlen polgárét.

1.2. Valamennyi tagállamban gazdagodtak a részvételi demokráciával kapcsolatos tapasztalatok a polgári vitacsoportokkal, többek között a digitális eszközök fejlődése révén. A kezdetben helyi vagy regionális kérdésekre korlátozódó polgári vitacsoportok nyilvános vitákhoz való hozzájárulásai fokozatosan lefedték az összes politikai területet. Jó példa erre Írország (a mindenki számára lehetővé tett házasság és az abortusz kérdése) vagy Franciaország (polgári klímaegyezmény), vagy akár az Európa jövőjéről szóló konferencia.

1.3. A szervezett és reprezentatív civil társadalom otthonaként az EGSZB különleges szakértelemmel rendelkezik, és egyedülálló és állandó fórumot biztosít a civil párbeszédhez, ahol a különböző érdekelt felek közötti konszenzuson alapuló megoldások születnek. Ezért fontos szerepet kell játszania a részvételen alapuló eszközök kidolgozásában.

1.4. Az EGSZB-nek, amely a szervezett és reprezentatív civil társadalom elismert intézményi hangja, központi szerepet kell játszania a részvételi demokrácia megerősítésének folyamatában az európai intézményekben. Ezért javasoljuk, hogy kísérletezéssel vizsgálják meg azoknak a részvételi eszközöknek a körét, amelyeket az EGSZB tanácsadó munkája során felhasználhat, például a polgári vitacsoportokat. Ebben az esetben e megközelítés integrálása érdekében módosítani kell majd az EGSZB eljárási szabályzatát.

1.5. E gondolkodási folyamat keretében az EGSZB tanulmányozhatná új szerepét a polgári részvételre és a részvételi demokráciára vonatkozó valamennyi kérdéssel kapcsolatos szakértelmének fejlesztésében. Különösen az EGSZB Elnöksége hozhat döntéseket olyan kérdésekről, mint például a polgári vitacsoportok az EGSZB munkájában való részvételének hatóköre és módszertana, valamint azokról a témákról, amelyekkel kapcsolatban a polgári vitacsoportokkal elindulhat a konzultáció. Az EGSZB szerint célszerű megfontolni egy külön munkacsoport létrehozását, amely a költségvetési források rendelkezésre állásától függően, valamint az EGSZB Elnökségének tanácskozását és döntését követően meghatározza a szükséges eljárásokat⁽¹⁾. Ez a munkacsoport többek között az alábbi kérdésekkel foglalkozhatna:

— az e vitacsoportoknak az EGSZB munkájába való integrálására szolgáló eljárás,

⁽¹⁾ Amint az „Az EGSZB mint a részvételi demokráciához kapcsolódó tevékenységek elősegítője és garantálója, többek között a civil társadalmi szervezetekkel folytatott strukturált párbeszéd és polgári vitacsoportok révén” című EGSZB-tanulmányban (2023) is szerepel, a részvételi demokráciával kapcsolatos minden új EGSZB-tevékenységnek időt, erőforrásokat és figyelmet kell fordítani ahhoz, hogy hatékony legyen.

- a polgári vitacsoportokkal való konzultáció témáinak meghatározására szolgáló kritériumok, amelyek biztosítják a szélesebb körű társadalmi érdeklődésre számot tartó horizontális kérdések bevonását,
- a szükséges költségvetés és emberi erőforrások megtalálása,
- a sorsolás útján történő kiválasztásra és a digitális platformra vonatkozó előírások,
- a polgári vitacsoportok és az EGSZB-tagok közötti végső tanácskozáshoz vezető viták módja és megszervezése,
- a mandátum meghatározása, amely rögzíti, hogy a konzultációk eredményeit hogyan fogják figyelembe venni az EGSZB véleményeiben,
- a kísérleti szakasz körülményei és ütemezése.

1.6. Az EGSZB elkötelezett a munkájában esetleg részt vevő polgári vitacsoportok deliberatív jellege mellett, a meglévő uniós részvételi eszköztár kiegészítéseként.

2. Létfontosságú demokratikus megújulás

2.1. Az európai társadalmak szinte mind képviseleti demokráciák. Képviseletiek, mivel vezetőiket elsősorban közvetlen és általános választójog alapján választják, beleértve a parlamenti választásokat és az elnökválasztást is.

2.2. A 21. században Európában jellemzően – bár országonként eltérő mértékben – egyre csökken a bizalom a politikusok és azok tevékenysége iránt. A brexit, az európai demokráciáknak a Covid19-világjárvány közegyetértéssel történő kezelésével kapcsolatos nehézségei, a megszorítások elleni megmozdulások és a sárgamellényes tiltakozó mozgalmak, amelyek szakítottak a demokratikus véleménynyilvánítás intézményi csatornáival, vagy akár a tekintélyelvű populizmus erősödése is a régi és az új demokráciák meggyengülését mutatja. Ezenkívül az új technológiák forradalma ösztönzőleg hatott a közvetítők kiiktatására és a politikai kapcsolatok deregulációjára.

2.3. Az Európában tapasztalható demokratikus legitimációs válság szempontjából a demokratikus hanyatlás az alábbi három objektív mutatóval mérhető: a távolmaradás növekedése, a választói volatilitás fokozódása, valamint a politikai pártok taglétszámának csökkenése. Ezen objektív mutatók mellett vannak szubjektív mutatók is, mint például a közintézményekbe vetett bizalom csökkenése.

2.4. Az EGSZB szerint ezért a politikai bizalom megerősítéséhez a demokratikus mechanizmusok javítására van szükség. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a politikai rendszerünk alapját képező képviseleti demokráciának új lendületet kell kapnia.

2.5. Emellett részvételi vagy deliberatív rendszerek hozzájárulhatnak a képviseltek és a képviselők közötti kapcsolat megerősítéséhez, valamint annak eléréséhez, hogy mindkét fél felvállalja a rá jutó felelősséget.

2.6. Az EGSZB azonban rámutat arra, hogy egy képviseleti demokráciába minden polgár szabadon bekapcsolódhat a választása szerinti politikai párthoz, szakszervezethez vagy egyesülethez való csatlakozással. Ez a szabadság tehát a demokratikus rendszerek első biztosítéka.

3. Szükség van-e a polgári szerepvállalás intézményesítésére?

3.1. A részvételen alapuló rendszerek száma exponenciálisan nőtt Európában, ahol több ezer ilyen irányú kísérlet indult: először helyi vagy regionális szinten, nevezetesen a közösségi költségvetésekkel, később pedig regionális vagy nemzeti szinten, környezeti, társadalmi vagy intézményi kérdésekben.

3.2. Számos ország törvényeiben és rendeleteiben már nemcsak a helyi struktúrák kapnak intézményes formát, hanem az innovatívabb megoldások is.

3.3. Így van ez Belgiumban is, ahol Brüsszelben törvényi szabályozással véletlenszerűen kiválasztott személyekből álló állandó tanácsokat hoztak létre. Ugyanez a helyzet Írországbán, ahol a polgári közgyűléseknek köszönhetően – olykor népszavazások segítségével – mindenki számára megnyílt az út a házasság előtt és legalizálták az abortuszt, valamint Franciaországban, ahol polgári konventeket hoztak létre az éghajlatváltozásról és az élet befejezésének megkönnyítésével kapcsolatos kérdésekről.

3.4. Unió szinten a részvételi és deliberatív demokrácia eddigi legnagyobb szabásúbb megvalósulási formája az Európa jövőjéről szóló konferencia volt, amelynek keretében négy európai polgári vitafórumot szerveztek, hogy a polgárok együtt gondolkodhassanak arról, milyen jövőt szeretnének az Európai Unió számára. Az EGSZB hivatalosan is részt vett ebben a kezdeményezésben. Üdvözlí ennek a kísérleti projektnek az alapos kiértékelését annak érdekében, hogy tanulságokat lehessen levonni a lehetséges jövőbeli kezdeményezések javításának mikéntjével kapcsolatban.

3.5. Az EGSZB különösen sajnálja, hogy a konferencia nem ismert és nem övezi érdeklődés a tagállamokban, valamint hogy a konferencia célkitűzései nem egyértelműek.

3.6. Az Európa jövőjéről szóló konferencia zárójelentésében ⁽²⁾ a polgárok tájékoztatásáról és részvételéről szóló 36. javaslat, valamint az uniós döntéshozatali folyamatról szóló 39. javaslat egyértelmű felhatalmazást ad az EGSZB-nek arra, hogy strukturálisan megerősítse intézményi szerepét a részvételi demokráciával kapcsolatos tevékenységek – például a civil társadalmi szervezetekkel és a polgári vitacsoportokkal folytatott strukturált párbeszéd – őrzőjeként és előmozdítójaként. Intézményi szempontból az EGSZB tökéletes pozícióban van ahhoz, hogy koherens és átfogó módon fellépve szerepet játsszon a részvételi demokrácia megerősítésében.

3.7. Az EU már számos kidolgozott uniós részvételi eszközzel rendelkezik, ilyenek például az európai parlamenti választások, a civil párbeszéd és az európai polgári kezdeményezés, az Európai Parlamenthez benyújtott petíciók és az európai ombudsman. Ezenkívül a jogalkotási kezdeményezések előkészítése során az Európai Bizottság nyilvános konzultációkat folytat azzal a céllal, hogy lehetőséget adjon az érdekelt feleknek – köztük a polgároknak – arra, hogy egy adott témában véleményt nyilvánítsanak. A nyilvános konzultáció az Európai Bizottság minőségi jogalkotásra vonatkozó iránymutatásain alapul, és a Bizottság „Ossza meg velünk véleményét!” portálján keresztül zajlik.

3.8. A 2012-ben létrehozott **európai polgári kezdeményezés** a részvételi demokráciával kapcsolatos egyik legfontosabb újítás uniós szinten. Lehetővé teszi a polgárok egy csoportja számára, hogy egy kérdést az európai jogalkotó szervek napirendjére tűzzön.

3.9. Az a négy európai polgári kezdeményezés azonban, amelynek sikerült összegyűjtenie az Európai Bizottság válaszához szükséges egymillió aláírást, eddig viszonylag csekély hatást gyakorolt: jogalkotási javaslatokat fogadtak el a „Vízhez való jog” és a „Tiltsák be a glifozátot” kezdeményezés nyomán követéseként, 2023-ra pedig valamennyi állatra vonatkozóan bejelentettek egy a ketrecek használatának betiltására irányuló javaslatot. Az EGSZB véleménye szerint az európai polgári kezdeményezés nem felel meg teljes mértékben az elvárásoknak, ezért valószínűleg reformra van szüksége amelybe az EGSZB-t is be kell vonni.

3.10. A digitális platformok elősegítették a polgári szerepvállalást. Az internet lehetővé tette a civil társadalom tömeges részvételét, valamint egyes társadalmi csoportok, különösen a fiatalok bevonását, akik korábban elzárkóztak ezektől a folyamatoktól.

3.11. Bár a digitális szféra hozzájárul a részvétel megkönnyítéséhez és kiszélesítéséhez, megvannak a maga korlátai. Az internetes keresések lehetővé teszik a különféle vélemények megismerését, de a valódi vitát nem mindig segítik elő.

3.12. A fenntartható jövőbeli polgári vitacsoportok létrehozásához egy erős online összetevőre van szükség, amely kulcsfontosságú eleme a lehető legtöbb polgár részvételével zajló transznacionális vitáknak. Az Európa jövőjéről szóló konferencia többnyelvű platformjának tapasztalatai és tanulságai alapján az EGSZB egy továbbfejlesztett többnyelvű online platform/mobilalkalmazás létrehozását javasolja. Ez sokkal nagyobb részvételt tenne lehetővé, mint a személyes jelenléttel zajló rendezvényeken, feltéve, ha az online eszközt úgy alakítják ki, hogy a lehető legtöbb polgár számára hozzáférhető legyen. A személyes jelenléttel tartott rendezvények továbbra is az online konzultációk fontos kiegészítő eszközei, de észszerűen korlátozni kell számukat, és kifejezetten az aktuális, horizontális érdeklődésre számot tartó témákra kell irányulniuk. Megfelelő forrásokat kell elkülöníteni egy ilyen korszerű digitális platform létrehozására ⁽³⁾.

3.13. Az EGSZB megítélése szerint a polgárok nyilvános vitához való hozzájárulása kapcsán fel kell vetni a reprezentativitás és a szakértelem kérdését. Vajon egy több ezer tagot képviselő egyesület véleménye ugyanannyit számít-e, mint egyetlen polgáré?

3.14. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy véleményeinek és ajánlásainak hozzáadott értéke a civil társadalom szervezetei közötti konszenzus megteremtéséből, valamint a különféle társadalmi szervezetek érdekei közötti hidak építéséből ered.

⁽²⁾ Lásd az Európa jövőjéről szóló konferencia végeredményéről szóló jelentést.

⁽³⁾ Amint az „Az EGSZB mint a részvételi demokráciához kapcsolódó tevékenységek elősegítője és garانتálója, többek között a civil társadalmi szervezetekkel folytatott strukturált párbeszéd és polgári vitacsoportok révén” című EGSZB-tanulmányban (2023) is szerepel, a digitalizálás szükségessége egyértelmű, de forrásokat kell biztosítani a személyes részvételhez is.

3.15. A polgárokkal folytatott konzultáció céljának egyértelműnek kell lennie. Az EGSZB elengedhetetlennek tartja, hogy már a korai szakaszban tisztázzák, hogy a kért hozzájárulásokat hogyan fogják felhasználni a döntéshozatali folyamatban.

3.16. A polgárokkal folytatott tényleges párbeszédhez visszajelzési mechanizmusra van szükség, amely biztosítja a párbeszéd legitimitását. Ezért olyan fontos, hogy az Európai Bizottság kialakítson egy mechanizmust a polgárok által megfogalmazott ajánlások nyomon követésére. Ennek érdekében létre kellene hozni az intézkedésekre vonatkozó ajánlások eredménytábláját, majd ezt felhasználva feltérképezni, hogy mi történik az egyes javaslatok nyomán – ahogyan azt az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság az Európa jövőjéről szóló konferencia kapcsán kérte.

3.17. Az EGSZB-t fontos eszköznek kell tekinteni az EU demokratikus deficitjének csökkentéséhez, a távolságok áthidalásához és az európai politikai identitásnak a polgárok körében történő erősítéséhez.

4. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság szerepe a polgári konzultáció megszervezésében

4.1. Teljes mértékben végre kell hajtani az EUSZ 11. cikkének azon rendelkezését, amely az Unió valamennyi tevékenységi köre kapcsán előírja az „érdekképviselői szervezetekkel és a civil társadalommal [történő] nyílt, átlátható és rendszeres párbeszédet”.

4.2. Az évek során az EGSZB megerősítette a polgári kezdeményezések pozícióját és növelte ismertségüket az intézmények mindennapi munkájában. Az európai polgári kezdeményezések elindítása óta az EGSZB minden évben magas szintű konferenciát szervezett az európai polgári kezdeményezés napja alkalmából. Az EGSZB „Európai polgári kezdeményezés” ad hoc csoportját azért hozták létre, hogy politikai iránymutatást nyújtson a polgári kezdeményezésekkel kapcsolatban, és nyomon kövesse az e területen zajló történéseket.

4.3. Az EGSZB tájékoztatást nyújt a polgárok jogairól is. A lehető legszélesebb körben terjesztett kiadványa, „Az európai demokrácia útlevele” népszerű információforrássá vált a nagyközönség számára. Előszóval mutatják be és használják az uniós intézmények és a civil társadalmi szervezetek által szervezett különböző rendezvényeken.

4.4. Meg kell erősíteni és ki kell bővíteni az EGSZB intézményi szerepét, és el kell ismerni a szervezett civil társadalom elismert képviselőjeként, amely tanácsokkal szolgál az uniós politikai döntéshozatal során, valamint a részvételi demokráciával kapcsolatos tevékenységek – például a civil társadalmi szervezetekkel folytatott strukturált párbeszéd és a polgári vitacsoportok – támogatójaként és szavatójaként. Az Európai Unió demokratikus életéhez elengedhetetlen az élénk civil társadalom.

4.5. A szervezett civil társadalom otthonaként az EGSZB különleges szakértelemmel rendelkezik, és egyedülálló és állandó fórumot biztosít a civil párbeszédhez, ahol a különböző érdekelt felek közötti konszenzuson alapuló megoldások születnek. Az EGSZB tagjait saját szervezeteik bízzák meg.

4.6. Az Európa jövőjéről szóló konferencia megtartása elvárásokat keltett, és arra ösztönzi az európai intézményeket, hogy gondoskodjanak a konzultáció megfelelő nyomon követéséről.

4.7. Az EGSZB elkötelezett a munkájában esetleg részt vevő polgári vitacsoportok deliberatív jellege mellett, az Európai Bizottság és az Európai Parlament által folytatott online konzultációk kiegészítéseként, amelyek értékes eszközt jelentenek, de nem teszik lehetővé a közvetlen vitát a részt vevő érdekeltek között.

4.8. Az EGSZB elnökének kiáltványa szerint a 2024-es európai parlamenti választásokat megelőzően polgári vitacsoportokat kell létrehozni, amelyek megállapításai beépülnek az EGSZB valamennyi szekciójának átfogó állásfoglalásába, amelyben az EGSZB-nek az új EP-vel és az új Európai Bizottsággal szemben megfogalmazott fő igényei is szerepelnek majd.

4.9. Ezenkívül az EGSZB kapcsolattartó csoportja 2023-as párbeszédsorozata keretében az EGSZB tagjai és az érintett kapcsolattartó csoportok civil társadalmi szervezetei közötti rendszeres tematikus párbeszédet részeként létrehozzák a „Polgári vitacsoportok” munkacsoportot, amint azt az EGSZB 2022–2027-es kommunikációs stratégiája előírja. E párbeszéd eredménye egy vitaanyag lesz, amely hozzájárulhat a polgári részvételt célzó EGSZB-kezdeményezésekhez.

4.10. E gondolkodási folyamat keretében az EGSZB tanulmányozhatná új szerepét a polgári részvételre és a részvételi demokráciára vonatkozó valamennyi kérdéssel kapcsolatos szakértelmének továbbfejlesztésében. Különösen az EGSZB Elnöksége az a testület, amely döntéseket hozhat olyan kérdésekben, mint például a polgári vitacsoportoknak az EGSZB munkájába való bevonásának hatóköre és módszertana, valamint azokról a témákról, amelyekkel kapcsolatban konzultálni fognak a polgári vitacsoportokkal.

4.11. Az EGSZB-nek ezen új feladatahoz külön finanszírozásra, emberi erőforrásokra és digitális eszközre van szüksége.

4.12. A kisorsolt népszerűségmintára alkalmazandó eljárási szabályzatnak meg kell határoznia: a munkamódszereket, a kommunikációra és a médiakapcsolatokra vonatkozó szabályokat, valamint az EGSZB vagy annak érintett munkacsoportja és a népszerűségminta közötti kapcsolatot.

4.13. Az EGSZB szerint célszerű megfontolni egy külön munkacsoport létrehozását, amely a költségvetési források rendelkezésre állásától függően, valamint az EGSZB Elnökségének tanácskozását és döntését követően meghatározza a szükséges eljárásokat⁽⁴⁾. Ez a munkacsoport többek között az alábbi kérdésekkel foglalkozhatna:

- az e vitacsoportoknak az EGSZB munkájába való integrálására szolgáló eljárás,
- a polgári vitacsoportokkal való konzultáció témáinak meghatározására szolgáló kritériumok, amelyek biztosítják a szélesebb körű társadalmi érdeklődésre számot tartó horizontális kérdések bevonását,
- a sorsolás útján történő kiválasztásra és a digitális platformra vonatkozó előírások,
- külön finanszírozás, emberi és technikai erőforrások felderítése,
- a polgári vitacsoportok és az EGSZB-tagok közötti végső tanácskozáshoz vezető viták módja és megszervezése,
- a mandátum meghatározása, amely rögzíti, hogy a konzultációk eredményeit hogyan fogják figyelembe venni az EGSZB véleményeiben,
- annak a személynek a kiválasztása, aki az érintettek beleegyezése alapján megszervezi a sorshúzást,
- a kísérleti szakasz körülményei és ütemezése.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽⁴⁾ Amint az „Az EGSZB mint a részvételi demokráciához kapcsolódó tevékenységek elősegítője és garántálója, többek között a civil társadalmi szervezetekkel folytatott strukturált párbeszéd és polgári vitacsoportok révén” című EGSZB-tanulmányban (2023) is szerepel, a részvételi demokráciával kapcsolatos minden új EGSZB-tevékenységnek időt, erőforrásokat és figyelmet kell fordítani ahhoz, hogy hatékony legyen.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Vízigényes iparágak és víztakarékos technológiák**(saját kezdeményezésű vélemény)**

(2023/C 349/12)

Előadó: **Paul RÜBIG**Társelőadó: **John BRYAN**

Közzétételi határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	az eljárási szabályzat 52. cikkének (2) bekezdése saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.22.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	200/0/3

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az uniós kék megállapodás részeként az EU-nak sürgősen ki kell dolgoznia egy új uniós vízpolitikát, amely magában foglal egy olyan átfogó, fenntartható vízgazdálkodási politikát az iparra számára, amely a vízhasználat csökkentésén, a víz újrafelhasználásán és újrafeldolgozásán, a vízszennyezés csökkentésén alapul, ugyanakkor a vízigényes iparágakra, valamint a víztakarékos technológiák fokozatos bevezetésére és alkalmazására összpontosít. Tekintettel az energia, a víz és a kritikus fontosságú nyersanyagok közötti kapcsolatra, a vízpolitikának az uniós iparstratégia egyik pillérévé kell válnia.

1.2. Az EU-nak ezért olyan ütemtervre van szüksége, amely támogatja az iparágakat abban, hogy fokozatosan víztakarékossá váljanak, mérföldköveket és ágazati megközelítést alkalmazva, és teljes mértékben figyelembe véve az energia, a víz és a kritikus fontosságú nyersanyagok közötti kapcsolatot. Ehhez a következő két évben felül kell vizsgálni az uniós iparstratégiát és az átállási pályára vonatkozó dokumentumokat. Ennek az ágazati megközelítésnek magában kell foglalnia az egyes ágazatokra jellemző víztakarékossági jellemzőket és a vízzel kapcsolatos kihívásokat, és egy különböző lehetőségeket kínáló előrejelzési megközelítésen, valamint egy életciklusra vonatkozó költségelemzést tartalmazó hatás- és kockázatértékelésen kell alapulnia.

1.3. Tekintettel a víztakarékos technológiák feltörekvő ágazatának fejlesztésére, amely területen az EU kiemelkedő szerepet játszhat, az átfogó uniós vízpolitikának együtt kell járnia egy olyan ambiciózus uniós finanszírozási tervvel, amely lehetővé teszi, hogy az ipar alapvető beruházásokat eszközöljön a víztakarékos technológiákba. Pozitív pénzügyi ösztönzőket, például adójóváírásokat, magasabb értékcsökkenési rátákat és egyéb mechanizmusokat kell bevezetni. Fontolóra lehetne venni az állami támogatást kiegészítő innovatív finanszírozási eszközöket, például a közösségi finanszírozást.

1.4. Az EU-nak világelsővé kell válnia a víztakarékos technológiák fejlesztése, gyártása és használata terén, és alacsony vízlábnyomú termelési területként nemzetközi hírnévre kell szert tennie. A víztakarékos technológiák egy olyan ipari ágazatot alkotnak, amely a tiszta technológiákhoz tartozik. Ezért a víztakarékos technológiáknak energiahatékonyaknak is kell lenniük. Mivel a tiszta technológia önmagában ipari ökoszisztémát alkot, az EGSZB azt javasolja, hogy a következő két éven belül a mentorprogramokra és a készségfejlesztésre vonatkozó tervvel együtt határozzanak meg egy átállási pályát ezen ökoszisztéma számára, ambiciózus, de realiztikus célokkal.

1.5. Az új ipari létesítmények jóváhagyási folyamatai során nagyobb hangsúlyt kell fektetni a vízfogyasztásra, az újrahajósításra és a vízgyűjtési erőfeszítésekre, a meglévő üzemek esetében pedig a víztakarékossági projekteket ösztönző rendszerekre. A különböző iparágaknak azonban eltérő vízhasználati igényeik és lehetőségeik vannak arra, hogy víztakarékossá váljanak. A „ne árts” elvet össze kell kapcsolni a gazdasági tevékenységek vízfogyasztáshoz való jogával, valamint az ipar azon kötelezettségvállalásával, hogy vízhatékonyági ütemterv révén fokozatosan víztakarékosabbá válik.

1.6. A különböző ipari ágazatok gazdasági fejlesztésére irányuló uniós stratégiák kidolgozása során sokkal nagyobb hangsúlyt kell fektetni a vízigény, a vízfogyasztás és a víztárolás kérdéseire. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a víz kulcsfontosságú szerepet tölt be a körforgásos gazdaságban.

1.7. Mivel a vízhasználat Unió-szerte és ágazatonként eltérő, felmerül arra az igény, hogy valamennyi tagállamban rögzítsék és jelentsék az ipari vízhasználatra vonatkozó adatokat, valamint hogy feltérképezzék a meglévő technológiákat. Ezeket az adatokat az üzemek szintjén is össze kell gyűjteni, mivel ez az első lépés a víztakarékos folyamatok megvalósítása felé. Az iparjogvédelmi jogokat össze kell hangolni az alkalmazandó adat-átláthatósági követelményekkel.

1.8. Az EU-nak fontolóra kellene vennie egy kék megállapodási platform létrehozását az ipar és a mezőgazdaság képviselői és a polgárok számára annak érdekében, hogy az új vízpolitika kidolgozásának folyamatában maximalizálni lehessen a párbeszédet és a részvételt. E folyamatos konzultációnak különösen meg kell könnyítenie a víztakarékos technológiáknak az ipari és mezőgazdasági folyamatokban, valamint a háztartásokban való elterjedését gátló jogalkotási akadályok felszámolását, és hozzá kell járulnia a bevezetendő cselekvési tervek – például az ipar átállási pályája – rendszeres aktualizálásához.

2. Bevezetés és általános megjegyzések

2.1. Az egy lakosra jutó vízkészletek száma általában viszonylag magas Európában, de alapvető különbségek vannak Észak-/Közép-Európa és a déli régiók között, amit főleg az éghajlati tényezők vízkészletekre gyakorolt hatása okoz. A vízkörforgás fő kihívásai közé tartoznak a következők: 1. hosszabb aszályos időszakok, amelyeket heves esőzések és áradások követnek, mindkettő korlátozza a tiszta és használható vízhez való hozzáférést; 2. a növekvő vagy koncentráltabb népesség és a gazdasági fejlődés következtében nő a vízfogyasztás, valamint az ipari, mezőgazdasági és magáncélú vízigény; valamint 3. a vízforrások növekvő szennyezése a szennyvíz kezelésének hiánya miatt. Számos új szennyező anyag, például mikroműanyagok, gyógyszeripari anyagok stb. kerülnek vízforrásokba, és bizonyos esetekben csak akkor azonosíthatók, ha már káros mennyiségben felhalmozódtak. E három fő kihívás kezelése érdekében intézkedéseket kell meghatározni, megvizsgálni és végrehajtani.

2.2. A vízhiány komoly és egyre nagyobb problémát jelent Európában. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) szerint egy átlagos évben Európa területének mintegy 20 %-át és az európaiak 30 %-át érinti a vízhiány⁽¹⁾. A fenntarthatatlan vízhasználat azt jelenti, amikor a vizet a természeti erőforrásokból gyorsabban vonják ki, mint amennyire a természet pótolni tudja. A nagy (több mint 100 000 lakosú) európai városok mintegy 60 %-ában 140 millió ember él olyan területen vagy olyan területek közelében, ahol az ilyen felszín alatti vizeket túlzottan kiaknázzák⁽²⁾. Alapvető tényező, hogy az éghajlati okokból eredő heves esőzések által okozott áradásos időszakok negatív hatással vannak a vízellátásra (a nagyvárosok nagyon gyakran a folyók által táplált felszín alatti vízforrásoktól függenek).

2.3. Számos dél-európai régióban az aszály idején választani kell az ipari vízhasználat, a mezőgazdaság és a háztartások vízhasználatának fenntartása között. Egyes területeken fennáll a veszélye annak, hogy az iparágak elhagyják a vízhiánnyal küzdő területeket, ami munkahelyek megszűnéséhez, a gazdaságok destabilizálódásához és ipari szerkezetváltásokhoz vezet.

2.4. Az uniós vízpolitika általában a vízvédelemre és vízgazdálkodásra vonatkozó jogi keretet helyezte a középpontba, a szennyezésre és a megelőzésre összpontosítva. Az iparra hatást gyakorló főbb meglévő uniós vízpolitikák közé tartozik a víz-keretirányelv, a települési szennyvíz kezeléséről szóló irányelv, az ipari kibocsátásokról szóló irányelv és a szennyező anyag-mentességi cselekvési terv, amely az uniós zöld megállapodás része. A vízzel kapcsolatos szempontokat azonban alig említik az uniós ipari átállási pályák terveiben vagy az Európai Bizottság 2022. évi stratégiai előrejelzési jelentésében.

2.5. Az ipar és ökoszisztémáinak zöld és digitális átállására vonatkozó uniós jövőkép nem tesz említést a vízről. A zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari tervről szóló európai bizottsági közlemény⁽³⁾ lábjegyzetben megemlíti a vízellátást és a szennyvízelvezetést mint a zöld átállás kulcsfontosságú ágazatait, de a dokumentum nem tartalmaz további utalást a vízre. Az EU-nak ugyanolyan eltökéltséggel kell foglalkoznia a vízpolitikával, mint amellyel az éghajlati vészhelyzetet kezelte.

⁽¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>.

⁽²⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-025-1/page003.html>.

⁽³⁾ COM(2023) 62 final.

3. A víz uniós iparpolitikába való integrálásának szükségessége ágazati megközelítés alkalmazása mellett

3.1. A vízpolitika és a vízgazdálkodás számos uniós tagállamban nagyon eltérő módon működik, ami jelentős nehézségeket okoz a polgárok és az iparágak számára. Mivel az EU felszíni vizeinek 60 %-a átnyúlik a határokon, fontolóra kell venni a közös uniós vízpolitika lehetőségét.

3.2. Az Európai Tanács 2023 márciusában elfogadta az alábbi következtetést: „Az Európai Tanács üdvözlí az ENSZ 2023. évi vízügyi konferenciáját és annak vízügyi cselekvési menetrendjét. Elismeri, hogy fokozott uniós és globális fellépésre van szükség a vízpolitika terén, valamint hangsúlyozza a vízellátás biztonságára vonatkozó uniós stratégiai megközelítés jelentőségét”⁽⁴⁾.

3.3. Az EU-nak olyan átfogó, fenntartható vízgazdálkodási politikát kell kidolgoznia az ipar számára, amely a csökkentésen, hasznosításon, újrafelhasználáson és újrafeldolgozáson alapul, többek között a vízigényes iparágakra és a víztakarékos technológiák alkalmazására összpontosítva. A víz lépcsőzetes hasznosítási hierarchiájának elsőbbséget kell élveznie.

3.4. Minden iparág alapja a víz. Az ipar az összes európai vízkivétel mintegy 40 %-áért felel⁽⁵⁾. Az EU fő vízigényes iparágai közé tartozik a bányászat és a kőfejtés, a feldolgozóipar, a villamosenergia-termelés, az építőipar, a vegyipar, a mezőgazdaság, az élelmiszer- és italgyártás, a textilipar, a papír- és cellulózyártás, a gyógyszeripar, az információtechnológia – beleértve az adatközpontokat is –, a gépjárműipar, az acélipar, a műtrágyagyártás és a közlekedés. Azonban az EU-n belüli vízkivételre és vízfelhasználásra vonatkozó adatok régiek és nem megfelelők. Az EU ipari vízügyi stratégiájának az Eurostat bevonásával uniós szinten gyűjtött adatokon kell alapulnia, hogy átfogó és teljes áttekintést lehessen kapni. Ezeket az adatokat az üzemek szintjén is össze kell gyűjteni, mivel ez az első lépés a víztakarékos folyamatok megvalósítása felé. Ezenkívül a Meteorológiai Világszervezet (WMO) egy globális adatraktár interoperabilitási platformján dolgozik.

3.5. Egyértelműen olyan integrált uniós megközelítésre van szükség a vízpolitikákhoz, amely magában foglalja a több ágazatból és felhasználásból, köztük az ipari ágazatokból eredő számos jogszabályi követelmény jobb összehangolását. Emellett sokkal nagyobb politikai ambícióra van szükség a víztakarékosság javítása, valamint az európai iparágakban a vízszennyezés és a vízfogyasztás csökkentése érdekében, különösen a víztakarékos technológiák fokozatos bevezetése révén. Ágazati megközelítésre van azonban szükség, mivel a víztakarékosság fokozására ágazatonként nagyon eltérő mértékben van lehetőség attól függően, hogy megvannak-e a megfelelő víztakarékos technológiák.

3.6. A különböző ipari ágazatokat illetően alapos elemzést kell végezni európai szinten, hogy a vízkörforgás jövőbeli fenntartható fejlesztésére vonatkozóan referenciaértékeket, iránymutatásokat és jelentéstételi rendszereket lehessen kidolgozni. El kell ismerni, hogy uniós szinten már léteznek olyan erőforrások, amelyek közvetlenül vagy közvetve vizsgálják az ipari vízkörforgásokat, például a „Circular Economy Perspectives in the EU Textile Sector” [A körforgásos gazdaság kilátásai az uniós textiliparban] című 2021. évi tanulmány⁽⁶⁾, de több erőfeszítésre van szükség a különböző érintett ipari ágazatok vizsgálatához. Az EGSZB kéri, hogy a következő két évben vizsgálják felül az ipari átállási pályákat, hogy azok magukban foglalják a víztakarékosság dimenzióját, valamint egy ambiciózus, de valószerű ütemtervet, amely lehetővé teszi a víztakarékosság fokozatos növelését.

3.7. Az új ipari létesítmények jóváhagyási folyamatai során nagyobb hangsúlyt kell fektetni a vízfogyasztás és az újrahazsnosítás szempontjára, a meglévő üzemek esetében pedig víztakarékossági projektekre irányuló ösztönzők rendszereire. A különböző iparágaknak azonban eltérő vízhasználati igényeik és lehetőségeik vannak arra, hogy víztakarékossá váljanak. A „ne árts” elvet össze kell kapcsolni a gazdasági tevékenységek vízfogyasztáshoz való jogával. Ezt a jogot el kell ismerni, és biztosítani kell az ipari létesítmények arra vonatkozó kötelezettségvállalását, hogy víztakarékossági ütemterv révén fokozatosan víztakarékosabbá váljanak, aminek méréséhez ipari referenciaértékeket kell alkalmazni.

⁽⁴⁾ Az Európai Tanács ülése (2023. március 23.) – Következtetések.

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Water_use_in_industry&oldid=196132.

⁽⁶⁾ A Közös Kutatóközpont kiadványokat tartalmazó adattára – Circular Economy Perspectives in the EU Textile Sector (europa.eu).

3.8. Az iparágakra egyre nagyobb nyomás fog nehezedni, hogy csökkentsék környezeti hatásukat és javítsák a vízkészlet felhasználásának hatékonyságát, beleértve a közvetlen és közvetett vízfelhasználást is. A dekarbonizációhoz és az energia kérdéséhez hasonlóan számos iparágban nagy volumenű beruházásokra van szüksége ahhoz, hogy termelési folyamatai és értékláncai a vízhasználat szempontjából hatékonyabbak legyenek, és csökkentsék a vízminőségre gyakorolt hatásukat.

3.9. A karbonsemleges, energia- és víztakarékos társadalommá való átalakulás során alapvető fontosságú, hogy az Unióban működő iparágak versenyképesek maradjanak, és ne kerüljenek hátrányba a világ más olyan területeivel szemben, ahol kevésbé felelős és korlátozó politikákat alkalmaznak, ezzel ugyanis romlana a termelés, az ipari teljesítmény és a foglalkoztatás az EU-ban anélkül, hogy globális szinten előrelépést tennénk a víz kérdésében. Meg kell védenünk a jövőbeli víztudatos uniós termékeket és szolgáltatásokat a kevésbé víztakarékos importtól.

4. A fenntartható vízgazdálkodást lehetővé tevő, víztakarékos technológiák

4.1. A víztakarékos technológiáknak az iparban és más területeken való eredményes alkalmazása elengedhetetlen a fenntartható uniós vízpolitika sikeréhez. Ezek a technológiák jelentősen csökkenthetik a vízfelhasználást, előmozdítják az újrafelhasználást és az újrafeldolgozást, valamint javíthatják a vízminőséget és minimálisra csökkenthetik a szennyvízkibocsátást. Az ingadozó vízellátás biztonságosságát jól megtervezett vízmegtartó rendszerek (esővíz és árvíz) révén növelni kell.

4.2. Számos víztakarékos technológia már létezik. Az iparban jelenleg alkalmazott technológiák példái: a víz újrahasznosítása és újrafeldolgozása – a szennyvíz kezelése és újrahasznosítása az ipari műveletek során, csökkentve az édesvíz iránti keresletet; az ipari folyamatok értékelése és optimalizálása a vízhasználat csökkentése és a vízpazarlás minimalizálása érdekében; kazánok tápvízéhez fordított ozmózisos szakasz alkalmazása ioncserélő szakasz helyett a regenerált szennyvízben a sóterhelés csökkentése érdekében; membránszűrés – a szennyeződések eltávolítása a vízből, lehetővé téve az ipari célokra történő újrafelhasználást; szennyvízkezelés és a szennyvízben található anyagok hasznosítása; alacsony áramlású rendszerek – az épületek vízhasználatának csökkentése víztakarékos csapok, zuhanyfejek és vécék felszerelésével; csepegtető öntözés és precíziós mezőgazdaság – a mezőgazdasági vízfelhasználás minimalizálása és a terméshozam optimalizálása; anaerob szennyvíztisztítás (biológiai gázok előállítása energiatermelés során az oxigén hiányában) – a szennyvíz újrafelhasználása érdekében mikroorganizmusok használata a szennyező anyagok lebontására; esővíz gyűjtése és tárolása öntözési, tisztítási vagy más, nem ivóvíz céljára történő felhasználás céljából; zárt rendszerek – a vízfelhasználás és a vízpazarlás minimalizálása a technológiai víz ipari eljárásokon belüli újrahasznosításával; anyaghelyettesítés – olyan alternatív anyagok használata, amelyek kevesebb vizet igényelnek a termeléshez, és amelyek vízlábnyoma kisebb.

4.3. Számos iparág már alkalmaz víztakarékos technológiákat. Ha a tejágazatot vesszük, jó példa Írország, ahol a tejexport értéke az évi 11 milliárd liter feldolgozott tejből 6,8 milliárd EUR-t tesz ki. A Tirlan, Írország legnagyobb, mezőgazdasági termelők tulajdonában álló tejipari szövetkezete naponta mintegy 11 000 m³ vizet von ki a helyi folyóból és fúrólyukakból a legnagyobb feldolgozóüzemében (Ballyragget, Co. Kilkenny). A feldolgozási és vízkezelési technológiáknak köszönhetően azonban az üzem naponta mintegy 14 500 m³ tiszta vizet juttat vissza a helyi Nore folyóba, amely különleges természetvédelmi terület. Ez azt jelenti, hogy a tejüzem körülbelül további 30 %-os tiszta vizet juttat vissza a helyi folyóba. Ez a visszajuttatott víz olyan jó minőségű, hogy idővel javította a folyó minőségét, és hozzájárult ahhoz, hogy fenntartsák a folyó különleges természetvédelmi területként és különleges madárvédelmi területként való besorolását. Jelentős beruházásokat eszközöltek a szennyvíztisztító telephez és a megfelelő technológiákba.

4.4. Bár a textilipart az ázsiai termelés uralja, több mint 1,6 millió embert foglalkoztat az EU-ban. Az ágazat jelentős hatást gyakorol a vízkészletekre. A textíliák számos olyan potenciális szennyező anyagot tartalmaznak, amelyek a textíliák felhasználási szakaszában bekerülnek a vízkörforgásba, ezért szigorú szabályozási keretnek kell vonatkozni rájuk. Ilyenek a szálak mikrorészei, a vízhatlanná tevő anyagok/vegyszeri anyagok és a textílfestékek. Várható továbbá, hogy a termelő országokban a vízhiány egyre nagyobb hatással lesz a költségekre és a kapacitások korlátozottságára. Meg kell érteni az európai, valamint a globális értékláncokat és anyagáramlásokat. A fogyasztók által már nem használt textíliák gyűjtésével és feldolgozásával kapcsolatban is fel merülnek kihívások és kötelezettségek.

4.5. A fenntartható textiliparra vonatkozó uniós stratégiára építve már korai szakaszban részletesebben ki kell dolgozni a körforgásos gazdaság vízzel kapcsolatos szempontjaira vonatkozó szabályozási keretet. A stratégia szerint körforgásos gazdaságot kell kialakítani, a vízkészletigénnyel azonban nem foglalkozik konkrétan. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a körforgásos gazdaság elveinek a textiliparban való alkalmazásához nagy mennyiségű vízre lesz szükség. Elengedhetetlen a vízkörforgáshoz kapcsolódó K+F- és oktatási igények azonosítása, valamint a megfelelő kormányzati finanszírozás. Céltérteket és határértékeket is meg kell állapítani az édesvíz iránti keresletre vonatkozóan, amelyet a folyamatoptima-

lizálással (újrafeldolgozás) minimálisra kell csökkenteni. Az EU-nak egy nulla kibocsátási célérték felé való fokozatos elmozdulásra irányuló ütemterv lehetőségét is mérlegelnie kellene, legalább a potenciális szennyező anyag-tartalom tartományára vonatkozóan.

4.6. Egy másik példa a papíripar, amely megmutatta, hogy nagy lehetőségeket rejt magában a vízforrásokra gyakorolt kedvezőtlen hatások minimalizálására vagy akár elkerülésére irányuló intézkedések tekintetében. Az európai papíripar már most is hasonlóan jól teljesít a vízfelhasználás terén⁽⁷⁾, de van még mit javítani. Ez a víz-újrafelhasználási folyamatok bevezetésének fokozásával, a legújabb vízkezelési technológiák alkalmazásával és egy közel nulla kibocsátást meghatározó potenciális célérték kitűzésével érhető el ambiciózus, de valószerű időkerettel. Az európai papíripar fejlesztésének és innovációjának állami támogatása, valamint a vízfelhasználás optimalizálását célzó intézkedések gazdasági előnyt eredményezhetnek. Például a papíripar vízfelhasználásának optimalizálásával kapcsolatos know-how már most is gazdasági tényező az európai gépgyártásban, és a választott megoldásokat más ágazatokban is alkalmazták. A világ más részein a nagy papírgyárakat be kellett zárni, mivel rendkívül kedvezőtlen hatással voltak a környező területek vizeire.

4.7. Fontos, hogy a vízkezelő iparágak (vízművek és szennyvíztisztító telepek) éghajlat- és energiasemleges (vagy akár pozitív energiamérlegű) és kiberbiztos kritikus infrastruktúrák legyenek. Erre Európában és a világ minden részén találunk jó példákat. Másrészt a nagyon szűkös vízkészlettel rendelkező régiók rengeteg fejlődési lehetőséget rejtnek magukban (menedzsment, sótalanítás, vízkörforgás, hatékonyság).

4.8. Csakúgy, mint ahogy a legtöbb uniós országban az éghajlati és energiaellátási problémákra válaszul követelményeket határoztak meg a szigetelésre és utólagos átalakításra vonatkozóan, valamennyi új épületben követelményeket kellene bevezetni a víz összegyűjtését és újrafelhasználását illetően is. Az ipar számára politikát kell kidolgozni a szűrkevíz nem ivóvíz céljára történő felhasználására vonatkozóan. A Közös Kutatóközpont (JRC) például technikai iránymutatásokat dolgozott ki a víz-újrafelhasználási rendszerhez kapcsolódó egészségügyi és környezeti kockázatok értékelésére és kezelésére vonatkozó kockázatkezelési alapelvek alkalmazására vonatkozóan⁽⁸⁾. Szükség van azonban a meglévő és az új technológiák szisztematikusabb alkalmazására, amelyet a teljes vízkörforgás figyelembevételével kell megvalósítani.

4.9. Az EU-nak világelsővé kell válnia a víztakarékos technológiák fejlesztése, gyártása és használata terén, és alacsony vízlábnyomú termelési területként nemzetközi hírnévre kell szert tennie. A kutatásra és fejlesztésre, valamint a vízipari mentorprogramokra és szakértelemre fordított befektetés alapvető fontosságú lesz. Új szakmákra és a vízre szakosodott képzett munkavállalókra lesz szükség a know-how támogatásához és az új vízfelhasználási technológiák megvalósításához, ideértve ezen a területen a mesterséges intelligencia használatát is. Az EU az élre állhat a kék termelésben és az ipari vízkezelés piacán, új, magas képzettséget igénylő európai munkahelyek létrehozását állítva a középpontba. A víztakarékossági folyamatokkal kapcsolatos know how a jövőben alapvető kompetencia és kulcsfontosságú teljesítménymutató lesz az ipar számára. A víztakarékos technológiák egy olyan ipari ágazatot alkotnak, amely a tiszta technológiákhoz tartozik. Mivel a tiszta technológia önmagában ökoszisztémát alkot, az EGSZB azt javasolja, hogy a következő két évben a készségfejlesztésre vonatkozó tervvel együtt határozzanak meg egy átállási pályát ezen ökoszisztéma számára, ambiciózus, de realisztikus célokkal.

4.10. A fenntartható uniós vízpolitika kialakításához elengedhetetlen az ipar vezetőinek és képviselőinek konzultációja és bevonása. Emellett elengedhetetlen, hogy az uniós polgárok is részesei legyenek a vízpolitikának. Számos ágazatban a nemzeti jogszabályok nem engedélyezik a víz újrafelhasználását, és ezzel akadályozzák a körforgásos gazdaság folyamatát. Ennek leküzdése érdekében az EU-nak minimumkövetelményeket kell bevezetnie a vízminőségre és az ellenőrzésre vonatkozóan. E célból létre lehetne hozni egy kék megállapodással foglalkozó platformot az uniós ipar és mezőgazdaság képviselői és polgárai számára, ahol megoszthatják egymással a vízmegosztással, a vízhasználattal és a projektinnovációval kapcsolatos elképzeléseiket és kérdéseiket. A platform magában foglalhatná a helyi, regionális, nemzeti és uniós szintű struktúrákat is. Ennek a kék megállapodással foglalkozó uniós platformnak az lenne a célja, hogy segítse az Uniót és a tagállamokat a vízpolitikához szükséges politikai döntések mielőbbi meghozatalában. Fontos továbbá, hogy a vízzel kapcsolatos kérdésekben erősítsék a párbeszédet a helyi és nemzeti intézményekkel, elősegítve ezzel a cselekvésközpontú és strukturált tudatosságot, információmegosztást és tájékoztatást a víz mint szűkös erőforrás stratégiai jelentőségével kapcsolatban. E folyamatos konzultáció különösen megkönnyítheti a víztakarékos technológiáknak az ipari és mezőgazdasági folyamatokban, valamint a háztartásokban való elterjedését gátló jogalkotási akadályok felszámolását.

⁽⁷⁾ <https://www.africapulpaper.com/en/articles/water-usage-in-paper-mills>.

⁽⁸⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129596>.

4.11. Az átfogó uniós vízpolitikának egy ugyanannyira ambiciózus uniós finanszírozási tervvel kell kiegészülnie, amely lehetővé teszi az ipar és az önkormányzatok számára, hogy a víztakarékos technológiák terén megvalósítsa a szükséges beruházásokat. Pozitív pénzügyi ösztönzőket, például adójóváírásokat, magasabb értékcsökkenési rátákat és egyéb mechanizmusokat kell bevezetni. A zöld finanszírozási eszközöket és mechanizmusokat (pl. ESG-referenciamutató és taxonómia) több és mélyebb vízfelhasználási dimenzióval kell kiegészíteni.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Fenntartható vízgazdálkodás és éghajlati vészhelyzet: körforgásos és másfajta megoldások az EU agrár-élelmiszerrendszere számára a jövőbeli „kék megállapodásban”

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2023/C 349/13)

Előadó: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Társelőadó: **John COMER**

Közgyűlési határozat:	2023.1.23.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.28.
Elfogadás plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülés száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	181/0/0

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az éghajlatváltozás megváltoztatja a csapadékeloszlást az Európai Unióban, ami hatással van a mezőgazdaság számára rendelkezésre álló vízmennyiségre. Ez egyrészt a növénytermesztés csökkenéséhez vezet, másrészt a különböző fogyasztási célú (lakossági, ipari és mezőgazdasági) felhasználások közötti verseny fokozódásához. Emellett az emberi tevékenységek a vízminőséget is befolyásolják, aminek következtében a tápanyagok és a szennyező anyagok fokozott mértékben vannak jelen a vízben.

1.2. A közös agrárpolitika, a „termelőtől a fogyasztóig” stratégia és a biodiverzitási stratégia egyaránt célul tűzte ki a fenntartható élelmiszer-termelés megvalósítását és az ökoszisztémák védelmét. E célkitűzések eléréséhez az agrár-élelmiszeripari ágazatnak a vidéki térségek és a termelési struktúrák fenntartására, a termelők helyi szintű támogatására, fenntartható föld- és vízgazdálkodásra, valamint nyitott stratégiai autonómiára van szüksége. A víz az élelmiszer-termeléshez szükséges egyik alapvető erőforrás, ezért a megfelelő minőségű vízhez való hozzáférés biztosítása és az azzal való fenntartható gazdálkodás elengedhetetlen a megfelelő és fenntartható élelmiszer-termelés biztosításához az Európai Unióban. Valamennyi KAP-programnak ösztönöznie kell a fenntartható és hatékony vízgazdálkodást, és minden tagállam esetében mutatókat kell tartalmaznia a vízgazdálkodás terén elért haladás nyomon követése érdekében.

1.3. A fenntartható vízgazdálkodásnak az ellátás szabályozására kell összpontosítania, intézkedésekkel biztosítva, hogy a víz minden felhasználó számára rendelkezésre álljon. Az ellátás szabályozásának szükségszerűen magában kell foglalnia a hatékonyság optimalizálását, a veszteségek csökkentését, a felhasználások rangsorolását, az illegális felhasználások megszüntetését, az egész rendszer fenntarthatóságát biztosító intézkedések, továbbá az elegendő uniós élelmiszer-termelés megszilárdítására irányuló stratégiákkal összhangban álló megközelítések elfogadását.

1.4. Az EGSZB külön szabványok meghatározását kéri a különböző gazdasági ágazatok – például a mezőgazdaság és az ipar – vízfelhasználására vonatkozóan egy az ágazati vízfelhasználási iránymutatások kialakítására az EGSZB bevonásával létrehozott irányítási struktúra révén.

1.5. A technológiák döntő szerepet játszanak a mezőgazdasági termeléshez szükséges víz biztosításában. Megfelelő és elegendő költségvetési forrást kell biztosítani a genomikával kapcsolatos kutatásokra és az ismeretek alkalmazására, amelyek célja az ellenállóbb és az éghajlati viszonyokhoz alkalmazkodó növények kifejlesztése. Forrásokra lesz szükség az olyan új vízátalakítási módszerek előmozdításához is, mint az újrafelhasználás és a sótalánítás. E tekintetben az EGSZB azt javasolja, hogy ösztönözzék az új technológiák kifejlesztéséhez szükséges intézkedéseket, ugyanakkor tartsák tiszteltetben az ezekhez kapcsolódó ökoszisztémákat, és kezeljék prioritásként a környezetvédelmi megfontolásokat.

1.6. Az energiaárak befolyásolják az olyan új technológiák bevezetését, amelyek működése szorosan kapcsolódik a fosszilis tüzelőanyagok használatához. Az EGSZB szorgalmazza a mezőgazdaság dekarbonizációját, a mezőgazdasági árak kiigazítását a primer szektorban, valamint a megújuló energiaforrások intenzív használatát az energia, a víz és az élelmiszer közötti kapcsolat megerősítése érdekében.

1.7. Az éghajlatváltozás magasabb hőmérsékletet, fokozott evapotranspirációt és a szélsőséges időjárási események gyakoribb előfordulását vonja maga után, ami aszályokat, áradásokat, viharokat és tüzeket okoz. Ezek a problémák súlyosan romboló hatást fejtenek ki a növénytermesztésre és az állattenyésztésre. Olyan stratégiai tervre van szükség, amely a tudományos és technológiai szakértelem felhasználásával biztosítja, hogy az egész EU-ban álljon rendelkezésre biztonságos víz a mezőgazdaság számára. Külön terveket kell kidolgozni a tartós aszály és árvíz sújtotta térségek és régiók számára. Önálló költségvetésre és támogatási sorokra van szükség, valamint egy uniós rendeletre, amely a forrásokat olyan központi, regionális és helyi tervek kidolgozására és támogatására irányítja, amelyek biztosítják a megfelelő vízellátást. Ezeknek a terveknek biztosítaniuk kell a célnak megfelelő vízinfrastruktúra kiépítését és karbantartását mindenhol az EU-ban.

2. Az európai mezőgazdaság szempontjai

2.1. E saját kezdeményezésű vélemény célja a víz és a mezőgazdaság közötti uniós szintű kölcsönhatások elemzése az éghajlati vészhelyzettel, valamint az élelmezésbiztonságra és az élelmezés fenntarthatóságára gyakorolt jövőbeli hatásokkal összefüggésben. A vélemény megfontolandó kérdéseket vet fel a szélsőséges időjárási események, valamint a különböző uniós szakpolitikák és szabályok hatásaival kapcsolatban. Felhívja a figyelmet arra, hogy sürgősen meg kell valósítani a fenntartható vízgazdálkodást, ismerteti az EU mezőgazdaságában a vízhelyzettel kapcsolatban felmerülő konkrét problémákat, és javaslatokat terjeszt elő az Unió élelmiszer-önellátásának megerősítésére, valamint hogy e cél elérése érdekében javítsák a vízellátás minőségét és mennyiségét.

2.2. A mezőgazdaság – mindenekelőtt társadalmi-gazdasági jelentősége miatt – stratégiai ágazat az Európai Unióban. Becslések szerint az EU mezőgazdasági területének 30 %-át öntözik, bár ez az arány a déli tagállamokban a sajátos éghajlati viszonyok miatt magasabb, egyes régiókban eléri a 70 %-ot is ⁽¹⁾.

3. A vízhiány és az uniós agrár-élelmiszeripari rendszert érintő fő kihívások

3.1. A mezőgazdasági termelés a rendelkezésre álló víztől függ. A mezőgazdaság viszont hatással van a víz mennyiségére és minőségére is, akár a műtrágyák és a peszticidek használatából eredő diffúz szennyezés, akár a túlhalászott part menti víztartó rétegekbe való sósvízbetörés révén. Becslések szerint éves szinten Európa földterületének 20 %-át, lakosságának pedig 30 %-át érinti a vízhiány ⁽²⁾, amely a következő tíz évben várhatóan jelentősen növekedni fog uniós szinten ⁽³⁾.

3.2. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség adatai szerint a megújuló vízkészletek uniós szinten a 2010. évi 3 219 km³-ről 2020-ra 2 883 km³-re csökkentek ⁽⁴⁾. Erre a helyzetre kedvezőtlen befolyást fog gyakorolni a hőmérséklet várható emelkedése és a nagyobb mértékű evapotranspiráció, ami növelni fogja a mezőgazdaság vízigényét és a különböző felhasználási módok közötti versenyt.

3.3. Az elmúlt 55 évben az EU egészét tekintve az egy főre jutó megújuló vízkészletek 17 %-kal csökkentek ⁽⁵⁾. Bár ez részben a népesség növekedésével magyarázható, az is igaz, hogy a gazdasági tevékenységből – többek között a mezőgazdaságból – és az éghajlatváltozásból fakadó terhelés az EU számos régiójában súlyosbítja a szezonális és éves vízhiányt.

⁽¹⁾ Eurostat: A mezőgazdaság gazdasági számlái NUTS 2 régiók szerint és Mezőgazdasági, erdészeti és halászati statisztikák.

⁽²⁾ EEA, Water stress is a major and growing concern in Europe.

⁽³⁾ Európai Számvevőszék, Különjelentés, 2021/20. sz. – Fenntartható vízhasználat a mezőgazdaságban.

⁽⁴⁾ EEA, Waterbase – Water Quantity.

⁽⁵⁾ Világbank, Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters) – European Union.

3.4. Az EU-ban 2010 és 2016 között a felszíni vizek a mezőgazdaságban felhasznált víz 54 %-át, a felszín alatti vizek pedig 39 %-át tették ki. Az újrahasznosított víz 4 %-ot, a sóatlanítás pedig 3 %-ot tett ki ⁽⁶⁾. Ezek a százalékos arányok az éghajlati viszonyoknak megfelelően tagállamonként jelentősen eltérhetnek. A tisztított szennyvíz újrafelhasználására vonatkozó kötelezettségvállalás a körforgásos gazdaság egyik eleme, különösen mivel az EU-ban évente mindössze 1 100 hm³ szennyvizet használnak fel újra (ez az EU-ban begyűjtött összes édesvíz mintegy 0,4 %-a) ⁽⁷⁾.

3.5. A mezőgazdaság a vízhiány egyik fő oka és egyben áldozata is. Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) szerint az összes vízkivonás közel 70 %-a a mezőgazdaságnak tulajdonítható, és ez az arány néhány fejlődő országban akár a 95 %-ot is elérheti ⁽⁸⁾. Sok országban azonban alacsony az öntözés hatékonysága.

3.6. Bár az uniós mezőgazdasági termelés vízlábnyoma csökken, továbbra is jelentős azokon a területeken, ahol a mezőgazdaság intenzívebbé válik, és ahol nagyobb nyomás nehezedik a vízkészletekre. Ez hátráltathatja az olyan diverzifikációs tevékenységek megjelenését is, mint az édesvízi akvakultúra és az algatermesztés, amelyek kiegészítő bevételi forrásokat biztosíthatnak bizonyos uniós vidéki területeken, de legalább minimális mennyiségű vízre van hozzájuk szükség.

3.7. A vízhiány megváltoztatja a vízről mint erőforrásról kialakult elképzeléseket, valamint a meglévő gazdálkodási modelleket. A vizet az élethez szükséges alapvető erőforrásnak kell tekinteni, ezért úgy kell vele gazdálkodni, mint a ritka, nagy értékű gazdasági javakkal. A keresleten alapuló gazdálkodási paradigmák jelenleg nehezen alkalmazhatók, és azoknak a biztonság és a fenntarthatóság kritériumain alapuló kínálat szabályozás irányába kell fejlődniük.

3.8. Az erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos problémák nemcsak a tervezési vagy irányítási eszközök hiányának vagy a különböző szereplők közötti érdekellentétnek tudhatók be, hanem gyakran az öntöző- és vízelvezető rendszerek rossz állapotából is fakadnak, ami vízvesztéshez és nem hatékony vízfelhasználáshoz vezet.

3.9. Az EU déli tagállamainak mezőgazdasága számos olyan kihívással néz szembe, amelyek közvetlenül a vízhiányhoz kapcsolódnak, különösen az elhúzódoó aszályokhoz, amelyek a földközi-tengeri térségben még intenzívebbek; emellett összefüggenek a víz egyenlőtlen rendelkezésre állásával és elosztásával, valamint a vízért folyó versennyel, amelyet különösen a városi felhasználás és a turizmus intenzitása idéz elő. Az EU északi tagállamaiban az intenzív mezőgazdaság, valamint a tápanyagok és a peszticidek használata által okozott vízszennyezés a leggyakoribb probléma. Emellett az egyre szűkebb erőforrás lehetséges alternatív felhasználásai között fokozottabb versenyt idéznek elő az olyan vízi utak és közlekedési útvonalak is, amelyek esetében a hatékony működés fenntartásához szükség van egy bizonyos minimális vízhozamra.

3.10. Az agrár-élelmiszeripari ágazatban az EGSZB által korábban meghatározott nyitott stratégiai autonómia ⁽⁹⁾ rendkívül fontos szempont. Az EU élelmiszer-önellátásának számszerűsítésére különböző mutatók használhatók. Jóllehet az EU élelmiszer-önellátási aránya magas, annak meghatározása túlságosan általános, mivel a különböző élelmiszerektől és régióktól függően igen nagy eltérést mutat, és jelentős hiány tapasztalható a gabonafélék, a szójabab és a növényi olajok előállításában.

3.11. 2021. évi stratégiai előrejelzési jelentésében az Európai Bizottság rámutat, hogy a „fenntartható és reziliens élelmiszerrendszerek biztosítása” az EU globális vezető szerepének megerősítése szempontjából kulcsfontosságú stratégiai terület, és megemlíti, hogy az ellenállóképes és fenntartható élelmiszerrendszerek megővése érdekében szükség van az innovációba történő beruházásra.

3.12. Biztosítani kell a zöld víz (a talajba beszivárgó és a talajt átjáró csapadékmennyiség) hatékony felhasználását. Erősíteni kell a talaj vízszűrőben és vízfelvételben betöltött kulcsszerepét a talajmegújulásra irányuló politikák támogatásával.

⁽⁶⁾ Eurostat, Annual freshwater abstraction by source and sector és EEA, European waters – Assessment of status and pressures 2018.

⁽⁷⁾ BIO by Deloitte, Optimising water reuse in the EU, Part I.

⁽⁸⁾ FAO, Water Scarcity – One of the greatest challenges of our time.

⁽⁹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Stratégiai autonómia, élelmezésbiztonság és fenntarthatóság (saját kezdeményezésű vélemény) (HL C 105., 2022.3.4., 56. o.).

3.13. A körforgásos gazdaság szerinti vízfelhasználás (a feketevíz vagy települési szennyvíz öntözési célú újrahasznosítása), illetve a fejlettebb technológiát igénylő rendszerek (sótalanítás) alkalmazása követendő modell lett néhány dél-európai termelő tagállamban. Ugyanakkor villamosenergia-fogyasztás szempontjából mindkét megoldás nagyon intenzívnek számít, és potenciálisan káros a talajra és a növényekre. Az újrahasznosított vizet megfelelően kell kezelni, és prioritásnak kell tekinteni, hogy a mezőgazdaság számára biztonságos víz álljon rendelkezésre. Ráadásul a szükséges energia különböző rendszerekből származik, amelyek nem mindig megújuló energiaforrások. Az EGSZB szorgalmazza a körforgásos vízgazdálkodás dekarbonizációját és az alternatív energiaforrások használatának általánossá tételét az energia, a víz és az élelmiszerek közötti kapcsolat megerősítése érdekében.

3.14. A villamos energiától való függés szempontjából csapást jelentett 2022-ben az energiaárak emelkedése, ami döntő hatással volt a termelési költségekre, különösen a földközi-tengeri part menti régiókban, ahol a strukturális vízhiány szükségessé teszi e technológiai megoldások alkalmazását.

3.15. Az országhatárokat átlépő felszíni vizekkel való gazdálkodás nemcsak a downstream erőforrás mennyiségét, hanem annak minőségét is befolyásolja. A víz-keretirányelv⁽¹⁰⁾ rendelkezéseitől és a vízgyűjtők szintjén történő integrált tervezésre vonatkozó jelenlegi kötelezettségtől eltekintve egyértelmű, hogy van még mit javítani az ilyen típusú vizekre vonatkozó gazdálkodási mechanizmusokon, akár új szakosodott testületek, akár a jogi szabályozás továbbfejlesztése révén.

3.16. A bizonyos ipari tevékenységek eredményeként a víztestekbe történő szabályozatlan kibocsátások negatív hatással vannak az egészségre és az élelmiszer-biztonságra, valamint az egész társadalom számára költséget jelentenek. Az EGSZB továbbra is elkötelezett az szabályozott kibocsátással rendelkező klímasemleges iparágak fejlesztése mellett, amelyek maguk viselik termelésük környezetvédelmi költségeit.

4. Meglévő uniós és nemzeti szakpolitikák

4.1. A víz és a mezőgazdaság mennyiségi és minőségi szempontjaira vonatkozó legfontosabb uniós szabályozási keretet a víz-keretirányelv és a közös agrárpolitika (KAP)⁽¹¹⁾ biztosítja. Az új KAP által javasolt konkrét célkitűzések közé tartozik a fenntartható fejlődés és a természeti erőforrásokkal – például a talajjal, a levegővel és természetesen a vízzel – való hatékony gazdálkodás előmozdítása. Emellett az ENSZ 6. fenntartható fejlődési céljának tárgya is a víz; ennek célkitűzései a vízhasználat hatékonyságára és az integrált vízgazdálkodásra vonatkoznak.

4.2. A víz-keretirányelv megállapítja, hogy a víz olyan természeti erőforrás, amelyet védeni, őrizni kell, és amellyel fenntartható módon kell gazdálkodni. E célból a különböző területektől függően közvetlenül vagy koncesszió keretében gazdálkodási keretet hoznak létre; e gazdálkodási keret célja az integrált és fenntartható vízgazdálkodás biztosítása uniós szinten.

4.3. A 2021–2027-es időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keret összesen 386,6 milliárd eurót különít el a KAP számára, amely összeget a különböző tagállamok között kell elosztani, és az első és a második pillérbe tartozó különböző szakpolitikákra kell fordítani. Az EGSZB kéri, hogy hozzanak létre külön költségvetést és forrásokat a vízre vonatkozóan, amint azt *Az uniós kék megállapodás gazdaságtana* című vélemény⁽¹²⁾ is kifejti.

4.4. A KAP közvetlen kifizetéseinek többsége, valamint a 2. pillérbe tartozó egyes kifizetések a jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményekre vonatkozó kölcsönös megfeleltetési szabályok, továbbá a jó mezőgazdasági és környezeti állapotra vonatkozó előírások hatálya alá tartoznak, amelyek fenntartható mezőgazdasági gyakorlatokat írnak elő, ideértve az öntözésre vonatkozó integrált vízgazdálkodási eljárásokat is. A legtöbb kifizetés azonban az öntözés szempontjából semlegesnek bizonyul⁽¹³⁾. Valamennyi KAP-programnak ösztönöznie kell a fenntartható és hatékony vízgazdálkodást, és minden tagállam esetében mutatókat kell tartalmaznia a vízgazdálkodás terén elért haladás nyomon követése érdekében.

4.5. Egyes tagállamok a vízhiánnyal küzdő területeken – biztosítékok bevezetése nélkül – uniós finanszírozást használnak fel a vízigényes növények termesztésének támogatásához, a termeléstől függő önkéntes támogatást alkalmaznak a növénytermesztés fenntartására vagy növelésére a déli tagállamokban koncentrálódó vízigényes ágazatokban. Az EGSZB úgy véli, hogy nemcsak a fenntarthatóság, hanem a vízkészlet-felhasználás hatékonyságának biztosítása érdekében is tiszteltetben kell tartani a fenntartható vízgazdálkodást és a költség-haszon elemzéseket.

⁽¹⁰⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.).

⁽¹¹⁾ A közös agrárpolitika: 2023–2027.

⁽¹²⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az „uniós kék megállapodás” gazdaságtana – a vízzel kapcsolatos beruházási igények az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)(lásd e Hivatalos Lap 50. oldalát).

⁽¹³⁾ Európai Számvevőszék, Különjelentés, 2021/20. sz. – Fenntartható vízhasználat a mezőgazdaságban.

4.6. Minden tagállamnak nyilvántartást kellene vezetnie a kitermelt felszíni és felszín alatti vizekről, valamint a felszíni víz tárolásáról; a vízhasználók számára pedig elő kellene írni, hogy a víz kitermelése vagy tárolása előtt engedélyért folyamodjanak. Valamennyi tagállamnak meg kellene erősítenie és szigorítania kellene az illegális vízhasználat felderítésére és szankcionálására szolgáló meglévő felügyeleti rendszereket.

4.7. Az Európai Számvevőszék úgy véli, hogy a mezőgazdasági vízszolgáltatások költségei nem térülnek meg teljes mértékben, főként azért, mert a környezeti és erőforrásköltségek nem tükröződnek megfelelően a vízárakban. Az Európai Bizottság szerint ez rejtett költséget jelent a társadalom számára, és korlátozza azokat a potenciális bevételeket, amelyeket a víz-keretirányelv hatékony végrehajtásának biztosítását célzó intézkedések finanszírozására lehetne fordítani.

4.8. Az egységes európai piac elve a víz esetében nem teljesül. A felhasználók nagyon eltérő árakat fizetnek a hasonló szolgáltatásokért attól függően, hogy ezeket mely tagállamban, vagy hogy az adott tagállamon belül éppen hol veszik igénybe. Tekintettel erre a kérdésre, hasznos lenne a vízárazási rendszerek racionalizálására és szabványosítására szolgáló uniós módszertan előmozdítása⁽¹⁴⁾.

4.9. Az EGSZB külön szabványok meghatározását kéri a különböző gazdasági ágazatok – például a mezőgazdaság és az ipar – vízfelhasználására vonatkozóan egy az ágazati vízfelhasználási iránymutatások kialakítására az EGSZB bevonásával létrehozott irányítási struktúra révén⁽¹⁵⁾.

4.10. Az élelmiszer- és inputárak átlagos emelkedése különböző körülményeknek tudható be⁽¹⁶⁾. A jelenlegi inflációs helyzet azonban azzal jár, hogy a KAP-hozzájárulások reálértéken jelentősen csökkentek. Megfelelő költségvetési intézkedéseket kell hozni a helyzet orvoslására és az uniós célkitűzések gazdasági hatókörének helyreállítására.

5. Hosszú távú javaslatok, megoldások és válaszok

5.1. Jelenleg az uniós agrár-élelmiszeripari rendszer szempontjából a vízhiány és az éghajlati vészhelyzet jelenti a két a legnagyobb kihívást. E kihívások kezeléséhez és az európai élelmiszer-termelés hosszú távú fenntarthatóságának biztosításához körforgásos és egyéb innovatív megoldásokra van szükség. A kék megállapodás koncepcióját az uniós zöld megállapodás tapasztalatai és elvei alapján az említett kihívások kezelésére szolgáló keretként terjesztették elő.

5.2. Az agrár-élelmiszeripari ágazat nyitott stratégiai autonómiájának uniós szintű biztosítását kiemelt célkitűzésnek kell tekinteni. Ezért az uniós mezőgazdasági termelés fenntartására kell összpontosítani, olyan politikákat kell kidolgozni, amelyek előmozdítják az olyan növényfajták termesztését, amelyek tekintetében hiányt állapítottak meg, és egyensúlyba kell hozni a többlettermelést.

5.3. A mezőgazdasági termelés e garanciája szükségszerűen magában foglalja a vízmennyiség és -minőség anélkül történő biztosítását, hogy felhagynának a vízlábnyom csökkentésére irányuló politikákkal. A termelésben a víztakarékosságot előmozdító politikák lehetővé teszik, hogy több erőforrás álljon rendelkezésre anélkül, hogy ez befolyásolná a hidrológiai ciklus fenntarthatóságát.

5.4. Az uniós mezőgazdaság vízlábnyomának csökkentéséhez a technológiák, a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok, a fenntartható és hatékony vízgazdálkodás, valamint az agrár-élelmiszeripari ágazat fenntarthatóságát előmozdító hatékony közpolitikák kombinációjára van szükség.

5.5. Ebben az összefüggésben szükségesnek tűnik az olyan politikák további előmozdítása, amelyek ösztönzik az öntözés és általában a vízfelhasználás hatékonyságát, mind a KAP, mind az egyéb uniós alapok területén. Előrelépést kell elérni a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok végrehajtása, a hatékonyabb vízfelhasználást lehetővé tevő technológiák alkalmazása, valamint az aszályokkal és áradásokkal szemben ellenállóbb növények kifejlesztése terén. A szükséges költségvetési források nélkül nem lesz lehetőség reziliens és fenntartható agrár-élelmiszeripari rendszerek kiépítésére Európában.

⁽¹⁴⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A vízhez való hozzáférés: a vízszegénység és az abból eredő szociálpolitikai hatások kezelése (saját kezdeményezésű vélemény)(lásd e Hivatalos Lap 60. oldalát.) Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az „uniós kék megállapodás” gazdaságtana – a vízzel kapcsolatos beruházási igények az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)(lásd e Hivatalos Lap 50. oldalát).

⁽¹⁵⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Vízigényes iparágak és víztakarékos technológiák (saját kezdeményezésű vélemény)(lásd e Hivatalos Lap 74. oldalát) és Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az „uniós kék megállapodás” gazdaságtana – a vízzel kapcsolatos beruházási igények az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)(lásd e Hivatalos Lap 50. oldalát).

⁽¹⁶⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság – Élelmiszerár-válság: a spekuláció szerepe és konkrét cselekvési javaslatok az ukrainai háború kapcsán (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 100., 2023.3.16., 51. o.).

5.6. A vidéki területek fenntartható vízkészlet-gazdálkodása hozzájárulhat a mezőgazdaság vízlábnyomának csökkentéséhez az EU-ban olyan intézkedések végrehajtása révén, mint például a vízi élőhelyek helyreállítása, pufferzónák létrehozása, valamint a folyók és tavak vízminőségének javítása. Ezekkel a kérdésekkel a különböző vízgyűjtőkre vonatkozó vízgyűjtő-gazdálkodási tervekben kell foglalkozni, és az EGSZB sürgeti az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy biztosítsák e kötelezettségek betartását.

5.7. A vízhasználat tekintetében megfelelő mértékben kell finanszírozni a hatékonyabb és fenntarthatóbb technológiák és gazdálkodási gyakorlatok kifejlesztésére összpontosító innovációt és kutatást. Fontos továbbá a precíziós mezőgazdaságot, a fenntartható talajgazdálkodást, a talaj vízmegtartó képességét, valamint a növényekre és vetőmagokra vonatkozó genomikus ismeretek adaptálását előmozdító politikák és gyakorlatok kidolgozásának ösztönzése.

5.8. Az élelmiszer-pazarlás csökkentése hozzájárulhat az élelmiszer előállításához szükséges vízmennyiség csökkentéséhez. Ez olyan kampányokkal érhető el, amelyek ösztönzik a fogyasztók tájékoztatását, az ellátási lánc jobb irányítását és az innovatív élelmiszer-tartósítási technológiák előmozdítását.

5.9. A tagállamoknak olyan átlátható vízarázási politikákat kell megvalósítaniuk, amelyek ösztönzik a hatékonyságot és a takarékoságot, és biztosítják, hogy a vízfelhasználók valamennyi kategóriája megfelelően hozzájáruljon a költségmegtérüléshez, összhangban a víz-keretirányelv elveivel.

5.10. Köztudott, hogy a mennyiség alapján, megfelelő árszinten történő árképzés ösztönözheti a víztakarékos öntözési technológiákra és gyakorlatokra, illetve a kevesebb vizet igénylő növényekre való átállást. Azoknak a tagállamoknak, amelyek továbbra is az öntözött terület alapján számlázzák ki az öntözővizet, fokozatosan fel kell hagyniuk ezzel a gyakorlattal.

5.11. Az Európai Számvevőszék megállapította, hogy a mezőgazdasági vízszolgáltatások költségei nem térülnek meg teljes mértékben. Ennek egyik oka, hogy a környezeti és erőforrásköltségek (egyelőre) nem jelennek meg a vízarázásban. Ez azt jelenti, hogy számos egyedi mentesség létezik az öntözővíz árára vonatkozóan, ami más területekhez képest olcsóbbá teszi a mezőgazdasági célú vízfelhasználást. Anélkül, hogy feltétlenül fel kellene hagyni ezzel a megközelítéssel, nyilvánvaló, hogy ezeket az általános politikákat újra kell értékelni, és a mentességeket a víztakarékosság ösztönzése és jutalmazása felé kell terelni.

5.12. A vízügyi keretirányelvet 23 évvel ezelőtt, a jelenlegitől nagyon eltérő gazdasági, társadalmi és éghajlati viszonyok között dolgozták ki. Meg kell fontolni egyes tartalmi elemeinek felülvizsgálatát annak érdekében, hogy az az élelmiszerbiztonság támogatásának hatékony eszközévé válhasson.

5.13. Tekintettel arra, hogy a szubszidiaritás elve értelmében a tagállamok szabadon, egyedi kritériumok alapján (állami vagy regionális szinten) alkalmazhatják és érvényesíthetik a vízkitermelés engedélyezésére vonatkozó kötelezettséget, megállapítható, hogy ez a heterogenitás az egyes felszín alatti víztestekhez való hozzáférés ellenőrzésének hiányához vezet. Ezért mind az Európai Bizottságnak, mind a tagállamoknak meg kell állapodniuk egy szelektívebb kritériumról, és szigorú szabályozási és feltételességi követelményeket kell alkalmazniuk mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek kitermelésére vonatkozóan.

5.14. Fokozni és ösztönözni kell az öntözőrendszerek korszerűsítését, különösen a hálózatok szivárgása, valamint a nyílt csatornákon és medencékben történő elpárolgás miatti veszteségek csökkentése érdekében. A KAP-nak és a többi uniós alapnak hozzá kell járulnia az új öntözési struktúrák kialakításához, elkerülve a víz-keretirányelv célkitűzéseivel ellentétes helyzetek támogatását.

5.15. A 3.4. ponttal összhangban 2020 májusában elfogadták a víz újrafelhasználására vonatkozó minimumkövetelményekről szóló rendeletet ⁽¹⁷⁾. A szennyvíz mezőgazdasági öntözési célú újrafelhasználásáról szóló, 2023-tól alkalmazandó új rendelet minimumkövetelményeket határoz meg a vízminőségre, az ellenőrzésre, a kockázatkezelésre és az átláthatóságra vonatkozóan. Az elvégzett elemzés szerint lehetővé teszi az EU-ban a szennyvíztisztító telepekről öntözésre elméletileg rendelkezésre álló teljes vízmennyiség több mint 50 %-ának újrafelhasználását, kiküszöbölve a víztestekből és a felszín alatti vizekből történő közvetlen vízkivétel több mint 5 %-át. Ez a teljes vízhiány több mint 5 %-os csökkenését fogja eredményezni. Ezért ösztönözni kell az ilyen újrahasznosító létesítmények finanszírozását, valamint a talajszennyezés elkerülésére és a mezőgazdaság számára biztonságos víz biztosítására irányuló elővigyázatossági intézkedéseket.

⁽¹⁷⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/741 rendelete (2020. május 25.) a víz újrafelhasználására vonatkozó minimumkövetelményekről (HL L 177., 2020.6.5., 32. o.).

5.16. A városi és városkörnyéki mezőgazdaság előmozdításának köszönhetően kevésbé lehet szükség a vidéki területekről származó élelmiszerek szállítására, csökkenhet a szénlábnyom (a mezőgazdaság dekarbonizációs folyamata), valamint a mezőgazdasági vízfelhasználás. Emellett a városi öntözőrendszerek felhasználhatják az esővizet és az öntözési újrahasznosítási rendszerekből származó vizet.

5.17. A megújuló energia, például a nap- és szélenergia fenntartható energiaforrást biztosíthat a víz-újrafelhasználási rendszerek, a sótalanító rendszerek, az öntöző- és egyéb mezőgazdasági berendezések számára, ezáltal csökkentve a szénlábnyomot (a mezőgazdaság dekarbonizációs folyamata) és a vízfogyasztást.

5.18. Ezek a körforgásos és egyéb megoldások hozzájárulhatnak a vízhiányt és az éghajlati vészhelyzetet az uniós agrár-élelmiszeripari rendszerben kezelő jövőbeli uniós kék megállapodáshoz. Mindenképpen folytatni kell az új technológiák és innovatív gyakorlatok feltárását a vízhatékonyság javítása, valamint az európai élelmiszer-termelés hosszú távú fenntarthatóságának és ellenálló képességének biztosítása érdekében.

5.19. Alapvető fontosságú a víz tárolását, elosztását és tisztítását lehetővé tevő infrastruktúra biztosítása, valamint a szélsőséges időjárási jelenségek következményeinek megelőzése. A fent említett infrastruktúra irányítási modelljének az integritás és a fenntarthatóság elvén kell alapulnia, biztosítva azok környezeti életképességét. A közigazgatás lehetséges költségvetési nehézségeire tekintettel alternatív pénzügyi és együttműködési megoldásokat is meg lehet vizsgálni.

5.20. A víz-keretirányelv arra kötelezi a tagállamokat, hogy dolgozzák ki, illetve vizsgálják felül vízgyűjtő-gazdálkodási terveiket. Az EGSZB úgy véli, hogy ezeknek a terveknek a végrehajtása, hatóköre és az azoknak való megfelelés mértéke egyenetlen. Az EGSZB ezért úgy véli, hogy a tagállamoknak fokozniuk kell a vízbiztonság garantálására irányuló stratégiai tervekkel kapcsolatos munkát, valamint egy olyan mezőgazdasági keretet kell kialakítaniuk, amely képes biztosítani az uniós élelmiszerrendszerek ellenálló képességét. A stratégiai terveket elegendő európai költségvetési forrással kell ellátni, a 4.3. pontban leírtaknak megfelelően. Konszenzussal meg kell határozni konkrét határidőket, célkitűzéseket és prioritásokat, az e véleményben kifejtett szempontokkal és javaslatokkal összhangban.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Fenntartható és reziliens vízinfrastruktúrák és vízelosztó hálózatok**(saját kezdeményezésű vélemény)**

(2023/C 349/14)

Előadó: **Thomas KATTNIG**

Közyűlési határozat:	2023.1.25.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Közlekedés, energia, infrastruktúra és információs társadalom” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.26.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	199/10/17

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy az éghajlati vészhelyzet és ebből eredően a vízkészletek szűkösebbé válása miatt minden olyan intézkedést meg kell hozni, amely a vízvesztés csökkentéséhez, valamint a vízkészletek igazságos elosztásához vezet, és lehetővé teszi a fenntartható vízgazdálkodást. Az emberek tiszta és megfizethető ivóvízzel való ellátásának mindig első helyen kell állnia az elosztás és a felhasználás során, különösen vízhiány esetén, és elsőbbséget kell élveznie az ipari, idegenforgalmi és mezőgazdasági vízfelhasználással szemben. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy minden vízügyi politikában, illetve a vízszegénység kezelése során egy jogokon alapuló megközelítést alkalmazzanak, ezzel is igazodva a szociális jogok európai pilléréhez. Az EGSZB azt javasolja, hogy mozdítsák elő a vízszegénység uniós szintű, közös megközelítését, és dolgozzák ki a vízszegénység átfogó fogalommeghatározását. Ezt követően minden tagállam kidolgozhatja saját kontextuális definícióját az európai fogalommeghatározással összhangban.

1.2. Az EGSZB úgy véli, hogy vízellátás közjóság, mivel a jó, minőségi és megfizethető ellátás érdekét helyezi a középpontba. Az éghajlati vészhelyzet kihívásai, valamint a vízinfrastruktúrába történő szükséges beruházások jelentős költségekkel járnak. Az EGSZB megjegyzi, hogy különbség van az állami és a magán vízgazdálkodás között, mivel mindkettőben találhatunk jó és rossz példákat. Előfordulhat, hogy a magángazdálkodás a profitközpontúság miatt nehezen teljesíti a szolgáltatás egyetemességének alapvető követelményét, azaz a lakosság 100 %-ának kiszolgálását. Az EGSZB úgy véli, hogy a szigorú pénzügyi felső határok és bürokratikus korlátok ellenére az állami vízgazdálkodás jobb helyzetben van ahhoz, hogy a vízhez és a szennyvízrendszerekhez való egyetemes hozzáférést megfizethető áron és megfelelő minőségi előírásokkal, valamint az ökoszisztémák helyreállításával és védelmével biztosítsa és szavatolja a szükséges infrastrukturális beruházásokat. Az EGSZB ismét ⁽¹⁾ azt ajánlja, hogy a közinfrastruktúrába történő beruházások esetében vezessenek be egy „arany szabályt” a termelékenység megőrzése, valamint annak érdekében, hogy megvédjük a jövő nemzedékei jóllétének társadalmi és környezeti alapjait.

⁽¹⁾ Lásd például: Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – REPowerEU terv [COM(2022) 230 final] és javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az (EU) 2021/241 rendeletnek a helyreállítási és rezilienciaépítési tervekbe beillesztendő REPowerEU-fejezet tekintetében történő módosításáról, valamint az (EU) 2021/1060 rendelet, az (EU) 2021/2115 rendelet, a 2003/87/EK irányelv és az (EU) 2015/1814 határozat módosításáról [COM(2022) 231 final – 2022/0164 (COD)](HL C 486., 2022.12.21., 185. o.), Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Közberuházások az energetikai infrastruktúrába az éghajlatváltozással kapcsolatos kérdések megoldásának részeként (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 486., 2022.12.21., 67. o.) és Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Stratégiai jövőkép az energetikai átmenetről az EU stratégiai autonómiájának lehetővé tétele érdekében (saját kezdeményezésű vélemény) (HL C 75., 2023.2.28., 102. o.).

1.3. A víz alapvető fontosságú az élethez, közjószág és emberi jog, amint azt a „Right2Water” elnevezésű első sikeres európai polgári kezdeményezés is elismerte, és amely elindította az ivóvízről szóló irányelv felülvizsgálatát. Ezt az irányelvet az EU 2020-ban fogadta el, és külön cikket tartalmaz a vízhez való hozzáférésről. Ennek kapcsán az EGSZB azt ajánlja, hogy az EU fogadjon el és erősítsen meg szabályozási kereteket a vízkoncessziós megállapodásokra vonatkozóan, hogy a vízhez és a szennyvízrendszerekhez való hozzáférést megfizethető áron és megfelelő minőségi előírásokkal, valamint az ökoszisztémák helyreállításával és védelmével biztosítsák, és szavatolják a szükséges infrastrukturális beruházásokat. A jövőben is fenn kell tartani azokat a mentességeket, amelyeket a „Right2Water” elnevezésű sikeres európai polgári kezdeményezés nyomán a 2014/23/EU irányelv⁽²⁾ biztosít a vízre és a szennyvízre vonatkozóan. Az EGSZB éppen az éghajlati vészhelyzet miatt is ellenez minden, a víz- és szennyvízgazgatás liberalizációjára vonatkozó kötelezettséget.

1.4. A vízkészletek egyre rosszabbodó elosztását figyelembe véve az EGSZB rámutat arra, hogy a gazdaságnak – különösen a vízigényes mezőgazdaságnak és iparnak – a vízfogyasztás csökkentésére és a víz újrafelhasználásának javítására kell törekednie. Ehhez nemzeti és uniós előírásokra és ajánlásokra is szükség van a vízfogyasztás jobb szabályozása és a vízinfrastruktúra hatékonyabb pénzügyi támogatásának lehetővé tétele érdekében. Az EGSZB arra kéri az uniós intézményeket, hogy kezdjék el prioritásként kezelni a víz kérdését, és dolgozzanak ki egy uniós „kék megállapodást”.

1.5. Az EGSZB elkötelezett a „szennyező fizet” elv megerősítése mellett, a szennyező anyagokat a forrásuknál kezelve ahelyett, hogy „folyamatvégi” megoldások alkalmazásával eltávolítanák őket a szennyvízből. Tartósan csökkenteni kell a szennyező anyagok víztestekbe és a felszín alatti vizekbe történő kibocsátását, hogy megfizethető maradjon az ivóvízellátás, valamint a szennyvízkezelés és -tisztítás. Ahogyan azt az Európai Bizottság a települési szennyvíz kezeléséről szóló átdolgozott irányelvben is javasolta, a szennyvízkezelés célzott javítása és a gyártói felelősségen alapuló rendszerrel való szoros összekapcsolása fontos lépés, amelyet az EGSZB támogat, bár biztosítani kell a gyártói felelősségi rendszerek állami ellenőrzését, valamint azt, hogy a szennyvíztisztító telepekre irányuló összes beruházás a gyártói szervezetektől függetlenül és azok befolyásától mentesen valósuljon meg.

1.6. Az EGSZB felhívja a figyelmet azokra a jelentős kihívásokra, amelyekkel a települések a felszíni vizek fejlesztése és védelme terén szembesülnek. E kérdések kezelése érdekében tovább kell fejleszteni és jelentősen meg kell könnyíteni a települések közötti együttműködést. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy bővítse a jogi mozgásteret, különösen a közbeszerzési jog területén.

1.7. A fenntartható, versenyképes és méltányos „kék átállás” megteremtéséhez szükséges víz- és szennyvízgazdálkodásba történő beruházásokat ezért célzottan, az optimális ökológiai és gazdasági költség-haszon arány biztosítására törekedve kell végrehajtani, különös figyelmet fordítva a lakosság veszélyeztetett csoportjaira. Emellett a víztakarékos gazdálkodás és magatartás népszerűsítéséhez elengedhetetlen a kutatás és az innováció, valamint az iparnak, a mezőgazdaságnak és a háztartásoknak szóló tájékoztató kampányok.

1.8. Az EGSZB nyomatékosan utal arra, hogy az éghajlati vészhelyzet miatt csökken a biológiai sokféleség, amit tovább súlyosbítanak az olyan intézkedések, mint a túl meleg víz visszavezetése a folyókba. Ezeket a nemkívánatos fejleményeket figyelembe kell venni vízinfrastruktúránk jövőbeli tervezése során, biztosítandó, hogy minél jobban kezeljük ezeket a problémákat ahelyett, hogy tovább súlyosbítanánk azokat. Ugyanakkor átfogó intézkedéseket kell hozni az 1,5 °C-os cél 2050-ig történő elérése érdekében.

1.9. Az EGSZB azt javasolja az Európai Bizottságnak, hogy indítson el egy egész Európára kiterjedő nyilvános konzultációs folyamatot, amely az európai vízigények felmérésével az „uniós kék megállapodás” jövőbeli intézkedéseinek alapját fogja képezni.

⁽²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/23/EU irányelve (2014. február 26.) a koncessziós szerződésekről (HL L 94., 2014.3.28., 1 o.).

2. Háttér

2.1. A víz létfontosságú érték, amely nélkülözhetetlen az emberek, a természet, valamint a gazdaság és a társadalom működése szempontjából. A legtöbb vizet a mezőgazdaságban használják fel (70 %), ezt követi az ipar (22 %) és a háztartások (8 %). Ugyanakkor az EU-ban a vízellátásra és szennyvízkezelésre fordított éves kiadások átlagosan 100 milliárd EUR-t tesznek ki. A szennyvízkezelésre és az ivóvízellátásra vonatkozó uniós szabályoknak való megfelelés érdekében ez az összeg várhatóan mintegy 250 milliárd EUR-ra nő majd ⁽³⁾.

2.2. Ahhoz, hogy a jövőben elegendő víz álljon rendelkezésre, javítani kell a vízinfrastruktúrát, és több tárolókapacitást kell létrehozni. Ehhez az intézkedések széles skálájára van szükség, az esővíz ciszternákba való összegyűjtésétől kezdve a tárolómedencék és körvezetékek építésén át a talajfedés csökkentéséig, ami a talaj tárolási kapacitásának növelését szolgálja. A különböző típusú vízáramlások által okozott áradások esetén meg kell próbálni a felesleget ellenőrzött tározókba irányítani és ott tárolni. A vízáramlások mentén időszakosan pufferekapacitást kell biztosítani annak érdekében, hogy a felesleges víz idővel elfolyhasson, és mérsékelni lehessen a felesleges víz okozta csúcsidőszakokat. Infrastrukturális beruházásokkal előre fel kell készülni az ilyen helyzetekre.

2.3. A vízhez és a szennyvízelvezetéshez és -tisztításhoz való emberi jogot az ENSZ Közgyűlése 2010-ben kifejezetten önálló jogként ismerte el ⁽⁴⁾. Sürgősen szükség van azokra az első lépésekre, amelyek a gyakorlatba is átültetik ezt a jogot, melyet az (EU) 2020/2184 irányelv ⁽⁵⁾ és a 91/271/EGK irányelv ⁽⁶⁾ átdolgozásával kapcsolatos bizottsági javaslat is tartalmaz. A tagállamok ezzel kötelezettséget vállaltak arra, hogy 2030-ig minden ember számára javítják a biztonságos és megfizethető ivóvízhez és a megfelelő higiénés körülményekhez való hozzáférést az EU-ban. Az Európai Bizottság adatai szerint ⁽⁷⁾ az EU-ban jelenleg mintegy 10 millió embernek nincs hozzáférése higiéniai létesítményekhez. A tagállamoknak ezt kellő mértékben figyelembe kell venniük a végrehajtási folyamat során. A kék megállapodás kezdeményezés célja ezen erőfeszítések további elmélyítése.

2.4. Az éghajlati vészhelyzet már most is jelentős hatást gyakorol a globális vízgazdálkodásra. Az egyik ilyen hatás a tengerszint emelkedése, ami miatt a víz jobban behatol a part menti területekre. Ugyanakkor számos régióban a folyók és a felszín alatti vizek szintjének csökkenéséhez vezet. Ez az élelmiszerhiányt is súlyosbítja, mivel az édesvíz felhasználása számos élelmiszer esetében pótolhatatlan ⁽⁸⁾.

2.5. Az éghajlati vészhelyzet csökkenti a már meglévő vízkészleteket, ami aszályhoz és kiszáradáshoz ⁽⁹⁾, az óceánok felmelegedéséhez és az élőhelyek pusztulásához vezet, ami az egész ökoszisztémára hatással van.

2.6. A vízellátás létfontosságú a polgárok számára, és része a kritikus infrastruktúrának. Ahhoz, hogy az ivóvíz eljusson az emberekhez, általában energiára van szükség a vízszivattyúk működtetéséhez. Az ivóvíz-szolgáltatók már most is redundáns rendszerekre és saját energia-körforgásokra támaszkodnak, hogy áramszünet esetén is biztosítani tudják az emberek ivóvízellátását.

2.7. Az elmúlt években sok európai országban önkormányzati hatáskörbe helyezték vissza a víz- és szennyvíz-szolgáltatásokat. Mindenekelőtt a szolgáltatások privatizációjával kapcsolatos negatív tapasztalatok késztették arra a városokat és a településeket, hogy az általános érdekű szolgáltatásokat visszaadják állami kézbe. Ez gyakran járt ugyanis olyan nem kívánatos következményekkel, mint az infrastrukturális beruházások csökkenése, rosszabb munkakörülmények,

⁽³⁾ https://www.aquapublica.eu/sites/default/files/article/file/20230310_Joint%20statement_EPR%20scheme.pdf.

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/Depts/german/gv-64/band3/ar64292.pdf>.

⁽⁵⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/2184 irányelve (2020. december 16.) az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről (HL L 435., 2020.12.23., 1. o.).

⁽⁶⁾ A Tanács irányelve (1991. május 21.) a települési szennyvíz kezeléséről (HL L 135., 1991.5.30., 40. o.).

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/qanda_22_6281.

⁽⁸⁾ <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wat2.1633>.

⁽⁹⁾ Európa következő válsága: víz – POLITICO.

a fogyasztók magasabb költségei, valamint az ellenőrzés és a know-how elvesztése⁽¹⁰⁾. A hatáskör önkormányzati szintre történő visszahelyezésével a városok és a települések visszaszerezhetik politikai cselekvőképességüket, valamint demokratikus ellenőrzésüket és ráhatási lehetőségeiket a vízellátást illetően⁽¹¹⁾.

2.8. A víz hangsúlyosan politikai és társadalmi kérdés, amely a választási ciklusokkal összeegyeztethetetlen, hosszú távú megközelítést igényel, és jelentős erőfeszítéseket követel meg az állami döntéshozók részéről a beruházási, üzemeltetési és karbantartási költségek tekintetében. Annak érdekében, hogy a polgárok teljes mértékben demokratikus ellenőrzést gyakorolhassanak, biztosítani kell, hogy ismerjék a vízkörforgást és annak árát.

3. Általános megjegyzések

A víz társadalmi dimenziója

3.1. Az éghajlati válság következményeként a víz létfontosságú, de egyre szűkösebb erőforrás. Az EGSZB ezért uniós két megállapodást szorgalmaz, amely felhívja a figyelmet erre a létfontosságú erőforrásra. Az EGSZB azt ajánlja, hogy térképezzék fel a vízinfrastruktúra jelenlegi helyzetét és a víz rendelkezésre állását az egyes tagállamokban, hogy naprakész információkat kapjanak a meglévő vízinfrastruktúra állapotáról, és felmérjék a sürgető beruházási igényeket.

3.2. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a víz nem szokványos árucikk, hanem örökség, amit óvni és védeni kell⁽¹²⁾. Az EGSZB úgy véli, hogy – az EUMSZ 14. cikkét, illetve az EUSZ-hez és az EUMSZ-hez csatolt 26. jegyzőkönyvet teljes mértékben tiszteletben tartva – az ivóvízhez és a higiéniai létesítményekhez való egyetemes, jó minőségű, a lakosság számára megfizethető áron biztosított hozzáférést közjóságnak, és nem pusztán árucikknek kell tekinteni. Ennek kapcsán az EGSZB azt ajánlja, hogy az EU fogadjon el és erősítsen meg szabályozási kereteket a vízkoncessziós megállapodásokra vonatkozóan, hogy a vízhez és a szennyvízrendszerekhez való egyetemes hozzáférést megfizethető áron és megfelelő minőségi előírásokkal, valamint az ökoszisztémák helyreállításával és védelmével biztosítsák, és szavatolják a szükséges infrastrukturális beruházásokat. Az EUMSZ 14. cikkét, illetve az EUSZ-hez és az EUMSZ-hez csatolt 26. jegyzőkönyvet teljes mértékben tiszteletben tartva a jövőben is fenn kell tartani azokat a mentességeket, amelyeket a „Right2Water” elnevezésű sikeres európai polgári kezdeményezés⁽¹³⁾ nyomán a koncessziós szerződésekről szóló 2014/23/EU irányelv biztosít a vízre és a szennyvízre vonatkozóan. Az EGSZB – különösen az éghajlati vészhelyzet fényében – ellenez mindenfajta liberalizációs kötelezettséget az érzékeny víz- és szennyvízágazatban, és ehelyett az általános érdekű közszolgáltatások megerősítését szorgalmazza a vízügyi ágazatban és azon kívül is.

3.3. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy minden vízügyi politikában, illetve a vízszegénység kezelése során egy jogokon alapuló megközelítést alkalmazzanak, ezzel is igazodva a szociális jogok európai pilléréhez. Az EGSZB azt javasolja, hogy mozdítsák elő a vízszegénység uniós szintű, közös megközelítését, és dolgozzák ki a vízszegénység átfogó fogalommeghatározását. Ezt követően minden tagállam kidolgozhatja saját kontextuális definícióját az európai fogalommeghatározással összhangban. Az infrastruktúra fejlesztését közfinanszírozással kell megoldani, elsősorban a forráshiánnyal küzdő ingatlantulajdonosok és a szociálisan hátrányos helyzetű városi és vidéki területek problémájának kezelése érdekében.

3.4. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy az „igazságos átmenet” nem csak finanszírozási kérdés: magában foglalja a tisztességes munka, a minőségi munkahelyek és a szociális biztonság megteremtésének célját, az uniós vállalkozások versenyképességének fenntartását, és minden szinten, különösen regionális szinten, konkrét intézkedéseket követel meg.

3.5. Egyre több uniós régió szembesül vízhiánnyal⁽¹⁴⁾. Ez jól mutatja, hogy milyen nagy szükség van reziliens vízinfrastruktúra kiépítésére és különösen tárolókapacitások létrehozására. Az esetleges vízhiány esetén biztosítani kell az emberek és az alapvető emberi szükségletek vízellátását, és ennek elsőbbséget kell kapnia az ipari, idegenforgalmi és

⁽¹⁰⁾ Getzner, Köhler, Krisch, Plank (2018) – Endbericht (Langfassung): Vergleich europäischer Systeme der Wasserversorgung und Abwasserentsorgung [Zárójelentés (teljes változat): Az európai vízellátási és szennyvízkezelési rendszerek összehasonlítása]. In: Informationen zur Umweltpolitik, 197.
<https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15177626>.

⁽¹¹⁾ <https://www.epsu.org/search?f%5B0%5D=policies%3A56>.

⁽¹²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.) (1) preambulumbekzdése.

⁽¹³⁾ <https://right2water.eu/>

⁽¹⁴⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133025>

mezőgazdasági vízfelhasználással szemben. Ezt a tagállamoknak kell garantálniuk. Erre azért van szükség, hogy megelőzzük a vízzel kapcsolatos konfliktusokat, amelyeket a világ más területein már látunk. Ez sürgősen szükségessé teszi egy uniós kék megállapodás elfogadását, annak érdekében is, hogy a jövőben jobban odafigyeljenek a víz rendelkezésre állására és elosztására, valamint a kutatás és az innováció megerősítésére.

Vízminőség és víztisztítás

3.6. Az EGSZB az elővigyázatosság és a „szennyező fizet” elvének jobb érvényesítését szorgalmazza a vízminőség javítása, valamint annak érdekében, hogy a költségeket a szennyezőkre, és ne a fogyasztókra hárítsák át. A drága és energiaigényes ivóvízkezelés elkerülése érdekében a talajvíznek ivóvíz-minőségűnek kellene lennie.

3.7. Különösen a mezőgazdaságból, az élelmiszeriparból és az iparból származó kibocsátások járulnak hozzá a nitrátok és peszticidek által okozott diffúz szennyezéshez, így a felszín alatti vizek gyakran nem érik el a jó kémiai állapotot. A mezőgazdaság (pl. KAP), az ipar és a vegyipar (pl. a peszticidekről szóló rendelet) területén ezért úgy kell kialakítani a jogszabályokat, hogy azok ne érintsék hátrányosan a vízi ökoszisztémákat.

Vízhasználat és vízpazarlás

3.8. Az EGSZB felhívja a figyelmet azokra a jelentős kihívásokra, amelyekkel a települések a felszíni vizek fejlesztése és védelme terén szembesülnek. E kihívások leküzdése érdekében tovább kell fejleszteni és jelentősen meg kell könnyíteni a települések közötti együttműködést a vízellátási és szennyvízkezelési szolgáltatások jobb teljesítése, a felszíni vizek fejlesztésének és védelmének javítása, valamint az általános érdekű szolgáltatások gazdasági életképességének vidéki régiókban történő hosszú távú biztosítása érdekében. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy bővítse a jogi mozgásteret, különösen a közbeszerzési jog területén.

3.9. Az Európai Bizottság becslése szerint a települési szennyvíz kezeléséről szóló irányelv átdolgozásának teljes költsége évente több mint 3,8 milliárd EUR-t tesz ki. Ezeket a költségeket nagyrészt a háztartások viselnék ⁽¹⁵⁾, ami tovább növelné a megfelelő higiénés körülmények költségeit, különösen nagy terhet róva a társadalom anyagilag legkiszolgáltatottabb csoportjaira. Az EGSZB ezért azt kéri, hogy a költségeket és a hasznot úgy osszák meg, hogy azok ne a háztartásokat terheljék aránytalanul.

3.10. Az EGSZB úgy véli, hogy jelentősen csökkenteni kell a hálózatokban a szivárgásból eredő vízvesztéseket, amely egyes uniós országokban meghaladja a 20 %-ot ⁽¹⁶⁾, valamint csökkenteni kell a mezőgazdaság, az ipar, az építőipar és az idegenforgalom vízpazarlását is. Ezek az ágazatok a víztakarékos gyakorlatokra irányuló kutatás és innováció fokozásával, valamint a meglévő ismeretek hatékonyabb alkalmazásával (pl. csepegtető öntözés, víztakarékos növények termesztése, a körforgásos gazdaság erősítése, az élelmiszertermelés helyi körülményekhez való igazítása stb.) hozzájárulhatnak a megoldáshoz.

3.11. A tájékozott polgárok takarékosabban bánnak a vízzel a háztartásban. Az EGSZB ezért üdvözli, hogy az uniós jogszabályok értelmében kiterjesztették az ivóvíz-szolgáltatók és a szennyvízkezelő vállalatok háztartásokkal szembeni tájékoztatási kötelezettségeit.

Vízi közlekedési útvonalak

3.12. Az éghajlati vészhelyzet világszerte jelentős hatást gyakorol a vízi közlekedési útvonalakra. Különösen a folyók alacsony vízszintje, a változó csapadéeloszlás, a gyakoribbá váló szélsőséges időjárási jelenségek és a tengerszint emelkedése vannak hatással az áruforgalomra és a személyszállításra.

3.13. A hajózási útvonalakon csökken a vízmélység, a kikötők és zsilipek infrastruktúráját pedig az új körülményekhez kell igazítani. Ez magasabb költségeket és hosszabb várakozási időt jelent a hajók számára, és lassítja az áruszállítást.

⁽¹⁵⁾ Megoszlás a hatásvizsgálat szerint: 51 % háztartások, 22 % közkiadások és 27 % ipar.

⁽¹⁶⁾ <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15249737>.

3.14. Intézkedéseket kell hozni a kikötők és a zsilipek infrastruktúrájának átalakítására, valamint a hajózási csatornák és útvonalak tervezésének javítására, hogy a jövőben is lehetővé tegyünk a biztonságos és hatékony vízi közlekedést.

3.15. Az EGSZB központi jelentőségűnek tartja az EU-n belüli vízi utak kiépítését és jobb összekapcsolását. Itt figyelembe kell venni a TEN/764. sz. véleményben ⁽¹⁷⁾ tárgyalt intermodalitást is.

Energia

3.16. A 2022. augusztusi energiapiaci helyzet rámutatott arra, hogy a klímaválság miatt nincs olyan energiaforrás, amely mindig 100 %-ig megbízható. Így megfigyelhető az aszály vízenergia- és atomenergia-termelésre gyakorolt hatása.

3.17. Az EGSZB üdvözlí az arra irányuló erőfeszítéseket, hogy a vízenergiát megújuló villamosenergia-termelésre és -tárolásra használják fel, de megjegyzi, hogy az éghajlati vészhelyzetből eredő vízhiány hosszú távon negatív hatással van a villamosenergia-termelésre és -tárolásra. Ez csökkenti a termelést, ami a villamosenergia-hálózatra is káros lehet. Továbbra is támogatni kell a megújuló energiaforrások fejlesztését és különösen a nap- és szélenergia területén gyors előrelépésre van szükség a vízerőművek esetleges kiesésének ellensúlyozása érdekében.

3.18. Az EGSZB megjegyzi, hogy a közlekedés villamosítása növelheti a vízhasználatot is, mivel az akkumulátorok gyártásához használt elektrolitok jelentős mennyiségű vizet igényelnek. Ezért az akkumulátorgyárak kiépítése gondos tervezést igényel.

3.19. Az EGSZB megjegyzi, hogy a megújuló energiaforrásokhoz általában kevesebb vízre van szükség, mint a hagyományos fosszilis tüzelőanyagok kitermeléséhez és feldolgozásához, ugyanakkor van egy megújuló energiaforrás, amely jelentős vízfogyasztást igényel, ezek pedig a bioüzemanyagok. A bioüzemanyagok előállítása céljából termesztett növények öntözéséhez és feldolgozásához nagy mennyiségű vízre van szükség, amelyet vízinfrastruktúra és vízelosztó hálózatok segítségével kell biztosítani.

3.20. Az EGSZB rámutat arra, hogy az atomenergia-termeléshez nagy mennyiségű hűtővízre van szükség. Az éghajlati vészhelyzet miatt emelkedik a hőmérséklet, ugyanakkor csökken a folyók vízszintje. Amikor a hőmérséklet emelkedik, az atomerőműveknek a vízhiány miatt vissza kell fogniuk a teljesítményüket. Ezenkívül a túlságosan meleg hűtővíz kibocsátása növeli a folyók oxigéntartalmát, ami negatív hatással van a víz ökológiájára és a biológiai sokféleségre ⁽¹⁸⁾.

4. Részletes megjegyzések

4.1. Az EGSZB bírálja, hogy az uniós vízpolitika nincs összhangban más uniós politikákkal, és arra kéri az Európai Bizottságot, hogy javítsa ezt a koherenciát az egymásnak ellentmondó intézkedések és célok elkerülése érdekében.

4.2. Az EGSZB üdvözlí, hogy az Európai Bizottság az ivóvízről szóló irányelv átdolgozása során arra törekszik, hogy minimálisra csökkentse a vízvesztéséget a vízvezetékben ⁽¹⁹⁾. Az EGSZB felhívja a figyelmet arra, hogy a vízvesztés elkerülése, valamint a kulcsfontosságú vízügyi infrastruktúra hosszú távú rezilienciájának és fenntarthatóságának biztosítása érdekében sürgős intézkedésekre, valamint a vízügyi infrastruktúrába történő állami és magánberuházásokra van szükség. A vízszivárgás előfordulását vészhelyzetként kell kezelni. Ilyen esetekben a szakértői személyzet és felszerelés kulcsfontosságú a szivárgás azonnali megállításához.

4.3. Az infrastrukturális projektek finanszírozását illetően a szigorú költségvetési szabályok többször is a közzsféra legnagyobb akadályának bizonyultak. A cél ezért az kell, hogy legyen, hogy az uniós zöld megállapodással, az energiafüggetlenséggel, valamint a digitális ágazattal kapcsolatos projektek mentesüljenek minden olyan szabályozás alól, amely megakadályozza az ilyen jellegű állami beruházásokat. Ezért korábbi véleményeivel ⁽²⁰⁾ összhangban az EGSZB az „arany szabály” alkalmazását javasolja az állami beruházások esetében.

⁽¹⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Módosított javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a transzeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére vonatkozó uniós iránymutatásokról, az (EU) 2021/1153 rendelet és az (EU) 913/2010 rendelet módosításáról, valamint az (EU) 1315/2013 rendelet hatályon kívül helyezéséről (COM(2022) 384 final/2 – 2021/0420 (COD)) (HL C 75., 2023.2.28., 190. o.).

⁽¹⁸⁾ <https://www.dw.com/de/wie-k%C3%BChlen-hei%C3%9Fe-l%C3%A4nder-ihre-kernkraftwerke/a-49758541>.

⁽¹⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽²⁰⁾ Lásd az 1. lábjegyzetet.

4.4. Az EGSZB támogatja a 2006/118/EK irányelv ⁽²¹⁾ és a 2008/105/EK irányelv ⁽²²⁾ javasolt felülvizsgálatát, valamint a perfluorozott vegyületekre (PFC-kre) és a mikroműanyagokra vonatkozó határértékek bevezetését. Az Európai Számvevőszék egyik különjelentése rámutat arra, hogy a jelentős működési és beruházási költségek ellenére következtetlően alkalmazzák a „szennyező fizet” elvet a vízügyi ágazatban ⁽²³⁾.

4.5. Az EGSZB rámutat arra, hogy a fenntartható és reziliens vízinfrastruktúra és vízelosztó hálózatok fenntartásához és fejlesztéséhez szakképzett munkaerőre és mindenekelőtt szakemberekre van szükség, és megfelelő tudásmenedzsmentre is, azaz olyan stratégiai és operatív tevékenységekre, amelyek optimalizálják a tudás felhasználását. Az EGSZB kéri, hogy teremtsék meg a szükséges struktúrákat és munkakörülményeket, hogy ne legyenek szűk keresztmetszetek ezen a területen, és elegendő szakember álljon rendelkezésre a szükséges intézkedések végrehajtásához.

4.6. Az EGSZB megjegyzi, hogy a vízügyi ágazatban folyó digitalizáció az adatbiztonság és az adatvédelem területén is növeli a kockázatokat. Ezért biztosítani kell, hogy az összegyűjtött adatok kezelése megfeleljen a lehető legszigorúbb adatvédelmi előírásoknak. Ugyanakkor a kiberbiztonságnak kulcsszerepet kell játszania a vízinfrastruktúrában és az elosztóhálózatokban is, tekintettel a kritikus infrastruktúrákat érő kibertámadások jelentette növekvő fenyegetésekre.

4.7. Az ivóvíz előállításában és elosztásában, valamint a szennyvízkezelésben és a víztisztításban részt vevő vállalatok integrációja számos tagállamban alig vagy egyáltalán nem valósul meg. Az EGSZB úgy véli, hogy a vezetés és irányítás egyetlen állami szervezet hatáskörébe való helyezése hozzájárulna a költségmegtakarításhoz és a hatékonyság növeléséhez.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽²¹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/118/EK irányelve (2006. december 12.) a felszín alatti vizek szennyezés és állapotromlás elleni védelméről (HL L 372., 2006.12.27., 19. o.).

⁽²²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/105/EK irányelve (2008. december 16.) a vízpolitika területén a környezetminőségi előírásokról, a 82/176/EGK, a 83/513/EGK, a 84/156/EGK, a 84/491/EGK és a 86/280/EGK tanácsi irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről, valamint a 2000/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról (HL L 348., 2008.12.24., 84. o.).

⁽²³⁾ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_12/SR_polluter_pays_principle_HU.pdf.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A véleményformálókön keresztül történő reklámozás és annak hatása a fogyasztókra

(feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)

(2023/C 349/15)

Előadó: **Bernardo HERNÁNDEZ BATALLER**

Társelőadó: **Stefano PALMIERI**

Felkérés:	az Európai Unió Tanácsának spanyol elnöksége, 2023.2.7.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	„Egységes piac, termelés és fogyasztás” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.29.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	179/0/3

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az audiovizuális és elektronikus hírközlés területén tapasztalt átalakulás egyik legsajátosabb jelensége az úgynevezett „véleményformálók” (influenserek) tömeges megjelenése. Ezek olyan, online tartalmakat gyártó felhasználók, akik rendszeresen és különböző formátumokban (videók, hozzászólások, fényképek) terjesztik üzeneteiket, és komoly jelentőségre tesznek szert célközönségük körében.

1.2. Bár európai szinten a tartalomgyártók/véleményformálók tevékenysége nincs konkrétan szabályozva, a meglévő jogszabályok megfelelő szintű védelmet biztosítanak kettős tevékenységüket illetően: ezek ugyanis a belső piacon adott esetben megjelenhetnek mindenekelőtt **hirdetőkként** (és **kereskedőkként**), illetve **értékesítőkként/gyártókként** is.

1.3. Az uniós jogszabályok alapján a különböző tagállamok saját jogszabályokat dolgoznak ki az e jelenség támasztotta kihívásra válaszul. A nemzeti szabályozó hatóságok így gyakorolják felügyeleti, ellenőrzési és adott esetben szankcionálási hatáskörüket.

1.4. Tekintettel arra, hogy ez a terület folyamatosan változik, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) úgy véli, hogy intézkedéseket kell hozni a tartalomgyártók/véleményformálók „sajátos” jogellenes tevékenységeinek összehangolt uniós kezelése érdekében, hasonlóan sajátos kötelezettségeket róva egyrészt azon **közösségi platformok és hálózatok kezelőire**, ahol ezek megjelennek, másrészt magukra a **tartalomgyártókra/véleményformálókra** (akár az EU-ban tartózkodnak, akár nem).

1.5. Az EGSZB azt kéri, hogy a közösségi platformok és hálózatok kezelői:

- egyetemlegesen vállaljanak felelősséget a tartalomgyártók/véleményformálók által közzétett jogellenes tartalomért,
- minden olyan esetben, amikor bejelentés érkezik tartalomgyártók/véleményformálók jogellenes tevékenységéről, legyenek kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket a jogellenes online kommunikáció semlegesítése érdekében, és jelenteni az illetékes hatóságnak a tartalomgyártók/véleményformálók által végzett jogellenes tevékenységet,
- kötelező jelleggel kérik fel az EU-n kívül működő valamennyi tartalomgyártót/véleményformálót, hogy mutassák be, hogy az EU-n belül milyen jogi felelősségbiztosítással rendelkeznek, és hogy kössenek szakmai felelősségbiztosítást a jogellenes magatartás által okozott károk esetére.

1.6. Az EGSZB szerint a véleményformálókkal való európai szintű harmonizált bánásmódnak legalább az alábbi kritériumokat figyelembe kell vennie:

- jelek és egyértelmű figyelmeztetések segítségével utalni kell kereskedelmi célú üzeneteik reklámjellegére, elkerülve a rejtett reklámot,

- a szóban forgó üzeneteket az ágazati szabályok hatálya alá kell vonni a fogyasztók és a felhasználók – különösen a kiskorúak és más veszélyeztetett csoportok – egészségének és biztonságának a védelme érdekében,
- a szabályok véleményformálók általi megsértését jogsértésnek kell tekinteni, a hirdetők, valamint a közösségi platformok és hálózatok egyetemleges felelősségének a sérelme nélkül.

1.7. Emellett külön figyelmet kell szentelni a sötét megoldások használatának, a márkanévvel való visszaélésnek vagy azok hírnévrontó felhasználásának, a tiltott pénzügyi termékeknek, a személyazonosság-lopásnak vagy a hamis véleményformálóknak, akik ismert személyek képmását használják fel azok tudta nélkül, ami egyre gyakoribb, főleg a pénzügyi befektetések és a kriptovaluták kapcsán. Ezek a jogellenes magatartások a mesterséges intelligencia használata révén egyre kifinomultabbá válhatnak, és egyre szélesebb körben elterjedhetnek, ezért hathatósan fel kell lépni velük szemben.

1.8. Az EGSZB azt javasolja, hogy tisztázzák és hajtás végre ezt a szabályozási harmonizációt, anélkül azonban, hogy ez gátat vetne a szabályozást kiegészítő társszabályozási keretek létrehozásának. Fontos, hogy a társszabályozásban részt vegyenek a véleményformálók, ügynökeik és képviselői szervezeteik, az ipar és a hirdetők, a reklámpari önszabályozó szövetségek, a fogyasztói és felhasználói szervezetek, a szociális partnerek és a civil társadalmi szervezetek, valamint a szabályozó hatóságok.

1.9. Az EGSZB szerint a tartalomgyártók/véleményformálók tevékenységével kapcsolatban számos kérdés felmerül, ilyen például a munkajogban elfoglalt helyük, a jövedelemadóval és a hozzáadottérték-adóval kapcsolatos kérdések, valamint a gyermek véleményformálók konkrét tevékenysége, amelyeket uniós szinten alaposan elemezni kellene.

2. Általános megjegyzések

2.1. Az elmúlt évtizedben az audiovizuális és elektronikus hírközlés területén tapasztalt digitális átalakulás egyik legjellemzőbb jelensége az olyan tartalomgyártók tömeges megjelenése, akik láthatólag saját maguk, szisztematikus módon és különböző formátumban (videók, hozzászólások, fényképek) terjesztik üzeneteiket az internetes platformokon, a közösségi médiában és az elektronikus üzenetküldési rendszerekben. Ha ezeknek a tartalomgyártóknak sok hűséges követőjük van, akkor beszélhetünk „véleményformálókról”, amelyek a reklám területén úgy határozhatók meg, mint „kereskedelmi szándékkal tevékenykedő tartalomgyártók, akik bizalomra és hitelességre épülő kapcsolatot építenek ki a közönségükkel (főként a közösségimédia-platformokon), és monetizációs céllal különböző üzleti modelleket követve online kapcsolatban állnak kereskedelmi szereplőkkel”⁽¹⁾.

2.2. A véleményformálók és a követők közötti kapcsolat – amelyet a közelség, az eredetiség és a bizalom érzése jellemez – közvetlen és közvetett hatással van a követők márkákhoz való hozzáállására és fogyasztói/vásárlási döntéseinek meghozatalára. Ez különösen igaz a gyerekekre, a fiatalokra és az alacsony iskolázottságú és/vagy alacsony jövedelmű, valamint a csekély média- és információs műveltségű fogyasztókra.

2.3. A kereskedelmi kommunikáció konkrét területén a véleményformálók termékek és márkák közvetítőjeként való igénybevétele nem csupán azt jelenti, hogy a hirdetők – az úgynevezett befolyásmarketing keretében – kihasználják a véleményformálók befolyását és hírnevét, különösen a fiatalok esetében, akiket a hagyományosabb tömegközvetítési eszközökön keresztül nehezebb elérni. Az említett vállalkozások így nagyobb szabadsághoz jutnak olyan érvek megfogalmazásában is, amelyeket nem alkalmaznának hagyományos reklámjaikban, és amelyek alkalmanként súrolják a jogszerűség határait. Ezenkívül maguk a hirdetők is hangsúlyozzák, hogy a véleményformálók sajátosságukból adódóan nagyfokú autonómiával rendelkeznek a kereskedelmi üzenet kialakításában, amelyre a hirdetőnek nem feltétlenül van befolyása.

2.4. Ez azt jelenti, hogy bár európai szinten a véleményformálók tevékenysége nincs konkrétan szabályozva, a meglévő uniós jogszabályok pillanatnyilag megfelelő szintű védelmet biztosítanak kettős tevékenységüket illetően: ezek ugyanis a belső piacon adott esetben megjelenhetnek mindenekelelt **hirdetőkként** (és **kereskedőkként**), illetve **értékesítőkként/gyártókként** is.

⁽¹⁾ The impact of influencers on warning and consumer protection in the Single Market, Európai Parlament, 2022, 9. o.

2.4.1. A véleményformálókra főként mint **hirdetőkre** (és **kereskedőkre**) uniós szinten a következők vonatkoznak:

- a **tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv** ⁽²⁾, amely jogi keretet biztosít a véleményformálók által terjesztett megtévesztő reklámok és kereskedelmi gyakorlatok kezeléséhez, **uniós iránymutatás a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv értelmezéséhez és alkalmazásához** ⁽³⁾, amely egyértelművé teszi az említett irányelv alkalmazását abban az esetben, ha egy véleményformáló kereskedőként vagy a kereskedő nevében vagy javára jár el. Ennek kontextusában az Európai Bizottság éppen most végzi a digitális méltányosság célravezetőségi vizsgálatát, amelynek a véleményformálók témájára is ki kell terjednie ⁽⁴⁾,
- az **elektronikus kereskedelemről szóló irányelv** ⁽⁵⁾, amely kiegészítő védelmet nyújt a fogyasztóknak abban az esetben, ha a véleményformálók közösségimédia-fiókjaikon és blogjaikon keresztül kereskedelmi kommunikációt folytatnak az interneten,
- az **audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv** ⁽⁶⁾, amely új egyedi szabályokat vezet be a „videó-megosztóplatform-szolgáltatásokra” vonatkozóan, olyan szempontból érinti a véleményformálókat, hogy olyan, felhasználók által előállított videókra vonatkozik, amelyeket ezeken a platformokon keresztül terjesztenek, és amelyek kereskedelmi üzeneteket tartalmazhatnak.

2.4.2. A véleményformálókra mint **értékesítőkre vagy gyártókra** uniós szinten a következők vonatkoznak:

- a **fogyasztói jogokról szóló irányelv** ⁽⁷⁾,
- a **digitális tartalmakról és szolgáltatásokról szóló irányelv** ⁽⁸⁾;
- az **árúk adásvételére irányuló szerződésekről szóló irányelv** ⁽⁹⁾.

2.4.3. Az uniós jogszabályok e két konkrét fellepési területét kiegészíti a digitális szolgáltatásokról szóló csomag, azaz:

- a **digitális szolgáltatásokról szóló rendelet** ⁽¹⁰⁾, amely a digitális szolgáltatások tartalmának nagyobb átláthatóságát és elszámoltathatóságát, valamint a fogyasztóvédelmet hivatott biztosítani,
- a **digitális piacokról szóló rendelet** ⁽¹¹⁾, amely az úgynevezett „kapuőrök” – havonta legalább 45 millió aktív felhasználóval rendelkező platformok – szabályozását célozza.

⁽²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”) (HL L 149., 2005.6.11., 22. o.).

⁽³⁾ A Bizottság közleménye – Iránymutatás a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv értelmezéséhez és alkalmazásához (HL C 526., 2021.12.29., 1. o.), 4.2.6. pont.

⁽⁴⁾ Lásd az uniós fogyasztóvédelmi jog felülvizsgálatát (europa.eu).

⁽⁵⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) (HL L 178., 2000.7.17., 1. o.).

⁽⁶⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról (HL L 303., 2018.11.28., 69. o.).

⁽⁷⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 304., 2011.11.22., 64. o.).

⁽⁸⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól (HL L 136., 2019.5.22., 1. o.).

⁽⁹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/771 irányelve (2019. május 20.) az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 136., 2019.5.22., 28. o.).

⁽¹⁰⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (HL L 277., 2022.10.27., 1. o.).

⁽¹¹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (HL L 265., 2022.10.12., 1. o.).

2.4.3.1. A digitális szolgáltatásokról szóló rendeletben az EU a „jogellenes tartalom” fogalmát a következőképpen határozza meg: „bármely olyan információ, amely önmagában vagy egy tevékenységgel kapcsolatban, beleértve a termékek értékesítését vagy a szolgáltatások nyújtását, nem felel meg az uniós jognak vagy bármely tagállam – az uniós joggal összhangban álló – jogának, függetlenül az adott jog pontos tárgyától vagy jellegétől”. Ezen új fogalom meghatározás értelmében e szabályok be nem tartása illegálissá teheti a tartalmat az EU-ban.

2.5. Annak ellenére, hogy tehát léteznek olyan európai jogszabályok, amelyek keretében a különböző tagállamokban szabályozhatják a véleményformálók (mint hirdetőik vagy értékesítők/gyártók) jogellenes magatartását, úgy érezzük, mégis különböző módokon be kell avatkozni:

- külön jogszabályt kell elfogadni a véleményformálókra vonatkozóan,
- végre kell hajtani a meglévő fogyasztóvédelmi jogszabályokat,
- útmutatókat és magatartási kódexeket kell közzétenni a helyes gyakorlatok kialakítása érdekében,
- digitális ellenőrzési és végrehajtási eszközöket kell alkalmazni,
- képzést és tanúsítást kell kínálni a véleményformálók számára,
- növelni kell a fogyasztók tudatosságát és támogatni kell őket,
- szabványosított terjesztési eszközök révén elő kell segíteni a szabályok betartását a platformokon.

2.6. Tekintettel arra a folyamatosan változó, sajátos környezetre, amelyben a tartalomgyártók/véleményformálók működnek, az EGSZB úgy véli, hogy a hatályos európai jogszabályok ellenére fellépésre van szükség annak biztosítása érdekében, hogy az EU-ban egységesen alkalmazzák a véleményformálók „sajátos” illegális tevékenységei elleni küzdelmet célzó egyedi jogszabályokat. Az EGSZB ezen álláspontját alátámasztja, hogy az Európai Bizottság jelenleg vizsgálja, hogy alkosson-e egyedi jogszabályt.

2.7. A kormányok, az európai és nemzeti szabályozó hatóságok, valamint a fogyasztói és felhasználói szervezetek és a civil társadalmi szervezetek már évek óta foglalkoznak ugyanezzel a kérdéssel⁽¹²⁾. Ebből adódóan különböző jogi kezdeményezésekre került sor az egyes országokban⁽¹³⁾, például Franciaországban, a belgiumi Flandriában vagy Spanyolországban, valamint az európai⁽¹⁴⁾ és tagállami szintű ön- és társszabályozás területén. Ez magyarázza továbbá, hogy a spanyol kormány az Európai Unió soros elnökségét betöltve miért tartotta fontosnak, hogy az EGSZB-t feltáró vélemény kidolgozására kérje fel a véleményformálókon keresztül történő reklámozásról és annak a fogyasztókra gyakorolt hatásáról.

2.8. A spanyol Fogyasztóvédelmi Minisztérium a véleményre irányuló felkérésében utal a véleményformálók és a fogyasztók közötti kapcsolatot jellemző közelség, eredetiség és bizalom érzésére, amely más közösségi kommunikációs modellekben nem ilyen erős, továbbá két fő indokra összpontosít:

- először is a fogyasztás terén veszélyeztetettnek tekinthető kiskorúak folyamatosan és tartósan használják a közösségi hálózatokat, ezáltal pedig olyan kereskedelmi kommunikációnak teszik ki magukat, amelyek a gyermekek fizikai, pszichológiai, szociális és érzelmi fejlődésére nézve káros elemeket tartalmazhatnak,
- másodsor a véleményformálók tevékenységeire jellemző, hogy az említett kereskedelmi kommunikáció nem átlátható és nem azonosítható, mivel csalárd módon nem teszi egyértelművé reklámjellegét a fogyasztó számára.

3. Javaslatok

3.1. Tekintettel a fennálló problémákra, az EGSZB úgy véli, hogy megvannak a feltételek annak biztosításához, hogy a véleményformálók részvételével folytatott sajátos jogellenes tevékenységeket illetően javuljanak mind az uniós jogszabályok, mind azok betartása és uniós szintű összehangolása, sajátos kötelezettségeket róva mind azon közösségi platformok kezelőire, ahol ezek megjelennek, mind a tartalomgyártókra/véleményformálókra (akár az EU-ban tartózkodnak, akár nem).

⁽¹²⁾ Lásd az 1. lábjegyzetet.

⁽¹³⁾ Mapping report on the rules applicable to video-sharing platforms, Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet, 2022.

⁽¹⁴⁾ EASA Best Practice Recommendation on Influencer Marketing 2023, Alianza Europea de Normas de Publicidad, 2023.

3.2. Videómegosztó platformok és közösségi hálózatok

3.2.1. Bár az európai jogszabályok (az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv és a digitális szolgáltatásokról szóló csomag) előírják, hogy azon videómegosztó platformok és közösségi hálózatok kezelői, ahol a tartalomgyártók és a véleményformálók megjelennek, feleljenek meg a kereskedelmi kommunikációra és a kiskorúak védelmére vonatkozó rendelkezéseknek, az EGSZB megjegyzi, hogy:

- a platformkezelőknek nincs szerkesztői felelősségük a felhasználók által létrehozott „illegális” tartalmakért,
- az európai jogszabályoknak való tényleges megfelelés biztosítása érdekében nincs is szükség a tartalomgyártók/véleményformálók és a platformkezelők közötti együttműködésre.

3.2.2. Az EGSZB ezért azt kéri, hogy a közösségi platformok és hálózatok kezelői:

- egyetemlegesen vállaljanak felelősséget a tartalomgyártók/véleményformálók által közzétett jogellenes tartalomért,
- minden olyan esetben, amikor bejelentés érkezik tartalomgyártók/véleményformálók jogellenes tevékenységéről, legyenek kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket a jogellenes online kommunikáció semlegesítése érdekében, és jelenteni az illetékes hatóságnak a tartalomgyártók/véleményformálók által végzett jogellenes tevékenységet,
- kötelező jelleggel kérjék fel az EU-n kívül működő valamennyi tartalomgyártót/véleményformálót, hogy mutassák be, hogy az EU-n belül milyen jogi felelősségbiztosítással rendelkeznek, és hogy kössenek szakmai felelősségbiztosítást a jogellenes magatartás által okozott károk esetére.

3.3. Tartalomgyártók/véleményformálók

3.3.1. A videómegosztó platformokon és a közösségi médián keresztül a felhasználók által nyújtott tartalomnak és különösen a véleményformálók reklámtevékenységének hatékony szabályozására irányuló javaslatok előterjesztésekor célszerű figyelembe venni az Audiovizuális Médiaszolgáltatásokat Szabályozó Hatóságok Európai Csoportja (ERGA) ⁽¹⁵⁾ által 2021-ben és 2022-ben közzétett jelentéseket, amelyek ajánlásokat fogalmaztak meg a vloggerek kezelésére vonatkozóan.

3.3.2. Az ERGA rámutat, hogy az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv értelmében a véleményformálók tevékenysége audiovizuális médiaszolgáltatásnak tekinthető, feltéve, hogy egyidejűleg több követelménynek is megfelelnek:

- az EUMSZ 56. és 57. cikkében meghatározott gazdasági szolgáltatásról van szó,
- a szolgáltató szerkesztői felelősséggel bír az általa kínált tartalomért,
- olyan, közönséget célzó szolgáltatásról van szó, ahol a közönség egyénileg választja meg és kéri a véleményformáló tartalmának a megjelenítését, és az a cél, hogy a véleményformáló egyértelmű hatást fejtessen ki a közönség jelentős részére,
- a terjesztett tartalom (videók/programok) funkciója elsősorban a tájékoztatás, a szórakoztatás vagy az oktatás,
- a tartalomnak audiovizuálisnak kell lennie, és azt elektronikus hírközlő hálózatokon keresztül kell biztosítani.

3.3.3. Ebben az összefüggésben érdemes megfontolni egy olyan európai szintű harmonizációt, hogy a jogszabályok kifejezetten rendelkezzenek a tartalomgyártókról/véleményformálókról és a kereskedelmi kommunikáció előállítása és/vagy terjesztése során rájuk háruló felelősségről, nagyobb átláthatóságot és elszámoltathatóságot biztosítva tevékenységeik végzése során.

3.3.3.1. A tartalomgyártók/véleményformálók tevékenységében egy sor más szereplő is érintett: egy adott márka, multimédiás és autonóm vállalatok, előadókat/tehetségeket menedzselő ügynökségek/ügynökök, közösségimédia-elemző platformok, többcsatornás hálózatok, PR-/reklámügynökségek, melyek szerződésai kiterjednek az összes érdekelt fél felelősségére, ideértve a tartalomgyártók/véleményformálók jogellenes magatartásáért való közös felelősségvállalást.

⁽¹⁵⁾ Analysis and recommendations concerning the regulation of vloggers, ERGA, 2021, valamint ERGA Vloggers Report 2, ERGA, 2022.

3.4. Az EGSZB sürgeti mind a platformok és a közösségi hálózatok kezelőit, mind a tartalomgyártókat/véleményformálókat, hogy biztosítsák:

- a technikai lehetőséget arra, hogy a kiskorú felhasználókat kizárják a közösségi platform és/vagy hálózatok közönségéből minden érzékeny tartalom (alkohol és energiaiitalok, szerencsejátékok és fogadás, pornográfia, dohány és dohánytermékek – az e-cigarettát is ideértve –, plasztikai műtétek stb.) esetében, amelyeknek minden esetben tartalmazniuk kell a „18 éven aluliak számára tilos” feliratot, kötelezővé tegyék az életkor-ellenőrzést és lehetővé tegyék a szülői felügyelet alkalmazását,
- a „reklám”, „kereskedelmi kommunikáció” vagy „szponzorált tartalom” felirat megjelenítését az ilyen üzenetekben,
- a „retusált kép” felirat megjelenítését retusált vagy módosított képek esetében,
- a „virtuális kép” felirat megjelenítését a mesterséges intelligenciával létrehozott produkciók esetében, valamint a virtuális véleményformálók használatának jelzését.

3.5. Emellett külön figyelmet kell szentelni a sötét megoldások használatának, a márkanévvel való visszaélésnek vagy azok hírnevet rontó felhasználásának, a tiltott pénzügyi termékek promóciójának, a személyazonosság-lopásnak vagy a hamis véleményformálóknak, akik ismert személyek képmását használják fel azok tudta nélkül, ami egyre gyakoribb, főleg a pénzügyi befektetések és a kriptovaluták kapcsán. E jogellenes magatartások a mesterséges intelligencia használata révén egyre kifinomultabbak és egyre szélesebb körben fordulnak elő, ezért hathatósan fel kell lépni ellenük.

3.6. Az EGSZB által javasolt szabályozási harmonizációt ki lehet egészíteni társszabályozási keretekkel, amelyekben részt vesznek a véleményformálók, ügynökeik és képviselői szervezeteik, az ipar és a hirdető, a reklámpari önszabályozó szövetségek, a fogyasztói és felhasználói szervezetek, a szociális partnerek és más civil társadalmi szervezetek, valamint a szabályozó hatóságok.

3.7. Az EGSZB szerint a tartalomgyártók/véleményformálók tevékenységével kapcsolatban számos kérdés továbbra is nyitva áll, ilyen például a munkajogban elfoglalt helyük, a jövedelemadóval és a hozzáadottérték-adóval kapcsolatos kérdések, valamint a gyermek véleményformálók konkrét tevékenysége, amelyeket uniós szinten alaposan elemezni kellene.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A mentális egészség javítását célzó intézkedések**(feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)**

(2023/C 349/16)

Előadó: **Milena ANGELOVA**Társelőadó: **Ivan KOKALOV**A Tanács spanyol elnökségének fel- 2022.12.8-i levél
kérése:Jogalap: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
feltáró vélemény

Illetékes szekció: „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció

Elfogadás a szekcióülésen: 2023.6.21.

Elfogadás a plenáris ülésen: 2023.7.13.

Plenáris ülészak száma: 580.

A szavazás eredménye:

(mellette/ellene/tartózkodott) 205/0/2

1. Következtetések és ajánlások

1.1. A mentális egészség összetett fogalom. Számos biológiai, pszichológiai, oktatási, társadalmi, gazdasági, foglalkozási, kulturális és környezeti tényező befolyásolja. A mentális egészség sikeres javításához és előmozdításához ⁽¹⁾, valamint a mentális egészségi problémák megelőzéséhez összetett, multidiszciplináris, egész életen át tartó megközelítést kell alkalmazni, amelyet átfogó, kiemelt prioritásként mélyen be kell ágyazni az uniós és nemzeti (regionális és ágazati) szintű politikai döntéshozatalba. Az alábbiakban részletezzük, hogy erre miért van szükség.

1.1.1. Fontos, hogy az egész EU-ban ösztönzést kapjon az egészségügyi rendszerek reformja, hogy ezek a rendszerek multidiszciplináris csoportok segítségével integrált és tervezett, hosszú távú beavatkozásokat és ellátást biztosítsanak – nemcsak az orvosi kezelésre szoruló állapot gyógyítása, hanem a megelőzés érdekében is –, és ne pusztán eseti ellátási modellek köré szerveződjenek. Végső célként azt kell kitűzni, hogy a mentális egészség területén az egészségügyi rendszer elsősorban az összetett biopszichoszociális és emberi jogokon alapuló gyakorlatok irányába mozduljon el, biztosítva a mentális egészség romlásának megelőzését, korai felismerését és szűrését, valamint a közösségen belüli hatékony esetkezelést és emberközpontú megközelítést.

1.1.2. A mentális egészség folyamatos előmozdítását, a mentális betegségek megelőzését és az ellenálló képesség kiépítését a figyelem középpontjába kell helyezni, és ezeknek a szempontoknak valamennyi uniós, nemzeti, regionális és ágazati szakpolitikában érvényesülniük kell. A mentális egészség holisztikus megközelítéséről szóló, küszöbön álló európai bizottsági közleményre is figyelemmel az EGSZB üdvözli a mentális egészség átfogó megközelítéséről szóló európai bizottsági közleményt ⁽²⁾, és maradéktalanul egyetért azzal, hogy „[f]ontos közpolitikai célként kell kitűzni annak biztosítását, hogy senki ne maradjon ki, a polgárok Unió-szerte egyenlő hozzáféréssel rendelkezzenek a megelőzési és mentális egészségügyi szolgáltatásokhoz, valamint hogy a visszaéléskezelés és a társadalmi befogadás szabjon irányt a mentális betegségek elleni kollektív fellépésnek”. Kéri, hogy ennek alapján mielőbb készüljön egy olyan uniós mentális egészségügyi stratégia, amely időkerettel rendelkezik, kellően finanszírozott, meghatározza a felelősségi köröket, és mutatókat ír elő az EU-ban és a tagállamokban elért eredmények nyomon követéséhez, többek között az európai szemeszter folyamatának keretében. A szemeszternek jobban figyelembe kell vennie a társadalmi-gazdasági és környezeti tényezők mentális egészségre gyakorolt hatását, beleértve a megfizethető és minőségi általános érdekű szolgáltatásokhoz (lakhatás, energia, hulladék/víz stb.) való jobb hozzáféréstől fakadó jelentős előnyöket is. Ez ideális esetben irányadó lehet a nemzeti szintű intézkedések szempontjából például azáltal, hogy cselekvési tervek kidolgozását és végrehajtását írja elő a

⁽¹⁾ C. Winslow (1923) szerint az egészségfejlesztés a társadalom szervezett erőfeszítése, amelynek célja az egyén személyes egészségügyi kérdésekkel kapcsolatos oktatása, valamint egy olyan szociális rendszer kialakítása, amely minden egyén számára megfelelő életszínvonalat biztosít egészsége megőrzéséhez és javításához.

⁽²⁾ COM(2023) 298 final.

tagállamok számára. Az Európai Bizottság rendszeres időközönként felülvizsgálhatná ezeket a terveket, és összefoghatná az országokat, hogy azok eszmecserét folytassanak, és ambiciózus intézkedések meghozatalára inspirálják egymást. A fő környezeti és társadalmi kockázati tényezőket folyamatosan nyomon kell követni, és e kockázatok minimalizálása és megszüntetése érdekében mielőbb megfelelő stratégiákat és intézkedéseket kell elfogadni.

1.1.3. Lehetőségeket kell biztosítani a mentális egészségi problémával vagy pszichés fogyatékkal küzdő emberek korai diagnosztizálására, megfelelő kezelésére, pszichoterápiájára és rehabilitációjára, valamint az emberi jogok, a szabadság és az egyenlőség tiszteletén alapuló társadalmi befogadásukra.

1.1.4. A mentális egészséget minden tagállamban komoly témaként kell elismerni, amely megfelelő figyelmet és holisztikus, összehangolt, strukturált és emberközpontú választ igényel. Fel kell számolni a mentális egészségi problémák miatti kényszerítést, megfélemlítést, szegregációt és megkülönböztetést. A mentális egészségi problémák kezelését célzó egészségügyi szolgáltatások megfelelő finanszírozása elengedhetetlen ahhoz, hogy ezek a szolgáltatások egyetemesen hozzáférhetőek és megfizethetőek legyenek. Ez magában foglalja a megfelelő létszámú, kellően képzett egészségügyi személyzetbe való beruházásokat is. A kielégítő bérszinteknek, a folyamatos továbbképzésnek és a megfelelő létszámú személyzetnek köszönhetően nemcsak a betegeknek lehetne elegendő figyelmet és időt fordítani, hanem az orvosi tanácsot, véleményt vagy kezelést kérőkre is. A nemzeti helyreállítási és rezilienciaépítési tervekben alaposabban ki kell dolgozni a finanszírozási szempontot – az egészségügyi ágazat fizikai és szociális infrastruktúráit illetően egyaránt –, mivel ezekben az egészségügyi vonatkozású projektek megjelenítése és bemutatása az esetek többségében jelenleg hiányzik. Számos nemzeti helyreállítási és rezilienciaépítési terv nem foglalkozik megfelelően a közelmúltbeli, halmozódó válságokkal, amelyek pedig növelik a mentális egészségi problémák továbbgyűrűzésének kockázatát. Ezért haladéktalanul aktualizálni kell ezeket a terveket.

1.1.5. Jobb hozzáférést kell biztosítani a támogató szolgáltatásokhoz, a kezeléshez, a pszichoterápiához, az orvosi és társadalmi rehabilitációhoz, a speciális és általános ellátáshoz, valamint a pszichoszociális támogatással kapcsolatos tevékenységekhez. Ezt innovatív, személyre szabott és bizonyítékokon alapuló beavatkozások kidolgozásával és végrehajtásával, a kezeléshez való egyenlő és társadalmilag elfogadható hozzáférés javításával és biztosításával, a mentális egészségi problémával küzdők családtagjainak támogatásával, az általános és szakellátást nyújtók kapacitásának és képzésének javításával, valamint a multidiszciplináris csoportok által nyújtott integrált – többek között intézményen kívüli – ellátási rendszer kiépítésével kell elérni.

1.1.6. Kiegészítő megközelítéseket kell kidolgozni és végrehajtani annak érdekében, hogy válság- és szükséghelyzetekben megfelelő támogatást lehessen nyújtani. Létre kell hozni egy „beavatkozási piramist”, amelynek alapját a következők képeznek: a társadalmi és kulturális szempontoknak az orvosi kezelésre szoruló állapot leküzdésére irányuló alapvető intézkedésekben való érvényesítése, a közösségi kapcsolatok és a családtagok támogatás célzott, nem egyedi támogatás révén történő megerősítése, valamint különböző egészségügyi szakemberek által nyújtott szakszolgáltatások és segítség a különösen nehéz helyzetben lévő polgárok számára. Az egészségfejlesztési tanterveknek az oktatás minden szintjén kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a megfelelő magatartási minták fejlesztésére, az alapvető egészségügyi ellátás biztosítására, valamint a mentális egészséget fenyegető veszélyekre és arra, hogy miként lehet elkerülni vagy csökkenteni ezek hatását, különös tekintettel az olyan különleges helyzetekre, mint a világjárványok vagy a természeti katasztrófák.

1.1.7. Lehetővé kell tenni jogokon alapuló, személyközpontú, a felépülésre összpontosító, intézményen kívüli mentális egészségügyi rendszerek létrehozását, amelyek prioritásként kezelik az adott személy szerepvállalását és aktív részvételét saját felépülésében, végső célként kitűzve a mentális egészségi problémával küzdők életminőségének javítását. Elő kell mozdítani az arra irányuló erőfeszítéseket, hogy a mentális egészségügyi rendszeren belül inkluzív gondozás és támogatás álljon rendelkezésre annak érdekében, hogy konkrét kiszolgáltatott csoportok – például a gyermekek, az idősek, a menekültek és migránsok, az LMBTIQ+ személyek, valamint a hátrányos társadalmi-gazdasági helyzetben lévők – szükségleteire lehessen összpontosítani.

1.1.8. Gondoskodni kell a globális, államközi és ágazatközi együttműködésről a mentális egészség területén, a kezdeményezéseket alkalmassá kell tenni több érdekelt fél bevonására, végrehajtásuk során pedig garantálni kell az inkluzív részvételt. Ehhez a következőkre van szükség: koordináció, az információk, a tapasztalatok és a bevált gyakorlatok cseréje, a tudományos kutatás és az innováció fellendítése, a pozitív egészségügyi és társadalmi eredményekre és a folyamatok digitalizálására való törekvés, valamint a szociális partnerek, kutatók és tudósok, egészségügyi szakemberek, a szociális munkások, a betegekkel foglalkozó NGO-k és a szociális szolgáltatók hálózata/platformjai keretében végzett munka népszerűsítése.

1.1.9. A munkahelyekre a mentális egészség ápolásának és támogatásának bölcsőjeként tekintünk. Ezért – többek között megfelelő finanszírozással – elő kell mozdítani a szociális partnereknek a munkakörülmények folyamatos javítását célzó közös kezdeményezéseit és fellépéseit. Meg kell vizsgálni és fel kell számolni a munkahelyi pszichoszociális kockázatokat, és mindent meg kell tenni az erőszak és a mentális zaklatás megelőzése érdekében⁽³⁾.

⁽³⁾ A bizonytalan foglalkoztatással és a mentális egészséggel összefüggő konkrét kérdésekkel a a következő dokumentum foglalkozik részletesen: Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Bizonytalan foglalkoztatás és mentális egészség (feltárási vélemény a spanyol elnökség felkérésére)(HL C 228., 2023.6.29., 28. o.).

1.2. Mivel a mentális egészség egyre fontosabb szempont, és határozottan jeleznünk kell, hogy erős szövetségre van szükség a mentális egészség javítása és előmozdítása érdekében, az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy 2024-et nyilvánítsa a mentális egészség európai évének.

1.3. Az emberi jogi visszaélések és a mentális betegségek között közvetlen összefüggés van, mivel a mentális betegségekkel vagy értelmi fogyatékossgal élők, valamint a droghasználók gyakran tapasztalnak rossz bánásmódot, emberi jogi visszaéléseket és megkülönböztetést az egészségügyi ellátásban. Sok országban mind a fekvőbeteg-, mind a járóbeteg-ellátás minősége rossz, sőt károsító, és aktívan megakadályozhatja a felépülést⁽⁴⁾. Figyelemmel kell kísérni a meglévő szociális és mentális egészségügyi szolgáltatásokat a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény normái alapján, jogokon alapuló gyakorlatokat kell kidolgozni, valamint be kell ruházni olyan szolgáltatásokba és támogatásokba, amelyek tiszteletben tartják az adott személy szabad és tájékoztatáson alapuló beleegyezését, valamint mentesek a kényszerítéstől és a kényszerkezeléstől. Iránymutatásokat és protokollokat kell elfogadni, valamint képzést kell biztosítani az egészségügyi és szociális gondozók számára a jogokon alapuló megközelítésekről.

2. Háttér

2.1. A mentális egészség Unió-szerte egyre nagyobb aggodalomra ad okot, mivel amellet, hogy a jólét és az európai életmód sarokköve, költségei évente az EU GDP-jének 4 %-át teszik ki. Ezért az EGSZB úgy határozott, hogy saját kezdeményezésű véleményt szentel a témának. Ursula Von der Leyen, az Európai Bizottság elnöke az EU helyzetéről szóló, 2022. szeptemberi beszédében bejelentette, hogy 2023-ban új, átfogó megközelítést kíván előterjeszteni a mentális egészségre vonatkozóan (és ez bekerült az Európai Bizottság 2023. évi munkaprogramjába is). Az Európa jövőjéről szóló konferencia következtetéseiben is hangsúlyozták a mentális egészség növekvő jelentőségét, és a fiatalok külön kérésére olyan kezdeményezésekre szólítottak fel, amelyek célja a mentális egészséggel kapcsolatos kérdések jobb megismerése és kezelése. A CultureForHealth 2022. decemberi felülvizsgált jelentése⁽⁵⁾ szintén arra szólítja fel az Európai Bizottságot, hogy stratégiai prioritásként összpontosítson a mentális egészségre.

2.2. Az európai polgárok kérésére az EP⁽⁶⁾ és a Tanács is cselekvésre szólított fel ezen a területen. Nemrégiben a soron következő, spanyol elnökség feltáró véleményt kért az EGSZB-től, amelyet összekapcsoltunk a kezdeti, saját kezdeményezésű véleményre vonatkozó javaslattal.

3. A mentális egészséget meghatározó tényezők

3.1. A mentális egészséget meghatározó legfontosabb tényezők közé a következők sorolhatók: a mikro- és makrokörnyezet, az egyéni társadalmi-pszichológiai tényezők és a kulturális-környezeti tényezők, például a családi állapot, a nem, a támogató kapcsolatok hiánya, az alacsony iskolai végzettség, az alacsony jövedelem és/vagy társadalmi-gazdasági státusz, a foglalkoztatási problémák, a rossz vagy bizonytalan munkakörülmények, a munkanélküliség, a pénzügyi nehézségek, az érzékelt megbélyegzés és hátrányos megkülönböztetés, a rossz szomatikus egészség, a magány, az alacsony önbecsülés, a rossz életkörülmények, az öregedés, a negatív életpaszthalatok stb. A kiszolgáltatottság és a bizonytalan jövő, valamint az értékrendbeli változások és az új generációk ezekhez való ragaszkodása szintén fokozza a mentális problémák kockázatát. Az egyénre szabott pszichoszociális kockázatok értékelése kiemelkedő fontosságú a munka világában, különösen ha nagy felelősségről, bizonytalan körülményekről, veszélyes környezetről vagy atipikus munkáról van szó. Az egyéni jellemzőket, például a stressztűrést, a krónikus betegségeket stb. is figyelembe kell venni.

3.2. A lakosság szintjén kockázati tényezőt jelentenek a negatív gyermekkori tapasztalatok, a szegénység, a rossz irányítás, a hátrányos megkülönböztetés, az emberi jogok megsértése, az elégtelen oktatás, a munkanélküliség, a nem megfelelő egészségügyi ellátás, a lakhatásnak és a megfelelő szociális és egészségügyi szolgáltatásoknak a hiánya, a szociális védelmi politikák minősége, a lehetőségek hiánya stb. A szegénység és a mentális egészségi problémák között kölcsönös összefüggés áll fenn, ami ördögi kört alkot: a mentális problémák szegénységhez vezetnek, a szegénység pedig a rossz mentális egészségi állapot egyik kockázati tényezője.

3.3. Környezeti tényezők is befolyásolják a mentális egészséget. Hatásuk mindig összetett, és attól függ, hogy milyen összefüggésben vagy háttérrel fordulnak elő a mentális egészségi problémák. Sok környezeti tényező az éghajlathoz, a természeti jelenségekhez és katasztrófákhoz, például a hurrikánokhoz vagy földrengésekhez kapcsolódik. Mások az ivóvíz rendelkezésre állásával és minőségével, a szennyvízkezelés meglétével, az urbanizáció fokával stb. fűgnek össze.

⁽⁴⁾ WHO QualityRights tool kit to assess and improve quality and human rights in mental health and social care facilities. Genf, Egészségügyi Világszervezet, 2012.

⁽⁵⁾ <https://www.cultureforhealth.eu/knowledge/>.

⁽⁶⁾ Az Európai Parlament 2020. július 10-i állásfoglalása a Covid19-járvány utáni uniós népegészségügyi stratégiáról (2020/2691(RSP)) (HL C 371., 2021.9.15., 102. o.) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0205_HU.html.

3.4. A mentális egészséget meghatározó tényezők különböző mértékben érintik az emberek különböző csoportjait. Általában minél kiszolgáltatottabb egy csoport, annál erősebben hatnak rájuk a tényezők. A kiszolgáltatottabb csoportok közé tartoznak a fiatalok és az egyedülálló idősök, a magányos emberek, valamint a mögöttes egészségi problémákkal, értelmi vagy mozgásbeli fogyatékkal élő személyek és a migránsok.

3.5. A függőség minden formája veszélyezteti a jó mentális egészséget, legyen bár szó szerek által kiváltott vagy viselkedési addikcióról. Az alkohol, a dohány és a kábítószer mellett egyes gyógyszerek is okozhatnak függőséget – gondolva itt a mentális egészségi problémák enyhítése céljából felírt gyógyszerekre is. Ezért fontos, hogy minden rászoruló gyorsított eljárással hozzáférhessen hivatásos pszichiáterekhez és pszichoterapeutákhoz, akik segíthetnek a problémák mélyreható kezelésében. A gyógyszerek ideiglenes megoldást jelenthetnek a szakszerű segítségnyújtásig. Kiemelt figyelmet kell fordítani a viselkedési addikciókra, különösen azokra, amelyek a digitális eszközök túlzott használatából erednek („nomofóbia”⁽⁷⁾), mivel ezek a függőségek különösen a gyermekeket és a serdülőket veszélyeztetik. A közösségi médiában megjelenő tartalmak személyre szabására használt algoritmusok azzal a kockázattal is járhatnak, hogy súlyosbítják a mentális problémákat, mivel mindig újra felajánlják azokat a tartalmakat, amelyek mentális egészségi problémát – leggyakrabban szorongást és depressziót – okoznak. Ami a pszichedelikus terápiákat illeti – amelyek egyre népszerűbb, úttörő kezelésnek számítanak olyan betegségek esetében, mint a súlyos depresszió, a PTSD és az alkoholizmus –, több kutatásra van szükség, ellenőrzött terápiás környezetben. Az EGSZB elismeri az ilyen kezelésekből rejlő lehetőségeket, és kéri, hogy különítsenek el forrásokat a kutatás, a fejlesztés és az esetleges piaci bevezetés előmozdítására.

3.6. A Headway Mental Health Index⁽⁸⁾ olyan hatásokat ír le, mint a megnövekedett halálozás, az impulzív és agresszív viselkedés, valamint a magasabb öngyilkossági arány. Arra is fény derült, hogy egyes, korábban inkább mellőzött tényezők (például az egyfokos átlagos havi hőmérséklet-emelkedés) összefüggésbe hozhatók a mentális egészségügyi sürgősségi szolgálatok felkeresésének 0,48 %-os és az öngyilkosságok arányának 0,35 %-os növekedésével.

3.6.1. Az index szerint a konfliktuskörnyezetben élők mintegy 22,1 %-a küzd mentális egészségi problémákkal (13 %-uk enyhe depressziós, szorongásos és poszttraumás stressz-zavarban szenved, 4 %-uk mérsékelt tünetekkel, 5,1 %-uk súlyos depresszióval és szorongással, skizofréniával vagy bipoláris zavarokkal küzd). Körülbelül minden ötödik embernél maradnak fenn mentális egészségi problémák valamely konfliktust követően.

3.6.2. Tekintettel a világszerte zajló 27 konfliktusra⁽⁹⁾ és arra, hogy világszerte 68,6 millió ember kényszerült elhagyni lakóhelyét⁽¹⁰⁾, a konfliktusok és a migráció által érintett személyek mentális egészségügyi szükségleteinek a kezelése kulcsfontosságú prioritás, és három éven keresztül fokozott egészségügyi monitoringot igényel.

3.6.3. Az index emellett az egészségügyi rendszerek azzal kapcsolatos kulcsfontosságú lehetőségeit is ismerteti, hogy a jövőben javítsák vagy fenntartsák a mentális egészségi eredményeket. Az adatok komoly különbségeket mutatnak a mentális egészséggel kapcsolatos stratégiák, szakpolitikák és jogszabályok terén, és az egészségügyi kiadások tagállamonként jelentősen eltérnek (pl. Franciaországban 14,5 %, míg Luxemburgban 1 %)⁽¹¹⁾. Előremutatóak azonban azok a törekvések, amelyek célja, hogy a mentális járóbeteg-ellátással foglalkozó létesítmények száma egymillió főre vetítve 3,9-ről 9,1-re növekedjen.

4. A közelmúltbeli halmozódó válság hatása a mentális egészségre

4.1. A Covid19 előtt az adatok arra utaltak, hogy az EU-ban több mint 84 millió embert (azaz minden hatodik embert) érintettek mentális betegségek. Ez a szám azóta minden bizonnyal nőtt⁽¹²⁾. A munkaképes korú népesség mintegy 5 %-ánál merültek fel a mentális egészségi állapottal összefüggő komoly szükségletek, további 15 %-uknak pedig mérsékelt szükségletei voltak a mentális egészségügyi állapotuk kapcsán, ami csökkentette foglalkoztatási kilátásaikat, termelékenységüket és bérüket. Európában a mentális egészséggel és a magatartással kapcsolatos problémák állnak az évenkénti halálozások mintegy 4 %-a mögött, és a fiatalok körében ezek jelentik a második leggyakoribb halálokozót.

⁽⁷⁾ A személy attól való félelme, hogy nem fér hozzá mobiltelefonhoz vagy más eszközhöz. A probléma kapcsolatban van a közösségi média- és internetfüggőséggel is.

⁽⁸⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf.

⁽⁹⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf, 60. o.

⁽¹⁰⁾ ENSZ-adatok.

⁽¹¹⁾ <https://www.angelinipharma.com/media/press-releases/new-headway-report-highlights-environmental-determinants-of-mental-health/>.

⁽¹²⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-12/2022_healthatglance_rep_en_0.pdf.

4.2. A mentális egészség a Covid19-világjárvány kezdete óta általánosságban még jobban romlott, ám a hatás különösen a fiatalok, az idősek, a Covid19 miatt szeretteiket elveszítő és más kiszolgáltatott csoportok körében érezhető. A társadalmi elszigeteltség és a társadalmi stressz kedvezőtlenül befolyásolja az emberek mentális egészségét és jóllétét. A mögöttes egészségügyi problémákkal küzdő embereket a fizikai és mentális egészség romlásának a kockázata fenyegeti. A mentális egészségügyi szolgáltatások iránti megnövekedett kereslettel ellentétben a világjárvány – legalábbis az első szakaszában – erősen megzavarta az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést. A mentális egészségügyi ellátás iránti megnövekedett kereslet rávilágít a távorvoslás és a digitális megoldások egyre nagyobb jelentőségére a mentális egészségi problémák megelőzésében, diagnosztizálásában, kezelésében és nyomon követésében.

4.3. A Covid19-világjárványt kísérő stresszes események közé a következők tartoznak: a fertőzésnek és a vírus másokra való átterjedésének a kockázata, a világjárvány hosszú távú (többek között gazdasági) következményeitől való félelem, egyéb betegségek (különösen a légzőszervi betegségek) tüneteinek a Covid19 tüneteiként való helytelen értelmezése, az iskolák és óvodák bezárása, ami fokozta a szülők és a gondozók stresszes állapotát, a kormányval és az egészségügyi személyzettel szembeni düh és elégedetlenség, illetve a kormány és más hivatalos szervek által szolgáltatott információkkal szembeni bizalmatlanság.

4.4. Emellett a frontvonalban dolgozó egészségügyi dolgozók (köztük az ápolók, az orvosok, a mentőautó-vezetők, a laboránsok és a mentőorvosok) a világjárvány alatt további stressztényezőket tapasztaltak, ilyen például a veszélyeztetett betegekkel való munkavégzés megbélyegzése, az elégtelen egyéni védőeszközök és a súlyos betegek gondozásához szükséges eszközök hiánya, a folyamatos éberség szükségessége, a hosszabb munkaidő, a betegek számának növekedése, a Covid19-betegek diagnosztizálására és kezelésére vonatkozó protokollok megváltoztatása, a korlátozott szociális támogatás, az önellátáshoz szükséges elégtelen személyes kapacitás, a fertőzés hosszú távú hatásaira vonatkozó elégtelen orvosi információk, valamint a családjuk és szeretteik megfertőződésétől való félelem.

4.5. A közelmúltban az Ukrajna elleni orosz agresszió és annak a megélhetésre gyakorolt következményei, valamint a jövővel kapcsolatos bizonytalanság új megrázkódtatásokat okoztak, amelyek tartós hatást gyakorolnak a mentális egészségre. A nem uniós állampolgárok, például az Ukrajnából menekülő sajátos mentális egészségügyi kihívásokkal szembesülhetnek a hazájukban vagy az EU-ba való menekülés közben átélt traumatikus élmények miatt. Ugyanakkor a háború továbbgyűrűző hatásokkal jár, és társadalmi-gazdasági terheket ró az uniós lakosságra, ami további hosszú távú kockázatokat jelent a mentális egészségre nézve szerte az EU-ban.

5. Kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportok

5.1. **Gyermekek és serdülők.** A kisgyermekkori mentális egészség előmozdítását célzó beavatkozásoknak a gyermekek, szüleik és gondviselőik általános egészségügyi ellátásának szerves részét kell képezniük. Ezek a beavatkozások a terhesség alatt kezdődnek, ezt követően pedig támogatást nyújtanak a felelős gyermekneveléshez, illetve tanácsadást a kisgyermekkori fejlesztéshez. Az oktatási rendszereknek a tájékoztatásra és a figyelemfelkeltésre, valamint az erőszak megelőzésére és szűrésére kell összpontosítaniuk, legyen bár szó fizikai vagy online erőszakról, alkoholfogyasztásról, dohányzásról, droghasználatról stb. A közösségi média túlzott használata veszélyezteti a mentális egészséget, de ugyanez a média kezelési lehetőségeket is kínál a mentális problémákra. Az iskolai stressz és az iskolai teljesítmény hatása szintén nyomást gyakorolhat a mentális egészségre.

5.1.1. Az iskolákban be kell vezetni olyan programokat, amelyek előmozdítják a mentális jóllétet, és fejleszteni kell a mentális egészséggel kapcsolatos ismereteket. Jól működő útvonalakat kell kidolgoznunk az egészségügyi ágazat felé, hogy fiatal kortól kezdve támogatni tudjuk a gyermekeket saját érzéseiknek és mások érzéseinek a felismerésében, illetve abban, hogy a bonyolult érzelmeket és helyzeteket eredményes megoldási stratégiák megválasztásával kezeljék. Mindenképpen szükség van az oktatási intézményekben a mentális egészség előmozdítását szolgáló online platformokra és fiataloknak szóló, az életkornak megfelelő interaktív weboldalakra.

5.1.2. A gyermekek mentális egészségének védelme nemcsak orvosi intézkedéseket igényel a klinikai tünetek hiányának biztosítása érdekében, hanem célzott erőfeszítéseket is a jó életminőség és a teljeskörű társadalmi alkalmazkodás érdekében. Az iskolákban együttműködésen alapuló megközelítésre (az oktatási, egészségügyi és szociális ágazat összefogására) van szükség annak érdekében, hogy képesek legyünk előmozdítani a mentális egészséget, gyógyítani a traumákat, valamint megelőzni és kezelni a mentális egészségi problémákat, a (túlzott) pszichoaktív-szer-használatot, az öngyilkosságot, a fiatalok által elkövetett erőszakot és a megfélemlítés különböző formáit.

5.2. **Időskorúak.** A tagállamokban a várható átlagos élettartam folyamatosan növekszik, ami előtérbe helyezi az időskor kérdését. Az öregedési folyamatok gyakran (többek között pszichoszensoros) változásokat hozhatnak az életben, és mentális állapothoz kapcsolódó szükségletek kialakulásához vezethetnek. A pszichomotoros és érzékszervi területeken

bekövetkező sérülések, valamint az érzékelés fokozatos csökkenése és a változó környezethez való alkalmazkodás nehézségei szorongáshoz és depresszióhoz vezetnek. A kortextet, az agy életkorral összefüggő változásainak kombinációját, valamint a genetikai, környezeti és életstílusbeli tényezőket is magukban foglaló neurológiai rendellenességek szintén hatást fejtenek ki. Miközben az egyre összetettebb háztartási készülékek kezeléséhez egyre több tudásra van szükség, időskorban csökken a tanulásra és új készségek elsajátítására való képesség, ami stresszt okozhat a mindennapi életben. Ráadásul idősebb korban a mindennapok bizonyos változásai, a nehézségek, a veszteségek és az elszigeteltség is nyomást gyakorolhatnak a mentális egészségre. Ezeknek a kihívásoknak a kezeléséhez olyan előírásokat kell kidolgozni a strukturált gondozásra vonatkozóan, amelyek túlmutatnak az intézményi szinten, és kielégítik az idősok személyes szükségleteit. A közösségen belüli személyközpontú ápolási-gondozási programok kialakítása létfontosságú annak érdekében, hogy a szolgáltatások ne korlátozódnak kizárólag olyan intézményekre, mint az időotthonok vagy a hospice intézmények. További erőfeszítéseket kell tenni a támogatásra szoruló személyek aktív felkutatása érdekében, különösen válsághelyzetekben vagy traumatikus eseményeket követően.

5.3. A nemek közötti egyenlőség szempontjai. A nemek között a mentális egészséghöz kapcsolódóan felmerülő egyenlőtlenségek szintén problémát jelentenek. A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE) a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó 2022. évi mutatója ⁽¹³⁾ alapján megállapította, hogy a nők a világjárvány mindhárom hullámában alacsonyabb szintű mentális jóllétről számoltak be, mint a férfiak. Emellett a világjárvány idején jelentősen fokozódott a kapcsolati erőszak, az úgynevezett „árnyékpandémia”. Ráadásul a nők a férfiakhoz képest kétszer nagyobb valószínűséggel tapasztalnak hosszú Covid szindrómát neurológiai tünetekkel, valamint súlyosabb depresszióval és szorongással ⁽¹⁴⁾. Az európai gondozási stratégia ⁽¹⁵⁾ a munka és a magánélet közötti egyensúlyhoz kapcsolódó szükségletekkel is foglalkozik, különösen a nők vonatkozásában ⁽¹⁶⁾.

5.3.1. A nemek közötti egyenlőség általános érvényesítésének biztosítása érdekében valamennyi uniós és nemzeti szintű mentális egészségügyi szakpolitikában nemi szempontú hatásvizsgálatot kell végezni. Vannak biológiai különbségek, ám a pszichológiai és társadalmi tényezők is fontos szerepet játszanak. Bár a prevalenciabeli különbségekről már tudunk valamennyit, gyakran nem világos, hogy ez milyen hatással lehet a megelőzésre, a kockázatokra, a diagnózisra és a kezelésekre. Vagyis több kutatásra van szükség. Fontos példa erre az a tendencia, hogy a tizenéves lányok mentális egészsége sokkal meredekebben romlik a fiúkéhoz képest, és a lányokra nehezedő nyomás jelenleg háromszor erősebb, mint 20 évvel ezelőtt.

5.3.2. Sürgősen szükség van nemekre szabott mentális egészségügyi támogatásra és kezelésre. A nők életciklusa alatt számos olyan epizód van, amely mentális egészségi problémákat okozhat. Ilyen például a premenstruációs diszfóriás zavar (PMDD); a menopauza vagy az orális fogamzásgátlás mentális, fizikai, pszichiátriai és farmakokinetikai hatása; a várandós és szoptató nők számára is alkalmas a gyógyszeres terápia hiánya; a testre szabott mentális és egészségügyi ellátás és kezelés hiánya családon belüli és/vagy szexuális erőszak, gyermekházaság és (erőszakos) pornográfiának való (korai) kitettség után. Mindez a mentális egészség és jóllét romlásához vezethet.

5.4. Függőséggel küzdők. Kiemelt hangsúlyt kell fektetni az alkoholfüggőséggel és/vagy a tiltott kábítószerrel való függőséggel kapcsolatos mentális egészségi állapotokra. A széles körű elterjedtség miatt különösen fontosak az alkoholfogyasztással kapcsolatos kockázatok. Az alkoholizmus előszobája a túlzott és káros alkoholfogyasztás, ami a stresszcsoökkentés ürügyével kezdődik, és gyakran függőséggé vezet. Sajnálatos módon az uniós ESPAD tanulmány szerint ez a kockázatos alkoholfogyasztás a fiatalabb generáció körében is jelen van. Más tiltott kábítószer használata is komoly népegészségügyi problémává vált az elmúlt évtizedekben, és itt különösen jelentős a generációs szempont.

5.5. Értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek. A komoly mentális egészségügyi ellátásra szoruló személyeknek jó minőségű és hozzáférhető, személyközpontú és jogokon alapuló szolgáltatási láncra van szükségük a mentális egészségügyi szolgáltatások terén a közösségben. A Covid19-világjárvány során az intézményekben élő fogyatékos személyeket „elzárták a társadalom többi részétől”, és a beszámolók szerint a bentlakókat túlgógyaszereztek, leszédálták vagy bezárták, de volt szó önkárosításról is ⁽¹⁷⁾. A Covid19-világjárvány idején magasabb volt a halálozási arány az értelmi

⁽¹³⁾ A jelentés itt olvasható: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/gender_equality_index_2022_corr.pdf. Lásd még: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-report/women-report-poorer-mental-well-being-men>.

⁽¹⁴⁾ <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/health-fitness/health-news/females-twice-more-likely-to-suffer-from-long-covid-who-releases-alarming-data-on-sufferers-and-symptoms/photostory/94194227.cms?picid=94194317>.

⁽¹⁵⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_22_5169.

⁽¹⁶⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=hu&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382>.

⁽¹⁷⁾ Brennan, C.S., Disability Rights During the Pandemic: A Global Report on Findings of the COVID-19 Disability Rights Monitor. 2020, COVID-19 Disability Rights Monitor.

fogyatékos személyek körében, akik ráadásul kisebb eséllyel részesülnek intenzív gondozási szolgáltatásokban⁽¹⁸⁾. Az egyénre szabott, személyközpontú gondozás és támogatás válsághelyzetben történő biztosítása sokkal nagyobb kihívást jelent a nagy méretű intézmények számára, és ez az értelmi és pszichoszociális fogyatékosokkal élőket kiteszi az ellátás és a kezelés terén fennálló egyenlőtlenségek jelentős kockázatának⁽¹⁹⁾. Ezért meg kell szüntetni a szegregációs gyakorlatokat, és az intézményi kitagolást kell a szociálpolitikák középpontjába helyezni, hogy a fogyatékosokkal élők élvezhessék a közösségben élés jogát.

5.6. Túlzott stresszhatás – pl. vilájárvány, természeti katasztrófák, konfliktusok

5.6.1. A Covid19-vilájárvány, majd a hosszú Covid szindróma felfokozta számos, az egyéneket érintő kockázati tényező hatását, ami rossz mentális egészséghoz, valamint több védelmi mechanizmus meggyengüléséhez vezetett, ez pedig példátlan mértékű szorongást és depressziót okozott. Egyes tagállamokban ennek előfordulási gyakorisága megduplázódott⁽²⁰⁾. A mentális egészség általában a vilájárvány csúcsidőszakaiban alakult a legkedvezőtlenebbül, a depressziós tünetek pedig általában a járvány megfékezésére irányuló szigorú intézkedések idején voltak a leggyakoribbak.

5.6.2. A Covid19-vilájárvány rávilágított a biztonságos és egészséges munkakörülmények és a közegészségügy közötti pozitív kölcsönhatás lehetséges módozataira⁽²¹⁾. Azt is bizonyította, hogy egyes foglalkozások ki vannak téve olyan pszichoszociális tényezőknek, amelyek növelhetik a stressznek való kitettséget⁽²²⁾ és negatív hatásokkal járhatnak. Például a személyzet kiégetése és a demográfiai változások az európai egészségügyi munkaerő folyamatos zsugorodásával fenyegetnek⁽²³⁾. Egyes foglalkozások a többenél nagyobb mértékben vannak kitéve bizonytalanságoknak⁽²⁴⁾ és a fizikai zaklatás kockázatának – ez vonatkozik például az egészségügyben és az oktatásban (14,6 %), a közlekedési és kommunikációs területen (9,8 %), a turizmus-vendéglátásban (9,3 %) és a kiskereskedelemben (9,2 %) dolgozókra. Ezek az ágazatok nem kívánt szexuális jellegű érdeklődésről is beszámolnak: turizmus-vendéglátás (3,9 %), egészségügy és oktatás (2,7 %), valamint közlekedés és kommunikáció (2,6 %)⁽²⁵⁾. Az ilyen stresszes élmények mentális problémákat és betegségeket okozhatnak, ezért meg kell előzni őket.

5.6.3. **Az ellenőrizhetetlen természeti katasztrófák**, pl. földrengések, hurrikánok, tűzvészek és áradások **veszélyes környezetét meg tapasztaló személyek**, az emberkereskedelem áldozatai, valamint a nemzetközi védelmet kérők. Egy esetleges traumaeseményt követően különböző típusú reakciók⁽²⁶⁾ fordulnak elő:

- stressz: szinte azonnal jelentkezik,
- akut stressz: a figyelem csökkenése, a tudatosság zavarai, pillanatnyi amnézia, dezorientáció, reszketés, agresszivitás és szorongás megjelenése, amelyek több órától négy hétig is eltarthatnak,
- poszttraumás stressz-zavar: az említett tünetek megjelenése elhúzódhat az eseményt (pl. földrengés) követően akár egy hónappal is.

6. Bevált gyakorlati példák

6.1. A vilájárvány alatt számos tagállam tett lépéseket a mentális egészség támogatásának növelése érdekében. A mentális egészséggel kapcsolatos legfrissebb új információk biztosítása és/vagy az olyan segélyvonalak mellett, amelyek tanácsot adnak a Covid19-válság alatti intézkedések kezeléséhez, sok ország fokozta a megelőzésre és a promócióra irányuló erőfeszítéseit, valamint javította a mentális egészségügyi szolgáltatásokhoz és finanszírozáshoz való hozzáférést⁽²⁷⁾. Például:

- Ciprus – a járványügyi bizottságok hatáskörének kiterjesztése a fizikai egészségügyi kockázatok kezelésétől a mentális egészséggel kapcsolatos kérdések szakértői albizottságokban való megvitatásáig⁽²⁸⁾,

⁽¹⁸⁾ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>.

⁽¹⁹⁾ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333964/WHO-EURO-2020-40745-54930-eng.pdf>.

⁽²⁰⁾ Health at a Glance: Europe 2022 © OECD/Európai Unió, 2022.

⁽²¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323>.

⁽²²⁾ <https://osha.europa.eu/hu/themes/health-and-social-care-sector-osh>.

⁽²³⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az egészségügyi munkaerőre és a gondozásra irányuló stratégia Európa jövőjéért (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 486., 2022.12.21., 37. o.).

⁽²⁴⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Bizonytalan foglalkoztatás és mentális egészség (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére)(HL C 228., 2023.6.29., 28. o.).

⁽²⁵⁾ <https://osha.europa.eu/hu/themes/health-and-social-care-sector-osh>.

⁽²⁶⁾ Flore Gil Bernal, Mexikói Iberoamerikai Egyetem, www.fearof.net.

⁽²⁷⁾ Office for National Statistics (2021), *Coronavirus and depression in adults*, Nagy-Britannia: 2021. július–augusztus.

⁽²⁸⁾ Az elhúzódó Covid szindróma – <https://www.oeb.org.cy/egcheiridia-long-covid-cyprus>.

- Finnország – mivel olyan országról van szó, ahol nagyok a távolságok és széles körben elterjedtek a digitális technológiák, a digitális eszközök használata könnyebb, költséghatékony és alacsonyabb küszöbű hozzáférést biztosíthat a mentális egészségügyi szolgáltatásokhoz (megelőzés, diagnosztika, kezelés, nyomon követés). A Mielenterveystalo.fi például egy olyan online portál, amely mentális egészséggel kapcsolatos tájékoztatást és szolgáltatásokat nyújt a polgárok, valamint a szociális és egészségügyi szakemberek számára Finnországban. Különösen olyan területeken, ahol hiányoznak a fizikailag elérhető mentális egészségügyi szolgáltatások, illetve olyan kiszolgáltatott csoportoknál, mint például a digitális eszközöket és alkalmazásokat aktívan használó fiatalok vagy a testi fogyatékkal élők, a digitális megoldások növelhetik a mentális egészségügyi szolgáltatások igénybevételét, és megelőzhetik a mentális egészségi problémákat.
- Portugália – 24 órás ingyenes telefonvonal pszichológiai támogatás céljából,
- Franciaország – a diákok számára pszichológussal vagy pszichiáterrel való ingyenes konzultáció bevezetése,
- Írország – 2021-ben további 50 millió EUR összegű finanszírozás nyújtása a válságra reagálva új mentális egészségügyi szolgáltatások létrehozása céljából, valamint további támogatás nyújtása a meglévő mentális egészségügyi igényekhez,
- Lettország – a mentális egészségügyi támogatást nyújtó mentális egészségügyi szakemberek és családorvosok finanszírozásának növelése,
- Litvánia – nemzeti mentális egészségügyi platform, amely tájékoztatást nyújt a mentális egészség fenntartásáról és a támogatáshoz szükséges forrásokról,
- Csehország – a legtöbb kötelező egészségbiztosítási pénztár bevezette a pszichoterápia költségeinek részleges visszatérítését valamennyi tag számára.

6.2. Más tagállamok nemzeti stratégiákat is bevezettek a mentális egészséggel kapcsolatos kihívások kezelésére. Spanyolország például a 2022–2026-os időszakra szóló nemzeti stratégiájában egy teljes fejezetet szentelt a Covid19-világjárvány okozta mentális egészségügyi kihívásoknak, és iránymutatásokat vezetett be az említett kihívásoknak a válság alatti és azt követő kezelésére vonatkozóan. Litvániában 2020-ban a Covid19-re reagálva cselekvési tervet dolgoztak ki a mentális egészségügyi ellátás megerősítése és a világjárvány lehetséges negatív következményeinek enyhítése érdekében⁽²⁹⁾. A litvániai cselekvési terv továbbá számos intézkedést meghatároz a meglévő szolgáltatások bővítésére és kiigazítására, és új szolgáltatásokat vezet be, például pszichológiai közösségi válságcsapatokat, önkormányzati szinten könnyen hozzáférhető pszichológiai tanácsadást, valamint hozzáférhetőbbé teszi a mentális egészség előmozdítását célzó szolgáltatásokat.

6.3. A pszichoterápia, a pszichológiai tanácsadás, a különféle beszélgető és csoportterápiák bizonyítékokon alapuló terápiának számítanak, amelyeket úgy kell megerősíteni, hogy megfizethetők, hozzáférhetők és elérhetők legyenek azok számára, akiknek szükségük van rá az általánosan elterjedt hagyományos kezelési módszerek kiegyensúlyozása érdekében.

6.4. Még nem látható, hogy a világjárvány közép- és hosszú távon hogyan fog hatni a mentális egészségügyi szolgáltatások iránti igényre. Vannak arra utaló jelek, hogy 2022 első hónapjaiban javult a mentális egészség és jóllét, ugyanakkor a rossz mentális egészségre utaló jelek továbbra is magasak. A korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló nemzeti adatok szerint gyakoribbak a depressziós és szorongásos tünetek a felnőttek körében, mint a világjárvány előtt⁽³⁰⁾.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽²⁹⁾ Wijker, Sillitti and Hewlett (2022), *The provision of community-based mental health care in Lithuania*, <https://doi.org/10.1787/18de24d5-en>.

⁽³⁰⁾ Sciensano, 2022; Santé publique France, 2022.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Intézkedések a gyermekkori elhízás csökkentése érdekében

(feltárási vélemény a spanyol elnökség felkérésére)

(2023/C 349/17)

Előadó: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Társelőadó: **Isabel CAÑO AGUILAR**

Felkérés:	a Tanács spanyol elnökségének levele: 2022.12.8.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.1.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	197/0/0

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az egészség alapvető jog. Emellett a gyermekek esetében az ENSZ gyermekjogi egyezménye rögzíti a boldogságban és egészségben való felnövekedéshez, valamint az ahhoz való jogot, hogy a gyermek teljes mértékben kibontakoztathassa a benne rejlő lehetőségeket.

1.2. Jelenleg a gyermekkori túlsúly és elhízás még mindig az egyik legnagyobb közegészségügyi kihívás az uniós országokban. A jelenség számos – környezeti, társadalmi és gazdasági – tényezőre vezethető vissza. A gyermekkori elhízás testi és mentális egészségi és szociális problémákhoz kapcsolódik gyermekkorban és felnőttkorban egyaránt.

1.3. Az EGSZB rámutat arra, hogy csökkenteni kell a gyermekeket érintő társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket, mivel azok közvetlenül összefüggnek a gyermekkori túlsúllyal. Egyes esetekben az alacsonyabb jövedelmű háztartásokban kétszer akkora az elhízásban szenvedő gyermekek és serdülők aránya.

1.4. Az EGSZB megjegyzi, hogy a különböző tagállamokban eltérő kritériumok léteznek arra vonatkozóan, hogy miként lehet kezelni a gyermekkori elhízást (különböző szempontok, például a kommunikáció, a tápértékelés, a testmozgás és a fenntartható étrend előmozdítása vagy újabb szempontok – például az egészséges képernyőhasználat vagy a mentális/érzelmi egészség előmozdítása – figyelembevételével), és arra kéri az Európai Bizottságot és az Európai Parlamentet, hogy játsszanak proaktívabb szerepet ezen a területen, és mozgítsák elő a nagyobb mértékű szabványosítást és egy hatékonyabb keret kialakítását.

1.5. Az EGSZB aggodalommal állapítja meg, hogy az élelmiszerek és az alkoholmentes italok gyermekeket célzó vásárlásösztönzésére és reklámjára vonatkozó legtöbb nemzeti korlátozás túl gyenge, és a meglévő önkéntes megközelítések nem elegendőek a gyermekek és serdülők védelméhez. Az EGSZB úgy véli, hogy a WHO tápanyagprofil-modellje alapul szolgálhat a magas cukor-, zsír- vagy só-tartalmú termékek reklámozásának korlátozásához, és fontosnak tartja, hogy tanuljunk az olyan országok bevált intézkedéseiből és gyakorlataiból, amelyekben a különböző szakpolitikák – többek között a szabályozások – hatékonyan bizonyultak ahhoz, hogy a gyermekek kevésbé legyenek kitéve magas só-, cukor-, zsír-, telítetzsav- vagy transzsav-tartalmú élelmiszerekre és italokra vonatkozó audiovizuális kereskedelmi hirdetéseknek. Ennek kapcsán tiszteletben kell tartani a gyermekek műsoridejét, és biztosítani kell, hogy minden reklám megfeleljen a reklám pontossága elvének. Emlékeztet arra, hogy a WHO mellett foglal állást, hogy a gyermekeket célzó élelmiszerreklámok valamennyi releváns formáját korlátozzák.

1.6. Az EGSZB kéri továbbá, hogy újítsák meg a gyermekkori elhízással kapcsolatos, a 2014–2020-as időszakra szóló uniós cselekvési tervet, figyelembe véve az ebben a véleményben megfogalmazott javaslatokat.

1.7. E célkitűzések elérése érdekében az EGSZB szerint az egyik alapvető fontosságú intézkedés az, hogy az intézmények fokozzák az egészséges és fenntartható étrend lényeges részének tekintett élelmiszerek (friss, szezonális és helyben termelt gyümölcsök és zöldségek, hüvelyesek, teljes kiőrlésű gabonafélék, valamint állati fehérjék, például halak) fogyasztását. Ehhez hangsúlyozni lehetne például az uniós mezőgazdasági termékek promóciós politikáit, az egészséges és fenntartható étrendet népszerűsítő közbeszerzési pályázatokat lehetne kidolgozni, vagy az ilyen élelmiszerek vásárlását és fogyasztását támogató eszközként adóügyi ösztönzőket (például héa-visszatérítéseket) lehetne alkalmazni. Ezenkívül az infláció és az emelkedő árak közepette mindkét intézkedés sokkal több családot – különösen a leghátrányosabb helyzetűeket – segíthetne abban, hogy könnyebben megengedhessék maguknak a tápláló és jó minőségű táplálkozást. Az EGSZB ösztönzi továbbá az európai piacon forgalmazott élelmiszerek és italok összetételének átalakítására és javítására irányuló folyamat folytatását.

1.8. Az EGSZB kéri, hogy a családok számára biztosítsanak egyszerű eszközöket, amelyek révén hozzájuthatnak a gyermekkori elhízás többtényezős eredetének és a gyermek- és felnőttkorban jelentkező következményeinek megértéséhez szükséges ismeretekhez. Az EGSZB alapvetően fontosnak tartja, hogy a társadalom egésze hatást gyakoroljon a kapcsolati, információs és kommunikációs technológiák (KIKT) egészséges használatára, valamint kövesse az ezzel kapcsolatban már elfogadott ajánlásokat. A túlzott képernyőhasználat mozgásszegény életmódhoz, valamint a magas cukor-, zsír- és sótartalmú élelmiszerek és italok reklámozásának való kitettség növekedéséhez vezet, valamint veszélyt jelent a gyermekek és serdülők mentális egészségére.

1.9. Az EGSZB kéri, hogy az oktatási környezet legyen a testmozgás, az egészséges étrend és a mentális/érzelmi egészség biztosításának egyik fő terepe. Az oktatási intézmények ideális teret biztosítanak az egészséges életmód népszerűsítéséhez és a gyermekkori elhízás pozitív módon történő kezeléséhez, méghozzá társadalmi megbélyegzés vagy bizonyos testi sztereotípiák alapján történő diszkrimináció nélkül. Úgy véli, hogy ehhez az egyik intézkedés a jelenlegi tantervek átalakítása úgy, hogy növelik a testmozgásra szánt időt, illetve befektetnek a táplálkozással és gasztronómiával kapcsolatos nevelésbe. Az iskolai étkezdék nagyon fontos szerepet töltenek be a gyermekek és serdülők egészséges táplálkozási szokásainak előmozdításában, ezért rendkívül fontos, hogy ezek az oktatás minden szakaszában elérhetőek legyenek, és hogy a kínált étrend egészséges, kiegyensúlyozott és minőségi legyen. Az EGSZB rámutat továbbá arra, hogy fokozni lehetne az Európai Unió iskolagyümölcs-, iskolazöldség- és iskolatejprogramjának végrehajtását, és étkezési támogatást lehetne nyújtani hátrányos helyzetben élő gyermekek számára.

1.10. Az EGSZB arra kéri a tagállamokat, hogy úgy bővítsék és fejlesszék a közterületeket és az infrastruktúrát – különösen az iskolák környékén vagy az oktatási intézményekhez vezető utak mentén –, hogy az ösztönözze és megkönnyítse az aktív mobilitást. Úgy véli továbbá, hogy a gyermekek és a serdülők számára hozzáférhető, biztonságos és barátságos, sportolásra alkalmas területeket, játszótereket és zöld területeket kell kialakítani.

1.11. Az EGSZB azt javasolja, hogy a digitális környezetet az egészséges életmód, kapcsolatok és magatartásformák előmozdításának eszközeként használják. E tekintetben az EGSZB ismételt olyan vizuális reklámkampányokat szorgalmaz, amelyek a gyermekekhez szólnak, az egészségesebb élelmiszereket és étrendeket támogató, illetve az aktív életet és az egészséges képernyőhasználatot népszerűsítő, pozitív társadalmi reklámkampányokból merítenek.

1.12. Az EGSZB emlékeztet az uniós iskolai étkeztetési rendszer értékelésével⁽¹⁾ kapcsolatos ajánlásaira, az egészséges és fenntartható étrendekről és „a termelőtől a fogyasztóig” stratégiáról szóló véleményeire, és arra kéri az Európai Bizottságot, hogy a fenntartható élelmiszerrendszerekről szóló következő keretbe építsen be intézkedéseket a gyermekkori elhízás elleni küzdelemre vonatkozóan, például a címkézéssel és a közbeszerzéssel kapcsolatban.

1.13. Az EGSZB-nek az is meggyőződése, hogy – amint arra más véleményeiben is rámutatott – az olyan demokratikus innovációk, mint az élelmézőpolitikai tanácsok és a részvételen alapuló megközelítések előmozdítása hozzájárulnak az élelmézőpolitika minőségének és legitimitásának javításához. Európai szinten ösztönzi egy olyan eszköz létrehozását, mint az európai élelmézőpolitikai tanács.

1.14. Összességében az EGSZB támogatja az elhízás globális módon történő kezelését, figyelembe véve az életmód egészséges átalakítását, de annak valamennyi társadalmi feltételét is, és olyan állami stratégiák előmozdítását javasolja, amelyek megkülönböztetés nélkül garantálják az egészséges táplálkozáshoz, a testmozgáshoz és a sporthoz, a jó pihenéshez és a pszichés és érzelmi jóléthez való egyetemes hozzáférést.

⁽¹⁾ Az EGSZB értékelő jelentése: Az uniós iskolaprogram értékelése.

2. Az egészség az összes szakpolitika középpontjában

2.1. Az egészség alapvető jog ⁽²⁾, továbbá előfeltétele társadalmunk és gazdaságunk működésének. Emellett a gyermekek esetében az ENSZ gyermekjogi egyezménye ⁽³⁾ elismeri a gyermekek jogát ahhoz, hogy boldogságban és egészségben nőjenek fel, valamint hogy teljes mértékben kibontakoztathassák a bennük rejlő lehetőségeket. Az EGSZB támogatja az Európai Bizottság által előmozdított „Egy az egészség” („One health”) koncepciót mint olyan integrált megközelítést, amely fenntartható módon törekszik az emberi egészség egyensúlyára és optimalizálására.

2.2. A gyermekkori elhízás kezelése létfontosságú a fenntartható fejlődési célok, különösen a 3. fenntartható fejlődési cél – biztosítani az egészséges életet és előmozdítani mindenki jóllétét minden korosztályban – eléréséhez, valamint valamennyi európai polgár egészségi állapotának jövőbeni javításához. A tudomány azt mutatja, hogy az elhízás megelőzése az élet kritikus szakaszaiban – például a korai életvekben és a serdülőkorból – jár valószínűleg a legnagyobb egészségügyi előnyökkel, csökkenti a kapcsolódó költségeket, és egyben a legnagyobb lehetőség az elhízás és az étrendi egyenlőtlenségek generációk közötti ördögi körének megszakítására.

2.3. Az EGSZB ezzel összhangban üdvözli, hogy az EU jövőbeli spanyol elnöksége feltáró vélemény készítésére kéri a gyermekkori elhízás csökkentésére irányuló lehetséges intézkedésekről. Ez abból a tendenciából következik, hogy az uniós intézmények és az uniós országok kormányai olyan stratégiákat dolgoznak és alakítanak ki, amelyek célja a gyermekkori elhízás és túlsúly visszaszorítása és megelőzése:

- i. Az EU gyermekjogi stratégiája ⁽⁴⁾ elismeri, hogy az egészséges táplálkozás és a testmozgás kulcsfontosságú a gyermekek teljes fizikai és mentális fejlődéséhez.
- ii. Az európai gyermekgarancia kezdeményezés szerint, amelynek célja, hogy a gyermekek és serdülők jogait az uniós szakpolitikai döntéshozatal középpontjába helyezzék, a gyermekkori elhízás az egyik olyan szempont, amelyet a nemzeti terveknek tartalmazniuk kell.
- iii. Ez a vélemény a táplálkozással, túlsúllyal és elhízással kapcsolatos egészségügyi kérdésekre vonatkozó európai stratégia (2007), az elhízásról szóló 2017. évi fehér könyv és a gyermekkori elhízással kapcsolatos, a 2014–2020-as időszakra szóló uniós cselekvési terv ⁽⁵⁾ folytatása, amelyek célja – e jelentéshez hasonlóan – a gyermekek és a serdülők (0–18 év) túlsúlyosságának és elhízásának megállítása volt. Az EGSZB e tekintetben kéri, hogy újítsák meg a gyermekkori elhízással kapcsolatos, a 2014–2020-as időszakra szóló uniós cselekvési tervet.

3. Gyermekkori elhízás Európában: a jelenlegi helyzet

3.1. Az Egészségügyi Világszervezet szerint ⁽⁶⁾ az elhízás összetett, nem fertőző, többtényezős betegség, amelyet a túlzott adipozitás határoz meg, és amely károsíthatja az egészséget. Az elhízás más nem fertőző betegségek – például a szív- és érrendszeri, az anyagcsere-, a csont- és ízületi betegségek vagy a rák ⁽⁷⁾ –, a mentális egészségi zavarok és a csökkent életminőség kialakulásában is kockázati tényező, ami csökkenti a várható élettartamot és növeli a korai elhalálozás kockázatát. Ezek a következmények végső soron jelentősen növelik az egyes országok egészségügyi kiadásait, valamint más egyéni, szociális és gazdasági kiadásokat is.

⁽²⁾ Az egészséghez való jog először a WHO Alkotmányában (1946) fogalmazódott meg, amely kimondja, hogy az elérhető legjobb egészségi állapot élvezete minden emberi lény alapvető jogainak egyikét alkotja. Az alkotmány preambuluma úgy határozza meg az egészséget, hogy az a teljes testi, szellemi és szociális jólét állapota, és nem csak a betegség vagy fogyatékoság hiánya. Az 1948. évi Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata az egészséget a megfelelő életszínvonalhoz való jog részeként említi (25. cikk). 1966-ban a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 12. cikkében az egészséget ismét emberi jogként ismerték el.

⁽³⁾ ENSZ-egyezmény a gyermekek jogairól, 1989.

⁽⁴⁾ Európai Bizottság. 2021. Az EU gyermekjogi stratégiája. COM(2021) 142 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52021DC0142>.

⁽⁵⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/childhoodobesity_actionplan_2014_2020_en_0.pdf.

⁽⁶⁾ Ajánlástervezetek az elhízás egész életen át tartó megelőzésére és kezelésére vonatkozóan, beleértve a lehetséges célokat is. A WHO vitaanyaga. 2021. Elérhető a következő címen: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/obesity/who-discussion-paper-on-obesity-final190821.pdf?sfvrsn=4cd6710a_1&download=true.

⁽⁷⁾ Weihrauch-Blüher S, Wiegand S. Risk Factors and Implications of Childhood Obesity [A gyermekkori elhízás kockázati tényezői és következményei]. *Curr Obes Rep*. 2018. dec.; 7(4): 254–259.

3.2. Manapság a gyermekkori túlsúly és elhízás továbbra is az egyik legnagyobb közegészségügyi kihívás az uniós országokban. A WHO COSI-felmérés ötödik fordulójában (amelyet 2018 és 2020 között végeztek) ⁽⁸⁾ a 33 részt vevő országban a 7–9 éves gyermekek 29 %-ánál volt súlytöbblet ⁽⁹⁾, 12 %-a pedig elhízott volt. Némek szerint a fiúk aránya valamivel magasabb volt mint a lányoké (31 % 28 %-kal szemben a túlsúlyosság és 14 % 10 %-kal szemben az elhízás esetén).

3.3. Az EGSZB megjegyzi, hogy a Covid19-világjárvány valószínűleg súlyosbította a gyermekkori elhízás problémáját. Egyre több jel utal arra, hogy a Covid19-világjárvány valószínűleg rontotta a gyermekkori elhízásra vonatkozó számadatokat, különösen a legkiszolgáltatottabb helyzetekben élők körében ⁽¹⁰⁾.

3.4. Az EGSZB megjegyzi, hogy a különböző tagállamokban eltérő kritériumok léteznek arra vonatkozóan, hogy miként lehet kezelni a gyermekkori elhízást (különböző szempontok, például a kommunikáció, a tápértékelés, a testmozgás és a fenntartható étrend előmozdítása vagy újabb szempontok – például az egészséges képernyőhasználat vagy a mentális/érzelmi egészség előmozdítása – figyelembevételével), és arra kéri az Európai Bizottságot és az Európai Parlamentet, hogy játsszanak proaktívabb szerepet ezen a területen, és mozdítsák elő a nagyobb mértékű szabványosítást és egy hatékonyabb keret kialakítását.

4. A gyermekkori elhízást meghatározó tényezők

Az elhízás eredete nem egyetlen okra vezethető vissza, hanem különböző tényezők közötti összetett kölcsönhatás eredménye ⁽¹¹⁾. Megjelenését egyéni (biológiai/genetikai, fiziológiai és életmódbeli), környezeti (azon különböző környezetek hatása, amelyekben az egyén fejlődik: család, iskola, közösség), valamint pszichoszociális (iskolázottsági szint vagy társadalmi réteg) és gazdasági (családok jövedelmi szintje) tényezők befolyásolják ⁽¹²⁾.

4.1. A pszichoszociális tényezők és az anyagi erőforrások társadalmi mintákat követnek, az alacsony jövedelmű családokat kiszolgáltatottabbá tehetik a káros környezeti kitettséggel szemben az élet minden szakaszában, és egész életük során halmozott hatást fejtenek ki.

4.2. Elegendő bizonyíték és kutatási eredmény áll rendelkezésre arra vonatkozóan, hogy az egészségtelen táplálkozási és testsúly tényezőknek való kitettség a fogamzás előtt és a terhesség alatt fontos szerepet játszik a test összetételének kialakulásában az élet első éveiben és az elhízásra való fogékonyságban.

4.3. Emellett a gyermekkorban tapasztalható **társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek**, amelyeket tovább súlyosbított a világjárvány, a növekvő infláció és a gazdasági válság, közvetlenül összefüggnek a gyermekpopulációban a súlytöbblettel, egyes esetekben az elhízott gyermekek aránya kétszer olyan magas az alacsony jövedelmű háztartásokban, mivel ezek életmódja eltér a magasabb jövedelmű háztartásokétól.

4.4. **A testmozgás** az egész életen át tartó egészség egy pillére. A testmozgás fontos szerepet játszik a gyermekkori elhízás és az anyagcserével kapcsolatos korai kockázati tényezők megelőzésében és kezelésében ⁽¹³⁾, továbbá elengedhetetlen eleme az alapvető kognitív, motoros és szociális készségek kifejlődésének. Ennek ellenére a 11–17 éves gyermekek 81 %-a nem végez elég testmozgást ⁽¹⁴⁾. A világjárvány előtt a WHO európai régiójában csak minden hetedik 15 éves serdülő (14 %) számolt be arról, hogy naponta legalább egy órányi mérsékelt vagy élénk testmozgást végez ⁽¹⁵⁾. Hasonlóképpen a 15 éves fiúk csupán 25 %-a és az ilyen korú lányok 15 %-a érte el a testmozgás ajánlott szintjét 2014-ben ⁽¹⁶⁾.

⁽⁸⁾ Report on the fifth round of data collection [Jelentés az adatgyűjtés ötödik fordulójáról], 2018–2020: A gyermekkori kóros elhízás megfigyelésére irányuló WHO-kezdemenyzés (COSI). Koppenhága: a WHO Európai Regionális Irodája; 2022.

⁽⁹⁾ Súlytöbblet = túlsúly + elhízás.

⁽¹⁰⁾ A WHO 2022. évi európai regionális jelentése az elhízásról és <https://www.who.int/europe/news/item/11-05-2021-high-rates-of-childhood-obesity-alarmed-given-anticipated-impact-of-covid-19-pandemic>.

⁽¹¹⁾ Egészségügyi Világszervezet (2012): Population-Based Approaches to Childhood Obesity Prevention [A gyermekkori elhízás megelőzésének népességalapú megközelítései]. Geneva: WHO

⁽¹²⁾ Kansra AR, Lakkunarajah S, Jay MS. Childhood and Adolescent Obesity: A Review [Gyermek- és serdülőkori elhízás: Recenzió]. Front Pediatr. 2021; 8:581461.

⁽¹³⁾ Whiting S. és mtsai. Physical Activity, Screen Time, and Sleep Duration of Children Aged 6-9 Years in 25 Countries: An Analysis within the WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) 2015-2017 [Fizikai aktivitás, képernyő előtt és alvással töltött idő a 6–9 éves gyermekek körében 25 országban: egy, a WHO 2015–2017 évi Gyermekkori Tápláltsági Állapot Felmérés (COSI) keretében végzett elemzés]. Obes Facts. 2021; 14(1):32-44.

⁽¹⁴⁾ Guthold R, Stevens GA, Riley LM, Bull FC. Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 1·6 million participants [Az elégtelen fizikai aktivitás globális tendenciái a serdülők körében: 1,6 millió résztvevővel végzett 298 népességalapú felmérés összevont elemzése]. Lancet Child Adolesc Heal. 2020; 4(1):23–35.

⁽¹⁵⁾ OECD/Európai Unió (2022), Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle [Egészségügyi pillanatkép: Európa 2022: Egészségügyi helyzet az uniós ciklusban], OECD Publishing, Párizs.

⁽¹⁶⁾ Adolescent obesity and related behaviours: trends and inequalities in the WHO European Region, 2002–2014 [Serdülőkori elhízás és kapcsolódó magatartásformák: tendenciák és egyenlőtlenségek a WHO európai régiójában, 2002–2014]. Koppenhága: a WHO Európai Regionális Irodája; 2017

4.5. A **kiegyensúlyozatlan étrend**, amelyben jelentős a magas zsír-, cukor- és sótartalmú élelmiszerek és italok fogyasztása, nagyobb mértékű adipozitással és rosszabb általános egészségi állapottal jár. Másrészt az olyan modellek, mint a mediterrán, az atlanti vagy a skandináv étrend, vagy egyszerűen az elsősorban friss és növényi alapú élelmiszereket tartalmazó étrendek felé elmozduló szokások jobb egészségügyi eredményekkel járnak ⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾. A COSI-felmérés ⁽¹⁹⁾ legutóbbi fordulója szerint az európai régióban a 6–9 éves gyermekek kevesebb mint fele (43 %) fogyaszt naponta friss gyümölcsöt. Emellett 7 %-uk soha nem fogyaszt gyümölcsöt, vagy átlagban hetente kevesebb mint egyszer. Ami a zöldségfogyasztást illeti, a 6–9 éves gyermekeknek csupán egyharmada (34 %) fogyaszt naponta zöldséget.

4.6. Az EGSZB gazdasági és társadalmi szempontból arra is rámutat, hogy **az élelmiszer-alapanyagok árának** globális szintű **gyors emelkedése** hatással van a fogyasztói árakra az EU-ban, és ezáltal hatással van az európai családok és a gyermekek és serdülők, különösen a legkiszolgáltatottabbak vásárlási és étkezési szokásaira.

4.7. Az **érzelmi jóllét** és az elhízás szorosan összefügg egymással. Egyrészt azért, mert az érzelmi jóllét kulcsfontosságú a gyermekkori elhízás megelőzéséhez. Másrészt pedig azért, mert a gyermekkori elhízás növeli a hátrányos megkülönböztetés, a megfélemlítés és az iskolai zaklatás elszívódásának előfordulását, és ezáltal befolyásolja a gyermekek érzelmi jóllétét.

4.8. A **túl sok képernyőidő** a túlsúly/elhízás kialakulása egyik meghatározó tényezőjének bizonyult, és összefügg azzal ⁽²⁰⁾ ⁽²¹⁾; és bár a nemzetközi szervek és állami intézmények ajánlása szerint a képernyő előtt töltött időt napi 120 percre kell korlátozni, úgy tűnik, hogy az európai gyermekek és serdülők ezt nem tartják be ⁽²²⁾.

5. Javasolt intézkedések

5.1. A gyermekkori elhízás kezeléséhez életciklus-szemléletre van szükség, és egyidejűleg választ kell adni az elhízás számos okára. Az EGSZB holisztikus és részvételen alapuló megközelítést javasol. Az európai gyermekek és serdülők körében az elhízás és a túlsúly arányának csökkentéséhez szükség van az összes szereplő – köztintézmények, magán- és üzleti szektor, média, oktatási és egészségügyi intézmények és családok – együttműködésére és elkötelezettségére ⁽²³⁾. Ezen túlmenően ennek az átfogó válasznak pozitív és nem megfélemlítő szemléletre kell épülnie.

5.2. Az EGSZB kéri, hogy újítsák meg a gyermekkori elhízás elleni, a 2014–2020-as időszakra szóló cselekvési tervet. Ebben az alábbi célokat kellene kitűzni: a helyes táplálkozás előmozdítása, a testmozgás ösztönzése, az egészséges oktatási és szociális környezet támogatása, az egészségügyi ellátás biztosítása, a legkiszolgáltatottabb csoportok védelme, az egészséggel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalás ösztönzése és előmozdítása a vállalkozások részéről és a reklámokban, valamint a különböző közigazgatási szervek közötti szinergiák előmozdítása. Az EGSZB ajánlja, hogy – globális és ágazatközi szinten – hozzanak intézkedéseket, amelyek elősegítik a gyermekek és serdülők életterének és fejlődési környezetének olyan átalakítását, amely kedvezően hat az egészségükre.

5.3. Az EGSZB emlékeztet az uniós iskolai étkeztetési rendszer értékelésével ⁽²⁴⁾ kapcsolatos ajánlásaira, az egészséges és fenntartható étrendekről és „a termelőtől a fogyasztóig” stratégiáról szóló véleményeire, és arra kéri az Európai Bizottságot, hogy a fenntartható élelmiszerrendszerekről szóló következő keretbe építsen be intézkedéseket a gyermekkori elhízás elleni küzdelemre vonatkozóan, például a címkézéssel és a közbeszerzéssel kapcsolatban.

⁽¹⁷⁾ Willett W. és mtsai. Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems [Élelmiszer az antropocénben: az EAT–Lancet bizottság a fenntartható élelmiszerrendszerekből származó egészséges étrendről]. 2019. *The Lancet*, 393. kötet, 447–492. o.

⁽¹⁸⁾ Afshin, Ashkan és mtsai. Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017 [A táplálkozási kockázatok egészségügyi hatásai 195 országban, 1990–2017: szisztematikus elemzés a Global Burden of Disease Study 2017 számára]. *The Lancet*, 393. kötet, 10184. szám, 1958–1972.

⁽¹⁹⁾ *Report on the fifth round of data collection* [Jelentés az adatgyűjtés ötödik fordulójáról], 2018–2020: A gyermekkori kóros elhízás megfigyelésére irányuló WHO-kezdemenyezés (COSI). Koppenhága: a WHO Európai Regionális Irodája; 2022.

⁽²⁰⁾ Fang K, Mu M, Liu K, He Y. Screen time and childhood overweight/obesity: A systematic review and meta-analysis [A képernyő előtt töltött idő és a gyermekkori túlsúly/elhízás: szisztematikus áttekintés és metaanalízis]. *Child Care Health Dev.* 2019. szept; 45 (5):744–753.

⁽²¹⁾ Haghjoo P, Siri G, Soleimani E, Farhangi MA, Alesaeidi S. Screen time increases overweight and obesity risk among adolescents: a systematic review and dose-response meta-analysis [A képernyő előtt töltött idő növeli a túlsúly és az elhízás kockázatát a serdülők körében: szisztematikus áttekintés és dózis-válasz metaanalízis]. *BMC Primary Care.* 2022; 23(1):161.

⁽²²⁾ *Report on the fifth round of data collection* [Jelentés az adatgyűjtés ötödik fordulójáról], 2018–2020: A gyermekkori kóros elhízás megfigyelésére irányuló WHO-kezdemenyezés (COSI). Koppenhága: a WHO Európai Regionális Irodája; 2022.

⁽²³⁾ Dobbs R, Sawers C, Thompson F, Manyika J, Woetzel JR, Child P és mtsai. Overcoming obesity: an initial economic analysis [Az elhízás leküzdése: egy kezdeti gazdasági elemzés]. McKinsey Global Institute; 2014.

⁽²⁴⁾ Az EGSZB értékelő jelentése: Az uniós iskolaprogram értékelése.

5.4. Az EGSZB megismétli, hogy meg kell erősíteni az élelmiszer-demokráciát, továbbá meggyőződése, hogy – amint arra más véleményeiben is rámutatott – az olyan demokratikus innovációk, mint az ételmezéspolitikai tanácsok és a részvételen alapuló megközelítések előmozdítása, hozzájárulnak az ételmezépolitika minőségének és legitimitásának javításához. Európai szinten ösztönzi egy olyan eszköz létrehozását, mint az európai ételmezéspolitikai tanács.

5.5. Makroszociális környezet

5.5.1. Az EGSZB ennek a környezetnek a tekintetében az intézkedések összehangolása mellett száll síkra egy olyan társadalmi ökoszisztéma létrehozása érdekében, amely előmozdítja az egyenlőtlenségek enyhítését és az egészségesebb életmódot elősegítő kulturális változást.

5.5.2. Az EGSZB ismételten kéri, hogy dolgozzanak ki olyan intézkedéseket, amelyek növelik az állami rendszerek kapacitását az egészséges életmód követését akadályozó, különösen kiszolgáltatott helyzetek megelőzésére és kezelésére.

5.5.3. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy előrelépést kell elérni az olyan szociális intézkedések terén, amelyek megkönnyítik a családok számára a munkaidő és a magánélet összehangolását és saját felelősségük vállalását, továbbá lehetővé teszik számukra, hogy egészséges tevékenységeket végezzenek, illetve több időt töltsenek ilyenekkel.

5.5.4. Az EGSZB olyan állami stratégiák kidolgozását ajánlja, amelyek megkülönböztetés nélkül biztosítják a sportlétesítményekhez való hozzáférést mindenki számára. Emellett azt is ajánlja, hogy könnyítsék meg a testmozgás megfelelő gyakorlását. Az EGSZB azt ajánlja, hogy számolják fel a nemek közötti és a társadalmi szakadékokat a sporttevékenységek és a testmozgás terén, biztosítsanak inkluzív tereket és mozgítsák elő a kínálat sokszínűségét.

5.5.5. Az EGSZB úgy véli, hogy a közigazgatásnak meg kell erősítenie az elhízás elleni küzdelem aspektusát a szabályozások és szakpolitikák kidolgozása, végrehajtása és nyomon követése minden területén, figyelembe véve a túlsúlyt és az elhízást meghatározó tényezőket.

5.5.6. Az EGSZB aggodalommal állapítja meg, hogy az élelmiszerek és az alkoholmentes italok gyermekeket célzó vásárlásösztönzésére és reklámjára vonatkozó legtöbb nemzeti korlátozás túl gyenge, és a meglévő önkéntes megközelítések nem elegendőek a gyermekek és serdülők védelméhez. Az EGSZB úgy véli, hogy a WHO tápanyagprofil-modellje alapul szolgálhat a magas cukor-, zsír- vagy só-tartalmú termékek reklámozásának korlátozásához, és fontosnak tartja, hogy tanuljunk az olyan országok bevált intézkedéseiből és gyakorlataiból, amelyekben a különböző szakpolitikák – többek között a szabályozások – hatékonyan bizonyultak ahhoz, hogy a gyermekek kevésbé legyenek kitéve magas só-, cukor-, zsír-, telítettség- vagy transzzsír-tartalmú élelmiszerekre és italokra vonatkozó audiovizuális kereskedelmi hirdetéseknek. Ennek kapcsán tiszteletben kell tartani a gyermekek műsoridejét, és biztosítani kell, hogy minden reklám megfeleljen a reklám pontossága elvnek. Emlékeztet arra, hogy a WHO amellett foglal állást, hogy a gyermekeket célzó élelmiszerreklámok valamennyi releváns formáját korlátozzák.

5.5.7. Az EGSZB szerint nagyon fontos, hogy az intézmények fokozzák az egészséges és fenntartható étrend lényeges részének tekintett élelmiszerek (friss, szezonális és helyben termelt gyümölcsök és zöldségek, hüvelyesek, teljes kiőrlésű gabonafélék, valamint állati fehérjék, például halak) fogyasztását. Ehhez hangsúlyozni lehetne például az uniós mezőgazdasági termékek promóciós politikáit, az egészséges és fenntartható étrendet népszerűsítő közbeszerzési pályázatokat lehetne kidolgozni, vagy az ilyen élelmiszerek vásárlását és fogyasztását támogató eszközként adóügyi ösztönzőket (például hea-visszatérítéseket) lehetne alkalmazni.

5.5.8. Az EGSZB arra kéri továbbá a tagállamokat és az élelmiszeripari vállalkozókat, hogy az egészségesebb étrend előmozdítása érdekében ösztönözzék a termékek összetételének javítását. Ha nem kerül sor egyes kritikus tápanyagok önkéntes csökkentésére, akkor a kormányoknak kell további ösztönzőket és intézkedéseket mérlegelniük, ideértve a szóban forgó tápanyagtartalomtól függő progresszív adóügyi intézkedéseket is.

5.5.9. Az EGSZB szerint a közigazgatási szerveknek saját hatáskörükön belül biztosítaniuk kell az ivóvíz ingyenes rendelkezésre állását azáltal, hogy ivóutakat létesítenek közterületeken, oktatási intézményekben, szabadidős és sportlétesítményekben, kiránduló- és pihenőhelyeken, és ezeket megfelelően kitáblázzák.

5.5.10. Az EGSZB úgy véli, hogy az összehangolt egészségügyi fellépés stratégiai elemeként támogatni kell a túlsúly és az elhízás meghatározó tényezőinek kutatását, valamint az ezzel kapcsolatos ismeretek bővítését és terjesztését.

5.5.11. A keresleti oldal kapcsán az EGSZB ismételten hangsúlyozza, hogy a közpolitikáknak egyszerű és közvetlen figyelemfelkeltő kampányokkal történő képzés és tájékoztatás vagy pedagógiai jellegű táplálkozási iránymutatások terjesztésével fel kell készíteniük a fogyasztókat arra, hogy egészségesebb étrendet tudjanak választani.

5.5.12. Az EGSZB az egész társadalomra kiterjedő megközelítést szorgalmaz, és ezért – amint arra több véleményében is rámutatott – támogatja egy olyan eszköz létrehozását, mint az európai ételmezéspolitikai tanács, és kéri, hogy ez a szerv foglalkozzon a gyermekkori elhízás kérdésével.

5.6. Családi környezet

5.6.1. Az EGSZB – tudatában annak, hogy a család átadja a tudást és a szokásokat, valamint az első olyan modell, amelyből a gyermekek a mindennapi valóságot érzékelik és az első viselkedésmintákat átveszik⁽²⁵⁾ – kéri, hogy lássák el pontos és hasznos információkkal a lakosságot a digitális mozgásszegény életmód csökkentésének, az egészséges alvási szokásoknak, az egyes életkorok táplálkozási szükségleteinek és a testmozgás előmozdításának fontosságáról.

5.6.2. Az EGSZB úgy véli, hogy programokat és intézkedéseket kell bevezetni a kiskorúak súlytöbbletének kezeléséhez szükséges készségek és ismeretek bővítése, a megőrzés elkerülése és a testtel kapcsolatos negatív dinamika megelőzése érdekében. Azt is nagyon fontosnak tartja, hogy képzéseket nyújtsanak a családok számára az IKT⁽²⁶⁾ egészséges használatáról, különösen a használat időtartama és a tartalom tekintetében.

5.6.3. Hasonlóképpen fontos az olyan intézkedések ösztönzése, mint a szoptatás előmozdítása, a csecsemők kiegészítő táplálására vonatkozó iránymutatások kidolgozása, a szülői készségek fejlesztése vagy mindenki számára elérhető és egészséges ételekkel kapcsolatos főzőtanfolyamok szervezése és népszerűsítése, különösen az alacsony jövedelmű családok számára.

5.7. Oktatási környezet

5.7.1. A gyermekek idejük nagy részét iskolai környezetben töltik. Nemcsak tisztán iskolai kontextusban, hanem szabadidejükben vagy az iskolán kívüli tevékenységek során is.

5.7.2. E tekintetben alapvető fontosságú, hogy az iskolai környezetben pozitív módon kezeljék a gyermekkori elhízást, azaz társadalmi megőrzés vagy bizonyos testi sztereotípiák alapján történő diszkrimináció nélkül. Az EGSZB számára alapvető fontosságú a pozitív testfelfogás előmozdítása, különös figyelmet fordítva minden megkülönböztető magatartásra vagy olyan magatartásra, amely táplálkozási zavar kezdetére utal.

5.7.3. Az EGSZB szerint az iskolai környezetnek ösztönöznie kell a testmozgást és az egészséges táplálkozást. Úgy véli, hogy ehhez az egyik legfontosabb intézkedés a jelenlegi tantervek átalakítása, amelyekben szükségesnek tartja a testmozgásra szánt idő növelését, a sporttevékenységek sokszínűségének előmozdítását, valamint a tápanyagokkal, táplálkozással és gasztronómiával kapcsolatos oktatásba való befektetést.

5.7.4. Az EGSZB szerint az iskolai étkezdék nagyon fontos szerepet töltenek be a gyermekek és serdülők egészséges táplálkozási szokásainak előmozdításában, ezért rendkívül fontos, hogy ezek az iskolák minden szakaszában elérhetőek legyenek, és hogy a kínált étrend egészséges, kiegyensúlyozott és minőségi legyen.

5.8. Szabadidős terek. Egészséges városi környezet tervezése

5.8.1. Az EGSZB szerint a fizikai környezet (többek között az iskola, a közlekedési rendszerek, a lakónegyedek, a sportközpontok) tervezését és használatát fel kell használni ahhoz, hogy megfelelő és biztonságos lehetőségeket kínáljanak a szabadidő és az aktív játékok, valamint a testmozgás mint olyan gyakorlása számára⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ Hebestreit A, Intemann T, Siani A és mtsai. Dietary Patterns of European Children and Their Parents in Association with Family Food Environment: Results from the I.Family Study. [Az európai gyermekek és szüleik táplálkozási mintái a családi táplálkozási környezettel összefüggésben: az 1. családi tanulmány eredményei]. *Nutrients*. 2017; 9(2):126

⁽²⁶⁾ Információs és kommunikációs technológiák.

⁽²⁷⁾ Tackling obesity by creating healthy residential environments [Az elhízás elleni küzdelem egészséges lakókörnyezet kialakításával], WHO. 2007.

5.8.2. Az EGSZB a fentiek figyelembevételével arra kéri a tagállamokat, hogy úgy bővítsék és fejlesszék a közterületeket és az infrastruktúrát, hogy az ösztönözze és megkönnyítse az aktív mobilitást – több sétáló övezettel és a kerékpárhasználat megkönnyítésével –, különösen az iskolák környékén vagy az oktatási intézményekhez vezető utak mentén. Úgy véli továbbá, hogy a gyermekek és a serdülők számára hozzáférhető, biztonságos és barátságos, sportolásra alkalmas területeket, játszótereket és zöld területeket kell kialakítani.

5.8.3. Az EGSZB elengedhetetlennek tartja a zöldterületek, parkok és pihenőhelyek testmozgás céljából történő bővítését, valamint a lépcsők használatának előmozdítását a felvonók vagy mozgólépcsők használatának alternatívájaként a szabadban, továbbá az ingyenes ivóvízhez való hozzáférés megkönnyítését.

5.9. Digitális és audiovizuális környezet

5.9.1. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy milyen fontos az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló uniós irányelv megfelelő átültetése, és azt javasolja, hogy a digitális környezetet – a rádiós és televíziós műsorszolgáltatástól kezdve a média újabb formáiig, például a közösségi média, az Instagram, a TikTok – használják az egészséges életmód, kapcsolatok és magatartásformák támogatására. Az EGSZB e tekintetben megismétli felhívását – amint azt korábban is tette ⁽²⁸⁾ –, hogy indítsanak olyan vizuális reklámkampányokat, amelyek az egészséges élelmiszereket és étrendeket, az aktív életet és az egészséges képernyőhasználatot célzó reklámkampányokból merítenek.

5.10. Egészségügyi környezet

5.10.1. Az EGSZB szerint nagyon fontos, hogy az egészségügyi hatóságok tudományos bizonyítékok alapján naprakészen tartsák az olyan tevékenységekre és beavatkozásokra vonatkozó ajánlásokat, amelyek hatékonyan bizonyultak a túlsúly és az elhízás megelőzésében, kezelésében és nyomon követésében.

5.10.2. Emellett az egyetemes egészségügyi ellátás részeként biztosítani kell a túlsúlyos és elhízott, illetve a túlsúly és az elhízás veszélyének kitett személyek számára az átfogó egészségügyi szolgáltatásokhoz, az egészségügyi személyzet részéről nyújtott, a fizikai aktivitás és a kiegyensúlyozott táplálkozás előmozdítását célzó rendszerezett és személyre szabott támogatáshoz és tanácsadáshoz való megkülönböztetésmentes hozzáférést. Ebből kiindulva nyomon kell követni a gyermekek egészségi állapotát a születéstől a serdülőkorig, beleértve a túlsúly és az elhízás figyelemmel kísérését, támogatni kell az egészségügyi oktatást, valamint az egészséges életmód tudatosítását a gyermekek és serdülők, illetve családjuk körében.

5.10.3. Alapvető fontosságú, hogy a társadalmi-gazdasági szempontból kiszolgáltatott családok olyan egyedi támogatást kapjanak az egészségügyi szakemberektől, amely kulturális szempontból megfelelő, gyakorlatias és felkészítő jellegű, továbbá – az elhízás és a túlsúly, illetve a megfelelő életmód szempontjából – elősegíti a pozitív gyermeknevelést.

5.10.4. Az EGSZB a szakirodalom alapján úgy véli, hogy proaktívan együtt kell működni a terheséget tervező nőkkel és párokkal, és megfelelően időzített és kulturálisan érzékeny támogatást kell nyújtani számukra a terheség és a szoptatás alatti egészséges életmód népszerűsítéséhez, a fogamzás előtt a jobb táplálkozást és a testmozgást ösztönző nyilvános üzenetekkel, a szoptatáshoz szükséges feltételek és támogatás biztosításával együtt.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽²⁸⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Az egészséges és fenntartható étrendek népszerűsítése az EU-ban (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 190., 2019.6.5., 9. o.).

III

(Előkészítő jogi aktusok)

EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG

AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG 580. PLENÁRIS ÜLÉSSZAKA, 2023.7.12.–
2023.7.13.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a gigabites elektronikus hírközlő hálózatok kiépítési költségeinek csökkentésére irányuló intézkedésekről és a 2014/61/EU irányelv hatályon kívül helyezéséről (a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály)

(COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))

(2023/C 349/18)

Előadó: **Maurizio MENSİ**

Felkérés:	az Európai Unió Tanácsa, 2023.4.3. Európai Parlament, 2023.3.29.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. és 304. cikke
Illetékes szekció:	„Közlekedés, energia, infrastruktúra és információs társadalom” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.26.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	173/1/1

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB üdvözlí az Európai Bizottság rendeletre (a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabályra) irányuló javaslatát, és támogatja annak célkitűzéseit és tartalmát.

1.2. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabályban meghatározott célkitűzések elérése érdekében gyors, hatékony és egyszerűsített eljárásokra van szükség, amelyek az egész EU-ban következetesen alkalmazhatók. E tekintetben az Európai Bizottság egyedi iránymutatásai különösen hasznosak lennének.

1.3. Az EGSZB elismeri, hogy a meglévő infrastruktúra megosztása alapvető fontosságú a Digitális évtized 2030 szakpolitikai program céljainak eléréséhez, és hangsúlyozza azt is, hogy biztosítani kell a hálózatok biztonságát és stabilitását, valamint védelmüket. Az összekapcsoltságra vonatkozó uniós célok eléréséhez olyan átfogó stratégiára van szükség, amely a legújabb technológiákat reziliens, független és biztonságos ellátási láncokkal ötvözi. E célból a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabálynak arra kell ösztönöznie a hálózati szolgáltatókat, hogy olyan technológiai összetevőket válasszanak, amelyek magas szintű digitális biztonságot garantálnak, csökkentik a hálózati fennakadások kockázatát, és megfelelően kezelik azokat.

1.4. Az EGSZB fontosnak tartja, hogy a tagállamoknak lehetőségük legyen megtartani vagy bevezetni olyan, az uniós jognak megfelelő intézkedéseket, amelyek túlmutatnak a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály által előírt minimumkövetelményeken. Ez kifejezetten szerepel a (11) preambulumbekkezdésben.

1.5. Az EGSZB úgy véli, hogy a nagyon nagy kapacitású hálózatok és a gigabites konnektivitás kiépítése rendkívül fontos a fejlődés és a társadalmi-gazdasági kohézió számára, mivel alapvető tényező a kkv-k és a szakmai szolgáltatások, a digitális munkahelyek és a távoli területeken nyújtott elektronikus szolgáltatások egyenletes gazdasági fejlődése szempontjából.

1.6. Az EGSZB úgy véli, hogy a fizikai infrastruktúrára vonatkozó minimális információkat tároló egyablakos információs pontokat, amelyeket a közinfrastruktúrák tulajdonosainak kell biztosítaniuk, integrálni kell és össze kell kapcsolni más, nemzeti szinten már rendelkezésre álló adatbázisokkal a párhuzamosságok elkerülése és a költségek csökkentése érdekében.

1.7. Az EGSZB úgy véli, hogy az engedélyezési eljárások egyszerűsítése és digitalizációja az elektronikus hírközlő hálózatok kiépítésének fontos elemét képezi, ugyanakkor a szolgalmi jogokra vonatkozóan a hallgatólagos hozzájárulás kötelezővé tétele nincs feltétlenül összhangban az arányosság elvével, és sértheti a tulajdonhoz való jogot, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 17. és 47. cikkében foglaltaknak megfelelően.

1.8. Az EGSZB úgy véli, hogy az infrastruktúra gyors kiépítése, az építési munkák összehangolása, a különféle hálózatüzemeltetők közötti szinergiák létrehozása és a meglévő fizikai infrastruktúra közös használata segít beruházásokat megtakarítani azzal, hogy újabb közművesítési munkák elkerülésével csökkenti a környezetterhelést, és így segíti a környezetvédelmi célkitűzések elérését.

1.9. Az EGSZB úgy véli, hogy a nagy sebességű hálózatok kiépítése alapvető fontosságú a fejlődés és a társadalmi-gazdasági kohézió szempontjából. E tekintetben úgy gondolja, hogy a javaslatnak olyan ellenőrizhető intézkedéseket és fellépéseket kell meghatároznia, amelyek biztosítják a kiegyensúlyozott fejlődést. Ezáltal elkerülhető a különböző fejlődési sebességgel és kapacitással rendelkező országok és régiók közötti szakadék elmélyülése, összhangban a digitális évtizedben érvényre juttatandó jogokról és elvekről szóló nyilatkozattal, és az EU-ban, internetkapcsolattal, mindenki, az alacsony jövedelműek számára is, biztosítható lenne a jó minőségű összekapcsoltság.

2. Háttér-információk

2.1. A rendkívül nagy kapacitású hálózatok – köztük az optikai és az 5G-hálózatok – kiépítése az EU stratégiai célkitűzéseinek és digitális céljainak 2030-ig történő elérésére irányuló erőfeszítések részét képező, uniós szintű stratégiai prioritás. A rendkívül nagy kapacitású hálózatokhoz való hozzáférés alapvető fontosságú az innovatív alkalmazások széles köre számára, amelyek képesek átalakítani és időtállóvá tenni az uniós gazdaság számos ágazatát, például a kereskedelmet, a gépjárműipart, a feldolgozóipart, az egészségügyet, a közlekedést, a mezőgazdaságot és a közműveket.

2.2. Az akadályok felszámolása és a nagy sebességű elektronikus hírközlő hálózatok kiépítésének fellendítése érdekében indított kezdeményezések között az Európai Bizottság 2014-ben bevezette a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvet⁽¹⁾ annak érdekében, hogy uniós szintű harmonizált intézkedések révén megkönnyítse és csökkentse a hálózat kiépítését a kiépítési költségek csökkentésével. A széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelv azonban nyolc évvel hatálybalépése után még mindig messze van attól, hogy elérje célkitűzéseit. A széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelv felülvizsgálatának szükségességét jól tükrözi az irányelv végrehajtásáról szóló 2018. évi európai bizottsági jelentés, valamint az Európai Bizottság által 2020 decemberében indított, a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvről szóló nyilvános konzultációra a kulcsfontosságú érdekelt felektől kapott válaszok. A konzultációból kiderült, hogy a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvet csak a válaszadók 20 %-a tartotta hatékonynak a nagy sebességű elektronikus hírközlő hálózatok alacsonyabb költséggel történő kiépítésének megkönnyítése terén, és csak 11 %-uk vélte úgy, hogy az irányelv csökkentette az engedélyezés időtartamát és költségeit.

2.3. A széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelv csak részben érte el a széles sávú lefedettség növelésére irányuló célkitűzéseit. Bár a digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató (DESI) szerint a 30 Mbps sebességű internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya a 2013. évi 58,1 %-ról 2022-re 90 %-ra nőtt, az irányelvet a különböző tagállamokban egyenlőtlenül hajtották végre, néha eltérő értelmezésekkel.

⁽¹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/61/EU irányelve (2014. május 15.) a nagy sebességű elektronikus hírközlő hálózatok kiépítési költségeinek csökkentésére irányuló intézkedésekről (HL L 155., 2014.5.23., 1. o.).

2.4. Annak tudatában, hogy javítani kell az irányelv hatékonyságát, az Európai Bizottság felülvizsgálati folyamatot kezdeményezett, és rendeletre (a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabályra) irányuló javaslatot terjesztett elő. A gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály célja, hogy orvosolja a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelv hiányosságait, és hozzájáruljon az ahhoz szükséges rendkívül nagy kapacitású hálózatok költséghatékony és időben történő kiépítéséhez, hogy az EU 2030-ra elérje célkitűzéseit és digitális céljait.

2.5. A javaslat az összekapcsoltsági eszköztárra vonatkozó, 2020 szeptemberében elfogadott ajánlason alapul, amelynek célja, hogy választ adjon a Covid19-világjárvány által kiváltott növekvő konnektivitási igényekre annak érdekében, hogy csökkentse a gigabites hálózatok kiépítési költségeit, és biztosítsa az 5G rádióspektrum gyors kiépítését. E célból a tagállamok 2021 márciusában 39 olyan bevált gyakorlatot azonosítottak (ebből 22 a kiépítési költségek csökkentésére irányult), amelyeket bele kell foglalni a hálózati összekapcsoltságot elősegítő eszköztárba.

2.6. Az Európai Bizottság szerint a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabályt azért dolgozták ki, hogy javítsa az összekapcsoltságot az EU-ban, és ösztönözze az innovációt és a beruházásokat. Elő fogja segíteni a gigabites hálózatokhoz használt fizikai infrastruktúra kiépítésének felgyorsítását azáltal, hogy erősíti az építési munkálatok hálózatüzemeltetők közötti összehangolását, ami a hálózatkiépítési költségek közel 70 %-át teszi ki. Célja továbbá, hogy egyszerűsítse az új hálózatok kiépítésére vonatkozó adminisztratív eljárásokat azáltal, hogy javítja a fizikai infrastruktúrához való hozzáférést és a tervezett építési munkák átláthatóságát, valamint egyértelműbb feltételeket biztosít a fizikai infrastruktúrához való hozzáféréshez (beleértve az épületen belüli infrastruktúrát is), továbbá felgyorsítja és digitalizálja az engedélyezési eljárásokat, amelyek esetében a kérelmeket 15 napon belül kell megválaszolni, és amelyeket a kézhezvételtől számított négy hónapon belül hallgatólagosan jóváhagyottnak kell tekinteni.

3. Általános megjegyzések

3.1. Az EGSZB üdvözlzi az Európai Bizottság azon célkitűzését, hogy a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvet hozzáigazítsa a legújabb és a jelenlegi technológiai, piaci és szabályozási fejleményekhez, valamint hogy előmozdítsa a fenntarthatóbb hálózatok hatékonyabb és gyorsabb kiépítését, biztosítva az összhangot az Európai Elektronikus Hírközlési Kódexszel ⁽²⁾, és – az európai zöld megállapodás részeként – hozzájárulva az információs és kommunikációs technológiai ágazat környezetbarátabbá tételéhez.

3.2. Az EGSZB nagyra értékeli azt a döntést, hogy a nemzeti jogszabály-átültetési folyamatok késedelmének és következetlenségeinek kockázata miatt irányelv helyett inkább rendeletet alkalmazzanak jogi eszközként. A rendelet biztosítja az egységességet és korlátozza a nemzeti jogszabályok széttagoltságát, ami elengedhetetlen az Európai Bizottság ambiciózus konnektivitási céljainak 2030-ig történő eléréséhez. Egy irányelv valószínűleg csak a határidő lejártá után lenne alkalmazandó, és így nem felelne meg az Európai Bizottság azon célkitűzésének, hogy minél előbb kedvező jogi keretet hozzon létre. A kiépítésre vonatkozó engedélyezési folyamat egyszerűsítésének késedelmé szintén veszélyeztetheti a digitális egységes piac fejlődését. A digitális ágazat legújabb fejleményei a határokon átnyúló tevékenységet folytató szereplők megjelenésével potenciálisan új szintre emelhetik a belső piaci integrációt, ami ösztönözni fogja a beruházásokat.

3.3. A széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelv alacsony szintű és következtelen alkalmazása, valamint az iránymutatás hiánya széttagolt nemzeti jogszabályokhoz és szabályozási bizonytalansághoz vezetett. Ez pedig akadályokat gördített a határokon átnyúló beruházások és működés, valamint azon vállalkozások elé, amelyek uniós szinten igyekeztek méretgazdaságosságot elérni, és ezáltal kiaknázni az uniós egységes piac előnyeit. Következésképpen nagyobb mértékű harmonizációra van szükség az ágazatban a határokon átnyúló tevékenységek fejlesztésének előmozdítása és a kétsésségű Európa elkerülése érdekében.

3.4. A javaslatban szereplő intézkedések lényegében a következőkre irányulnak: az ágazatok közötti koordináció javítása; az engedélyezési eljárások egyszerűsítése és felgyorsítása; a meglévő infrastruktúrával és a tervezett építési munkákkal kapcsolatos információkhoz való hozzáférésre, valamint az engedélykérelmek benyújtására vonatkozó eljárás teljes mértékű digitalizálása; a nyilvános infrastruktúra újbóli felhasználásának és a hálózati infrastruktúra kiépítésének egyszerűbbé tétele az üzemeltetők számára; felkészülés az innovációra, hogy valamennyi új, és jelentős felújításon áteső épület fel legyen szerelve optikai, illetve optikai technológia fogadására kész infrastruktúrával; valamint hozzájárulás a fenntarthatósághoz az elektronikus hírközlő hálózatok környezeti hatásának az infrastruktúra-megosztás és a hatékonyabb technológiák alkalmazásának előmozdítása, a meglévő infrastruktúra újrafelhasználása és az építési munkák jobb összehangolása révén történő csökkentésével.

3.5. Az üzemeltetőknek lehetőségük lesz digitálisan benyújtani az engedély iránti kérelmeket, és hozzáférni a meglévő infrastruktúrával és a tervezett építési munkákkal kapcsolatos valamennyi szükséges információhoz. Az EU úgy véli, hogy ez lehetővé teszi az üzemeltetők számára, hogy alacsonyabb költségek mellett építsenek ki hálózatokat; a hatásvizsgálat szerint ez 4,5 milliárd EUR megtakarítást jelentene, az állami támogatások pedig 2,4 milliárd EUR-val csökkennének.

⁽²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1972 irányelve (2018. december 11.) az Európai Elektronikus Hírközlési Kódex létrehozásáról (HL L 321., 2018.12.17., 36. o.).

3.6. A javaslatban szereplő fogalommeghatározások is kibővültek a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvben szereplőkhöz képest. A javaslat a hozzáférést biztosító hálózati üzemeltetőkre vonatkozik, és kiterjed a kapcsolódó létesítmények, például alépítmények, oszlopok és antennatornyok szolgáltatóit, valamint a fizikai infrastruktúrát, beleértve a közintézmények, például a helyi önkormányzatok tulajdonában lévő infrastruktúrákat, továbbá az épületeket és az épületek bejárait, valamint minden egyéb eszközt, beleértve az utcabútorokat, például a lámpaoszlopokat, az utcai jelzőtáblákat, a közlekedési lámpákat, a hirdetőtáblákat, a busz- és villamosmegállókát és a metróállomásokat.

3.7. A javaslat új intézkedéseket vezet be a meglévő fizikai infrastruktúra átláthatóságának növelése érdekében. Például előírja a nyilvános infrastruktúra tulajdonosai számára, hogy a fizikai infrastruktúrára vonatkozó minimális információkat úgynevezett egyablakos információs pontokon keresztül tegyék elérhetővé. Ezenkívül a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvnel szigorúbb szabályokat állapít meg a tervezett építési munkák összehangolására vonatkozóan, de hatályát és alkalmazási körét tekintve jelentősen kibővült. Például az építési munkákra vonatkozó, a javaslatban előírt információkat a hálózati szolgáltatónak egy egyablakos információs ponton keresztül, legalább három hónappal az első engedélykérelmet megelőzően digitális formátumban rendelkezésre kell bocsátania. E tekintetben, mivel ilyen információkat tartalmazó adatbázisok már számos uniós országban rendelkezésre állnak, az EGSZB úgy véli, hogy a párhuzamosságok elkerülése és a költségek csökkentése érdekében az egyablakos információs pontokat integrálni kell, és össze kell kapcsolni más adatbázisokkal.

3.8. A javaslat az engedélyezési eljárásokra vonatkozó intézkedéseket is tartalmaz, amelyeket nemzeti szinten egységesíteni kell, és amelyeket a kérelem benyújtásától számított négy hónap elteltével hallgatólagosnak tekintett jóváhagyás bevezetésével teljes mértékben hozzáférhetővé kell tenni. Ezenkívül rendelkezik egy „optikai technológia fogadására kész” címkéről, amely annak ellenőrzésére szolgál, hogy egy épület megfelel-e a rendkívül nagy kapacitású, például optikai hálózat egyszerű telepítésére vonatkozó követelményeknek, ami az új épületekre vonatkozó építési engedélyek kiadásának egyik feltétele lesz. Mindazonáltal az EGSZB hangsúlyozza, hogy fontos lenne a rendkívül nagy kapacitású hálózatokat behozni ezekbe az épületekbe, hogy teljes mértékben ki lehessen használni a bennük rejlő lehetőségeket, és a lehető legjobban ki lehessen használni a megvalósított beruházásokat.

3.9. Az EGSZB fontosnak tartja, hogy a tagállamoknak lehetőségük legyen megtartani vagy bevezetni olyan, az uniós jognak megfelelő intézkedéseket, amelyek túlmutatnak a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály által előírt minimumkövetelményeken. Ez kifejezetten szerepel a (11) preambulumbekzdésben, amely helyesen kimondja, hogy a rendelet nem akadályozza meg azokat az uniós joggal összhangban lévő nemzeti intézkedéseket, amelyek az e rendeletben meghatározott jogok és kötelezettségek kiegészítése révén a meglévő fizikai infrastruktúra közös használatát vagy az új fizikai infrastruktúra hatékonyabb kiépítését mozdítják elő.

4. Részletes megjegyzések

4.1. A javaslat összhangban van a 2020 decemberében hatályba lépett Európai Elektronikus Hírközlési Kódexszel, amely naprakésszé tette az elektronikus hírközlésre vonatkozó uniós szabályozási keretet, és hozzájárul a fejlett konnektivitási hálózatokba történő beruházások ösztönzésével kapcsolatos uniós célkitűzések eléréséhez. Míg a kódex elsősorban a verseny javítására összpontosít, követelményeket is tartalmaz a jelentős piaci erővel rendelkező vállalkozások számára, és nemcsak a fizikai infrastruktúrára vonatkozik, hanem az elektronikus hírközlő hálózatokra, például az optikai kábelekre is, a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály fő célja a hálózatok kiépítése előtt álló akadályok felszámolása, figyelembe véve a jelenlegi technológiai, piaci és szabályozási fejleményeket.

4.2. A gigabites infrastruktúráról szóló jogszabályban meghatározott célkitűzések elérése érdekében az EGSZB üdvözlí a szövegnek a kódex fogalommeghatározásaival való összehangolását és hangsúlyozza, hogy létfontosságúak lennének a gyors, hatékony és egyszerűsített eljárások, csakúgy mint a megfelelő feltételek és árak, amelyek az egész EU-ban következetesen alkalmazhatók. Az EGSZB úgy véli, hogy e tekintetben az Európai Bizottság iránymutatásai különösen hasznosak lennének.

4.3. A Digitális évtized 2030 szakpolitikai program által kitűzött céllal összhangban – amely szerint 2030-ra minden európai háztartásnak rendelkeznie kell gigabites és gyors mobilhálózati lefedettséggel – és a széles sávú hálózatok kiépítési költségeinek csökkentéséről szóló irányelvvel ellentétben a rendeletre irányuló javaslat a rendkívül nagy kapacitású (gigabites) hálózatok kiépítését mozdítja elő a fizikai infrastruktúra tulajdonosaira vonatkozó hozzáférési kötelezettségek meghatározásával, piaci helyzetüktől függetlenül. Az EGSZB támogatja a hatály kiterjesztését, amely lehetővé teszi az infrastruktúrát biztosító valamennyi szervezet számára, hogy éljenek a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabályból eredő gyors engedélyezési eljárásokkal. Hangsúlyozza, hogy a szabályozási keretnek kellően átfogónak kell lennie ahhoz, hogy az EU egész területén megfelelően a nagyon nagy kapacitású hálózatok bevezetésében részt vevő valamennyi érdekelt fél eltérő igényeinek.

4.4. Az EGSZB elismeri, hogy a meglévő infrastruktúra megosztása alapvető fontosságú a Digitális évtized 2030 szakpolitikai program céljainak eléréséhez, és hangsúlyozza azt is, hogy biztosítani kell a hálózatok biztonságát és stabilitását, valamint védelmüket. Az összekapcsoltságra vonatkozó uniós célok eléréséhez olyan átfogó stratégiára van szükség, amely a legújabb technológiákat reziliens, független és biztonságos ellátási láncokkal ötvözi. Ennek célja a meghibásodásokból vagy kibertámadásokból eredő szolgáltatásmegszakítások megelőzése. E célból a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabálynak arra kell ösztönöznie a hálózati szolgáltatókat, hogy olyan technológiai összetevőket válasszanak, amelyek magas szintű digitális biztonságot garantálnak, csökkentik a hálózati fennakadások kockázatát, és

megfelelően kezelik azokat. A hálózat stabilitása, rezilienciája és kiberbiztonsága alapvető fontosságú a gigabites infrastruktúráról szóló jogszabály által kitűzött célok eléréséhez, összhangban a jelenlegi uniós szabályozási kerettel és a releváns szempontokkal, többek között a témával kapcsolatos jövőbeli uniós intézkedések tekintetében, amelyeket az Európai Bizottság 2024-től kezdődő új megbízatásába kell majd belefoglalni.

4.5. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a gyors, hatékony és egyszerűsített eljárások, a megfelelő feltételek és árak az infrastruktúrához való hozzáférés fontos elemei. E tekintetben, mivel biztosítani kell a rendszer hatékonyságát, például a túlzottan magas árak elkerülésével, amelyek visszavetnék a nagyon nagy kapacitású hálózatok bevezetését, az EGSZB úgy véli, hogy az Európai Bizottságnak konkrét iránymutatásokat kellene elfogadnia.

4.6. Az EGSZB úgy véli, hogy az engedélyezési eljárások egyszerűsítése és digitalizációja az elektronikus hírközlő hálózatok kiépítésének fontos elemét képezi. Az EGSZB ugyanakkor úgy ítéli meg, hogy a szolgalmi jogokra vonatkozóan a hallgatólagos hozzájárulás kötelezővé tétele nincs feltétlenül összhangban az arányosság elvével, és sértheti a tulajdonhoz való jogot, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 17. és 47. cikkében foglaltaknak megfelelően.

4.7. Az EGSZB úgy véli, hogy az infrastruktúra gyors kiépítése, az építési munkák összehangolása, a különféle hálózatüzemeltetők közötti szinergiák létrehozása és a meglévő fizikai infrastruktúra közös használata segít beruházásokat megtakarítani azzal, hogy újabb közművesítési munkák elkerülésével csökkenti a környezetterhelést, és így segíti a környezetvédelmi célkitűzések elérését.

4.8. Az EGSZB úgy véli, hogy a nagy sebességű hálózatok kiépítése alapvető fontosságú a fejlődés és a társadalmi-gazdasági kohézió szempontjából. E tekintetben úgy véli, hogy a javaslatnak olyan ellenőrizhető intézkedéseket és fellépéseket kell meghatároznia, amelyek biztosítják a kiegyensúlyozott fejlődést és a nagyon nagy kapacitású hálózatokhoz való egyenlő hozzáférést, elkerülve a különböző fejlődési sebességgel és kapacitással rendelkező országok és régiók közötti szakadék elmélyülését, összhangban a digitális évtizedben érvényre juttatandó jogokról és elvekről szóló nyilatkozattal ⁽³⁾, amely szerint a digitalizáció előnyeit élvező valamennyi piaci szereplőnek társadalmi felelősséget kell vállalnia, és méltányos és arányos módon hozzá kell járulnia a közjavak, a közszolgáltatások és az infrastruktúra költségeihez, és az EU-ban, internetkapcsolattal, mindenki, az alacsony jövedelműek szá.mára is, biztosítható lenne a jó minőségű összekapcsoltság ⁽⁴⁾.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽³⁾ Európai nyilatkozat a digitális évtizedben érvényre juttatandó digitális jogokról és elvekről (2023/C 23/01)(HL C 23., 2023.1.23., 1. o.).

⁽⁴⁾ Európai nyilatkozat a digitális évtizedben érvényre juttatandó digitális jogokról és elvekről, II. fejezet, 3. pont – Konnektivitás.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a mosó- és tisztítószerokról és a felületaktív anyagokról, az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról és a 648/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

(COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))

(2023/C 349/19)

Előadó: **Violeta JELIĆ**

Felkérés:	Európai Parlament: 2023.6.1. Tanács: 2023.6.7.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. cikke
Illetékes szekció:	„Egységes piac, termelés és fogyasztás” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.29.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	193/1/2

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) üdvözlí a mosó- és tisztítószerokról szóló 648/2004/EK rendelet⁽¹⁾ aktualizálását és egyszerűsítését, a felesleges vagy elavult elemek eltávolítását és a jól működő elemek megtartását. Az EGSZB azonban úgy véli, hogy ennek az egyszerűsítésnek az előnyeit aláássa – ha nem haladja meg – a javasolt felülvizsgálat más aspektusaiból adódó megnövekedett adminisztratív teher.

1.2. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy biztosítani kell a mosó- és tisztítószerokról szóló rendelet felülvizsgálata és más – például a CLP-rendelet⁽²⁾ és a fenntartható termékek környezettudatos tervezéséről szóló rendelethez kapcsolódó – jogalkotási és technikai fejlemények közötti összeegyeztethetőséget és koherenciát.

1.3. Az EGSZB teljes mértékben elkötelezett a fogyasztók és a foglalkozásszerű felhasználók biztonságának garantálása mellett, de úgy véli, hogy a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószerre vonatkozó új követelmények indokolatlanul konzervatívak, rugalmatlanok és ellentmondásokat tartalmaznak. Az EGSZB azt ajánlja, hogy ezeket a szabályokat úgy igazítsák ki, hogy növeljék belső konzisztenciájukat és a többi politikai intézkedéssel való összhangjukat, és inkább támogassák, mintsem akadályozzák az innovációt ebben a feltörekvő termékkategóriában.

1.4. Az EGSZB üdvözlí az EU-ban gyártott termékek és az importált mosó- és tisztítószer és felületaktív anyagok piacfelügyelete tekintetében kialakított egyenlő versenyfeltételeket. Úgy véli azonban, hogy az a követelmény, hogy a mosó- vagy tisztítószer vagy felületaktív anyag minden egyes tételéhez termékútlevélet kell készíteni és bejelenteni, túlságosan megterhelő, és azt ajánlja, hogy a termékútlevél frissítésére megfelelőbb kiváltó feltételt határozzanak meg.

1.5. Az EGSZB további pontosítást kér azzal kapcsolatban, hogy a termékútlevél és a CE-jelölés milyen hozzáadott értéket képvisel a piacfelügyelet szempontjából, mivel ezek az információk nem szerepeltek az Európai Bizottság hatásvizsgálatában. Rámutat arra, hogy a CE-jelöléssel való visszaélés veszélyeztetheti a fogyasztók és a felhasználók biztonságát, és alááshatja az egyenlő versenyfeltételeket a szabálykövető gazdasági szereplők kárára.

⁽¹⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 648/2004/EK rendelete (2004. március 31.) a mosó- és tisztítószerokról (HL L 104., 2004.4.8., 1. o.).

⁽²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 1272/2008/EK rendelete (2008. december 16.) az anyagok és keverékek osztályozásáról, címkézéséről és csomagolásáról, a 67/548/EGK és az 1999/45/EK irányelv módosításáról és hatályon kívül helyezéséről, valamint az 1907/2006/EK rendelet módosításáról (HL L 353., 2008.12.31., 1. o.).

1.6. Az EGSZB fontosnak tartja, hogy a konkrét és technikai követelmények időben rendelkezésre álljanak ahhoz, hogy alkalmazni lehessen őket, és ezért azt ajánlja, hogy az átmeneti időszakok csak a vonatkozó kiegészítő jogszabályok elfogadását követően kezdődjenek meg.

1.7. Az EGSZB támogatja a termékcímkék egyértelműségének és olvashatóságának javítását a jogszabályok közötti átfedések megszüntetése, a címke tartalmának egyszerűsítése és a digitális címkézés hatékony alkalmazása révén. Az EGSZB azt ajánlja, hogy az előrecsomagolt termékek esetében ugyanazokat a lehetőségeket alkalmazzák a címkézés digitalizálására, mint az utántöltős értékesítés esetében, és hogy a mosó- és tisztítószerket egyértelműbben lehessen címkézni a szöveg helyett piktogramok/ikonok használatával.

2. A vélemény háttere

2.1. A javaslat aktualizálja a mosó- és tisztítószerre vonatkozó meglévő szabályokat az európai zöld megállapodás, a vegyi anyagokra vonatkozó fenntarthatósági stratégia és az EU hosszú távú versenyképességéről szóló, nemrégiben elfogadott európai bizottsági közlemény célkitűzéseire való tekintettel. A javaslat célja a piaci szabályok egyszerűsítése, amelyre a szükségtelennek vagy feleslegesnek ítélt követelmények eltörlésével, az önkéntes digitális címkézéssel az előrecsomagolt termékek és az utántölthető kiserelésben értékesített termékek megkülönböztetése révén történő bevezetésével, az innovatív, biztonságos termékek értékesítésének a mikroorganizmusokra vonatkozó biztonsági követelmények bevezetése révén történő elősegítésével, valamint a végrehajtásnak a termékútlevél bevezetése révén történő megerősítésével kerülne sor.

2.2. A javaslat általános rendelkezései tartalmazzák a „mosó- vagy tisztítószer”, a „felületaktív anyagok” és a rendeltetvézet szövegében említett egyéb fogalmak meghatározását, amelyek közül néhányat aktualizáltak és pontosítottak.

2.3. A javaslat meghatározza a mosó- és tisztítószerre és a felületaktív anyagokra vonatkozó termék követelményeket a szabad mozgás, a biológiai lebonthatóság, a mikroorganizmusok mosó- és tisztítószerben való felhasználása, valamint a foszfátok és más foszforvegyületek mennyiségének korlátozása tekintetében. E követelmények közül az utolsó hármat a javasolt rendelet mellékletei fejtik ki bővebben.

2.4. Az I. melléklet tartalmazza a felületaktív anyagok, köztük a mosó- és tisztítószerben használt ilyen anyagok végleges biológiai lebonthatóságára vonatkozó kritériumokat és a vizsgálati módszereket. Ezek a 648/2004/EK rendelet rendelkezéseihez képest lényegében változatlanok, mivel ezek a kritériumok és vizsgálati módszerek továbbra is megfelelnek a célnak és korszerűek. Az elsődleges biológiai lebonthatóságra vonatkozó, elavult kritériumokat törölték, csakúgy, mint a végleges biológiai lebonthatóságra vonatkozó kritériumoknak nem megfelelő felületaktív anyagokra vonatkozó eltérési eljárást: ezt csak egyszer alkalmazták, és a korábbi V. mellékletben szereplő bejegyzés 2019-ben lejárt, így már nem tűnik szükségesnek.

2.5. A javaslat II. melléklete mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószerre vonatkozó követelményeket vezet be az említett termékek biztonságosságára vonatkozó harmonizált szabályok és az e szabályoknak való megfelelés igazolására szolgáló vizsgálati módszerek megállapítása céljából. Ezek a követelmények meghatározzák a hivatalos azonosításuk alapján felhasználható mikroorganizmusokat (és törzseiket), valamint azt a követelményt, hogy ezeknek a munkájuk során biológiai anyagokkal kapcsolatos kockázatoknak kitett munkavállalók védelméről szóló 2000/54/EK irányelvben⁽³⁾ meghatározott I. kockázati csoportba kell tartozniuk, emellett szerepelniük kell az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság (EFSA) által kiadott QPS-jegyzékben. A melléklet megtiltja továbbá meghatározott kórokozók vagy géntechnológiával módosított mikroorganizmusok használatát, az antimikrobiális vagy fertőtlenítő hatásra vonatkozó állításokat, kivéve, ha a mosó- és tisztítószer megfelelnek a biocid termékekről szóló 528/2012/EU rendeletnek⁽⁴⁾, valamint a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószer újratölthető kiserelésben történő forgalomba hozatalát. A melléklet meghatározza továbbá a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószer vizsgálatára vonatkozó kötelező követelményeket, beleértve a mikroorganizmusokra vonatkozó állításokat alátámasztó, harmadik fél által végzett vizsgálatokat, valamint az *in vivo* akut inhalációs toxicitási vizsgálatot (a 440/2008/EK rendelet⁽⁵⁾ mellékletében leírt B.2. vizsgálati módszer, azaz az OECD 403. vizsgálati iránymutatása szerint).

2.6. A javaslat változatlanul fenntartja a 648/2004/EK rendeletben szereplő foszfát- és egyéb foszforvegyület-tartalomra vonatkozó részletes korlátozásokat.

⁽³⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/54/EK irányelve (2000. szeptember 18.) a munkájuk során biológiai anyagokkal kapcsolatos kockázatoknak kitett munkavállalók védelméről (hetedik egyedi irányelv a 89/391/EGK irányelv 16. cikkének (1) bekezdése értelmében)(HL L 262., 2000.10.17., 21. o.).

⁽⁴⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 528/2012/EU rendelete (2012. május 22.) a biocid termékek forgalmazásáról és felhasználásáról (HL L 167., 2012.6.27., 1. o.).

⁽⁵⁾ A Bizottság 440/2008/EK rendelete (2008. május 30.) a vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról (REACH) szóló 1907/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet értelmében alkalmazandó vizsgálati módszerek megállapításáról (HL L 142., 2008.5.31., 1. o.).

2.7. A javaslat ismerteti a gazdasági szereplők, nevezetesen a gyártók, az importőrök, a forgalmazók és az újonnan bevezetett meghatalmazott képviselő kötelezettségeit. Az Unióban letelepedett gyártóra vonatkozó korábbi kötelezettség megszűnik, azonban az Unión kívül letelepedett gyártóknak írásbeli megbízás alapján ki kell jelölniük egy meghatalmazott képviselőt bizonyos feladatok elvégzésére (míg az Unióban letelepedett gyártók esetében ez csak önkéntes).

2.8. A javaslat bevezeti a mosó- és tisztítószeres, illetve a felületaktív anyagok gyártói által elvégzendő megfelelőségértékelési eljárást, amely a 768/2008/EK határozat A. modulján (belső gyártásellenőrzés) alapul. Az eljárás magában foglalja egy megfelelőségi nyilatkozat elkészítését, és előírja, hogy műszaki dokumentációt kell készíteni, amely tartalmazza a mosó- és tisztítószeres leírását és használatát, a megfelelőség igazolására elvégzett vizsgálatokról szóló jelentéseket és az összetevőkre vonatkozó adatlapot.

2.9. Követelmények vonatkoznak a mosó- és tisztítószeres és felületaktív anyagok CE-jelölésére és címkézésére, beleértve a digitális címkézés alkalmazására vonatkozó szabályokat is, a gazdasági szereplő ennek használatára vonatkozó döntése esetére. A címkézési követelmények részletesebb leírása az V. mellékletben található, a tartalomra vonatkozó címkézésre vonatkozó előírásokkal, a fizikai címkéből kihagyható adagolási információkkal, amennyiben azokat digitális címke és a fogyasztói mosószeres egyszerűsített adagolási táblázata tartalmazza. A javaslat bevezeti a digitális címkéhez való hozzáféréshez használt adathordozó fogalmát is, amelynek szerepelnie kell a mosó- vagy tisztítószeres vagy felületaktív anyagnak, annak csomagolásán vagy a kísérő dokumentáción.

2.10. A javaslat meghatározza a termékútlevélre vonatkozó követelményeket és azok tartalmát, amelyeket a forgalomba hozott mosó- és tisztítószeres és felületaktív anyagok (központi nyilvántartáson keresztül) megfelelőségi nyilatkozatának és piacfelügyeletének megkönnyítése érdekében vezetnek be. A termékútlevélhez a fent említettek szerint a terméken elhelyezett adathordozón keresztül kell hozzáférni, és az a célja, hogy interoperábilis legyen minden olyan termékútlevéllel, amelyet például a fenntartható termékek környezettudatos tervezéséről szóló jogszabályok alapján vezettek be. Az Európai Bizottságnak végrehajtási jogi aktust kell elfogadnia, amelyben meghatározza a termékútlevélre és az adathordozóra vonatkozó technikai követelményeket.

2.11. Az Európai Bizottság felhatalmazást kap arra, hogy a jövőben felhatalmazáson alapuló jogi aktusokat fogadjon el az előző fejezetekben leírt követelményeknek a műszaki, tudományos és piaci fejlemények fényében történő kiigazítása céljából.

2.12. Az átmeneti és záró rendelkezések a 32. cikkben külön felülvizsgálati záradékot tartalmaznak a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószeresekre vonatkozó követelményekről, amely előírja az Európai Bizottság számára, hogy legkésőbb három évvel a rendelet hatálybalépését követően értékelje e szabályok relevanciáját és hatékonyságát.

3. Általános és részletes megjegyzések

3.1. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) szerint a mosó- és tisztítószeresekről szóló 648/2004/EK rendelet (a továbbiakban: a mosó- és tisztítószeresekről szóló rendelet) céljai és működése szempontjából releváns, és nagyrészt elérte céljait.

3.2. Az EGSZB egyetért az Európai Bizottság azon célkitűzésével, hogy naprakésszé tegye a mosó- és tisztítószeresekről szóló rendeletet a rendelet 2004-es elfogadása óta bekövetkezett technológiai, kereskedelmi és szakpolitikai fejlemények tükrözése érdekében, és támogatja a rendelet azon célkitűzését, hogy egyszerűsítse a gazdasági szereplőkre – különösen a kkv-kra – vonatkozó követelményeket, valamint hogy megszüntesse a más uniós jogszabályokkal való átfedéseket és párhuzamosságokat. Az EGSZB üdvözlöi a javaslatban bevezetett egyszerűsítéseket, de úgy véli, hogy az adminisztratív terhek csökkentésének mértéke szerényebb az Európai Bizottság által javasoltnál, és a terhek gyakorlatban jelentősen növekedtek más területeken ⁽⁶⁾.

3.3. A mosó- és tisztítószeresekről szóló rendelet felülvizsgálata számos más, a mosó- és tisztítószereseket is érintő felülvizsgált vagy új jogszabályra irányuló javaslattal párhuzamosan zajlik, ideértve a CLP-rendeletet (az 1272/2008/EK rendelet) és a fenntartható termékek környezettudatos tervezéséről szóló új rendeletet. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy fontos biztosítani a szóban forgó különböző jogszabályok közötti teljes koherenciát és következetességet, és el kell kerülni a rendelkezéseik közötti eltéréseket és átfedéseket.

⁽⁶⁾ A mosó- és tisztítószeres ágazatra háruló adminisztratív terhekkel kapcsolatos további információért lásd az AISE kumulatív költségértékelésről szóló tájékoztatóját.

3.4. Az EGSZB támogatja a „mosószer” fogalmának az európai bizottsági javaslatban szereplő egyszerűsített meghatározását, amely a gazdasági szereplők és a hatóságok számára egyaránt könnyebben érthető és alkalmazható. Az összetevők konkrét kategóriáira (szappanok és/vagy felületaktív anyagok) való hivatkozásnak a mosó- és tisztítószeres fogalom meghatározásából való törlése inkluzívabbá teszi a fogalom meghatározást, és egyértelműbbé teszi a hatályt a termék kategória jövőbeli innovációja szempontjából.

3.5. Az EGSZB üdvözlöi a felületaktív anyagok biológiai lebonthatóságára vonatkozó követelmények fenntartását és a már nem alkalmazott eltérési eljárás megszüntetését. Mindez segíti a rendelkezések egyszerűsítését és egyértelműbbé tételét a gazdasági szereplők és a hatóságok számára.

3.6. Az EGSZB úgy véli, hogy a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószeresekre vonatkozóan javasolt követelmények indokolatlanul előíró jellegűek, és a mosó- és tisztítószeresek szempontjából nem megfelelőek. A II. mellékletben meghatározott vizsgálati követelmények túlzott terhet jelentenek, különösen a kkv-k számára. A permet formájában alkalmazott mosó- és tisztítószeresekben használt mikroorganizmusok esetében követelmény a gerinces állatokon végzett akut inhalációs toxicitási vizsgálaton való megfelelés, ami vizsgálatonként jellemzően 30 állat halálát vonná maga után. Ez aláássa a tudományos célokra felhasznált állatok védelméről szóló 2010/63/EU irányelvben⁽⁷⁾ tett kötelezettségvállalást, és nem is szükséges, mivel léteznek alternatív módszerek a biztonság meghatározására (például történeti adatokból való kereszthivatkozás, emberi sejtvonalakkal végzett *in vitro* vizsgálatok vagy a bizonyítékok súlyának mérlegelése, különös tekintettel a kötelező 1. kockázati csoport/QPS, „vélelmezetten biztonságos” minősítésre).

3.7. Az EGSZB nem tartja helyénvalónak annak megkövetelését, hogy a mosó- és tisztítószeresekben használt mikroorganizmusok szerepeljenek az EFSA által közzétett, „vélelmezetten biztonságos” (QPS) minősítésű anyagok jegyzékén. Ez nem is kötelező követelmény az élelmiszer- és takarmányiparban való felhasználásra vonatkozóan, hanem csupán kiindulópont az EFSA általi további értékeléshez. A QPS-jegyzéken nem szereplő mikroorganizmusok biztonságossági szempontból még értékelhetők, és élelmiszerekben vagy takarmányokban is felhasználhatók, de a mosó- és tisztítószeresek esetében nem létezne ilyen lehetőség mindaddig, amíg az Európai Bizottság el nem végzi a későbbiekben a követelmények hivatalos értékelését/felülvizsgálatát. Nem tekinthető arányosnak, ha a mosó- és tisztítószeresekre szigorúbb szabályok vonatkoznak, mint az élelmiszerekre, melyeket közvetlenül fogyasztunk el. Másrészt, ha a QPS-jegyzék kötelező lenne, az EGSZB indokolatlannak tartaná azt, hogy a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószereseket olyan címkével lássák el, amely figyelmeztet arra, hogy a termék nem használható élelmiszerekkel érintkezésbe kerülő felületeken.

3.8. Az új II. mellékletben leírt módon használható mikroorganizmusok korlátozása akadályozhatja vagy gátolhatja az innovációt, és figyelmen kívül hagyja mind azt a tényt, hogy a mikroorganizmusokat tartalmazó mosó- és tisztítószeresek már a mosó- és tisztítószeresekről szóló rendelet és más jogszabályok, például az általános termékbiztonságról szóló irányelv hatálya alá tartoznak, sem pedig az iparág által a mikrobiális összetevők megfelelő kockázatkezelésének lehetővé tétele érdekében kidolgozott keretet. A javaslat mentesíti a kutatási és fejlesztési célból forgalomba hozott mosó- és tisztítószereseket a II. melléklet 1. pontjában előírt feltételek alól, az új mikroorganizmusok (törzseinek) kereskedelmi felhasználását azonban kizárólag a 32. cikkben foglalt felülvizsgálati záradék és/vagy felhatalmazáson alapuló jogi aktusok teszik lehetővé. Az EGSZB kevésbé korlátozó eljárás elfogadását javasolja annak érdekében, hogy lehetővé tegyék és előmozdítsák az innovációt ebben a bővülő termékszegmensben.

3.9. Az EGSZB támogatja az Európai Bizottságot abban, hogy fenntartsa a foszfátok és egyéb foszforvegyületek mennyiségére vonatkozó jelenlegi korlátozásokat, amelyek 2014 óta sikeresnek bizonyultak a foszfor használatának csökkentésében, és használatát csak azokra az alkalmazásokra korlátozzák, ahol az kritikus fontosságú, vagy ahol a korlátozás még kedvezőtlenebb hatást gyakorolna a környezetre, a biztonságra és/vagy a tisztítási teljesítményre⁽⁸⁾.

3.10. Az EGSZB szerint egyértelműbbé kell tenni a javaslatban meghatározott gazdasági szereplők, különösen a 8. cikk szerinti meghatalmazott képviselő szerepét és kötelezettségeit. Amennyiben az Unión kívül letelepedett gyártó köteles ilyen meghatalmazott képviselőt kijelölni, nem egyértelmű, hogy a nem uniós gyártó által az utóbbinak adott megbízásnak magában kell-e foglaltania például azt a kötelezettséget, hogy a 7. cikk (6) bekezdésében leírtak szerinti, összetevőkre vonatkozó adatlapot kell a tagállamok kijelölt szerveinek a rendelkezésére bocsátani. Az egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében fontos, hogy ugyanazok a kötelezettségek vonatkozzanak a gyártókra az Unión belül és kívül egyaránt, és hogy egyértelmű legyen, hogyan kell teljesíteni ezeket a kötelezettségeket.

⁽⁷⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/63/EU irányelve (2010. szeptember 22.) a tudományos célokra felhasznált állatok védelméről (HL L 276., 2010.10.20., 33. o.).

⁽⁸⁾ Relevance of professional laundry and machine dishwashing on the entry of phosphate and other phosphorus compounds (P) into wastewater, Umweltbundesamt 98/2021.

3.11. Az EGSZB további pontosítást kér a termékútlevél és a CE-jelölés hozzáadott értékéről, amelyek a mosó- és tisztítószerokról szóló rendelet hatálya alá tartozó termékek megfelelőségének igazolására és/vagy ellenőrzésére szolgálnak. Az Európai Bizottság hatásvizsgálati jelentése nem jelöl meg semmilyen olyan konkrét problémát a megfeleléssel vagy a fogyasztókat érintő biztonsági kockázatokkal kapcsolatban, amely indokolná e követelmények bevezetését, továbbá ilyenek nem szerepelnek a vizsgált szakpolitikai lehetőségek között, ezért nem állnak rendelkezésre a hatásaik értékelésére vonatkozó információk. Az EGSZB azonban támogatja azt a kötelezettséget, hogy annak elkerülése érdekében, hogy az import veszélyeztesse az európai termékek versenyképességét, a termékútlevelet egyformán alkalmazzák a mosó- és tisztítószeres és felületaktív anyagok valamennyi gyártójára, függetlenül attól, hogy azok az Unión belül vagy kívül telepedtek le.

3.12. A CE-jelölés elhelyezése önmagában nem bizonyítja, hogy elvégezték-e a megfelelőségértékelési eljárásokat a rendeletnek megfelelően, és ez utóbbit a jelenleg hatályos rendeletben foglaltakhoz hasonlóan a felügyeleti hatóságoknak is ellenőrizniük kell. Ismeretes, hogy a hasonló jogszabályok hatálya alá tartozó termékkategóriák esetében alkalmanként csalárd módon alkalmazzák a CE-jelölést, és ezzel a fogyasztókat egészségügyi és biztonsági kockázatoknak tehetik ki.

3.13. Az EGSZB kéri, hogy a mosó- és tisztítószerokról szóló rendelet alapján bevezetett valamennyi termékútlevelet teljes mértékben integrálják a más jogszabályok, például a fenntartható termékek környezettudatos tervezéséről szóló rendelet keretében elfogadottakba. A gazdasági szereplőkre, különösen a kkv-kra és a hatóságokra nehezedő adminisztratív terhek minimálisra csökkentése érdekében fontos a koherencia fenntartása és a párhuzamos vagy eltérő követelmények elkerülése.

3.14. Az EGSZB szerint a termékútlevélre vonatkozóan jelenleg javasolt tájékoztatási követelmények nincsenek összhangban az adminisztratív terhek csökkentésével. A termékútlevél létrehozása, a nyilvántartásba vétel és egy új adathordozónak a termék minden egyes tételére való nyomtatása, illetve azon való elhelyezése nem megvalósítható és nem arányos, és az a követelmény, hogy ezeket a lépéseket a forgalomba hozatal előtt el kell végezni, várhatóan megzavarja és késlelteti az ellátási láncokat. Az EGSZB azt ajánlja, hogy az Európai Bizottság igazítsa ki ezeket a követelményeket a gyakorisággal vagy a változással kapcsolatos, működőképesebb kiváltó tényező alapján.

3.15. Az EGSZB megjegyzi, hogy a termékútlevéllel kapcsolatos egyedi és technikai követelményeket egy későbbi szakaszban, végrehajtási jogi aktusban kell meghatározni. Ezek a javasolt rendelet végrehajtásának kritikus elemei, és az EGSZB hangsúlyozza, hogy ezeket a követelményeket a rendelet hatálybalépése előtt kellő időben el kell fogadni a jogbizonytalanság elkerülése érdekében. Annak érdekében, hogy a gazdasági szereplőknek elegendő idejük legyen a rendelkezések végrehajtására, az EGSZB azt ajánlja, hogy a mosó- és tisztítószerokról szóló felülvizsgált rendelet végrehajtására vonatkozó átmeneti időszakok csak az Európai Bizottság jogalkotási kötelezettségeinek teljesítését követően kezdődjenek meg.

3.16. Az EGSZB támogatja a CLP-rendelet szerint veszélyesként való besorolás kritériumait teljesítő mosó- és tisztítószeres összetevőire vonatkozó adatlap megszüntetését, mivel ezzel felszámolhatók az utóbbi rendelet rendelkezéseivel való szükségtelen átfedések. A nem veszélyes mosó- és tisztítószeres esetében az EGSZB azt javasolja, hogy az összetevőkre vonatkozó adatlapot a tagállamok kijelölt szerveinek az azonosított fogyasztóvédelmi igényekből vagy aggályokból fakadó indokolt kérésére bocsássák rendelkezésre; ez a megfogalmazás jobban összhangban lenne a javaslat 8. cikke (3) bekezdésének c) pontjával, valamint a CLP-rendelet VIII. mellékletével.

3.17. Az EGSZB üdvözlöi a címkézési követelmények javasolt – bár viszonylag korlátozott – változtatásait, amelyek célja a CLP-rendelet és a mosó- és tisztítószerokról szóló rendelet közötti átfedések megszüntetése az összetevők azonosítása tekintetében. Mindez hozzá fog járulni a címkék egyértelműségének és relevanciájának javításához a fogyasztók/végfelhasználók szempontjából, akik független kutatások szerint a kevesebb, de egyértelműbb információkat tartalmazó címkéket részesítik előnyben⁽⁹⁾. Ezzel összefüggésben az EGSZB azt javasolja, hogy szöveg helyett piktogramok vagy ikonok használatával tovább egyszerűsítsék a mosó- és tisztítószeres címkézését.

3.18. Az EGSZB támogatja a javaslat azon rendelkezéseit, amelyek lehetővé teszik a digitális címkézést, ami szintén hozzájárul majd a fizikai címkék olvashatóságának javításához, ugyanakkor a fogyasztók/végfelhasználók számára megfelelőbb tájékoztatási, nyelvválasztási és olvashatósági élményt biztosít. Az EGSZB támogatja továbbá a digitális címkékhez és a termékútlevél-információkhoz egyetlen adathordozón keresztül történő hozzáférést annak érdekében, hogy a lehető legkevesebb legyen a félreértés, és a címkéken ne szerepeljen túl sok információ.

⁽⁹⁾ Geuens M, Byrne D, Boeije G, Peeters V, Vandecasteele B. Investigating the effectiveness of simplified labels for safe use communication: the case of household detergents. Int J Consum Stud. 2021; 45(6):1410–24. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12662>.

3.19. Az EGSZB üdvözlí azt a javaslatot, hogy az utántölthető kiserelésben értékesített termékek esetében az előírt címkézés nagy részét digitális úton lehessen biztosítani, ugyanakkor felteszi a kérdést, hogy miért nem kell ugyanazokat a szabályokat alkalmazni az előrecsomagolt termékekre, mint az utántölthetőkre. Ez megfelelőbben biztosítaná az egyenlő versenyfeltételeket a forgalomba hozott mosó- és tisztítószeres esetében.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Uniós cselekvési terv: A tengeri ökoszisztémák védelme és helyreállítása a fenntartható és reziliens halászat érdekében

(COM(2023) 102 final)

(2023/C 349/20)

Előadó: **Javier GARAT PÉREZ**

Felkérés:	Európai Bizottság: 2023.3.27.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.28.
A szavazás eredménye:	41/0/4
(mellette/ellene/tartózkodott)	
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	149/0/1

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Óceánjaink bolygónk felszínének 70 %-át borítják. Élelmiszerforrást jelentenek és gazdagítják a biodiverzitást, hozzájárulnak az éghajlat szabályozásához és számos part menti közösség megélhetéséhez, és jelentős előnyökkel járnak az egészség, a társadalom és a gazdaság szempontjából. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) ezért úgy véli, hogy az egészséges tengeri ökoszisztémák alapvető fontosságúak bolygónk és a tőlük függő populációk számára.

1.2. Az európai halászok kiváló minőségű, viszonylag alacsony szénlábnymú halászati termékeket nyújtanak. Az EGSZB üdvözlí, hogy éveken át tartó jó gazdálkodás és a halászati terhelés csökkentése után az Európai Unió látványos eredményeket ért el halállományainak helyreállítása terén. Az Európai Bizottság adatai szerint 2009-ben az EU-ban mindössze öt olyan állomány volt, amelyet fenntartható módon halásztak; 2022-ben több mint hatvan ilyen állomány volt, és a javulás folytatódik ⁽¹⁾. A halállományok – különösen az Atlanti-óceán északkeleti részén – folyamatosan jelentősen növekednek, és mindössze tíz év alatt 50 %-kal bővültek 2010-hez képest ⁽²⁾. Emellett az Atlanti-óceán északkeleti részén az uniós szabályozás alá tartozó halállományokból származó kirakodások 99 %-a ⁽³⁾ fenntartható halállományokból származik, globálisan pedig ez az arány 82,5 % ⁽⁴⁾.

1.3. Ez a fellendülés azonban jelentős társadalmi-gazdasági költségekkel járt. A kvóták csökkentése, valamint a halászokat sújtó folyamatos válsághelyzetek pusztító hatással járnak: Európa-szerte selejtezik a hajókat. A FAO szerint az európai halászflootta jelenleg 28 %-kal kevesebb hajóval rendelkezik, mint 2000-ben. Az EGSZB ezért elengedhetetlennek tartja, hogy a vállalkozások és a munkavállalók számára kiszámítható jövedelmeket és gazdasági stabilitásra irányuló keretet biztosítsanak.

1.4. Miközben az európai halászat jelentős erőfeszítéseket és előrelépést tett a fenntarthatóság és a tengeri ökoszisztémák védelme terén, az óceánok továbbra is ki vannak téve az éghajlatváltozásnak, a savasodásnak és a műanyagból és más hulladékból, illetve szárazföldi tevékenységekből származó hulladékokból eredő szennyezésnek, amelyek komoly veszélyt jelentenek a tengeri ökoszisztémákra és az azoktól függő közösségekre. E problémák kezelése érdekében, valamint a biológiai sokféleségre vonatkozó, 2020 utáni új globális keret célkitűzéseivel és a 2030-ig tartó időszakra szóló uniós

⁽¹⁾ COM(2023) 103.

⁽²⁾ STECF Adhoc 20-01.

⁽³⁾ COM(2020) 248.

⁽⁴⁾ A világ halászati és akvakultúra-ágazatának helyzete 2022 (FAO).

biodiverzitási stratégiával összhangban az EU-nak 2030-ig jogszabályi védelmet kell létrehoznia tengerei 30 %-a számára. Az EGSZB arra kéri a tagállamokat, hogy a kitűzött határidőn belül érvélt el ezt a célkitűzést, és találjanak olyan megoldásokat, amelyek lehetővé teszik a halászattal való együttélést, amennyiben a tudomány ezt ajánlja.

1.5. Az EGSZB elismeri, hogy a javulás ellenére a halászat továbbra is környezeti hatást gyakorol az óceánokra. Ezért egyértelmű, hogy tovább kell csökkenteni a halászeszközök által a környezetre gyakorolt hatást, növelni kell a hálók szelektivitását, és védeni kell a veszélyeztetett tengeri fajokat és ökoszisztémákat. Az EGSZB olyan dekarbonizációs és környezetvédelmi stratégiát szorgalmaz, amely inkább az innovációra összpontosít, mint a tevékenységek megszüntetésére, és egyenlő figyelmet fordít a fenntarthatóság három – környezeti, társadalmi és gazdasági – pillérére, elősegítve a szakképzettséget igénylő munkahelyek megtartását Európában. Az EGSZB külön kéri, hogy tekintettel az állományok folyamatos javulására és a flottacsökkenés veszélyének növekedésére, teremtsenek egyensúlyt a hagyományos halászati területek javasolt fokozott lezárása és a halászati tevékenység fenntartása között.

1.6. Bár a cselekvési terv jogilag nem kötelező erejű, az EGSZB megjegyzi, hogy jelentős társadalmi-gazdasági költségekkel fog járni a tagállamok és flottáik számára. Ezért sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy a cselekvési tervet nem kíséri társadalmi-gazdasági tanulmány, és a terv nem javasol további finanszírozási intézkedéseket az Európai Bizottság által javasolt zöld és energetikai áttálláshoz. Az EGSZB ezért kéri, hogy vizsgálják meg a javasolt intézkedések társadalmi-gazdasági hatását, különös tekintettel a védett tengeri területeken folytatott fenékhalszat tilalmára, valamint kéri, hogy vezessenek be minden szükséges eszközt az igazságos és kiegyensúlyozott átmenet érdekében, köztük ösztönzőket és kompenzációs mechanizmusokat.

1.7. Az EGSZB szerint alapvető fontosságú, hogy a fenékhalszati eszközökre vonatkozó lehetséges korlátozások automatikusan tükröződjének a harmadik országokból importált termékekben, különösen mivel az EU az általa fogyasztott halak 70 %-át importálja, és több ezer tonna hal érkezik olyan országokból, mint Oroszország és Kína, és ráadásul még vámkedvezményekben is részesül. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy a cselekvési tervbe foglaljon bele piaci intézkedéseket a belső és külső politikák közötti összhang és koherencia, valamint az uniós és nem uniós gazdasági szereplők közötti egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében. A teljes európai fogás 25 %-át fogják ki mobil fenékhalszati eszközökkel⁽⁵⁾. Az EGSZB olyan cselekvési tervet szorgalmaz, amely nem növeli az élelmezésbiztonság és az élelmiszer-önrendelkezés (tengeri termékek) terén mutatkozó szakadékot, és amely lehetővé teszi a halászok számára, hogy teljes mértékben kihasználják a számukra jogszerűen kiosztott halászati kvótákat.

1.8. Az európai angolnára vonatkozóan az EGSZB folyamatos és gyors erőfeszítéseket szorgalmaz az angolna-élőhelyek helyreállítása, a folyók összeköttetésének javítása és a migráció akadályainak kezelése érdekében. Felszólít továbbá a határokon átnyúló együttműködés javítására és a kontraproduktív halászati gyakorlatok elkerülésére. Az EGSZB szerint ugyanilyen fontos kiemelni, hogy az EU által a kereskedelmi és szabadidős tevékenységekre vonatkozóan a közelmúltban elfogadott halászati tilalmak Európa-szerte negatív hatással vannak a part menti halászatra, ezért kéri, hogy a további korlátozó halászati intézkedések mérlegelése előtt elemezzék a faj helyreállítása terén elért eredményeket.

1.9. Az EGSZB kiemeli, hogy a tudomány kulcsszerepet játszik a tengeri ökoszisztémákat fenyegető veszélyek azonosításában, kezelésében és enyhítésében. Az EGSZB arra a következtetésre jut, hogy meg kell erősíteni és javítani kell a tudományos ajánlásokat, ökoszisztéma-alapú megközelítést kell alkalmazni a tengeri erőforrásokkal való gazdálkodás tekintetében, és jobban fel kell térképezni a halászati lábnyomot és a széneldyöket.

1.10. A háborúk során tengereinkbe – különösen a Balti-tengerbe – került lőszerek és egyéb szennyező anyagok tekintetében az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és tagállamait, hogy hozzanak operatív intézkedéseket a tengerfenék megtisztítására, valamint hozzanak jogalkotási intézkedéseket annak biztosítására, hogy a vizek biztonságosak legyenek ezeket a veszélyeket tekintve.

2. Háttér

2.1. Az Európai Bizottság szerint a cselekvési terv az uniós környezetvédelmi politika és a közös halászati politika következetesebb végrehajtására irányuló erőfeszítések részét képezi, három – környezeti, gazdasági és szociális – fenntarthatósági pillérre támaszkodva. Célja, hogy felgyorsítsa a fenntarthatóbb halászati gyakorlatokra való áttállást az alábbiak révén:

— szelektívebb halászeszközök és gyakorlatok alkalmazása a kereskedelmi halászatban a növekvő halak kifogásának csökkentése és ezáltal a halállományok természetes szaporodási és fenntartási lehetőségeinek növelése érdekében,

⁽⁵⁾ STECF 21-08.

- az érzékeny fajok véletlenszerű kifogásának megelőzését célzó technológiai és gyakorlati innovációk alkalmazása,
- 2030-ig a fenékhálaszat fokozatos megszüntetése valamennyi védett tengeri területen, tekintettel a tengeri biológiai sokféleség helyreállításában betöltött kulcsfontosságú szerepükre, valamint a tengerfenék jelentőségére a tengeri ökoszisztémák egészsége és az éghajlatváltozás mérséklése szempontjából.

2.2. Az Európai Bizottság szerint ezt az átállást könnyen hozzáférhető finanszírozással, az innovatív halászati technikák kifejlesztésére és előmozdítására irányuló tudományos munkával, valamint a halászat és a környezetvédelmi terület szereplői közötti párbeszédet lehetővé tevő szilárd irányítási kerettel kell támogatni.

3. Általános megjegyzések

Jogalkotási aspektusok

3.1. Az EGSZB megjegyzi, hogy a cselekvési terv nem kötelező erejű, és mint ilyen, egy sor ajánlást fogalmaz meg a tagállamok számára, amelyek a biológiai sokféleséggel⁽⁶⁾ és az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodással⁽⁷⁾ kapcsolatos uniós stratégián, valamint a „termelőtől a fogyasztóig”⁽⁸⁾ stratégián alapulnak. A javasolt cselekvési program azonban jelentős társadalmi-gazdasági költségekkel fog járni a tagállamok és flottáik számára. E tekintetben az EGSZB úgy véli, hogy a cselekvési terv egyedülálló lehetőséget kínál az európai és nemzeti szintű párbeszéd elindítására, ezért támogatja egy közös tagállami munkacsoport létrehozását, amelyben az érdekelt felek (hajótulajdonosok, munkavállalók és környezetvédők) megfigyelőként vesznek részt, összehangolt és inkluzív döntéshozatali folyamatokat biztosítva koherens irányítási intézkedések elfogadásához és végrehajtásához.

3.2. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy az uniós halászati és környezetvédelmi jogszabályok már előírják a tengerfenék védelmét és helyreállítását. A Földközi-tengeren például 1 000 métert meghaladó mélységben tilos a mobil fenékhálaszat. Az Atlanti-óceánon 800 métert meghaladó mélységben tilos a fenékvonóhálós halászat, és a közelmúltban 16 419 km² területen, amely veszélyeztetett tengeri ökoszisztémának minősül, felfüggesztették a fenékhálós halászatot.

3.3. Az EU-nak azonban 2030-ig jogszabályi védelmet kell létrehoznia tengerei 30 %-a számára, összhangban a biológiai sokféleséggel kapcsolatos új globális keret célkitűzéseivel és az EU biodiverzitási stratégiájával. Az EGSZB arra kéri a tagállamokat, hogy ezt a célkitűzést olyan nemzeti stratégiák révén érjék el, amelyek előmozdítják az ökoszisztéma-alapú megközelítést, és tudományos ajánlások alapján lehetővé teszik a halászattal való együttélést.

3.4. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a védett tengeri területeken folytatott fenékhálaszat általános tilalmát semmilyen nemzetközi eszköz (a nemzeti joghatóságon kívül eső területek tengeri biológiai sokféleségéről szóló megállapodás⁽⁹⁾, a Biológiai Sokféleség Egyezmény⁽¹⁰⁾ vagy a regionális halászati gazdálkodási szervezetek⁽¹¹⁾) és maga az uniós jog sem írja elő. Az EGSZB ezért úgy véli, hogy követni kell a Számvevőszék jelentésére adott európai bizottsági válaszban⁽¹²⁾ kifejtett értelmezést, amely szerint „a védett tengeri területek kijelölésének nem kell az emberi tevékenységek korlátozásához vezetnie, ehelyett a területek védelmével kapcsolatos célkitűzéseknek megfelelően és a rendelkezésre álló legjobb tudományos szakvélemények alapján hatékony gazdálkodási intézkedéseket kell megállapítani. Ez csak akkor vezethet a halászati tevékenységek korlátozásához, ha az a védelem alatt álló természeti adottságok ökológiai követelményeinek teljesítéséhez szükséges”. Ugyanez a logika tükröződik az élőhelyvédelmi irányelvben⁽¹³⁾ is, amely kimondja, hogy „az ezen irányelv alapján hozott intézkedéseknek figyelembe kell venniük a gazdasági, társadalmi és kulturális követelményeket, valamint a regionális és helyi sajátosságokat”, valamint tartalmazza azt a követelményt, hogy minden esetben hatásvizsgálatot kell végezni, és az intézkedéseket indokolt módon kell meghozni (6. cikk (3) bekezdés).

3.5. Annak biztosítása érdekében, hogy a halászati termékeket a legszigorúbb szociális és környezetvédelmi normákkal összhangban lehessen előállítani, anélkül, hogy ez hátrányosan befolyásolná a különböző uniós országok piaci szereplőinek versenyképességét, a cselekvési tervnek stratégiát kell kidolgoznia az egyenlő versenyfeltételek megteremtésére, valamint a harmadik országok szabványaira vonatkozóan. Ezen túlmenően az egyes tagállamok által történő végrehajtásra vonatkozó párbeszéd és konzultációk során össze kell hangolni az erőfeszítéseket, és biztosítani kell, hogy a valamely európai ország

⁽⁶⁾ COM(2020) 380.

⁽⁷⁾ COM(2021) 82.

⁽⁸⁾ COM(2020) 381.

⁽⁹⁾ Megállapodás a nemzeti joghatóságon kívül eső területek tengeri biológiai sokféleségének megőrzéséről és fenntartható hasznosításáról.

⁽¹⁰⁾ Biológiai Sokféleség Egyezmény.

⁽¹¹⁾ Regionális halászati gazdálkodási szervezetek.

⁽¹²⁾ 26/2020. sz. különjelentés.

⁽¹³⁾ A Tanács 92/43/EGK Irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (HL L 206., 1992.7.22., 7. o.).

lobogója alatt egy másik tagállam vizein halászó flották képviselthessék magukat a védett tengeri területek nemzeti létrehozásának folyamatában. Ellenkező esetben komparatív hátrányok merülhetnek fel, és így nem lesz homogenitás az európai vizeken.

3.6. Az EGSZB felhívja a figyelmet az EUMSZ 39. cikkére, amely kimondja, hogy megfelelő életszínvonalat kell biztosítani a mezőgazdasági (és halászati) népesség számára, biztosítani kell az ellátás hozzáférhetőségét, és biztosítani kell, hogy az ellátás elfogadható áron jusson el a fogyasztókhoz. Ezért és figyelembe véve az arányosság elvét (az EUSZ 5. cikke), a tagállamoknak azt a lehetőséget kell javasolniuk, amely a lehető legkisebb hatást gyakorolja a flottára, és biztosítja a hatékony természetvédelmet.

3.7. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy a Párizsi Megállapodás 2. cikke (1) bekezdésének b) pontja ⁽¹⁴⁾ kiemeli, hogy növelni kell az éghajlatváltozás káros hatásaihoz való alkalmazkodás képességét, és elő kell mozdítani az éghajlatváltozás hatásaival szembeni ellenálló képességet és az alacsony üvegházhatásúgáz-kibocsátással járó fejlődést, oly módon, hogy az ne veszélyeztesse az élelmiszer-termelést.

Alkalmazási kör

3.8. Az Európai Bizottság arra ösztönzi a tagállamokat, hogy fogadjanak el nemzeti intézkedéseket és adott esetben nyújtsanak be közös ajánlásokat az Európai Bizottságnak annak biztosítására, hogy 2030-ig valamennyi védett tengeri területen fokozatosan megszűnjön a mobil fenékhálaszat.

3.9. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy a védett tengeri területeken korlátozhatók a halászati tevékenységek, ha ez a védelem alatt álló természeti adottságok ökológiai követelményeinek teljesítéséhez szükséges. Ezzel összefüggésben a védett tengeri területek fogalma számos egyéb, a fenékhálaszathoz nem kapcsolódó állományvédelmi intézkedést is magában foglalhat, mint például a tengeri madarak, cetfélék vagy teknősök védelme. Ezért az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy amikor fenékhálaszati eszközökre vonatkozó intézkedéseket javasol, erőfeszítéseit csak és kizárólag a védett tengeri területek azon övezeteire összpontosítsa, amelyek feladata a veszélyeztetett tengerfenék védelme.

3.10. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy a biológiai sokféleségről szóló új egyezmény 3. célkitűzése annak biztosítására és lehetővé tételére irányul, hogy 2030-ra a part menti és tengeri területek legalább 30 %-ának megőrzése és kezelése – védett tengeri területek és egyéb hatékony területalapú védelmi intézkedések (OECM) révén – hatékonyan történjen, biztosítva ugyanakkor, hogy az ilyen területeken való fenntartható használat teljes mértékben összhangban legyen a természetvédelmi eredményekkel, a helyi közösségek jogainak elismerése és tiszteletben tartása mellett.

3.11. Ezzel összefüggésben az EGSZB sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy az Európai Bizottság a cselekvési tervbe nem foglal bele olyan inkluzív és hatékony környezetvédelmi eszközöket, mint az OECM-ek. Az EGSZB kéri a FAO által 2022-ben kiadott „Kézikönyv a tengeri halászat területén az egyéb hatékony területalapú védelmi intézkedések azonosításáról, értékeléséről és jelentéséről” című dokumentum használatát ⁽¹⁵⁾.

3.12. Az EGSZB kéri továbbá, hogy e cél arányos megvalósítása érdekében a 30 %-os jogi védelmi arány kiszámításakor az OECM-eket is vegyék figyelembe. E tekintetben az EGSZB azt kéri, hogy a halászati jogszabályok által létrehozott fenékhálaszati tilalmakat – például a nemrégiben az Atlanti-óceánban fenékhálaszati tilalom alá vont 87 területet vagy a Földközi-tenger nyugati térségében a többéves gazdálkodási terv miatt elrendelt halászati tilalmakat – is vegyék számításba.

Halászati lábnyom

3.13. A cselekvési terv – hivatkozva az ICES 2021. június 24-i különleges szakvéleményére – megállapítja, hogy mobil fenékhálaszatot az Atlanti-óceán északkeleti részén általában a „halászati területek” 80–90 %-án folytatnak. Az EGSZB megjegyzi, hogy ezek a magas adatok főként a halászati lábnyom alacsony felbontású feltérképezésére vezethetők vissza. E tekintetben az ICES a fenékhálaszat hatásának becslésére 17 km² (északi szélességek), illetve 27 km² (déli szélességek) felbontású rácsot használ. Ez azt jelenti, hogy ha egy hajó a terület bármely pontján keresztül húz egy vonalat, akkor az egész területet halászottnak kell tekinteni. Ez mesterségesen növeli a kiaknázott területet, és pontos feltérképezés nélküli politikai döntéseket eredményez. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy a cselekvési tervbe foglalja bele a fenékhálaszati eszközök jobb feltérképezésének szükségességét. A tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv ⁽¹⁶⁾

⁽¹⁴⁾ Párizsi Megállapodás 2015 (ENSZ).

⁽¹⁵⁾ *Handbook for identifying, evaluating and reporting other effective area-based conservation measures in marine fisheries* (FAO).

⁽¹⁶⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/56/EK irányelve (2008. június 17.) a tengeri környezetvédelmi politika területén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv)(HL L 164., 2008.6.25., 19. o.):

végrehajtásáról szóló jelentésben az Európai Bizottság megjegyzi, hogy a tengerfenéki élőhelyek⁽¹⁷⁾ tényleges fizikai megszűnését okozó fő tevékenységek a következők: „a szárazföld kiterjesztése, az árvízvédelem, a kikötőépítés, a szilárd hulladék ártalmatlanítása és a megújuló energia előállítása, továbbá a nem fenntartható akvakultúras gyakorlatok hatásai”⁽¹⁸⁾. Az EGSZB ezért azt kéri, hogy az Európai Bizottság javasoljon további intézkedéseket az ilyen – a halászati tevékenységet negatívan befolyásoló – elemek hatásának minimalizálására vagy kiküszöbölésére is.

Tudomány

3.14. Az olyan zavarok, mint a savasodás, az óceáni hőhullámok, az oxigénhiány, a mérgező algavirágzás, a paraziták vagy a szaporodási problémák a halállományok összeomlását okozhatják, vagy arra kényszeríthetik őket, hogy mélyebb, hűvösebb vizekbe költözzenek. A műanyagok, a mikroműanyagok és az emberi tevékenységekből származó egyéb szennyező anyagok szintén negatív hatást gyakorolnak a tengeri ökoszisztémákra. E tényezők miatt a hagyományos halászati tudomány egyes esetekben nem képes megérteni egyes állományok állapotát és változásait. Az EGSZB arra a következtetésre jut, hogy ez minden eddiginél szükségesebbé teszi az ökoszisztéma-alapú megközelítés alkalmazását és a tudományos ismeretek javítását a változások értékelése, megértése és az azokhoz való alkalmazkodás érdekében.

3.15. A cselekvési terv szerint az Európai Bizottság 2024-ben tanulmányt készít, amely számszerűsíti az uniós tengerfenék szén-dioxid-tárolási kapacitását és a fenékhálászati tevékenységeknek erre a kapacitásra gyakorolt lehetséges hatásait. Az EGSZB üdvözlí ezt a kezdeményezést. Az EGSZB ezzel összefüggésben kéri, hogy vizsgálják meg, hogy az üledékkel kapcsolatos zavaró tényezők elleni védekezés hatékony-e az éghajlatváltozás mérséklése szempontjából. Ezenkívül meg kell vizsgálni, hogy milyen hatással jár a halászati erőfelfejtésnek a tilalmak miatt új, korábban kiaknázatlan területekre való áthelyezése, és meg kell vizsgálni a természetes okok, például a viharok üledékre gyakorolt hatását, és össze kell hasonlítani a fenékhálászati hatásával.

3.16. Az EGSZB teljes mértékben támogatja az Európai Bizottság arra irányuló kezdeményezését, hogy a szelektív és innovatív halászeszközökkel kapcsolatos interaktív platformot alakít ki a tudás és a bevált gyakorlatok megosztása érdekében. Ezzel összefüggésben emlékeztet a Nemzetközi Tengerkutató Tanács (ICES) innovatív halászeszközökre vonatkozó ajánlásaira⁽¹⁹⁾, amelyekben a szakértők értékelték, hogy milyen előnyökkel és hatással járnak az innovatív halászeszközök a tengeri ökoszisztémák, az érzékeny élőhelyek és a halászat szelektivitása szempontjából. Az EGSZB üdvözlí, hogy a legtöbb előrelépés a fenékhálászati terén történt, és további előrelépést szorgalmaz ebben az irányban.

Társadalmi-gazdasági hatás

3.17. Bár nem kötelező, az EGSZB kéri a javasolt intézkedések társadalmi-gazdasági hatásvizsgálatának elkészítését, különös tekintettel a fenékhálászati tilalmára a védett tengeri területeken. Tekintettel arra, hogy a vonóhálós halászat önmagában 7 000 halászhajót és 20 000 halászt foglalkoztat, valamint a teljes halászati kapacitás egyharmadát, az uniós flotta által termelt bevétel 38 %-át és a teljes fogás 25 %-át teszi ki, elengedhetetlen a javasolt intézkedések hatásának értékelése.

3.18. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy ne csak a javasolt intézkedések közvetlen hatásait – például a hagyományos halászerületekhez való hozzáférés megszűnését – vizsgálják meg és minimalizálják, hanem a halászati erőfelfejtés más területekre való áthelyezésének hatását is, ami a halászeszközök közötti konfliktusokhoz, a célfajok elérhetetlenségéhez vagy az üzemanyag-felhasználás növekedéséhez vezethet.

Élelmezésbiztonság

3.19. A cselekvési terv következtetései kiemelik, hogy biztosítani kell az élelmezésbiztonságot, valamint a halászok, a part menti közösségek és általában véve a társadalmak társadalmi-gazdasági jólétét. Azonban a fenékhálászati eszközöknek a jelenlegi védett tengeri területeken (a tengerek 10 %-án) való betiltása a behozatal 2 %-os növekedéséhez vezetne. Tekintettel az igazságos átmenet fontosságára, az EGSZB kéri, hogy készítsenek tanulmányt az import becsült növekedéséről a tervben meghatározott célkitűzések fényében (a tengerek 30 %-a).

3.20. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy az EU-ban fogyasztott halak 70 %-a már harmadik országokból származik, és hogy az összes európai fogás 25 %-át mobil fenékhálászati eszközökkel fogják ki. Az EGSZB olyan cselekvési tervet szorgalmaz, amely nem növeli az élelmezésbiztonság és az élelmiszer-önrendelkezés (tengeri termékek) terén mutatókhoz szakadékokat, és amely lehetővé teszi a halászok számára, hogy teljes mértékben kihasználják a számukra jogszerűen kiosztott halászati kvótákat.

⁽¹⁷⁾ A tengerfenéken található élőhelyek.

⁽¹⁸⁾ COM(2020) 259.

⁽¹⁹⁾ ICES/CIEM 2020/12.

Piaci intézkedések

3.21. Az EGSZB elengedhetetlennek tartja, hogy a fenékhalszáti eszközökre vonatkozó korlátozások automatikusan tükröződjenek a harmadik országokból behozott termékekben. Különös tekintettel arra, hogy több ezer tonna fehérhúsú hal (pl. alaszkaiai sávós tőkehal, közönséges tőkehal, foltos tőkehal) származik Oroszországból és Kínából, és ráadásul vámkedvezményben is részesül. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy a cselekvési tervbe foglaljon bele piaci intézkedéseket a belső és külső politikák közötti összhang és koherencia, valamint az uniós és nem uniós gazdasági szereplők közötti egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében.

Finanszírozás

3.22. Az EGSZB ezért sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy a terv nem javasol további finanszírozási intézkedéseket az Európai Bizottság által javasolt zöld és energetikai áttááláshoz. Egy ilyen kezdeményezést, amely ennyi fenékhalszáthajót érint, a szükséges ösztönzőkkel és kompenzációs mechanizmusokkal kell kísérni. Az EGSZB kéri, hogy a halászeszközök cseréje vagy leselejtezése helyett inkább a kutatás és az innováció kapjon állami támogatást a tengerfenékkal való érintkezés csökkentése érdekében. A cseréhez és a selejtezéshez hatalmas pénzüsszegekre lenne szükség, amelyek a jelenlegi forrásokból nem állnak rendelkezésre, valamint a halászáti módszerek megváltoztatásának technikai akadályai is lennének. Az EGSZB kéri továbbá, hogy vegyék figyelembe a halászáti ágazat szezonálisát és sajátosságait. Az EGSZB kéri, hogy az Európai Tengerügyi, Halászáti és Akvakultúra-alapon (ETHAA) kívül az Európai Szociális Alap és az Európai Regionális Fejlesztési Alap esetében is fogadjanak el halászátra összpontosító programokat, hogy a források jobban eljussanak azokra a területekre, ahol a legnagyobb szükség van rájuk. Arra kéri továbbá az Európai Bizottságot, hogy készítsen nyomonkövetési jelentéseket annak ellenőrzésére, hogy megfelelően hajtják-e végre, illetve osztják-e el a forrásokat.

Járlékos fogások

3.23. Az EGSZB teljes mértékben egyetért az Európai Bizottsággal abban, hogy minimálisra kell csökkenteni és lehetőség szerint meg kell szüntetni az érzékeny tengeri fajok (mint például a Vizcayai-öbölben a közönséges delfin) járulékos fogását. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki a különösen veszélyeztetett, sérülékeny fajok, például egyes cápafajok, tengeri teknősök, tengeri emlősök (közönséges barna delfin és földközi-tengeri barátfóka) és tengeri madarak (baleári vészmadár) miatt. Az EGSZB arra kéri a tagállamokat, hogy nemzeti szinten, illetve közösen is hozzanak intézkedéseket a járulékos fogások minimalizálása érdekében.

3.24. Ezzel kapcsolatban az EGSZB üdvözli néhány tagállam legújabb intézkedéseit, amelyek keretében fedélzeti megfigyelő eszközöket és a delfinek elriasztására ultrahangot kibocsátó akusztikus eszközöket telepítettek. Végetetül az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy biztosítsák, hogy a halászáti területek érzékeny fajok védelme érdekében történő lezárása kiegyensúlyozott legyen, és vegyék figyelembe, hogy ez milyen jelentős társadalmi-gazdasági hatást gyakorol a flottára.

3.25. Ami az európai angolnát illeti, az EGSZB aggodík a faj érzékeny állapota miatt, és emlékeztet a Tanács által 2022 decemberében elfogadott, a helyzet javítását célzó határozott intézkedésekre, amelyek a tengeri fogások hat hónapos tilalmával és a rekreációs célú halászat teljes tilalmával jártak. Ezzel összefüggésben az EGSZB emlékeztet arra, hogy ezek az intézkedések Európa-szerre jelentős negatív hatással lesznek a part menti halászátra, ezért kéri, hogy a további korlátozó intézkedések meghozatala előtt elemezzék a faj helyreállítása terén elért eredményeket. Az EGSZB mindazonáltal alapvető fontosságúnak tartja a halászáttal és a halászáttal nem összefüggő valamennyi hatás kezelését, valamint a vonatkozó jogszabályok – például a vízügyi keretirányelv⁽²⁰⁾, az élőhelyvédelmi irányelv és a tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv – jobb végrehajtását a helyzet mielőbbi javítása és a további korlátozások elkerülése érdekében.

Egyéb szennyező anyagok

3.26. A becslések szerint egyedül a Balti-tengerben mintegy 50 000 tonna vegyi lőszer, 500 000 tonna hagyományos fegyver és 10 000 hajóroncs található a múlt századi háborúk miatt⁽²¹⁾. Ezt a veszélyt tovább súlyosbítja Oroszország Ukrajna elleni brutális katonai agressziója. A tengerbe szüllyesztett lőszernek valós fenyegetést jelentenek az emberi életre és a tengeri környezetre nézve, és nemcsak a halászáttal és a hajózást veszélyeztetik, hanem a kék gazdaság más ágazatainak fejlődését is. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy tegyenek operatív lépéseket a tengerfenék megtisztítása érdekében, valamint hozzanak jogalkotási intézkedéseket annak biztosítására, hogy a vizek ne hordozzanak ilyen veszélyeket. Az EGSZB emlékeztet arra, hogy az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság, valamint a tagállamok tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv szerinti nemzeti programjai fontos szerepet játszanak a tengeri környezet – mint az emberek számára biztonságos és egészséges élelmiszerforrást jelentő környezet – védelme szempontjából.

⁽²⁰⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.).

⁽²¹⁾ *Clearing chemical and conventional munitions from the sea* (Euractiv).

Kék gazdaság

3.27. Az EGSZB rámutat arra, hogy a kék gazdaságot alkotó különböző ágazatok (halászat, biotechnológia, hajózás, tengeri szállítás, akvakultúra, hajógyárak, ellátási lánc, logisztika és szállítás) kölcsönösen függenek egymástól, ezért a halászhajók elvesztése vagy leselejtezése közvetlen hatással van az európai hajógyárakra és más logisztikai szolgáltatásokra. Ezzel összefüggésben az EGSZB hangsúlyozza, hogy olyan dekarbonizációs és környezetvédelmi stratégiát kell végrehajtani, amely inkább az innovációra összpontosít, mint a tevékenységek megszüntetésére, és egyforma figyelmet fordít a fenntarthatóság három – környezeti, társadalmi és gazdasági – pillérére, elősegítve a szakképzettséget igénylő munkahelyek megtartását Európában ⁽²²⁾. Az EGSZB rámutat továbbá arra, hogy a halászati ágazat hozzájárul az ezen iparágtól nagymértékben függő part menti vidéki közösségek lakosságának megtartásához ⁽²³⁾. A halászati ágazat gyengülésének vagy megszűnésének közvetlen következményeként megnő a nagyvárosokba irányuló migrációs áramlás, ami maga után vonja a népességszűküléssel járó összes problémát.

Szélenergia

3.28. Az európai zöld megállapodással összhangban az EU célul tűzte ki, hogy a klímasemlegesség 2050-ig történő elérése érdekében hússzorosára növeli az tengeri energiatermelést az Unióban. Ez a növekedés azonban a tengeri környezetre gyakorolt olyan hatásokkal jár együtt, amelyeket például a szélerőműparkok telepítése és a mélyvízi kábelek fektetése vált ki. Több tagállam már be is jelentette, hogy összekapcsolja tengeri villamosenergia-hálózatát, elsősorban a Balti-tengeren és az Atlanti-óceánon található mesterséges energiaszigeteken keresztül. Az EGSZB teljes mértékben tudatában van annak, hogy olyan megújuló energiaforrásokra van szükség, amelyeknek együtt kell létezniük a fenntartható élelmiszerforrásokkal ⁽²⁴⁾. Ezért a tengeri szélenergia körütekintő fejlesztésére szólít fel annak érdekében, hogy ne ismétlődjenek meg a múltban elkövetett hibák, minimalizálva ennek a fajta energiatermelésnek a biológiai sokféleségre gyakorolt hatását. Az EGSZB kéri továbbá, hogy e struktúrák telepítése ne érintse a halászok hagyományos halászerületeit.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az EU-n belüli fenntartható kék gazdaság új megközelítéséről – Az EU kék gazdaságának átalakítása a fenntartható jövő érdekében (COM(2021) 240 final)(HL C 517., 2021.12.22., 108. o.).

⁽²³⁾ A Régiók Bizottsága véleménye: A közös halászati politika helyi szinten: fenntartható és reziliens part menti közösségek felé az EU-ban (NAT-VII/035).

⁽²⁴⁾ HL C 286., 2021.7.16., 152. o.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és a tanácsi rendeletre az (EU) 2019/1242 rendeletnek az új nehézgépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírások megerősítése és a jelentéstételi kötelezettségek beillesztése tekintetében történő módosításáról, valamint az (EU) 2018/956 rendelet hatályon kívül helyezéséről

(COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))

(2023/C 349/21)

Előadó: **Dirk BERGRATH**

Társelőadó: **Alessandro BARTELLONI**

Felkérések:	Európai Parlament: 2023.3.29. az Európai Unió Tanácsa, 2023.4.3.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 192. cikkének (1) bekezdése és 304. cikke
Illetékes szekció:	Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.22.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	182/4/7

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) üdvözli e rendelet azon célkitűzését, hogy fel kívánja gyorsítani az ágazat dekarbonizálásának ütemét és a szektor strukturális átalakulását. Az EU-nak meg kell ragadnia az alkalmat arra, hogy vezető szereplővé váljon a tiszta közlekedés ágazatában.

1.2. Az EGSZB megjegyzi, hogy a javaslat túlmutat a Kínában jelenleg javasolt célértékeken, de elmarad a közelmúltban Kaliforniában elfogadott rendeletről, amely célul tűzi ki, hogy 2036-ban már csak kibocsátásmentes teherautókat és buszokat lehessen értékesíteni. Megjegyzi továbbá, hogy az Egyesült Államoknak a közlekedés dekarbonizációjára vonatkozó nemzeti terve ⁽¹⁾ kiegészítő szerepet szán a „tiszta villamos energiának, a fenntartható bioüzemanyagoknak/e-üzemanyagoknak és a tiszta hidrogénnek” általában a közlekedés és különösen a közúti nehézteher-szállítás esetében.

1.3. Az EGSZB megjegyzi, hogy más országok (köztük az Egyesült Államok) mellett már számos tagállam vállalta, hogy 2040-ig teljes mértékben áttér a kibocsátásmentes nehézgépjárművek értékesítésére ⁽²⁾. Emellett helyi és regionális szinten is különböző szabályozások várhatók (pl. behajtási tilalom).

1.4. Az EGSZB elismeri, hogy fontos szabályozás révén ösztönözni a kibocsátásmentes járművek elterjedését. Úgy véli azonban, hogy figyelmet kell fordítani a keresleti oldalra és azokra a fontos támogató feltételekre is, amelyek a kibocsátásmentes járművek üzemeltetését életképes opcióvá teszik a logisztikai szereplők számára.

1.5. Az EGSZB üdvözli, hogy egyes tagállamok igyekeznek támogatni a kibocsátásmentes járművekre való áttállást, különösen a kkv-k esetében, nevezetesen az Európai Unió Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköze és más nemzeti alapok révén.

⁽¹⁾ DOE/EE-2675 | 2023. január.

⁽²⁾ A COP27-en az Egyesült Államok, Ukrajna, Írország, Aruba, Belgium, Horvátország, Curaçao, a Dominikai Köztársaság, Liechtenstein és Litvánia globális egyetértési megállapodást írt alá, melyben vállalták, hogy 2040-ig elérik a 100%-ban kibocsátásmentes új tehergépkocsi- és autóbusz-értékesítést (2022. november 17.).
U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27.

1.6. Az EGSZB megerősíti, hogy támogatja az alternatív üzemanyagok infrastruktúrájáról szóló rendeletet (AFIR). A hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy ahol szükséges, alternatív üzemanyagok és töltőállomások álljanak rendelkezésre ⁽³⁾. A 2030-as köztes cél teljesítéséhez több mint 50 000 nyilvánosan hozzáférhető töltőre lenne szükség, amelyek közül 35 000-nek nagy teljesítményű, megawattos töltést lehetővé tevő modellnek kellene lennie. Mintegy 700 hidrogéntöltő állomásra is szükség lenne.

1.7. Tekintettel az Európai Bizottság hatásvizsgálatának korlátaira, az EGSZB kéri, hogy az elért eredményekről szóló jelentésben szorosan és rendszeresen kövessék nyomon a fejleményeket, beleértve az ellátási lánc mélyreható értékelését is, hogy elkerülhetők legyenek a zavarok, és jobban tükröződjön a közlekedés szén-dioxid-mentesítésének regionális szintű hatása.

1.8. Korábbi véleményeivel ⁽⁴⁾ összhangban az EGSZB megjegyzi, hogy az elektromos és hidrogénüzemű erőátviteli rendszerek minden előnye ellenére a „kipufogógáz-megközelítésen” alapuló rendeletjavaslatot más szakpolitikai eszközökkel kell kiegészíteni annak érdekében, hogy ösztönözzék a megújuló, nem fosszilis üzemanyagok használatát a flotta belső égésű motorral működő részében. Az „Írány az 55 %!” intézkedéscsomagnak biztosítania kell az életciklus-z-szemléletet, és el kell kerülnie, hogy a közúti közlekedés dekarbonizációja az értéklánc magasabb szintjén a termelésoldali kibocsátás növekedéséhez vezessen.

1.9. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy olyan szakpolitikai keretre van szükség, amely a munkavállalók számára méltányos módon ösztönzi a dekarbonizációt. Ezen belül megfelelő finanszírozást kell biztosítani a dekarbonizációs menetrend következtében nehézségekkel küzdő régiók számára, a szociális partnerekkel közösen kidolgozott tervek révén minden szinten (telephelyek, vállalatok, régiók és ágazatok) fel kell készülni a változásokra, a hatóságoknak és a vállalatoknak pedig jelentős erőfeszítéseket kell tenniük a munkavállalók átképzése és továbbképzése érdekében.

1.10. Az EGSZB egy olyan CO₂-kibocsátáscsökkentési pályát szorgalmaz, amely összhangban van az ipari ágazat transzformációs képességével, és amely a költségek és a működési hatékonyság tekintetében a fuvarozók igényeinek is megfelel. A javasolt célértékeknek összeegyeztethetőnek kell lenniük a meglévő termelői teljesítmények átalakításához és újak építéséhez, a töltőinfrastruktúra kiépítéséhez, a kulcsfontosságú alkatrészekkel és nyersanyagokkal való ellátás biztosításához, a vezető piacok létrehozásához és a munkaerő képzéséhez szükséges idővel.

1.11. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a dekarbonizáció ütemének (a flotta tekintetében) összhangban kell lennie az európai zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari terv és az ágazat kiemelt európai ellátási láncainak, például a tiszta hidrogénnek, az akkumulátoroknak és a mikroelektronikának a fejlesztéséhez hozzájáruló közös európai érdeket szolgáló fontos projektek (IPCEI) végrehajtásával.

1.12. Az EGSZB hangsúlyozza továbbá, hogy kapacitásépítést kell biztosítani, és támogatni kell a fuvarozókat és egyéb szereplőket – különösen a kkv-kat – abban, hogy eleget tegyenek a rendelet által bevezetett jelentéstételi kötelezettségeknek.

2. Háttér

2.1. 2014 októberében az EU állam- és kormányfői ⁽⁵⁾ kötelező érvényű célkitűzést fogadtak el arra, hogy az EU teljes gazdaságában 2030-ig legalább 40 %-kal csökkentik az üvegházhatást okozó gázok (ÜHG) kibocsátását az 1990-es szinthez képest. Ez a célkitűzés globális előrejelzéseken alapult, amelyek megfelelnek az éghajlatváltozásra vonatkozó Párizsi Megállapodásban (21. éghajlatváltozási konferencia) ⁽⁶⁾ foglalt középtávú időcélnek.

⁽³⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az alternatív üzemanyagok infrastruktúrájának kiépítéséről, valamint a 2014/94/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (COM (2021) 559 final – 2021/0223 (COD)); A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az alternatív üzemanyagok infrastruktúrájának gyors kiépítését támogató kiegészítő intézkedések ismertetését célzó, stratégiai megvalósítási terv (COM(2021) 560 final)(HL C 152., 2022.4.6., 138. o.).

⁽⁴⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó kibocsátási követelményeknek a könnyű haszongépjárművek CO₂-kibocsátásának csökkentésére irányuló uniós integrált megközelítés keretében történő meghatározásáról és a 715/2007/EK rendelet módosításáról (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD))(HL C 227., 2018.6.28., 52. o.) és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az (EU) 2019/631 rendeletnek az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírásoknak az Unió fokozott éghajlatvédelmi törekvéseivel összhangban zajló megerősítése tekintetében történő módosításáról (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD))(HL C 194., 2022.5.12., 81. o.).

⁽⁵⁾ Az Európai Tanács 2014. október 24-i következtetései.

⁽⁶⁾ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>.

2.2. 2020 decemberében az Európai Bizottság közzétette a fenntartható és intelligens mobilitási stratégiáját. Ez a dokumentum egy sor ambiciózus célértéket és mérőföldkövet határoz meg annak érdekében, hogy az EU közlekedési rendszerét alkalmassá tegye a klímasemleges és digitális világra.

2.3. 2021 júliusában az Európai Bizottság tovább emelte a tétet azzal, hogy elfogadta az „Irány az 55 %!” intézkedéscsomagot ⁽⁷⁾, amely egy sor szakpolitikai javaslatot tartalmaz arra, hogy 2030-ra (az 1990-es szinthez képest) nettó 55 %-kal csökkentsék az üvegházhatású gázok kibocsátását az EU-ban. Ez összhangban van az EU azon – az európai klímarendeletben ⁽⁸⁾ megállapított – kötelezettségvállalásával, hogy 2050-ig megvalósítsa a klímasemlegességet.

2.4. Az alacsony kibocsátású mobilitás európai stratégiájában ⁽⁹⁾, amelyet 2016. júliusban tettek közzé, célul tűzték ki, hogy az 1990-es szinthez képest 2050-re legalább 60 %-kal csökkenteni kell a közlekedésből származó üvegházhatású-gáz-kibocsátást, és ezzel az EU határozottan elindult a kibocsátásmentesség felé vezető úton. Az „Irány az 55 %!” intézkedéscsomag ⁽¹⁰⁾ azonban megállapítja, hogy a 2050-re kitűzött klímasemlegességi cél azt követeli meg, hogy 2050-ig az 1990-es szinthez képest 90 %-kal csökkentsük a közlekedésből származó összes kibocsátást. Fokozatosan növelni kell az alacsony kibocsátású/kibocsátásmentes járművek használatát annak érdekében, hogy azok 2030-ra jelentős piaci részesedéssel rendelkezzenek, és az EU következetesen a kibocsátásmentes mobilitás hosszú távú célját kövesse.

2.5. A közúti közlekedési ágazat az EU ÜHG-kibocsátásának egyötödét teszi ki. A nehézgépjárművek, például a teherautók, a városi buszok és a távolsági buszok az EU-ban a közúti közlekedésből származó ÜHG-kibocsátás több mint 25 %-áért és az EU teljes ÜHG-kibocsátásának több mint 6 %-áért felelősek. Annak ellenére, hogy a gyártók erőfeszítéseket tesznek a kilométerenkénti kibocsátás csökkentésére, a teljes kibocsátás tovább nő, különösen az áru fuvarozásban a közúti szállítás iránti növekvő kereslet miatt, amely a jövőben várhatóan tovább fog nőni. A közúti közlekedés a légszennyezésnek is fontos forrása, és az EU jelenleg vizsgálja felül a levegőminőségre vonatkozó jogszabályait, különösen a járművekből származó szennyező anyagok csökkentését célzó új Euro 7 kibocsátási előírásokról szóló javaslat alapján.

2.6. A jelenlegi nehézgépjármű-flotta szinte teljes egészében belső égésű motorokkal működik, amelyeket túlnyomórészt fosszilis üzemanyagokkal hajtanak meg; ezeket főként importált nyersolajból finomítják az EU-ban, ami viszont hozzájárul az EU energiafüggetlenségéhez. Az Európai Bizottság hatásvizsgálata szerint az új előírásokra irányuló javaslat 2031 és 2050 között várhatóan mintegy 2 milliárd hordó olajjal csökkenti a fosszilis tüzelőanyagok iránti keresletet.

2.7. Jelenleg egy tipikus európai 40 tonnás 4x2-es vontató „távolsági tesztciklusban” körülbelül 33,1 liter üzemanyagot fogyaszt 100 km-enként közúton vagy autópályán. Egy tipikus európai 12 tonnás 4x2-es szállítóautó „városi szállítási tesztciklusban” körülbelül 21,4 liter üzemanyagot fogyaszt 100 km-enként ⁽¹¹⁾.

2.8. A nehézgépjárműveket vásárlók leginkább áru fuvarozási vállalkozók, akik azzal szembesülhetnek, hogy az üzemanyagköltségek meghaladják a működési költségeik egynegyedét, és az üzemanyag-hatékonyságot az egyik legfontosabb vásárlási kritériumként rangsorolják. A személygépkocsik ágazatától eltérően a hajtástípus kiválasztásánál a teljes tulajdonlási költség lesz a meghatározó tényező.

2.9. Iparági adatok szerint a tehergépjármű-kivitel 5 milliárd eurós kereskedelmi többletet eredményezett 2021-ben. Ugyanebben az évben több mint 470 000 teherautót gyártottak az EU-ban található 52 üzemben ⁽¹²⁾. Ez az ágazat annak a gépjárműiparnak a része, amely Európában 12,1 millió közvetlen és közvetett munkahelyet teremt (a teljes uniós foglalkoztatás 5,6 %-a).

⁽⁷⁾ COM(2021) 550 final.

⁽⁸⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete (2021. június 30.) a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról (európai klímarendelet)(HL L 243., 2021.7.9., 1. o).

⁽⁹⁾ COM(2016) 501 final.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 550 final.

⁽¹¹⁾ O. Delgado, F. Rodríguez, R. Muncrief: Fuel efficiency technology in European heavy-duty vehicles: Baseline and potential for the 2020–2030 timeframe, a Tiszta Közlekedés Nemzetközi Tanácsa (ICCT) fehér könyve, Berlin, 2017. július.

⁽¹²⁾ A „Tehergépjárművek” című tájékoztató.

2.10. A kereskedelmi célú közúti szállítás az uniós gazdasági értéklánc idegrendszere. A közúti szállítás az EU GDP-jének (bruttó hazai termék) nagy részét képviseli, és Unió-szerte több mint 3,4 millió embert foglalkoztat ⁽¹³⁾. Az ágazat előtt álló kihívások közé tartozik, hogy a közlekedés az egységes piac hatékonyságának megőrzése mellett biztonságosabbá és védettebbé váljon, valamint hogy javítsuk a munkakörülményeket az ágazatban és a közlekedési környezet egészében.

2.11. A közelmúltbeli geopolitikai fejlemények rávilágítottak, hogy még a legsúlyosabb helyzetekben is biztosítani kell az uniós logisztikai ellátási lánc rezilienciáját. A megnövekedett energiaköltségek, valamint az energiától és a nyersanyagoktól való függőség – néhány kiemelt fontosságú nemzetközi szereplő agresszív protekcionista stratégiájával együtt – veszélybe sodorta az EU gazdasági rendszerét és polgárainak jólétét. Az uniós kereskedelmi célú közúti szállítási rendszernek versenyképesnek, megfizethetőnek és teljes mértékben működőképesnek kell maradnia, még a legkritikusabb körülmények között is. Ezt a szabályozási keretnek biztosítania kell.

3. A rendeletjavaslat

3.1. A javaslat célja, hogy felváltsa a nehézgépjárművek szén-dioxid-kibocsátási előírásairól szóló 2019. évi (EU) 2019/1242 rendeletet ⁽¹⁴⁾. Annak ellenére, hogy a jelenleg hatályos rendelet eredményeinek értékelése nem lehetséges, az Európai Bizottság úgy véli, hogy hozzá kell járulni az európai zöld megállapodás és az európai klímarendelet célkitűzéseéhez. A javaslat új, kötelező CO₂-céltételeket határoz meg, amelyek 2025-től alkalmazandók.

3.2. A javaslat a tehergépkocsikra (5 tonna felett), a városi és a távolsági autóbuszokra (7,5 tonna felett), valamint a pótkocsikra (motor nélküli, gépjárművel vontatott jármű) terjed ki. Bár ez a rendelet hatályának jelentős kiterjesztését jelenti, továbbra is szabályozási hiányosság áll fenn a személygépkocsikra és a könnyű haszongépjárművekre (3,5 és 5 tonna közötti tehergépjárművekre) vonatkozó CO₂-szabályozás tekintetében.

3.3. A fenti célkitűzések elérése érdekében az Európai Bizottság 2030-tól új és ambiciózusabb szén-dioxid-kibocsátási céltételeket javasol az új nehézgépjárművekre vonatkozóan. A javaslat értelmében a szén-dioxid-kibocsátás átlagosan, az 1990-es szinthez képest a következőképpen csökkenne:

— 2030. január 1-jétől 45 %-kal,

— 2035. január 1-jétől 65 %-kal, és

— 2040. január 1-jétől 90 %-kal.

3.4. 2030-tól az EU-ban az új városi buszoknak mind kibocsátásmentesnek kell lenniük (a kibocsátásmentes járművek 100 %-os részaránya).

3.5. A CO₂-csökkentési céltételek alól mentességet kapnak a következő nehézgépjárművek:

— kis sorozatú gyártók (legfeljebb 100 jármű),

— bányászati, erdészeti és mezőgazdasági célokra használt járművek,

— a fegyveres erők általi használatra tervezett és gyártott járművek és a lánctalpas járművek,

— a polgári védelem, a tűzoltóság és a közrend fenntartásáért vagy a sürgős orvosi ellátásért felelős erők általi használatra tervezett, gyártott vagy ahhoz igazított járművek,

— különleges felépítményű gépjárművek, például a szemétszállító tehergépjárművek.

3.6. A személygépkocsikra és a könnyű haszongépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírásoktól eltérően a nehézgépjárművekre vonatkozó európai bizottsági javaslat a belső égésű hidrogénüzemű járműveket (a jelenleg rendelkezésre álló egyéb alternatív technológiák, például az akkumulátoros elektromos járművek vagy az üzemanyagcellás hidrogénüzemű járművek mellett) kipufogógáz-mentes lehetőségnek tekinti.

⁽¹³⁾ Az Eurostat 2014. évi munkaerő-felmérésének adatai.

⁽¹⁴⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1242 rendelete (2019. június 20.) az új nehézgépjárművek szén-dioxid-kibocsátási előírásainak meghatározásáról, valamint az 595/2009/EK és az (EU) 2018/956 európai parlamenti és tanácsi rendelet és a 96/53/EK tanácsi irányelv módosításáról (HL L 198., 2019.7.25., 202. o.).

3.7. Az „Irány az 55 %!” intézkedéscsomag hatókörére építve, amely valamennyi ágazat kibocsátásaira kiterjed, a nehézgépjárművekre vonatkozó európai bizottsági javaslat „az üzemanyagtartálytól a kerékig” módszert követi, amelyet a könnyűgépjárművekről szóló rendelet⁽¹⁵⁾ is alkalmaz az ÜHG-kibocsátáscsökkentési célértékek meghatározására. Ezt a módszertant „kipufogógáz-módszernek” is nevezik, mivel csak a használat során a jármű által kibocsátott CO₂-t veszi figyelembe, míg a jármű gyártása vagy az üzemanyagok vagy az energia előállítása során kibocsátott üvegházhatást okozó gázokat más jogszabályok, például az uniós kibocsátáskereskedelmi rendszer szabályozza. Az Európai Bizottság ebben a konkrét jogszabályban a célértékek betartása szempontjából nem vette figyelembe a megújuló és alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok hozzájárulását, mivel nem tartotta azt sem költséghatékonynak, sem eredményesnek.

4. Általános megjegyzések

4.1. Az EGSZB üdvözlí e rendelet azon célkitűzését, hogy fel kívánja gyorsítani az ágazat dekarbonizálásának ütemét és a szektor strukturális átalakulását. Az európai közlekedési ágazatnak az új erőátviteli technológiák (elektromos hajtás/hidrogénüzemű üzemanyagcellák és hidrogénüzemű belső égésű motorok) fokozatos bevezetése révén meg kell újítania közúti járműparkját. Az EU-nak meg kell ragadnia az alkalmat arra, hogy vezető szereplővé váljon a tiszta közlekedés ágazatában. A fejlemények alapján az említett technológiák életképes és költséghatékony módot biztosítanak a rövid, a közepes és (fokozatosan) a hosszú távolságra történő teherszállítási célokra történő széles körű felhasználáshoz.

4.2. Az EGSZB megjegyzi, hogy a javaslat túlmutat a Kínában jelenleg javasolt célértékeken, de elmarad a közelmúltban Kaliforniában elfogadott rendeletről. 2022 júniusában Kína olyan javaslatot jelentett be (a „4. fázis”), amely a becslések szerint 2026-ig általános célértékként 15 %-kal szigorítja a nehézgépjármű-ágazat üzemanyag-fogyasztási előírásait valamennyi járműszegmensben, hogy felváltsa a 2019-ben bevezetett korábbi „3. fázist”. Az Egyesült Államok 2016-ban elfogadott és a 2018 és 2027 közötti időszakra alkalmazandó „2. fázisú” előírásai a becslések szerint a 2010. évi kiinduló értékekhez képest járműtípustól függően 16–30 %-kal csökkentik a CO₂-kibocsátást és az üzemanyag-fogyasztást. Kalifornia, amelynek kibocsátási normáit általában más amerikai államok is követik, nemrégiben egy olyan jogszabályt fogadott el, amely előírja, hogy 2036-ban már csak kibocsátásmentes teherautókat és autóbuszokat lehet értékesíteni, és csak az akkumulátoros és a hidrogén-üzemanyagcellás elektromos járműveket engedélyezi. Az Egyesült Államoknak a közlekedés dekarbonizációjára vonatkozó nemzeti terve⁽¹⁶⁾ emellett kiegészítő szerepet szán a „tiszta villamos energiának, a fenntartható bioüzemanyagoknak/e-üzemanyagoknak és a tiszta hidrogénnek” általában a közlekedés és különösen a közúti nehézteher-szállítás esetében.

4.3. Az EGSZB megjegyzi, hogy a javasolt rendelet nem az egyetlen szabályozási keret, amellyel az ágazat szembesülni fog. Miközben már számos tagállam más országokkal (többek között az Egyesült Államokkal) együtt vállalta, hogy 2040-ig 100 %-ban áttér a kibocsátásmentes nehézgépjárművek értékesítésére⁽¹⁷⁾, helyi és regionális szinten is különböző szabályozások várhatók (pl. behajtási tilalom). Bár ez utóbbiak többnyire nem éghajlat-politikai fellépésre irányulnak, hatással lesznek a nem kibocsátásmentes járművek működésére és nyereségességére, valamint az egységes piac működésére.

4.4. Az EGSZB elismeri a szabályozási ösztönzés mint kínálatoldali szakpolitikai intézkedés fontosságát a kibocsátásmentes járművek technológiába történő beruházások és a kibocsátásmentes járművek bevezetése érdekében, ami végső soron – a karbonsemleges üzemanyagokkal együtt – hozzájárul a nehézgépjármű-flotta teljes dekarbonizációjához. Az EGSZB azonban úgy véli, hogy figyelmet kell fordítani a keresleti oldalra és azokra a fontos támogató feltételekre is, amelyek a kibocsátásmentes járművek üzemeltetését életképes opcióvá teszik a logisztikai szereplők számára.

4.4.1. Az Európai Gépjárműgyártók Szövetsége (ACEA) szerint a javaslat megkövetelné, hogy a jelenleg tervezettnél legalább két évvel korábban már jelentősen nagyobb számú kibocsátásmentes jármű legyen forgalomban. Az újonnan javasolt célérték konkrétan azt követelné meg, hogy kevesebb mint hét éven belül több mint 400 000 kibocsátásmentes jármű legyen üzemben, 2030-tól pedig évente közel 100 000 járművet kellene nyilvántartásba venni, ami azt jelenti, hogy 2030-tól kezdődően az újonnan nyilvántartásba vett járművek több mint egyharmadának kibocsátásmentes járműnek kell

⁽¹⁵⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/631 rendelete (2019. április 17.) az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírások meghatározásáról, valamint a 443/2009/EK és az 510/2011/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről (HL L 111., 2019.4.25., 13. o.).

⁽¹⁶⁾ DOE/EE-2675 | 2023. január.

⁽¹⁷⁾ A COP27-en az Egyesült Államok, Ukrajna, Írország, Aruba, Belgium, Horvátország, Curaçao, a Dominikai Köztársaság, Liechtenstein és Litvánia globális egyetértési megállapodást írt alá, melyben vállalták, hogy 2040-ig elérik a 100%-ban kibocsátásmentes új tehergépkocsi- és autóbusz-értékesítést (2022. november 17.).
U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27.

lennie. Ehhez a flottához több mint 50 000 nyilvánosan hozzáférhető töltőre lenne szükség, amelyek közül 35 000-nek nagy teljesítményű, megawattos töltést lehetővé tevő modellnek kellene lennie. Mintegy 700 hidrogéntöltő állomásra is szükség lenne. Ez jelzi, hogy mind az állami, mind a magánszereplők előtt ambiciózus célok állnak.

4.4.2. Az EGSZB olyan megfelelő előzetes feltételek kialakítását is szorgalmazza, amelyek arra ösztönzik a fuvarozókat és az üzemeltetőket, hogy beruházzanak új járművekbe. Ilyen lehet a megfelelő elektromos és üzemanyag-töltő infrastruktúra bővítésének jelentős felgyorsítása, a hatékony szén-dioxid-árazás és egyéb keresletoldali intézkedések, amelyek támogatják a fuvarozókat és biztosítják, hogy azok kibocsátásmentes járművekbe ruházzanak be. Nem szabad elfelejteni, hogy a fuvarozók és az üzemeltetők a beruházásokkal kapcsolatos döntéseket jövedelmezőségi megfontolások alapján hozzák meg.

4.4.3. Az EGSZB üdvözli egyes tagállamok arra irányuló erőfeszítéseit, hogy támogassák a kibocsátásmentes járművekre való átállást, különösen a kkv-k esetében. Ausztriában a „kibocsátásmentes haszongépjárművek és infrastruktúra” elnevezésű finanszírozási program támogatja a vállalatokat abban, hogy flottájukat átállítsák a nem fosszilis üzemanyagokkal hajtott haszongépjárművekre, és létrehozzák az e haszongépjárműveket kiszolgáló áram- és üzemanyag-töltő infrastruktúrát. Az Európai Unió Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköze és más nemzeti alapok keretében Ausztria összesen 365 millió EUR-val rendelkezik a kibocsátásmentes haszongépjárművek és infrastruktúrájuk előmozdítására ⁽¹⁸⁾.

4.5. Tekintettel az Európai Bizottság hatásvizsgálatának korlátaira, nevezetesen arra, hogy a jelenlegi rendeletről nem készült értékelés, az EGSZB kéri, hogy szorosan és rendszeresen kövessenek nyomon egyes kulcsfontosságú elemeket, ideértve az új erőátviteli rendszerrel működő járművek fejlesztését, a töltési infrastruktúra kiépítését, valamint a járművek, az energia és az üzemanyagok költségeit.

4.6. A fenntartható, nem fosszilis üzemanyagok kiegészítő szerepet játszhatnak a közlekedés dekarbonizációjában a villamosítás és a hidrogén mellett, bár az alacsonyabb hatékonyság és a (jelenleg magas) költségek korlátozzák ezt a szerepet ⁽¹⁹⁾. Bár ezeket a légi és tengeri közlekedésre vonatkozó rendeletek elismerik, a közúti dekarbonizációs rendeletek nem említik őket. Az egész életciklusra vetítve azonban a (fosszilis üzemanyagokból származó) lineáris CO₂-kibocsátás és a körforgásos vagy nettó nulla (e-üzemanyagokból és fenntartható bioüzemanyagokból származó) kibocsátás közötti különbségtétel módszertana azt mutatja, hogy a fenntartható bio- és e-üzemanyagokkal működő hatékony belső égésű motorok és hibrid járművek szénlábnyma hasonló a fosszilis alapú villamos energiát használó akkumulátoros elektromos járművek szénlábnymához. Emiatt még fontosabb, hogy a fosszilis üzemanyagokat mással helyettesítsék a meglévő flottában, valamint azokban az új nehézgépjárművekben, amelyek továbbra is belső égésű erőátviteli rendszereket fognak használni.

4.7. Az EGSZB arra kéri a politikai döntéshozókat, hogy garantálják, hogy a nem fosszilis üzemanyagokra való átállás egyértelmű biztosítékokat nyújtson az üzemanyag-ágazatban a beruházások és az igazságos átmenet tekintetében, és támogassa az érintett uniós ipari értéklánc növekedését és a globális vezető szerep elérését.

4.8. A technológiasemleges opció számos előnnyel jár, például mind a technológiafejlesztés, mind az ellátásbiztonság terén csökkentené a kockázatokat. Az uniós gazdaság rezilienciája szempontjából előnyös lenne egy diverzifikált technológiai stratégia, amely magában foglalná az akkumulátoros elektromos járműveket és a hidrogénüzemű járműveket kiegészítő fenntartható üzemanyagokat is, miközben ez a két technológia fejleszti és bővíti hazai uniós bázisát.

4.9. Az EGSZB szerint mindenképpen biztosítani kell, hogy a javaslat hozzájáruljon a következőkhöz:

- az EU ipari vezető szerepének megerősítése a nehézgépjárművek, az autóbuszok és a kapcsolódó berendezések gyártása terén, mégpedig beruházások és innováció révén,
- az uniós logisztikai lánc hatékony és költséghatékony működésének megőrzése, lehetővé téve az uniós belső piac működését még a legkritikusabb körülmények között is,
- a kereskedelmi célú közúti szállítás értékláncához tartozó valamennyi iparág versenyképességének és foglalkoztatásának előmozdítása (különös tekintettel a kkv-kra),

⁽¹⁸⁾ https://www.bmk.gv.at/en/topics/mobility/alternative_transport/electromobility.html.

⁽¹⁹⁾ Lásd: A III. munkacsoport hozzájárulása az IPCC 6. értékelő jelentéséhez – teljes jelentés, 1068. o.

- egy olyan, fenntarthatóbb közlekedési rendszerre való áttérés felgyorsítása, amely a multimodalitáson alapul, és amelyben a jelenleg 75 %-ot kitevő közúti áruszállítás jelentős része a vasútra és a belvízi utakra helyeződik át,
- az uniós gazdaság sokkhatásokkal, az ellátási láncok nagymértékű zavaraiival és az erőforrásokhoz való korlátozott hozzáféréssel szembeni rezilienciájának javítása, például abban az esetben, ha egyes országok a fosszilis energiát fegyverként használják, valamint tekintettel arra, hogy az akkumulátoros elektromos járművekhez szükséges nyersanyagokat csak néhány nem uniós országból szerzik be, és ott dolgozzák fel.

4.10. Ehhez a következők szükségesek:

4.10.1. Egy olyan CO₂-kibocsátáscsökkentési pálya, amely összhangban van az ipari ágazat transzformációs képességével, és amely a költségek és a működési hatékonyság tekintetében a fuvarozók igényeinek is megfelel. A javasolt célértékeknek összeegyeztethetőnek kell lenniük a meglévő termelői és átalakítási ágazatok átalakításához és újak építéséhez, a töltőinfrastruktúra kiépítéséhez, a kulcsfontosságú alkatrészekkel és nyersanyagokkal való ellátás biztosításához, a vezető piacok létrehozásához és a munkaerő képzéséhez szükséges idővel.

4.10.2. A dekarbonizáció ütemének (a flotta tekintetében) összhangban kell lennie az európai zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari terv és a közös európai érdeket szolgáló fontos projektek (IPCEI) végrehajtásával, és hozzá kell járulnia az ágazat kiemelt ellátási láncainak, például a tiszta hidrogénnek, az akkumulátoroknak és a mikroelektronikának a fejlesztéséhez Európában. A kibocsátási pályának összhangban kell lennie az európai zöld megállapodás célkitűzéseivel, valamint az EU fenntartható és intelligens mobilitási stratégiájával is.

4.11. Mint már korábbi véleményeiben is kifejtette, az EGSZB úgy véli, hogy az ágazat sikeres átalakításához elengedhetetlen a közúti közlekedésre vonatkozó környezetvédelmi jogszabályok (például az Euro 7, az AFIR és az euomatrica) ⁽²⁰⁾ közötti megerősített koordináció, ugyanakkor koherens jogalkotási megközelítést szorgalmaz.

4.12. Korábbi véleményeivel ⁽²¹⁾ összhangban az EGSZB megjegyzi, hogy az elektromos és hidrogénüzemű erőátviteli rendszerek minden előnye ellenére a „kipufogógáz-megközelítésen” alapuló rendeletjavaslatot más szakpolitikai eszközökkel kell kiegészíteni annak érdekében, hogy ösztönözzék a megújuló, nem fosszilis üzemanyagok használatát a flotta belső égésű motorral működő részében. Az „Irány az 55 %!” intézkedéscsomagnak biztosítania kell az életciklus-zséméletet, és el kell kerülnie, hogy a közúti közlekedés dekarbonizációja az értéklánc magasabb szintjén a termelésoldali kibocsátás növekedéséhez vezessen. Az uniós kibocsátáskereskedelmi rendszer felülvizsgálatának, valamint a megújuló energiaforrásokról szóló irányelvnek biztosítania kell, hogy a közúti közlekedés és az energiatermelés dekarbonizálása egymáshoz képest megfelelő ütemben történjen. ⁽²²⁾

4.13. Az átalakulás során az Európai Uniónak tisztességes versenyt kell biztosítania az európai eredetibereendezésgyártók és fuvarozók számára a belföldi és a nemzetközi piacokon.

4.14. Az EGSZB hangsúlyozza továbbá, hogy kapacitásépítést kell biztosítani, és támogatni kell a fuvarozókat és egyéb szereplőket – különösen a kkv-kat – abban, hogy eleget tegyenek a rendelet által bevezetett jelentéstételi kötelezettségeknek, a nehézgépjárművek adatainak javasolt központi nyilvántartását is ideértve.

4.15. A városi autóbuszokat illetően az EGSZB hangsúlyozza, hogy a városközi közlekedésre is használt autóbuszokat mentesíteni kell a kifejezetten a városi buszokra vonatkozó kibocsátásmentességi követelmény alól.

⁽²⁰⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a gépjárművek és motorok, valamint az ilyen járművek rendszereinek, alkotóelemeinek és önálló műszaki egységeinek a kibocsátásuk és az akkumulátor tartóssága tekintetében történő típusjóváhagyásáról (Euro 7), továbbá a 715/2007/EK rendelet és az 595/2009/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (COM(2022) 586 final – 2022/0365(COD))(HL C 228., 2023.6.29., 103. o.), az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a gépjárművek és motorok, valamint az ilyen járművek rendszereinek, alkotóelemeinek és önálló műszaki egységeinek a kibocsátásuk és az akkumulátor tartóssága tekintetében történő típusjóváhagyásáról (Euro 7), továbbá a 715/2007/EK rendelet és az 595/2009/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (COM(2022) 586 final – 2022/0365(COD))(HL C 105., 2022.3.4., 26. o.) és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a nehéz tehergépjárművekre egyes infrastruktúrák használatáért kivetett díjakról szóló 1999/62/EK irányelv módosításáról (COM(2017) 275 final – 2017/0114 (COD)) és Javaslat tanácsi irányelvre a nehéz tehergépjárművekre egyes infrastruktúrák használatáért kivetett díjakról szóló 1999/62/EK irányelvnek a gépjárműadózásra vonatkozó egyes rendelkezések tekintetében történő módosításáról (COM(2017) 276 final – 2017/0115 (CNS))(HL C 81., 2018.3.2., 188. o.).

⁽²¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó kibocsátási követelményeknek a könnyű haszongépjárművek CO₂-kibocsátásának csökkentésére irányuló uniós integrált megközelítés keretében történő meghatározásáról és a 715/2007/EK rendelet módosításáról (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD))(HL C 227., 2018.6.28., 52. o.) és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az (EU) 2019/631 rendeletnek az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírásoknak az Unió fokozott éghajlatvédelmi törekvéseivel összhangban zajló megerősítése tekintetében történő módosításáról (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD))(HL C 194., 2022.5.12., 81. o.).

⁽²²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/2001 irányelve (2018. december 11.) a megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról (HL L 328., 2018.12.21., 82. o.).

4.16. Az EGSZB aggodalommal veszi tudomásul, hogy a technológiai változások a munkavállalók szempontjából nem „semlegesek”. Bár az elkövetkező években várhatóan számos munkahely jön létre a mobilitási ökoszisztémában, az értéklánc egyes részein várhatóan jelentős számú munkahely fog megszűnni, mivel az átalakulás számos kkv-t hátrányosan érint majd az EU különböző régióiban. Az új technológiák hatással vannak az ágazatban szükséges készségprofilokra is, és gyors bevezetésük kihívásokat jelenthet a munkavállalók egyes kategóriái (alacsony képzettségűek, idősebb munkavállalók, ideiglenes munkavállalók) számára. A szakképzett munkaerő számos ágazatban tapasztalható jelenlegi hiánya szintén veszélyeztetheti az átállás ütemét.

4.17. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy olyan szakpolitikai keretre van szükség, amely a munkavállalók számára méltányos módon ösztönzi a dekarbonizációt. A nehézgépjárművek esetében az igaszágos átmenet a következőket jelenti:

4.17.1. Az ellátási láncra vonatkozó mélyreható hatásvizsgálatok a munkavállalók számára merőben új feltételeket teremtő változások elkerülése érdekében. Ezeknek a hatásvizsgálatoknak jobban tükrözniük kell a közlekedés dekarbonizációjának regionális szintű hatását is.

4.17.2. Megfelelő finanszírozás biztosítása a dekarbonizációs menetrend miatt nehézségekkel szembesülő régiók támogatására, szem előtt tartva az állami támogatásokon belül a szociális feltételrendszer fontosságát.

4.17.3. A szociális partnerekkel közösen kidolgozott terveken keresztül minden szinten (telephelyek, vállalatok, régiók és ágazatok) előre kell jelezni a változásokat.

4.17.4. A hatóságok és a vállalatok óriási erőfeszítéseket tesznek a munkavállalók átképzése és továbbképzése érdekében.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat a kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható ellátását biztosító keret létrehozásáról, valamint a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1724 és az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre

[COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)]

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható kínálata a kettős átállás támogatására

(COM(2023) 165 final)

(2023/C 349/22)

Előadó: **Maurizio MENSI**

Társelőadó: **Michal PINTÉR**

Felkérés:	Európai Parlament: 2023.5.8. az Európai Unió Tanácsa, 2023.5.16.
Jogalap:	EUMSZ 114. és 304. cikk
Illetékes szekció:	Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.22.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	183/1/6

I. AJÁNLÁSOK ⁽¹⁾

AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG:

1. üdvözli az Európai Bizottság arra irányuló törekvését, hogy a zöld megállapodás célkitűzéseivel és a kapcsolódó összes jogszabállyal összhangban koherens uniós politikát dolgozzon ki a kritikus és stratégiai fontosságú nyersanyagokra, valamint a nyersanyag-kitermelő, finomítói és újrafeldolgozó iparágak értékláncainak fejlesztésére vonatkozóan;
2. kéri az Európai Bizottságot, hogy összehangolt uniós politikákkal biztosítson átfogó megközelítést annak érdekében, hogy szabályozási biztonságot nyújtson a nyersanyagok, melléktermékek és alapvető ásványaiak feltárására, kitermelésére, feldolgozására, finomítására és újrafeldolgozására irányuló beruházások számára, a gazdasági és műszaki megvalósíthatóság, a szakpolitikai koherencia és a szóban forgó ágazatok gazdasági szereplőinek jogbiztonsága alapján;
3. sürgeti a nyersanyag-politika és az uniós szociálpolitikák összehangolását, valamint az egész EU-ra kiterjedő kapacitásépítés támogatását a nyersanyag-kitermelő iparágak készségei tekintetében, a meglévő munkaerő átképzését és továbbképzését, valamint az irányítási kapacitás fejlesztését célozva az uniós tagállamok közizgazgatásában;
4. javasolja, hogy a zöld technológiai/tiszta technológiai ágazatok számára döntő fontosságú egyéb anyagokat vegyék fel a kritikus és stratégiai fontosságú nyersanyagok jegyzékébe, szem előtt tartva, hogy ezeket a jegyzékeket rendszeresen frissíteni kell, és e jegyzékeknek a kritikusság és/vagy a stratégiai érték alapos, átlátható és tényeken alapuló értékelésére kell támaszkodniuk, amelyet az ipar képviselőivel és szakértőivel konzultálva kell elvégezni;

⁽¹⁾ Ezeket az ajánlásokat e dokumentum végén módosító javaslatok egészítik ki.

5. sürgeti a jelenlegi és az új Európai Bizottságot, hogy biztosítsa a versenyképes energiaárakhoz és a célzott finanszírozáshoz való hozzáférést az uniós nyersanyag-kitermelő iparágak és az újrafeldolgozás számára, és gondoskodjon arról is, hogy az új nyersanyag-projektek engedélyezési eljárásait egyszerűsítsék és lerövidítsék, valamint hogy a vállalkozásokra vonatkozó új jelentéstételi vagy ellenőrzési követelmények korlátozódjanak a szükséges minimumra;
6. támogatja a piacvédelmi intézkedések hatékony végrehajtását az új uniós nyersanyagprojektek védelme, valamint a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok és korlátozások WTO-szabályoknak megfelelő válaszokkal történő kezelése érdekében;
7. javasolja, hogy az újrafeldolgozásra és a hulladékra vonatkozó jogszabályokban részesítsék előnyben a kritikus és stratégiai fontosságú nyersanyagokat, és támogassák a másodlagos nyersanyagok piacait, különösen a zöld átállás szempontjából kulcsfontosságú anyagok esetében;
8. javasolja, hogy közfinanszírozással támogassák a kritikus fontosságú nyersanyagok feltárási és kitermelési projektjeit az EU területén, az állami támogatásokra vonatkozó szabályokkal való koordináció révén;
9. ajánlja a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletjavaslat és az uniós antitröszt eszközök közötti koordináció biztosítását a belső piac indokolatlan torzulásainak elkerülése érdekében;
10. javasolja, hogy vizsgálják meg a tagjelölt országokkal való konkrét partnerségek és együttműködési megállapodások lehetőségeit is;
11. ajánlja, hogy a többi uniós szakpolitikai intézkedéssel való összhang értékelése során teremtsék meg a megfelelő (környezeti) egyensúlyt.

II. MAGYARÁZÓ MEGJEGYZÉSEK/KIFEJTÉS

1. Az Európai Bizottság 2023. március 16-án egy közleménnyel együtt előterjesztette a kritikus és stratégiai fontosságú nyersanyagokhoz való hozzáférés biztosítását célzó új rendeletre irányuló javaslatát (a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendelet vagy CRMA). Míg a rendelet szabályozási keretet határoz meg a hazai kapacitások fejlesztésének támogatására, valamint a kritikus fontosságú nyersanyagok ellátási láncai fenntarthatóságának és körforgásos jellegének megerősítésére az EU-ban, a közlemény intézkedéseket javasol az ellátási láncok diverzifikálására, amely új, egymást kölcsönösen támogató nemzetközi partnerségek révén valósul meg.
2. A CRMA általános célkitűzése, hogy kezelje azt a problémát, hogy az EU nem rendelkezik biztonságos és fenntartható hozzáféréssel a kritikus fontosságú nyersanyagokhoz; ennek érdekében növeli az uniós ipar tudatosságát és enyhíti a kritikus fontosságú nyersanyagokkal kapcsolatos kockázatokat a globális ellátási láncban, növeli a kritikus fontosságú nyersanyagok uniós értékláncának kapacitását a belső piacon, és csökkenti a kritikus fontosságú nyersanyagok uniós felhasználásának környezeti lábnyomát.
3. Azáltal, hogy egy koherens uniós megközelítést javasol a kritikus fontosságú nyersanyagok ellátásbiztonságának javítására és biztosítására, a kezdeményezés hozzá fog járulni a verseny esetleges torzulásának és az egységes piac széttagolódásának megelőzéséhez, amely valószínűleg a nem egyeztetett fellépésekből ered, és egyenlő versenyfeltételeket fog biztosítani a vállalkozások számára az Unión belül.

Átfogó megközelítés biztosítása az uniós szakpolitikákban a szabályozási biztonság megteremtése érdekében

4. Az EU jelenleg számos nyersanyag importjától függ (az ellátás 75–100 %-a), ezért az ellátási láncok sebezhetőségének és jelentős árvolatitásnak van kitéve. Az OECD által az anyagi erőforrások 2060-ig szóló globális kilátásairól készített jelentés szerint a világ nyersanyag-felhasználása 2060-ra várhatóan csaknem megkétszereződik, a fémfelhasználás pedig várhatóan a leggyorsabban fog növekedni az elsődleges, mind a másodlagos fémek esetében. Ugyanakkor az EU a világ ásványi nyersanyag termelésének kevesebb mint 5 %-át állítja elő. Kína önmagában a lítiumion-akkumulátorcellák globális termelési kapacitásának mintegy 75 %-át biztosítja, és a világ tíz legnagyobb fotovoltikusberendezés-beszállítójának ad otthont. Ezzel szemben az EU-ban a lítiumion-akkumulátorcellák globális gyártási kapacitásának mindössze 3 %-a található.

5. A kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendelet előírja a stratégiai projektek azonosítását és támogatását a stratégiai nyersanyagok kitermelése, feldolgozása vagy újrafeldolgozása terén. Az ilyen – viszonylag hosszú időtávú – beruházások vonzása érdekében az Európai Bizottságnak foglalkoznia kell a szabályozási biztonság kérdésével. A kiszámítható és stabil szabályozási környezet elengedhetetlen ahhoz, hogy ne csak a nyersanyagok feltárásába és kitermelésébe, hanem a feldolgozásba és az újrafeldolgozásba is beruházásokat vonjanak be.

6. Több jogszabályi keret befolyásolja az uniós üzleti környezet stabilitását és vonzerejét, és a gyakran egymással versengő és párhuzamos jelentéstételi követelmények hozzájárulnak a szabályozási bizonytalansághoz (lásd többek között az ipari kibocsátásokról szóló irányelvet⁽²⁾, az akkumulátorokról szóló rendeletet⁽³⁾, a REACH felülvizsgálatát, a hulladékokkal kapcsolatos jogszabályokat, fenntartható termékek környezettudatos tervezéséről szóló rendeletet, a nettó zéró kibocsátási célt szolgáló iparról szóló jogszabályt, az új uniós iparpolitikát, a körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési tervet, a környezettudatos tervezésről szóló irányelvet⁽⁴⁾ stb.). Ezért alapvető fontosságú a kettős szabályozás és a túlszabályozás elkerülése annak érdekében, hogy beruházásokat vonzzanak a feltárási, bányászati, finomítási, anyagfeldolgozási és újrafeldolgozási hazai ipari kapacitásokba, és ösztönözzék ezeket a beruházásokat. A kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletnek az Európai Bizottság által más területeken végzett munkára kell épülnie, és teljes mértékben összhangban kell állnia a zöld megállapodás célkitűzéseivel, valamint összeegyeztethetőnek kell lennie a kapcsolódó jogszabályokkal. A kritikus fontosságú nyersanyagokra vonatkozó szakpolitikai intézkedéseknek a lehető legnagyobb mértékben kutatási eredményeken kell alapulniuk, figyelembe véve a rendelkezésre álló adatokat (lásd a Közös Kutatóközpont „Kritikus fontosságú nyersanyagok az EU stratégiai technológiai és ágazatai számára” című 2020. évi előretekintő tanulmányát vagy a Közös Kutatóközpont „Az ellátási lánc elemzése és az anyagok iránti kereslet előrejelzése az EU stratégiai technológiáiban és ágazataiban” című jelentését).

7. A másik kérdéskör azzal függ össze, hogy pontos iránymutatást kell nyújtani az érdekelt feleknek arra vonatkozóan, hogy miként fogják bevezetni a stratégiai és kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzékeit az uniós szakpolitikákban, és miként fogják ezeket a jegyzékeket kiigazítani a kritikus fontosságú nyersanyagok piacának jövőbeli alakulásától függően. A kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzéke segíthet abban, hogy megvilágítja a politikai döntéshozók számára bizonyos anyagok fontosságát és szerepét az EU gazdaságában, de tovább kell menni, ha a jelenlegi és a jövőbeli jogszabályokban is megfelelően támogatni kívánjuk a kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzékében szereplő anyagokat. A kritikus fontosságú nyersanyagokat egyértelműen prioritásként kell kezelni a szakpolitikai döntéshozatalban, különösen az iparpolitika, a kereskedelempolitika, az állami támogatások, a K+F, az éghajlat- és a környezetvédelem, valamint a vegyi anyagokra vonatkozó jogszabályok területén. Mindezeket a politikákat és céljaikat össze kell hangolni annak érdekében, hogy kedvező feltételeket és kedvező szabályozási rendszert teremtsenek a kritikus fontosságú nyersanyagok és értékláncaik fejlesztése számára. További pontosításra van szükség az olyan projektek rangsorolása tekintetében is, ahol a fő kitermelt anyag nem stratégiai vagy kritikus fontosságú anyag, de a melléktermékek azok (pl. egy vasérc-kitermelési projekt, amelynek eredményeként melléktermékként ritkaföldfémeket termelnek ki). Tisztázni kell továbbá az „egyéb”, azaz a „nem stratégiai” projektek státuszát, hogy világosan érthető legyen, hogy ezeket a projekteket hogyan és milyen határidők szerint értékeli és támogatják pénzügyileg. Végezetül a nyersanyagokkal kapcsolatos stratégiai projektek erősebb súlyozása semmilyen körülmények között nem vezethet más fontos nyersanyagokkal kapcsolatos projektek vagy a nyersanyag-értéklánc mentén megvalósuló projektek hátrább sorolásához.

8. Amellett, hogy jogbiztonságot nyújtanak az érdekelt felek számára, az Európai Bizottság nyersanyagokra vonatkozó kezdeményezéseinek szélesebb körű állami támogatáson kell alapulniuk. A bányászati, feldolgozó és újrafeldolgozó iparágak bővülése új munkahelyeket fog teremteni, és hozzájárul a gazdasági fejlődéshez, ugyanakkor kiemelt fontosságú a társadalmi elfogadottság biztosítása. Kiemelkedő fontosságú a polgárok körében végzett figyelemfelhívás: az Európai Bizottság célzott kommunikációs stratégiákat hajt végre annak érdekében, hogy tájékoztassa az uniós polgárokat a kritikus fontosságú nyersanyagokkal kapcsolatos új ipari beruházások előnyeiről, valamint fenntarthatóságáról és környezeti hatásairól, és hogy kezelje az egyes érdekképviselői csoportoknak, helyi közösségeknek és uniós polgároknak a feltárási és bányászati tevékenységek kiterjesztésével kapcsolatos aggályait.

Koordináció az uniós szociálpolitikai intézkedésekkel: az uniós szintű kapacitások támogatása a nyersanyag-kitermelő iparágakhoz szükséges készségek tekintetében

9. A nyersanyagágazat mintegy 350 000 munkahelyet jelent az EU-ban, a feldolgozóiparban pedig több mint 30 millió olyan munkahelyet biztosít, amely az ásványi nyersanyagokhoz való megbízható és akadálytalan hozzáféréstől függ. Ahhoz, hogy az EU fenntartható kínálattal rendelkezzen a nyersanyagok és fejlett anyagok területén, 2030-ig több mint 1,2 millió új munkahelyre lesz szükség⁽⁵⁾. A kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletet ezért össze kell hangolni az EU

⁽²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/75/EU irányelve (2010. november 24.) az ipari kibocsátásokról (a környezetszennyezés integrált megelőzése és csökkentése)(HL L 334., 2010.12.17., 17. o.).

⁽³⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1542 rendelete (2023. július 12.) az elemekről, illetve akkumulátorokról és a hulladékelemekről, illetve -akkumulátorokról, a 2008/98/EK irányelv és az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról, valamint a 2006/66/EK irányelv hatályaon kívül helyezéséről (HL L 191., 2023.7.28., 1. o.).

⁽⁴⁾ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/125/EK irányelve (2009. október 21.) az energiával kapcsolatos termékek környezetbarát tervezésére vonatkozó követelmények megállapítási kereteinek létrehozásáról (HL L 285., 2009.10.31., 10. o.).

⁽⁵⁾ Az EIT nyersanyagokra vonatkozó becslése.

szociálpolitikai intézkedéseivel, és támogatni kell a tagállami szintű kapacitásépítési erőfeszítéseket a kritikus fontosságú nyersanyagok ellátási láncában, a nyersanyag-kitermelő iparágakban, a feldolgozásban és az újrafeldolgozásban dolgozó munkaerő megerősítése érdekében. Alapvető fontosságú az oktatás és a készségfejlesztés támogatása a tudományos életben, de az is, hogy a kapacitásépítési erőfeszítések az ipari szakembereket is megcélozzák a nyersanyagok ágazatában és a tagállamok közigazgatási szerveiben. Ez olyan új, célzott intézmények létrehozásával (és/vagy a már meglévők támogatásával) érhető el, amelyek támogatják a felsőoktatást és a szakmai képzést a nyersanyag-ágazat területén, és előmozdítják a meglévő uniós munkaerő átképzését és továbbképzését. Végezetül fokozott erőfeszítésre van szükség annak érdekében, hogy megteremtjük és támogassuk az alkalmazott tanulást és a technológiatranszfert a tudományos élet, az ipar és a kutatási szervezetek között.

A zöld technológiai/tiszta technológiai ágazatok szempontjából döntő fontosságú egyéb anyagok bevonása, valamint az összhang biztosítása más szakpolitikákkal

10. A kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletben stratégiai vagy kritikus fontosságú anyagként felsorolt anyagok mellett vannak olyan nem kritikus nyersanyagok is, amelyek közép- és hosszú távon kritikus fontosságúvá válhatnak. Ehhez rugalmas jegyzékre van szükség, amely könnyen kiigazítható és rendszeresen – legalább kétfévente, de szükség esetén gyakrabban is – frissíthető, a terület jövőbeli fejleményeitől függően. A különböző anyagok stratégiai jelentőségének értékelését az ágazatspecifikusság szempontjából is el kell végezni, hogy tükrözze a keresletet a különböző feldolgozóipari ágazatokban. Ezenkívül el kell végezni az alapvető nyersanyagokhoz való hozzáférés értékelését, hogy teljes mértékben kiegészítsék az Európai Bizottság kritikus és stratégiai fontosságú nyersanyagok támogatására irányuló erőfeszítéseit.

11. Az értékelésnek tükröznie kell az energetikai átállással kapcsolatos uniós prioritásokat és szükségleteket, lehetőség szerint egészen 2030-ig, és ki kell terjednie azokra az anyagokra, amelyek esetében jelenleg nincs látható kockázata az ellátási zavaroknak, de nagy a kereslet irántuk az EU dekarbonizációs céljai, valamint a zöld és digitális átállás szempontjából kritikus ágazatokban, illetve alapvető ásványi anyagoknak minősülnek. E prioritás képező menetrendek kiemelt kezelése során megfelelően figyelembe kell venni az olyan alapvető értékláncokat, mint az élelmiszerbiztonság vagy az egészségügyi cikkek. A különböző jegyzékekbe felveendő anyagok azonosításának mindig alapos, átlátható és egyértelműen meghatározott elemzésen kell alapulnia, amely értékeli kritikus jellegüket és/vagy stratégiai értéküket, figyelembe véve a nyersanyagok teljes értékláncát, a feldolgozási követelményeket és a helyettesítő anyagok rendelkezésre állását. Rendszeresen konzultálni kell az ipar képviselőivel és szakértőivel, és biztosítani kell az Európai Bizottság és az ágazat közötti működőképes, nyílt párbeszédet.

A versenyképes energiaárakhoz és a célzott finanszírozáshoz való hozzáférés biztosítása az uniós iparágak számára

12. A jelenlegi energiaválság kritikus hatást gyakorolt valamennyi uniós vállalkozásra, de különösen az energiaigényes iparágakra, beleértve a nyersanyag-kitermelő iparágakat és az újrafeldolgozást is. A jól működő uniós energiapiac biztosításához összehangolt uniós válasza van szükség. A kritikus fontosságú nyersanyagokkal kapcsolatos uniós politika sikere attól függ, hogy versenyképes árakon biztosított-e a megbízható hozzáférés az elegendő mennyiségű, fosszilis energiahordozóktól mentes villamos energiához. Az EGSZB üdvözlölné a rendelkezésre álló finanszírozási keretek reformját, amely tükrözi az USA infláció csökkentéséről szóló jogszabályának törekvéseit, azaz, hogy a finanszírozás erőteljesebben a kereskedelmi hasznosítási szakaszra irányuljon, és fedezze a működési költségeket, szemben a jelenlegi uniós finanszírozás prioritásával, amely az új stratégiai projektek K+F szakaszára összpontosít. Bár fontos, hogy az innovatív technológiákra és kutatásra összpontosítsunk, az így létrejött termékeket a kereskedelmi hasznosítási szakaszban is megfelelően támogatni kell.

13. Határozottan üdvözlendő az Európai Bizottság azon törekvése, hogy fel kívánja gyorsítani az engedélyezési eljárásokat, és ezt prioritásként kell kezelni annak érdekében, hogy az ilyen eljárások maximális időtartama 12–18 hónap legyen. Az új, kritikus fontosságú projekteket gyorsított eljárásban kell értékelni, és szigorú határidőket kell megállapítani az engedélyezési eljárások maximális időtartamára. Az engedélyezési eljárások reformjának az időtartam lerövidítésére és az eljárások bonyolultságának csökkentésére kell irányulnia, ugyanakkor fenn kell tartania a környezeti, társadalmi és irányítási normák szigorúságát is. Az engedélyezési eljárás felgyorsítását az egyablakos mechanizmus megerősítésével is biztosítani kell. Ez utóbbit előre meghatározott határidőkön belül kell kialakítani annak érdekében, hogy a központosított engedélyezési eljárás hatékonyabbá és kevésbé megterhelővé váljon. A megreformált engedélyezési rendelkezéseket alkalmazni kell a feltárási, bányászati, finomító, feldolgozó és újrafeldolgozó létesítményekre, és a rendelkezéseknek megfelelő szabályozási biztonságot kell nyújtaniuk az eredményeik tekintetében. Emellett a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletben foglalt új jelentéstételi vagy könyvvizsgálati követelményeket a szükséges mértékre kell korlátozni annak érdekében, hogy méretüktől függetlenül ne rójanak további adminisztratív terheket az uniós vállalkozásokra. A tervezett kritikus fontosságú nyersanyagokkal foglalkozó testület kulcsfontosságú szerepet játszik a CRMA végrehajtásának támogatásában, beleértve az engedélyezési eljárásokat is. E célból, annak biztosítása érdekében, hogy ellenőrzési feladatai hatékonyak legyenek, tanácsos a testületbe nemcsak az intézményi képviselőket, hanem a terület független technikai szakértőit is bevonni.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok kezelése

14. A CRMA ambiciózus céljai ellenére bizonyos nyersanyagok rendelkezésre állása természetes korlátokba ütközik az EU-ban, ezért az import továbbra is döntő fontosságú lesz a zöld és digitális gazdaságra való átállás szempontjából.

15. Az új európai beruházások védelme és a harmadik országokkal szembeni egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében fenn kell tartani a hatékony piacvédelmi intézkedéseket. A harmadik országokból származó dömping elleni védelem érdekében korszerűsíteni kell az uniós piacvédelmi intézkedéseket. Az EU-nak különösen arra kell törekednie, hogy a tisztességtelen behozatal elleni küzdelem érdekében biztosítsa a piacvédelmi intézkedések gyorsabb végrehajtását, gyorsabb és hatékonyabb vizsgálatokat folytasson, és lehetővé tegye az ideiglenes intézkedések széles körű, korai végrehajtását.

16. A kereskedelempolitika területén az uniós fellépésnek ki kell egészítenie a CRMA céljait és az ahhoz kapcsolódó szakpolitikai intézkedéseket, beleértve a szociális jogokat is, és prioritásként kell kezelnie a jelenleg tárgyalás alatt álló vagy ratifikálásra váró szabadkereskedelmi megállapodások gyors megkötését az erőforrásokban gazdag országokkal (Ausztrália, Indonézia stb.). A már megkötött szabadkereskedelmi megállapodások tekintetében értékelni kell és lehetőség szerint meg kell erősíteni az energiára és a nyersanyagokra vonatkozó meglévő rendelkezéseket. Figyelmet kell fordítani továbbá a nyersanyagokra alkalmazandó kereskedelempolitika és vámszabályok/származási szabályok koherenciájára, valamint a nyersanyagokra alkalmazandó szankciók kijátszásával kapcsolatos konkrét kérdésekre.

A nyersanyagok rangsorolása az újrafeldolgozásra és a hulladékra vonatkozó jogszabályokban, valamint a másodlagos nyersanyagok piacának támogatása

17. Az újrafeldolgozás fontos szerepet játszik az EU stratégiai autonómiájának növelésében. Az EU-nak a termelési folyamatokban újrafeldolgozandó másodlagos nyersanyagok előkészítésén keresztül támogatnia kell hulladékkezelő és -feldolgozó iparát, és a hulladékokra vonatkozó meglévő jogszabályokat úgy kell módosítani, hogy a legnagyobb műszaki és gazdasági újrafeldolgozási potenciállal (megvalósíthatóság) rendelkező kritikus és stratégiai fontosságú nyersanyagok újrafeldolgozása és körforgásos jellege prioritást élvezzen. Az EU-nak támogatnia kellene a másodlagos nyersanyagok piacait is. A másodlagos nyersanyagokkal kapcsolatban az EGSZB azt javasolja, hogy hozzanak intézkedéseket a jól működő piacok létrehozása és a hulladékszennyezés áthelyezésének minimalizálása érdekében.

18. A másodlagos nyersanyagok hozzájárulhatnak az egyes kritikus fontosságú nyersanyagoktól való függőség csökkentéséhez, ezért azokat a CRMA hatálya alá kell vonni. Hogy csak egy példát említsünk meg a sok közül, a vashulladék hatékony újrafeldolgozása csökkentheti a fémgyártás nyersanyag-beszerezési igényeit. A vas- és acélmaradékból 2030 előtt várhatóan hiány lép majd fel, ami ellátási zavarokhoz vezethet, annak ellenére, hogy ez az energetikai átállás kritikus eleme.

19. A CRMA-nak biztosítania kell az összes kritikus fontosságú anyaghoz való hozzáférést az iparágak és az elektromos járművek számára. Ez nemcsak a ritkaföldfémeket, a mangánt, a zöld átállás szempontjából döntő fontosságú anyagokat, többek között az acélt, az alumíniumot és a rézt, az ipari ásványokat, a grafitot vagy a nikkelt foglalja magában, hanem a másodlagos nyersanyagokat is. Az fémek a zöld átállás egyik alapvető fontosságú infrastruktúraelemei, és ezeket a tényezőket a CRMA keretében megfelelően azonosítani kell és kellően figyelembe kell venni a teljes értékláncban.

Gazdasági és környezeti tanulmányok a kritikus nyersanyagok kitermeléséről: koordináció az állami támogatásra vonatkozó rendelkezésekkel

20. Tekintettel arra, hogy mennyire bizonytalan a kritikus fontosságú nyersanyagok tényleges jelenléte az EU-ban, csak akkor lehet észszerűen vállalni az Unió területén elindított feltárási és kitermelési projekteket járó kockázatot, ha azt közfinanszírozással támogatják. Mivel a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendelet azt is megköveteli, hogy az ilyen kampányok megfeleljenek a zöld megállapodás célkitűzéseinek, az EGSZB azt javasolja, hogy a közfinanszírozást könnyebben biztosítsák, ha a kitermelés a kritikus fontosságú nyersanyagok kitermelésének szennyező hatását értékelő előzetes gazdasági és környezeti tanulmányokon alapul.

21. Abban az esetben, ha ezek az előzetes tanulmányok kívül esnek a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletben előírt stratégiai projektek alkalmazási körén, azok közfinanszírozását úgy kell ösztönözni, hogy a finanszírozást összehangolják az állami támogatási szabályokkal, konkrétan az általános csoportmentességi rendeletnek a zöld megállapodás szempontjából történő 2023-as módosításával. Az említett előzetes tanulmányok lényegében „környezetvédelmi támogatásnak” vagy „K+F+I támogatásnak”, illetve több tagállamot érintő „közös európai érdeket szolgáló fontos projekteknak” minősülnek.

22. Az uniós állami támogatási intézkedésekkel való hatékony koordináció már az előzetes K+F szakaszban biztosíthatná, hogy a stratégiai projektek későbbi végrehajtását támogató közfinanszírozást ténylegesen a fenntartható célkitűzések felé irányítsák, a közös európai érdeket szolgáló fontos projektek esetében pedig biztosítsák, hogy azok összehangolt eredményt érjenek el. Állami finanszírozási mechanizmusokat (pl. gyorsított és könnyebb hozzáférés pénzügyi mechanizmusokhoz kölcsönök/hitelgaranciák/támogatások révén) is csak az uniós vállalatok által a szabadkereskedelmi megállapodások projektjei keretében végrehajtott beruházások tekintetében lehet bevezetni.

Antitröszt eszközök: az összefonódások ellenőrzéséről előnyben részesíti az uniós bajnokokat a kritikus fontosságú nyersanyagok újrafeldolgozása és kitermelése terén

23. Ha szükséges előfeltételnek tekintjük egyrészt a kritikus fontosságú nyersanyagok Unión belüli, még mindig feltáratlan rendelkezésre állását, másrészt a kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható ellátási láncának megvalósításához szükséges jelentős beruházásokat, tanácsos lehet kiigazítani néhány uniós antitröszt eszközt a CRMA alapján meghatározott célkitűzések elősegítése érdekében, elkerülve ugyanakkor a belső piaci verseny indokolatlan torzulását (pl. hasznos lehet rugalmasabb és fenntarthatóbb módon alkalmazni az összefonódások ellenőrzésére szolgáló keretet, figyelembe véve nemcsak a zöld megállapodás célkitűzéseit – amint azt az Európai Bizottság már előírányozta –, hanem a CRMA céljait is).

24. Ezért tanácsos lenne az összefonódásokat a CRMA keretében végrehajtandó stratégiai projektek fényében értékelni annak érdekében, hogy megtaláljuk a megfelelő egyensúlyt a szóban forgó különböző érdekek között.

25. A versenyhatóságokat ezért fel kellene kérni arra, hogy mérlegeljék a hatékonyságnövelés új típusait, például az ellátási zavarok csökkentését és az ipar felkészültségének növelését a kritikus fontosságú nyersanyagok külső hiánya esetén. Ezeknek az értékeléseknek figyelembe kell venniük az Európai Bizottság azon célját is, hogy összesítse a kritikus fontosságú nyersanyagok érdekelt vevői által támasztott keresletet, és végső soron hozzájáruljon a jelenlegi magas árak csökkentéséhez.

Nemzetközi szerepvállalás és az erőforrások diverzifikálása: a tagjelölt országok bevonása és a kétoldalú együttműködés koordinációja a nemzetközi fórumokon

26. Az Európai Bizottság azon célkitűzésével összhangban, hogy diverzifikálni kívánja a kritikus fontosságú nyersanyagok külső forrásait, az EGSZB azt ajánlja, hogy vizsgálják meg a konkrét partnerségek és együttműködési megállapodások lehetőségeit, többek között a tagjelölt országokkal. Ezek a partnerségek kiterjedhetnek az EU által finanszírozott projektekre, amelyek célja a feltárási kampányok kidolgozása az új kiválasztott helyszíneken és/vagy az elhagyott bányatelepeken, összhangban az Európai Bizottság új javaslatai alapján az uniós tagállamokban elindítandó stratégiai projektekkel.

27. Ezekre a partnerségekre alkalmazni lehet a tagjelölt országok azon kötelezettségvállalását, hogy környezetvédelmi politikáikat gyorsabban összehangolják az uniós vívmányokkal. Az ilyen partnerségeknek a jelenleg folyamatban lévő csatlakozási tárgyalások keretében való bevonása értelemszerűen kétféle előnnyel járhat az EU egésze számára azáltal, hogy fokozza annak esélyét, hogy a jövőben jelentősebbé váljanak majd a kritikus fontosságú nyersanyagok hazai forrásai, valamint megkönnyíti a tagjelölt országok számára az uniós környezetvédelmi jogszabályoknak való megfelelést (pl. a hulladék, a víz, az ipari szennyezés és a levegőtisztaság területén).

28. A kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendeletet nemcsak a többi uniós szakpolitikai intézkedéssel és a nemzetközi kereskedelmi fellépésekkel kell összehangolni, hanem az EU által a nemzetközi fórumokon folytatott kétoldalú együttműködéssel is (ilyen az EU–USA együttműködés olyan fórumokon, mint az ásványkincsbiztonsági partnerség, a kritikus fontosságú anyagokról és ásványokról szóló konferencia és a Nemzetközi Energiaügynökség kritikus fontosságú ásványi anyagokkal foglalkozó munkacsoportja, amelyet az EU–USA Energiatanács nemrégiben megerősített).

29. A kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendelet nemcsak belső önellátást biztosít az EU számára a kritikus fontosságú nyersanyagok tekintetében, hanem megteremti a külső autonómiát is ahhoz, hogy új normákat határozzon meg a globális szinten a saját ellátási láncok biztonságának és fenntarthatóságának garantálása terén. Az EU globális szinten betöltött normaalkotói szerepe tovább növeli annak esélyét, hogy elérjük az Európai Bizottság javaslatában meghatározott általános célkitűzéseket, amelyek kezelni kívánják a kritikus fontosságú nyersanyagokkal kapcsolatos szennyező és tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat.

A hosszú távú célok mérlegelése a rövid távú célokkal szemben az egyéb uniós szakpolitikai intézkedésekkel való összhang értékelése során: a megfelelő (környezeti) egyensúly megteremtése

30. Végeredményben nem zárható ki, hogy a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló rendelet hatékony végrehajtása hosszú távon szükségessé teheti a zöld megállapodás egyes konkrét, e rendelethez szorosan kapcsolódó célkitűzéseinek rövid távú átalakítását. Egy (majdnem) önálló EU távlati lehetősége, még ha több időre van is szükség ahhoz, hogy teljes mértékben eredményes legyen, végső soron hosszú távon elérhetőbbé teheti a fenntarthatósági/klímasemlegességi célokat (figyelembe véve az egyes fejlődő országokban jelenleg alkalmazott nyersanyag-kitermelési módszerek által okozott viszonylag nagyobb szennyezést is).

III. JAVASOLT MÓDOSÍTÁSOK a COM(2023) 160 final jelű dokumentumhoz

1. módosítás

(29) preambulumbekzdés

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
(29) A vállalatok, a pénzügyi befektetők és a beruházás-hasznosítók magánbefektetése alapvető fontosságú. Amennyiben a magánbefektetés önmagában nem elegendő, a projekteknek a kritikus fontosságú nyersanyagok értékláncán belüli eredményes bevezetéséhez köztámogatásra lehet szükség, például garanciák, kölcsönök vagy saját-tőke- és kvázisaját-tőke-befektetések formájában. Ez a köztámogatás állami támogatás is lehet. Ennek a támogatásnak ösztönző hatásúnak, szükségesnek, megfelelőnek és arányosnak kell lennie. Az állami támogatásokra vonatkozó, a közelmúltban a kettős átállásra irányuló célkitűzésekkel összhangban alaposan felülvizsgált, hatályos iránymutatás – bizonyos feltételek mellett – számos lehetőséget biztosít a kritikus fontosságú nyersanyagok értéklánca mentén megvalósuló beruházásokhoz.	(29) A vállalatok, a pénzügyi befektetők és a beruházás-hasznosítók magánbefektetése alapvető fontosságú. Amennyiben a magánbefektetés önmagában nem elegendő, a projekteknek a kritikus fontosságú nyersanyagok értékláncán belüli eredményes bevezetéséhez köztámogatásra lehet szükség, például garanciák, kölcsönök vagy saját-tőke- és kvázisaját-tőke-befektetések formájában. Ez a köztámogatás állami támogatás is lehet. Ennek a támogatásnak ösztönző hatásúnak, szükségesnek, megfelelőnek és arányosnak kell lennie. Az állami támogatásokra vonatkozó, a közelmúltban a kettős átállásra irányuló célkitűzésekkel összhangban alaposan felülvizsgált, hatályos iránymutatás – bizonyos feltételek mellett – számos lehetőséget biztosít a kritikus fontosságú nyersanyagok értéklánca mentén megvalósuló beruházásokhoz. A Bizottságnak és a tagállamoknak egyértelműbbé kellene tenniük az állami támogatásokra vonatkozó szabályok alkalmazásának módját, és támogatási, hitel- és adójóváírási mechanizmusokat kellene bevezetniük az EU meglévő ipari kapacitásainak támogatására, valamint új létesítmények létrehozására az EU-ban és megbízható harmadik partnerországokban. Fontos, hogy ezek a mechanizmusok a működési és a tőkekiadásokat egyaránt figyelembe vegyék.

Indokolás

A jelenleg tervezett állami támogatási intézkedések nem egyértelműek, és hiányoznak a meglévő ipari kapacitások támogatására szolgáló mechanizmusok, amelyeket jelentős mértékben, hátrányosan érintettek az emelkedő energiaárak és a kritikus fontosságú nyersanyagok új létesítményeinek létrehozása az EU-ban és külföldön.

2. módosítás

1. cikk (2) bekezdés a) pont, új albekezdés

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
	a) átlátható és egyértelműen meghatározott módszertan alkalmazása a stratégiai fontosságú nyersanyagok jegyzékébe felveendő anyagok értékelésére, többek között technikai adatlapok használatával, a kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzékére alkalmazott módszertanhoz hasonlóan. A stratégiai és kritikus fontosságú nyersanyagok jövőbeli jegyzékeit a hatályos uniós jogszabályok hatásvizsgálatának és az e jegyzékekben szereplő anyagokra gyakorolt hatásuk vizsgálatának kell kísérnie.

Indokolás

A kritikus fontosságú nyersanyagokat a kritikus fontosság olyan egyedi módszertanon alapuló mérlegelése keretében értékelik, amely magában foglal egy hosszú és alapos validálási folyamatot külső szakértők, iparági képviselők és kutatóintézetek segítségével. Ezzel szemben a stratégiai fontosságú nyersanyagok azonosítása nem közzétett módszertanon alapult, és nem foglalt magában korábbi konzultációkat sem. A stratégiai fontosságú nyersanyagoknak a kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzékébe (2. melléklet) való felvétele azt sugallja, hogy valamennyi anyag elérte a kritikus fontosságú nyersanyagok módszertanában meghatározott küszöbértékeket, ami félrevezető.

3. módosítás

1. cikk (3) bekezdés

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
(3) Amennyiben a 42. cikkben említett jelentés alapján a Bizottság arra a következtetésre jut, hogy az Unió valószínűleg nem fogja elérni a (2) bekezdésben meghatározott célkitűzéseket, a célkitűzések elérésének biztosítása érdekében értékeli az intézkedésekre irányuló javaslatok tételének, illetve a hatáskörei uniós szintű gyakorlásának megvalósíthatóságát és arányosságát.	(3) Amennyiben a 42. cikkben említett jelentés alapján a Bizottság arra a következtetésre jut, hogy az Unió valószínűleg nem fogja elérni a (2) bekezdésben meghatározott célkitűzéseket, bizonyos fokú rugalmasságot tesz lehetővé annak érdekében, hogy a lehető legjobban figyelembe vegyék a megcélzott nyersanyag értékláncának egyediségét, mivel minden egyes anyag sajátos tulajdonságokkal és kihívásokkal rendelkezik beszerzésével, feldolgozásával és újrafeldolgozásával kapcsolatban. A Bizottságnak a meglévő kapacitások fenntartására és támogatására kell összpontosítania. Ösztönözni kell az ipar és a politikai döntéshozók közötti nyílt és állandó párbeszédet annak érdekében, hogy olyan referenciaértékeket határozzanak meg, amelyek műszakilag és gazdaságilag egyaránt megvalósíthatók, valamint összhangban vannak az EU célkitűzéseivel.

Indokolás

A beszerzésre, feldolgozásra és újrafeldolgozásra vonatkozó referenciaértékek túl általánosak és irreálisak, és nem szándékolt, negatív következményekhez vezethetnek. A rendelkezéseket gondosan mérlegelni kell a végrehajtásukhoz kapcsolódó gazdasági és műszaki nehézségek, valamint az uniós ipar, különösen a kkv-k túlterheltségének kockázata fényében.

4. módosítás

I. melléklet

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
I. melléklet Stratégiai fontosságú nyersanyagok 1. szakasz A stratégiai fontosságú nyersanyagok jegyzéke A következő nyersanyagok tekintendők stratégiai fontosságúnak: a) Bizmut b) Bór – kohászati minőségű c) Kobalt d) Réz e) Gallium f) Germanium g) Lítium – akkumulátorminőségű h) Magnéziumfém i) Mangán – akkumulátorminőségű j) Természetes grafit – akkumulátorminőségű k) Nikkel – akkumulátorminőségű l) Platinacsoportba tartozó fémek m) Mágnesezhez használt ritkaföldfémek (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm és Ce) n) Szilíciumfém o) Titánfém p) Volfrám	I. melléklet Stratégiai elsődleges és másodlagos nyersanyagok 1. szakasz A stratégiai fontosságú nyersanyagok jegyzéke A következő elsődleges és másodlagos nyersanyagok stratégiai fontosságúnak tekintendők, beleértve azok hordozófémeit és ásványi anyagait, amelyekkel ezeket a stratégiai fontosságú nyersanyagokat kitermelik: a) Bizmut b) Boron c) Kobalt d) Réz da) Vas- és acélmaradék (beleértve a rozsdamentes hulladékot is) e) Gallium f) Germanium g) Lítium ga) Magnezit/magnézia h) Magnézium i) Mangán j) Grafit k) Nikkel ka) Foszfor kb) kálium-karbonát l) Platinacsoportba tartozó fémek m) Ritkaföldfémek (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm és Ce) n) Szilícium o) Titán p) Volfrám pa) Cink

5. módosítás

II. melléklet

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
<i>II. melléklet</i> Kritikus fontosságú nyersanyagok 1. szakasz A kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzéke A következő nyersanyagok tekintendők kritikus fontosságúnak: a) Antimon b) Arzén c) Bauxit d) Barit c) Berillium d) Bizmut g) Bór h) Kobalt i) Kokszolható szén j) Réz k) Földpát l) Folyópát m) Gallium n) Germánium o) Hafnium p) Hélium q) Nehéz ritkaföldfémek r) Könnyű ritkaföldfémek s) Lítium t) Magnézium u) Mangán v) Természetes grafit w) Nikkel – akkumulátorminőségű x) Nióbium y) Nyersfoszfát z) Foszfor	<i>II. melléklet</i> Kritikus fontosságú elsődleges és másodlagos nyersanyagok 1. szakasz A kritikus fontosságú nyersanyagok jegyzéke A következő elsődleges és másodlagos nyersanyagok kritikai fontosságúnak tekintendők, beleértve azok hordozófémeit és ásványi anyagait, amelyekkel ezeket a kritikus fontosságú nyersanyagokat kitermelik: a) Antimon b) Arzén c) Bauxit d) Barit c) Berillium d) Bizmut g) Bór h) Kobalt i) Kokszolható szén j) Réz k) Földpát ka) Vas- és acélmaradék (beleértve a rozsdamentes hulladékat is) l) Folyópát m) Gallium n) Germánium o) Hafnium p) Hélium q) Nehéz ritkaföldfémek r) Könnyű ritkaföldfémek s) Lítium sa) Magnezit/magnézia t) Magnézium u) Mangán v) Grafit w) Nikkel x) Nióbium y) Nyersfoszfát z) Foszfor

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
aa) Platinacsoportba tartozó fémek	aa) Platinacsoportba tartozó fémek
bb) Szkandium	aaa) Kálium-karbonát
cc) Szilíciumfém	bb) Szkandium
dd) Stroncium	cc) Szilíciumfém
ee) Tantalum	dd) Stroncium
ff) Titánfém	ee) Tantalum
gg) Volfrám	ff) Titánfém
hh) Vanádium	gg) Volfrám
	hh) Vanádium
	ii) Cink

Indokolás a 4. és 5. módosításhoz

Bizonyos anyagokat általában csak más, nem nemesfémekkel – például vasércet tartalmazó ritkaföldfémekkel – együtt lehet bányászni, és nem lehet külön kitermelni. Emellett bizonyos anyagokra is szükség van az anyagok előállításának, finomításának és újrafeldolgozásának ökoszisztémájában, pl. magnezitre a kohók számára, amely nélkül a fémeket/a-nyagokat nem lehet magas hőmérsékleten újrafeldolgozni. El kell kerülnünk a korlátozásokat ezen a területen (mind a kritikus fontosságú, mind a stratégiai fontosságú nyersanyagok esetében), és el kell kerülnünk, hogy az értékláncban bizonyos nyersanyagoknak konkrét felhasználásokat írjanak elő. Ellenkező esetben csak az utolsó finomítási lépés lenne támogatható, a kitermelés azonban nem.

Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és körforgásos gazdaságra való átállás egyre fontosabbá teszi a másodlagos nyersanyagokat, mivel hozzájárulnak a primer nyersanyagoktól való függőség csökkentéséhez, valamint az erőforrás-hatékonyság, a hulladékcsökkentés és a fenntarthatóság támogatásához. Emellett ezen anyagok némelyike elengedhetetlen az ipar dekarbonizációjához, a zöld átálláshoz és a nettó zéró célok eléréséhez.

6. módosítás

2 cikk – 15. pont (új pont)

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
	(15) „ stratégiai fontosságú nyersanyagokra vonatkozó projektek ”: a II. mellékletben felsorolt nyersanyagok kitermelésével, feldolgozásával vagy újrafeldolgozásával foglalkozó bármely tervezett létesítmény vagy valamely meglévő létesítmény tervezett jelentős bővítése vagy rendeltetésének módosítása, beleértve azokat az eseteket is, amikor ezek a nyersanyagok az I. vagy II. mellékletben fel nem sorolt hordozó nyersanyagok kitermelésének és feldolgozásának melléktermékeként fordulnak elő.

Indokolás

A stratégiai fontosságú nyersanyagok gyakran előfordulnak hordozófém/nem nemes fém vagy ásványi anyag melléktermékeként. További pontosításra van szükség az ilyen nem nemes és hordozófémekre és ásványi anyagokra vonatkozó kitermelési projekteknek a CRMA stratégiai projektjeinek hatálya alá vonásával kapcsolatban.

7. módosítás
3a. cikk (új cikk)

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
	3a. cikk (1) A másodlagos nyersanyagokat figyelembe kell venni a stratégiai (I. melléklet) és a kritikus (II. melléklet) fontosságú nyersanyagok jegyzékében. (2) A Bizottság legalább két évente felülvizsgálja, és szükség esetén frissíti az I. és II. mellékletben szereplő stratégiai és kritikus fontosságú másodlagos nyersanyagok jegyzékét, figyelembe véve a dekarbonizációban és a zöld átállásban játszott stratégiai szerepüket, az előre jelzett keresletnövekedést vagy a globális szintű készlethiányt, a növekvő mértékű begyűjtés/hasznosítás nehézségeit az EU-ban, valamint a kritikus fontosságú nyersanyagok visszanyerésének magas potenciálját az EU-ban.

Indokolás

A másodlagos nyersanyagok fontos szerepet játszanak az európai iparágak dekarbonizációjában, különös tekintettel a zöld és digitális átálláshoz szükséges stratégiai technológiákat előállító iparágakra. Stratégiai értékük elismerése támogatja a felelős beszerzést, és csökkenti a primer anyagok kitermelését. A stratégiai fontosságú nyersanyagok jegyzékén belül létre kell hozni a stratégiai másodlagos nyersanyagok aljegyzékét, figyelembe véve többek között ezeket a kritériumokat: stratégiai szerep a dekarbonizációban és a zöld átállásban; előre jelzett globális keresletnövekedés; a begyűjtés, a hasznosítás vagy az újrafeldolgozás nehézségei az EU-ban; a kritikus fontosságú nyersanyagok visszanyerésének magas potenciálja. A készletek jövőbeli szűkössége vagy az ellátási zavarok kezelése érdekében az értékelésnek figyelembe kell vennie a rendelkezésre álló legfrissebb adatokat, valamint a kereslet és a kínálat egy megfelelő referencia-időszakra előre jelzett alakulását.

8. Módosítás

5 cikk – (1) bekezdés – c) pont

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
c) a projekt végrehajtása fenntartható módon történne, különös tekintettel a környezeti hatások nyomon követésére, megelőzésére és minimalizálására, a társadalmi felelősség szemléletének megfelelő gyakorlatok alkalmazására, többek között az emberi és munkavállalói jogok tiszteletben tartására, a minőségi munkahelyek teremtésének lehetőségeire, valamint a helyi közösségekkel és az érintett szociális partnerekkel való érdemi együttműködésre, továbbá a közigazgatás megfelelő működésére gyakorolt káros hatások – többek között a korrupció és a vesztegetés – megelőzését és minimalisra csökkentését célzó, megfelelő megfelelési politikák mellett végzett átlátható üzleti gyakorlatok alkalmazására;	c) a projekt végrehajtása fenntartható módon történne, különös tekintettel az elsősorban hosszú távú és globális szintű környezeti hatások nyomon követésére, megelőzésére és minimalizálására, a társadalmi felelősség szemléletének megfelelő gyakorlatok alkalmazására, többek között az emberi és munkavállalói jogok tiszteletben tartására, a minőségi munkahelyek teremtésének lehetőségeire, valamint a helyi közösségekkel és az érintett szociális partnerekkel való érdemi együttműködésre, továbbá a közigazgatás megfelelő működésére gyakorolt káros hatások – többek között a korrupció és a vesztegetés – megelőzését és minimalisra csökkentését célzó, megfelelő megfelelési politikák mellett végzett átlátható üzleti gyakorlatok alkalmazására;

Indokolás

A hosszú távú fenntarthatósági célkitűzések és a rövid távú célkitűzések közötti megfelelő egyensúly megteremtése (figyelembe véve az egyes fejlődő országokban jelenleg alkalmazott anyagkitermelési módszerek által okozott viszonylag nagyobb szennyezést és azt a körülményt is, hogy ugyanazon a bolygón élünk).

9. módosítás

19. cikk, (1) bekezdés e) pont (új pont)

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
	e) tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok. Az egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében a Bizottság fenntartja és megerősíti a kereskedelemvédelmi intézkedéseket. Az EU-nak az egyenlő versenyfeltételek globális biztosítása érdekében prioritásként kell kezelnie a WTO-előírásoknak megfelelő ösztönzők létrehozását is. Ezek megvalósulhatnak a fenntartható európai nyersanyagokra irányuló fogyasztói ösztönzők vagy fejlettebb létesítmények gyártásának támogatása formájában.

Indokolás

Az európai nyersanyagipar globális versenyhátrányban van, és gondoskodni kell arról, hogy piacvédelmi intézkedéseket alkalmazzanak az ipar tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni védelme érdekében.

10. módosítás

35. cikk (1) bekezdés

Az Európai Bizottság által javasolt szöveg	Módosítás
(1) A testület a tagállamokból és a Bizottságtól áll. Elnöke a Bizottság képviselője.	(1) A testület a tagállamokból és a Bizottságból, valamint független műszaki szakértőkből áll. Elnöke a Bizottság képviselője.

Indokolás

A tervezett kritikus fontosságú nyersanyagokkal foglalkozó testület kulcsfontosságú szerepet játszik a CRMA végrehajtásának támogatásában, beleértve az engedélyezési eljárásokat is. E célból, annak biztosítása érdekében, hogy ellenőrzési feladatai hatékonyak legyenek, tanácsos a testületbe nemcsak intézményi képviselőket, hanem a terület független technikai szakértőit is bevonni.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye –Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Uniós biztonsági és védelmi űrstratégia

(JOIN(2023) 9 final)

(2023/C 349/23)

Előadó: **Maurizio MENSI**

Társelőadó: **Jan PIE**

Felkérés:	Európai Bizottság: 2023.5.2.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.22.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.12.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	170/1/1

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB támogatja, hogy az EU elismeri a világűr biztonsági és védelmi dimenzióját, amit az *Európai Unió biztonsági és védelmi űrstratégiájáról (a továbbiakban: a stratégia)* szóló, az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak címzett közös 2023. március 10-i közlemény is tükröz.

1.2. Az EGSZB egyetért a közleményben megfogalmazott közös felfogással az új geopolitikai környezetre vonatkozóan, amelynek fő jellemzői az Ukrajna orosz inváziója által okozott súlyos problémák, valamint az űrtechnológiai eszközök és szolgáltatások kritikus jellege. Az EGSZB azzal is egyetért, hogy intézkedéseket kell kidolgozni ezek védelmére és megóvására, ami elengedhetetlen lépés egy komoly európai szintű űrpolitika kidolgozásához.

1.3. Az EGSZB osztja azt a nézetet, hogy az űrrendszerek és -szolgáltatások ellenálló képességének és védelmének fokozása előtt a fenyegetések azonosítása az elsőrendű feladat. Ezért az uniós intézményeknek biztosítaniuk kell, hogy minden érintett szereplőt (ideértve az ipart, a civil társadalmat és a szociális partnereket) bevonnak a fenyegetések feltérképezésébe és az ajánlások megfogalmazásába. Fontos lesz bemutatni a szervezett civil társadalom számára, hogy közérdekű témáról van szó, illetve hogy a stratégia milyen előnyöket nyújt a polgárok számára. Így javulhat a stratégia legitimitása és a közvélemény általi elfogadottsága az űrtechnológiák polgári alkalmazásának köszönhetően.

1.4. Az EGSZB azt ajánlja, hogy a jelenlegi aggasztó geopolitikai környezetben erősítsék meg az űrrendszerek és -szolgáltatások rezilienciáját és védelmét az Európai Unióban. Az EGSZB megjegyzi, hogy e célkitűzés kapcsán az egyik fő kihívás a közberuházások jelenlegi alacsony szintjének növelése, a széttagoltságuk csökkentése és egy európai hozzáadott értéket képviselő megközelítés előmozdítása. Mindezt egy olyan környezetben kell tenni, ahol a világűrbe történő közberuházások tekintetében Európa messze elmarad az Egyesült Államoktól, Kínától és Oroszországtól.

1.5. Az EGSZB úgy véli, hogy az űrrendszerek és -szolgáltatások rezilienciájának és védelmének fokozása az Unióban olyan intézkedések végrehajtását is jelenti, amelyek a függetlenség biztosítása érdekében támogatják a technológiai szuverenitást és a kritikus ipari értékláncok rezilienciáját. E tekintetben az EGSZB határozottan ajánlja, hogy teljes mértékben ismerjék el és emeljék ki az iparnak azt a kulcsszerepét, amelyet a függőségi kérdések azonosításában és az ezzel kapcsolatos kárenyhítő intézkedések terén tölt be.

1.6. Az EGSZB emlékeztetni kíván arra, hogy a világ vezetői egyre inkább elismerik és megerősítik azt, hogy a világűr szerepe egyre jobban beszívárog a mindennapokba és hozzáadott értéket teremt az emberiség számára. Napjainkban az európai űrágazat korunk néhány legsürgetőbb kihívásával foglalkozik. Nyomon követi például az éghajlatváltozást, segíti ösztönözni a technológiai innovációt és kézzel fogható társadalmi-gazdasági előnyöket biztosít a polgárok mindennapi életéhez. Az intézmények, a vállalkozások és a polgárok egyre nagyobb mértékben támaszkodnak az űrtechnológiára, a világűrön keresztül lebonyolított adatforgalomra és szolgáltatásokra olyan területeken, mint a navigációs és helymeghatározó rendszerek, valamint a Föld-megfigyelés (pl. azonnali tájékoztatás és helyszíni kommunikáció katasztrófa

esetén). A világűr alapvető szerepet játszik a polgárok és Európa stratégiai autonómiája számára, de elengedhetetlen a globális diplomácia, az európai identitás felkarolása, valamint a következő generációk ösztönzése és motiválása szempontjából is.

1.7. Az EGSZB határozottan üdvözlí azt a jövőbeli „uniós újragsabályt”, amely a biztonságra, a védelemre, a fenntarthatóságra és a szabványosításra terjed ki, amely az úrforgalom-irányítás (STM) szükséges uniós megközelítésének irányába mutat ⁽¹⁾.

1.8. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy az iparral kapcsolatos valamennyi intézkedést (pl. versenyképesség, kritikus technológiák, az ellátási lánc biztonsága) egy koherens és európai szintű iparpolitika részeként kell integrálni, tekintettel arra, hogy az európai úripar nagyon erősen függ a rendkívül korlátozott nyitott piacoktól.

1.9. Az EGSZB kitart amellett, hogy még ha konkrét helyzetek kezeléséhez egyedi intézkedésekre is van szükség, és bár azok hasznosak is lehetnek, ezek az intézkedések csak akkor lehetnek észszerűek és teljes mértékben hatékonyak, ha egyesítik magukban a következő „összetevőket”: testre szabott közbeszerzési politika, ambiciózus és hatékony kutatási és fejlesztési politika, valamint az Európában kifejlesztett újtechnológiák és -szolgáltatások piaci elterjedésének támogatása. Az intézkedéseknek az exportpiacokra is ki kell térniük, különösen gazdasági diplomácia révén.

1.10. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy ambiciózus, de egyben koherens módon kell támogatni a kutatást és az innovációt, hiszen az úragazat csak így lehet fenntartható és csak így lehet képes kielégíteni a közpolitikai szükségleteket. Európának határozottabban és következetesebben kell támogatnia a K+I-t annak érdekében, hogy fenntartsa pozícióját az úrben, és biztosítsa egy olyan hazai ipar rendelkezésre állását, amely képes a legkorszerűbb úrrendszerek tervezésére, megvalósítására és kiaknázására.

1.11. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy azokon a területeken, ahol kulcsfontosságú a harmadik országokkal való együttműködés, meg kell őrizni az európai szuverenitást és el kell kerülni a stratégiai területeken az Európán kívüli függőségeket, ugyanakkor közös szabályként elő kell mozdítani az együttműködést és az interoperabilitást, az USA-val és más hasonlóan gondolkodó harmadik felekkel olyan módon, hogy érvényesüljön a kölcsönösség és az előnyök mindkét félnél jelentkezzenek.

1.12. Az EGSZB úgy véli, hogy a stratégiát olyan konkrét és gyors intézkedéseknek kell követniük, amelyek célzott költségvetést, illetve ütemtervet tartalmaznak az intézkedések végrehajtására, és amelyek a munkahelyteremtés szempontjaival is foglalkoznak ⁽²⁾. Először európai szinten egyeztetni kell az úrtevékenységekben részt vevő szereplőkkel, és csak utána kell az EU-nak a pontos ütemtervet kidolgoznia.

2. Háttér-információk

2.1. Mivel a Covid-válság rávilágított arra, hogy Európa nem rendelkezik autonómiával és ellenőrzéssel a kritikus hálózati infrastruktúrával kapcsolatban, Oroszország Ukrajna elleni inváziója még inkább szükségessé tette, hogy erősebbé és ellenállóbbá váljunk a világűr biztonsági és védelmi dimenziójának tekintetében.

2.2. Intézményi szinten ezt két fő mérőldkő szimbolizálja:

2.2.1. Az Ukrajna elleni orosz invázióra válaszul az Európai Unió vezetői 2022. március 11-én nyilatkozatot adtak ki Versailles-ban. Ebben külön hangsúlyt fektettek a világűrrel kapcsolatos védelmi tevékenységekre, és megállapodtak arról, hogy erősíteni fogják az úripar és az úrtevékenységek biztonsági és védelmi dimenzióját.

2.2.2. Az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének vezetésével az Európai Bizottság 2022. március 21-én kiadta a biztonság és a védelem területére vonatkozó stratégiai iránytűt. A stratégiai iránytű számos következménnyel jár az európai úragazatra nézve, mivel a világűrt egyre vitatottabb, erős védelmi vonatkozású területnek tekinti.

2.3. Ezeket az uniós kezdeményezéseket más együttműködési programok is kiegészítették. Az ESA 2022. évi miniszteri szintű tanácsulése például felkérte a tagállamokat, hogy működjenek közre azoknak az ülésen javasolt kezdeményezéseknek a kidolgozásában, amelyek az úrbeli, illetve az onnan kiinduló biztonsági kérdésekre vonatkoznak.

⁽¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a 2023–2027-es időszakra vonatkozó uniós biztonságos konnektivitási program létrehozásáról (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)); és Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Az EU úrforgalom-irányítási megközelítése – Uniós hozzájárulás egy globális kihívás kezeléséhez (JOIN(2022) 4 final)(HL C 486., 2022.12.21., 172. o.) és New Space-ről szóló véleményeivel összhangban

⁽²⁾ Különösen a nők foglalkoztatásával kapcsolatban.

2.4. Az Ukrajna elleni orosz invázió minden kétséget kizáróan rámutatott arra, hogy a világűr kulcsfontosságú eszköz. A háború arra is rávilágított, hogy alapvetően releváns és fontos a kormányzati eszköztárat a gazdasági szféra eszköztárával kiegészíteni, ezért fontos a köz- és magánszféra közötti rendszeres együttműködés és összedolgozás, különösen a műszaki és operatív képességek tekintetében.

3. Általános megjegyzések

3.1. Az EGSZB elismeri, hogy a világűr kulcsfontosságú eszköz ahhoz, hogy az európai politikai döntéshozók független és megalapozott döntéseket és intézkedéseket hozhassanak a válságkezeléssel és biztonsággal kapcsolatos kérdésekben. Ez elengedhetetlen lépés egy komoly, európai szintű űrpolitika kidolgozásához. Fontos lesz bemutatni a szervezett civil társadalom számára, hogy közérdekű témáról van szó, illetve hogy a stratégia milyen előnyöket nyújt a polgárok számára. Így javulhat a stratégia legitimitása és a közvélemény általi elfogadottsága az űrtechnológiák polgári alkalmazásának köszönhetően.

3.2. Európa most már ténylegesen erőfeszítéseket tesz, hogy stratégiai autonómiájának megvalósítása érdekében hiteles és biztosított autonómiát érjen el a világűrben. Mindez egyre inkább közös kihívást jelent az egész kontinensen. Az EGSZB úgy véli, hogy minden – akár polgári, akár katonai, nemzeti vagy európai, állami vagy magán – erőfeszítésnek a hatékonyságot és a megbízhatóságot kell szem előtt tartania a biztonsági felhasználók számára, amint azt a polgári, a védelmi és az űrpar közötti szinergiákra vonatkozó cselekvési terv is hangsúlyozza⁽³⁾, ezért megerősített köz- és magánszféra közötti partnerségekre és a hasonló gondolkodású országokkal való lehetséges partnerségekre van szükség.

3.3. Egyre nagyobb a kockázata annak, hogy új, fenyegetően fellépő szereplők az űrrendszereket veszik célkeresztbe, hogy kárt okozzanak a műholdak által lehetővé tett kritikus szolgáltatásokban. Európa egyre jobban érdeklődik űralapú szolgáltatások iránt, illetve hagyatkozik ilyenekre, ezért az EGSZB szerint egyre fontosabb, hogy ezzel egy időben olyan intézkedések szülessenek, amelyek célja az űralapú képességek és szolgáltatások oltalma és védelme annak érdekében, hogy Európa társadalma és gazdasága ne legyen még inkább sebezhető.

3.4. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy a tagállamoknak teljes mértékben a világ békéje és biztonsága mellett kell felelősséggel és elkötelezett módon fellépniük. Mindezt úgy érhetik el, ha szuverén képességeikre és eszközeikre támaszkodva megerősítik a világűr felé irányuló, illetve a világűrbeli szabad mozgásterüket. Az EGSZB szerint ez az egyik legközvetlenebb és legkritikusabb eszköz ahhoz, hogy fellépjenek és befolyást gyakoroljanak. Ennek érdekében garantálniuk kell űrparuk ellenálló képességét, valamint az ellátási és szolgáltatási infrastruktúrájuk biztonságát a polgárok érdekében. Ebben az összefüggésben vitathatatlanul elsőbbséget élvez az, hogy biztosítsuk a világűrhez való szuverén és fenntartható európai hozzáférést.

4. Részletes megjegyzések

4.1. Űrfenyegetettségi helyzetelemzés

4.1.1. Az EGSZB üdvözlí azt, hogy az űrfenyegetések éves állapotelemzése révén azonosítani fogják azokat a fenyegetéseket, amelyek az űrrendszerek megzavarásáért, romlásáért vagy megsemmisítéséért tehető felelőssé. Ez az állapotelemzés kulcsfontosságúnak tekinthető annak az ellenséges környezetnek a megértéséhez, amelyben az űr- és földi infrastruktúra és szolgáltatások jelenleg és a közeljövőben működnek.

4.1.2. Az EGSZB elismeri, hogy ez az értékelés segítene megakadályozni, hogy potenciálisan ellenséges országok vagy szervezetek érzékeny képességekre (illetve készségekre, technológiákra, eszközökre és építőelemekre) tegyenek szert. Mindez azt a célt szolgálja, hogy biztosított legyen az európai kormányzás és az „érzékeny képességek” ellenőrzése.

4.1.3. Az EGSZB úgy véli, hogy az Európai Bizottságnak és az Európai Külügyi Szolgálatnak (a továbbiakban: EKSZ) figyelembe kell vennie az európai űrpar (nagy- és kisvállalkozások), a kutatási és technológiai szervezetek, valamint a tudományos élet nézeteit és észrevételeit az űrfenyegetések éves állapotelemzésének kidolgozása, valamint az ebből eredő ajánlások és intézkedések meghatározása során.

4.1.4. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy egy ilyen folyamat lehetővé tenné a magánszektor számára, hogy

a) új K+F prioritásokat dolgozzon ki a már ismert fenyegetésekkel vagy a felmerülő új típusú fenyegetésekkel kapcsolatban;

⁽³⁾ COM(2021) 70 final.

- b) felhívja az ügyfelek és az intézményi szereplők figyelmét arra, hogy megelőző megközelítésekre van szükség;
- c) európai szinten új szabványokat határozzon meg, és ezáltal hozzájáruljon a globális szintű szabványosítási folyamathoz;
- d) bevált gyakorlatokat osszon meg állami és magánszervezetek között;
- e) hozzáigazítsa a „földi” megközelítéseket a világűrhez.

4.2. Az őrrendszerek és -szolgáltatások rezilienciájának és védelmének fokozása az EU-ban

4.2.1. Uniós szintű biztonsági keretrendszer az őrrendszerek védelmére, az információmegosztásra és az úrbiztonsági eseményekkel kapcsolatos együttműködésre

4.2.1.1. Az EGSZB úgy véli, hogy az őrforgalom-irányításra vonatkozó globális szabályozási kezdeményezések és egyoldalú döntések valószínűleg kihívást jelentő környezetet teremtenek az európai szereplők számára. Az Európán kívül végrehajtott reformok ténylegesen akadályozhatják az európai őrágazatot abban, hogy egyenlő versenyfeltételek mellett vegye fel a versenyt a többi szereplővel, emellett érinthetik az ágazat fenntarthatóságát is, valamint tovább veszélyeztethetik az európai szuverenitást, amely az EU legfőbb célkitűzése a világűrrel kapcsolatban.

4.2.1.2. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy az Európai Uniónak meg kell ragadnia azt a lehetőséget, hogy a viták élére álljon és megteremtse az alapokat a kulcsfontosságú európai őrinfrastruktúra és a kapcsolódó szolgáltatások védelméhez. Ha az Európai Unió proaktív, és a szétaprózódottság helyett az uniós tagállamok közötti együttműködést mozdítja elő, azzal lehetővé teszi az európai őrágazat számára, hogy számára előnyös módon alkalmazza az elfogadott szabályokat és eljárásokat, és globális szinten is érvényesíteni tudja azokat. A tagállamok közötti összehangoltabb és együttműködőbb megközelítés szélesebb körben ösztönözné az EU védelmébe és védelmi iparába történő közös beruházásokat. E tekintetben a közös közbeszerzés lehetősége fokozhatja a keresleti oldal hatékonyságát, és hozzájárulhat az európai őrpar és védelmi ipar versenyképességéhez és hatékonyságához ⁽⁴⁾.

4.2.1.3. Az EGSZB úgy véli, hogy ha az olyan iparágakban, mint a repülés- és őrtechnológiai ipar, megerősítjük a továbbgyűrűző – katonai és polgári alkalmazású („kettős felhasználású”) – technológiákban rejlő lehetőségeket, akkor az jelentős hatást gyakorolna az EU ipari és katonai fejlődésére.

4.2.1.4. A biztonságot és kiberbiztonságot illetően az EGSZB teljes mértékben egyetért azzal, hogy a „beépített biztonság” követelménye alapvető fontosságú a reziliencia szempontjából. A közös európai biztonsági szabványok is alapvető fontosságúak, amennyiben gyakorlatias módon alkalmazzák azokat, mivel a szabványok kidolgozásának és elfogadásának menete gyakran túl hosszadalmas abban a kompetitív piaci környezetben, amelyben az európai őrágazat működik. Ez azt jelenti, hogy:

- a) a technológia kifejlesztésével párhuzamosan kell őket kialakítani;
- b) gyors tanúsítási eljárást kell életre hívni;
- c) jobb intézményi támogatásra és együttműködésre van szükség az ellátási láncon belül, hogy az induló vállalkozásokat és a kkv-kat be lehessen vonni a folyamatba annak köszönhetően, hogy teljesíteni tudják a biztonsági követelményeket;
- d) új szabványokat kell kidolgozni.

4.2.1.5. Az EGSZB megjegyzi, hogy a kritikus szervezetek rezilienciájáról szóló CER-irányelv ⁽⁵⁾ és az Unió egész területén magas szintű kiberbiztonságot biztosító intézkedésekről szóló NIS2 irányelv ⁽⁶⁾ csak tagállami szinten alkalmazandó, az uniós intézmények szintjén nem. Az EGSZB szerint ezeket az irányelveket az EU tulajdonában lévő eszközökre is alkalmazni kell.

⁽⁴⁾ Amint azt az EGSZB kihangsúlyozta a *Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az európai védelmi ipar együttműködésén alapuló beszerzés keretében történő megerősítését szolgáló eszköz létrehozásáról* (COM(2022) 349 final) című véleményében (HL C 486., 2022.12.21., 168. o.).

⁽⁵⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2557 irányelve (2022. december 14.) a kritikus szervezetek rezilienciájáról és a 2008/114/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 333., 2022.12.27., 164. o.).

⁽⁶⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2555 irányelve (2022. december 14.) az Unió egész területén egységesen magas szintű kiberbiztonságot biztosító intézkedésekről, valamint a 910/2014/EU rendelet és az (EU) 2018/1972 irányelv módosításáról és az (EU) 2016/1148 irányelv hatályon kívül helyezéséről (NIS 2 irányelv)(HL L 333., 2022.12.27., 80. o.).

4.2.2. Az uniós űrágazat technológiai szuverenitásának erősítése

4.2.2.1. Az EGSZB teljesen egyetért azzal a szándékkal, hogy növeljék az Európai Védelmi Alap és a Horizont Európa költségvetését. A fejlesztés legújabb szakaszaival kapcsolatban ugyanis az EU eddig nem tudta összehangolni költségvetését – és a kapcsolódó pénzügyi eszközöket – azon kinyilvánított törekvésével, hogy a fejlett technológiákat a szükséges készségi szintre hozza.

4.2.2.2. A közös munkacsoport „újjalesztésével” összefüggésben az EGSZB úgy véli, hogy egységes folyamatot kell kialakítani, amely a kritikus helyzetek egységes, elfogadott és megosztott adattárához vezet. Fontos, hogy az európai űripar kulcsfontosságú szereplőként jelen legyen a folyamatban, mivel a függőség csökkentése egyrészt javíthatja Európa szuverenitását, másrészt hozzájárul az ipar versenyképességéhez.

4.2.2.3. Az EGSZB nem biztos abban, hogy a közös munkacsoportnak és a kritikus technológiák megfigyelőközpontjának mi lesz a jövőbeli szerepe, és hogyan fognak egymással együttműködni, ezért kiemeli, hogy szinergiákra kell törekedni közöttük.

4.2.2.4. Az EGSZB támogatja a világűr és a védelem szempontjából releváns technológiákkal kapcsolatos új szövetségek és közös európai érdeket szolgáló fontos projektek (IPCEI) létrehozását, mivel ezek hozzájárulhatnak a finanszírozás szintjének növeléséhez, valamint a kettős források fejlesztéséhez és fenntarthatóságához Európában.

4.2.3. A világűrágazat biztonságát fenyegető veszélyek kezelése az EU-ban

4.2.3.1. Pozitív fejlemény, hogy az uniós űrágazat biztonságát fenyegető kockázatok kezelése az ellátási láncok védelmén, valamint olyan közbeszerzési szabályokon keresztül történik, amelyek teljes mértékben garantálják az ellátás biztonságát.

4.2.3.2. Az EGSZB azonban úgy véli, hogy ezeket az intézkedéseket egy koherens és európai szintű űrpolitika részeként széles körben integrálni kell.

4.2.4. A képességek fejlesztése, beleértve az Unió autonóm hozzáférését a világűrhez, a reziliencia növelése érdekében

4.2.4.1. Az EGSZB egyetért azzal, hogy az önvédelmi infrastruktúra, az intelligens indítóállványok, a világűr-megfigyelési szolgáltatások, a pályán mozgó szervizelés és az űrszolgáltatásoknak szentelt, biztonságos szuverén felhő mind kulcsfontosságú technológiák/képességek a reziliencia szempontjából.

4.2.4.2. Az EGSZB úgy véli, hogy biztosítani kell a világűrhez való független és hosszú távú uniós hozzáférést, mivel űrkapacitásainak kialakítása és saját űrinfrastruktúrájának fenntartása tekintetében Európa nem függhet harmadik országoktól. E tekintetben intézményi szinten elengedhetetlen az európai indítóállványokat előnyben részesíteni.

4.2.5. Reagálás az űrfenyegetésekre

4.2.5.1. Az EGSZB úgy véli, hogy a fenyegetések felderítéséhez teljeskörű és autonóm űrforgalom-irányítási architektúrát kell kifejleszteni. Ez többek között a következőkre támaszkodna: egyrészt olyan finanszírozási programok létrehozására és támogatására, amelyek továbbfejlesztik az európai űrforgalom-irányítási (STM) képességeket (űrmegfigyelési és a Föld körüli pályán haladó objektumok nyomkövetési rendszere – SST, világűrrel kapcsolatos helyzetismeret – SDA), másrészt a kereskedelmi életképes, versenyképes és felmérhető európai SST- és STM-képességek kiépítésének felgyorsítására (7).

4.2.5.2. Ilyen értelemben az EGSZB teljes mértékben egyetért azzal, hogy a közös közlemény nagy hangsúlyt fektet a világűrrel kapcsolatos helyzetismereti (SDA) képességekre, de ennek előfeltétele, hogy az ipar támogatására, szakértelmére és képességeire támaszkodjon – az európai és uniós tagállami képességek mellett – az út minden szakaszában.

(7) Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a 2023–2027-es időszakra vonatkozó uniós biztonságos konnektivitási program létrehozásáról (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD); és Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Az EU űrforgalom-irányítási megközelítése – Uniós hozzájárulás egy globális kihívás kezeléséhez (JOIN(2022) 4 final)(HL C 486., 2022.12.21., 172. o.) és New Space-ről szóló véleményeivel összhangban.

4.2.5.3. Az EGSZB arra ösztönzi az uniós tagállamokat, hogy uniós szinten határozottan hangolják össze azon erőfeszítéseiket, amelyek célja a nyitott európai stratégiai autonómia megerősítése (a transzatlanti partnerségi szövetséggel, a multilaterális kötelezettségvállalásokkal és az olyan kulcsfontosságú stratégiai partnerekkel való együttműködéssel összhangban, mint az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság), és lehetőség szerint készítsék elő az utat az uniós szintű képességek kialakításához.

4.2.5.4. Az EGSZB elismeri az úrgyakorlatok fontosságát, mivel az európai felek közötti koordinációnak erősebbnek, hatékonyabbnak és fajsúlyosabbnak kell lennie szövetségeseinkkel, különösen az Egyesült Államokkal szemben. Ez azt jelenti, hogy ki kell alakítani az űrműveletek közös kultúráját.

4.2.6. A világűr biztonsági és védelmi célú használatának fokozása

4.2.6.1. Az EGSZB egyetért azzal, hogy ha javítjuk a világűr hozzájárulását az európai védelmi képességekhez, akkor egyúttal a már meglévő európai kiemelt programokra is támaszkodni kell, és azokat ki kell egészíteni biztonsági és védelmi dimenzióval.

4.2.6.2. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy ha a Kopernikusz programot kiterjesztik a biztonsági képességekre, akkor azzal jelentősen megnövekedne a program célkitűzéseinek a száma. Ezt viszont gondosan meg kell vizsgálni, mert kockázatok merülhetnek fel a Kopernikusz program finanszírozási kapacitásai és jelenlegi nyíltadat-politikája kapcsán.

4.2.6.3. Az EGSZB szerint fontos, hogy a stratégia hozzájáruljon az uniós zöld megállapodáshoz és a kapcsolódó ipari ökoszisztémákhoz. A Kopernikusz program, amely világszínvonalú referenciának tekinthető az éghajlatváltozás és a környezetvédelmi megfigyelés terén, közvetlenül hozzájárul az éghajlatváltozás kezeléséhez és megoldásához, de támogatja Európa globális szinten betöltött szerepét is. Mivel a Kopernikusz program a tudomány igényeinek megfelelő képalkotás és az adatminőség globálisan elfogadott szabványává vált, a programot továbbra is töretlenül támogatni kell.

4.2.6.4. Az IRIS² kapcsán az EGSZB határozottan támogat egy olyan programot, amely segíteni fogja az Uniót abban, hogy továbbra is olyan vezető nemzetközi szereplő maradjon, amely szabad mozgástérrel rendelkezik a világűrben.

4.2.6.5. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy az iparral kapcsolatos valamennyi intézkedést (versenyképesség, kritikus technológiák, az ellátási lánc biztonsága stb.) egy koherens és európai szintű iparpolitika részeként kell integrálni, tekintettel arra, hogy az európai űripar nagyon erősen függ a rendkívül korlátozott nyitott piacoktól.

4.2.6.6. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy az űrágazat innovatív és folyamatosan fejlődő ágazat. Az európai űrtevékenységek versenyképességének biztosítása érdekében a szakmai készségek fejlesztéséhez folyamatos alkalmazkodásra és fejlesztésre van szükség. Mivel az elmúlt években jelentős munkaerő-toborzásra került sor az ágazatban és a közeljövőben is ugyanez várható, ezért olyan konkrét kísérőintézkedésekre lesz majd szükség, mint például az uniós űrakadémia létrehozása.

4.2.7. Partnerség a külső űrkörnyezetbeli felelős magatartás érdekében

4.2.7.1. Az EGSZB egyetért azzal, hogy az űralapú képességek biztonságos, fenntartható és megbízható kihasználásához elengedhetetlenek a más régiókkal, szervezetekkel és hasonlóan gondolkodó harmadik felekkel kialakított partnerségek és közös vállalkozások.

4.2.7.2. Bár az együttműködés kulcsfontosságú, az EGSZB felhívja a figyelmet arra, hogy az európai szuverenitás és autonómia megőrzésének szükségszerűnek kell lennie. Ezzel egy időben közös szabályként elő kell mozdítani az együttműködést és az interoperabilitást az Egyesült Államokkal és más hasonlóan gondolkodó harmadik felekkel olyan módon, hogy érvényesüljön a kölcsönösség és az előnyök mindkét félnél jelentkezzenek.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 12-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság lözleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a bankunió kiteljesítéséhez hozzájáruló válságkezelési és betétbiztosítási keretrendszer felülvizsgálatáról

(COM(2023) 225 final)

Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a 806/2014/EU rendeletnek a korai beavatkozási intézkedések, a szanálási feltételek és a szanálási intézkedések finanszírozása tekintetében történő módosításáról

(COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD))

Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a 2014/59/EU irányelvnek a korai beavatkozási intézkedések, a szanálási feltételek és a szanálási intézkedések finanszírozása tekintetében történő módosításáról

(COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD))

Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a 2014/59/EU irányelvnek és a 806/2014/EU rendeletnek a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelmény egyes vonatkozásai tekintetében történő módosításáról

(COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))

(2023/C 349/24)

Előadó: Giuseppe GUERINI

Társelőadó: Christophe LEFÈVRE

Felkérések:	a spanyol Külügy-, Európai Unió és Együttműködési Minisztérium 2022. december 8-i levele; Az Európai Unió Tanácsa, 2023.6.23. (COM(2023) 229 final), 2023.7.11. (COM(2023) 226 final), 2023.7.11. (COM(2023) 227 final). Európai Parlament, 2023.6.12. (COM(2023) 229 final), 2023.7.10. (COM(2023) 226 final és 227 final), Európai Bizottság, 2023.6.2. (COM(2023) 225 final)
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. és 304. cikke
Illetékes szekció:	„Gazdasági és monetáris unió, gazdasági és társadalmi kohézió” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.27.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	175/0/2

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az EGSZB nagyra értékeli az Európai Bizottságnak a banki válságkezelésre és a betétbiztosításra vonatkozó jogszabályok kiegészítésére irányuló átfogó kezdeményezését, mivel a bankunió előmozdítása kulcsfontosságú lépés az európai egységes piac erősítéséhez a betétesek és az adófizetők érdekében.

1.2. Az EGSZB úgy véli, hogy az Amerikai Egyesült Államokban (USA) a közelmúltban bekövetkezett bankválságok rávilágítanak arra, hogy gyorsan meg kell fékezni a továbbterjedés kockázatát és megakadályozni a befektetők és betétesek bizalmának elvesztését, valamint rugalmasan kell reagálni a bankválságokra. A közelmúlt tapasztalatai arra is rámutattak, hogy nagyon rövid időn belül kell megszervezni egy bajba jutott bank másik bankra való átruházását.

1.3. Az EGSZB nagyra értékeli, hogy az Európai Bizottság javaslata kiterjesztette a betétbiztosítási rendszer védelmét a hatóságok betéteire, valamint azt, hogy az Európai Bizottság azon dolgozik, hogy Unió-szerte fokozza a betétvédelmi eszközök harmonizációját. Mivel a megfelelően finanszírozott és szervezett betétbiztosítási alapok alapvető szerepet töltenek be, az Európai Bizottság által javasolt fokozott harmonizáció minden bizonnyal jótékony hatású lesz.

1.4. Az EGSZB megjegyzi, hogy az Európai Bizottság javaslatának egyik fő célkitűzése a bankszanálás alkalmazási körének kiterjesztése. Az EGSZB teljes mértékben megérti az Európai Bizottság megközelítését, a kontextust, szabályozási logikáját és hosszú távú célkitűzéseit.

1.5. A közelmúltbeli bankválságokat illetően az EGSZB rámutat arra, hogy pragmatikus és rugalmas megközelítésre van szükség, amely a szóban forgó különböző ügyek sajátosságain alapul a következő szempontokból: i. szabályozási megközelítés; ii. a rendelkezésre álló leghatékonyabb eszközök kiválasztása; iii. a meghozott intézkedések gyakorlati vonatkozásai; iv. az érdekelt felek közötti szükséges együttműködés; v. a végrehajtás sebessége; valamint vi. a választott válságkezelési megoldások végrehajtásához felhasználandó pénzügyi források jellege.

1.6. Az EGSZB úgy véli, hogy a szanálás nem mindig a legmegfelelőbb megoldás arra, hogy teljeskörű védelmet kapjanak azok a gazdasági ökoszisztémák, amelyekben egy bajba jutott bank működik. Ha a szanálás ténylegesen drágábbnak bizonyulhat, mint a felszámolás, akkor hagyni kell, hogy ezek a bankok fizetéseképtelenné váljanak.

1.7. Az EGSZB egyetért az Európai Bizottsággal abban, hogy a közérdek értékelését tovább lehetne finomítani, egy átláthatóbb és összehangoltabb megközelítést alkalmazva az egész Unióban. Az EGSZB elismeri, hogy a rugalmasság és a kiszámíthatóság közötti egyensúly megteremtése nagyon nehéz feladat a szabályozók számára, ugyanakkor arra ösztönzi a társjogalkotókat, hogy találjanak olyan megoldásokat, amelyek a lehető legnagyobb mértékben csökkentik a jogbizonytalanságot.

1.8. Az EGSZB úgy véli, hogy megfelelő egyensúlyt kell teremteni a „közérdek értékelésének” pontosabb meghatározása és alkalmazásának arányossága között a kis-, közepes és helyi bankok tekintetében. A közérdek értékelésének kiterjesztése a regionális szinten fontos szerepet játszó bankokra továbbra is hagy némi bizonytalanságot a jelenlegi keretben.

1.9. Az EGSZB újfent hangsúlyozza az arányosság elve tiszteletben tartásának fontosságát, hogy olyan szabályozás jöjjön létre, amely anélkül alkalmas célkitűzéseinek elérésére, hogy túlzott mértékben sértene a kis- és közepes méretű, illetve a helyi bankok érdekeit. Az arányosság elvét a közérdek értékelésének alkalmazásakor is figyelembe kell venni, különösen a helyi bankok esetében, amelyek nem jelentenek kockázatot a pénzügyi stabilitásra nézve.

1.10. Az EGSZB elismeri a bankokra vonatkozó szabályozás és az állami támogatásokra vonatkozó szabályozás közötti különböző hatásköröket, ugyanakkor úgy véli, hogy a banki válságkezelésre és a betétbiztosításra vonatkozó csomag egészét megfelelően össze kell hangolni a bankszektorban nyújtott állami támogatásokról szóló 2013. évi közlemény⁽¹⁾ várható felülvizsgálatával. Ellenkező esetben fennáll olyan javaslatok végrehajtásának kockázata, amelyek esetleg nincsenek összhangban az állami támogatásokra vonatkozó jogszabályokkal, ami kiszámíthatatlansághoz és jogbizonytalansághoz vezet.

1.11. Az Európai Bizottság arra összpontosított, hogy a betétbiztosítási rendszer felhasználásával kiterjessze az átruházási stratégiai eszközt, az Egységes Szanálási Alap elérésének lehetőségével, amennyiben rendelkezésre állnak a megfelelő biztosítékok. Ez előrelépést jelenthet az európai betétbiztosítási rendszer felé, de a hatékonyság terén addig hiányosságok lesznek tapasztalhatók, amíg a bankunió nem éri el végleges formáját, mivel addig a piac továbbra is széttagozott lesz.

2. Háttér-információk és az EGSZB Spanyolország általi felkérése

2.1. A spanyol kormány feltáró véleményt kért az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságtól a bankunióról szóló javaslatról, és külön felhívta a figyelmet arra, hogy elő kell mozdítani a közérdek értékelésének szélesebb körű alkalmazását, kiterjesztve azt a bankokra, különösen a közepes és kisméretű pénzintézetekre, a válság esetén alkalmazandó harmonizált szanálási eljárások során.

⁽¹⁾ A Bizottság közleménye az állami támogatási szabályoknak a pénzügyi válsággal összefüggésben hozott bankmentő intézkedésekre való, 2013. augusztus 1. utáni alkalmazásáról („A Bankokról szóló közlemény”)(HL C 216., 2013.7.30., 1. o.).

2.2. 2023. április 18-án az Európai Bizottság négy különböző jogalkotási javaslatot tett közzé a meglévő uniós banki válságkezelési és a betétbiztosítási keret megerősítése érdekében, a közepes méretű és a kisebb bankokra összpontosítva⁽²⁾.

2.3. Az Európai Bizottság szerint „a tapasztalatok azt mutatják, hogy sok csődhelyzetben lévő közepes méretű és kisebb bankot a szanálási kereten kívüli megoldásokkal vezettek”⁽³⁾, és ez egyes esetekben „az adófizetők pénzének felhasználásával járt az ágazati finanszírozású, magánforrásokon alapuló biztonsági hálók (betétbiztosítási rendszerek és szanálási alapok) igénybevétele helyett”⁽⁴⁾. Ez erősen negatív hatást gyakorolt a gazdaságra és a társadalmi megítélésre.

2.4. Ezért az új javasolt szabályok lehetővé teszik a hatóságok számára, hogy a válságkezelési eszköztár kulcsfontosságú elemének a szanálást válasszák, hangsúlyozva, hogy a felszámolásnál a szanálás kevésbé lehet zavaró az ügyfelek számára, mivel így továbbra is hozzáférnek számláikhoz, és megmaradnak a bank kritikus fontosságú funkciói.

2.5. Az Európai Bizottság javaslatai emellett megkönnyítik a betétbiztosítási rendszerek válsághelyzetekben történő alkalmazását, hogy megvédjék a betéteseket a veszteségek viselésétől, ahol ez a más bankokra való áttérjedés és a közösségekre és a gazdaságra gyakorolt szélesebb körű káros hatás elkerülése érdekében szükséges. Az ágazat által finanszírozott biztonsági hálókra (például a betétbiztosítási rendszerekre és a szanálási alapokra) támaszkodva a javaslat arra is törekszik, hogy bankválság esetén megőrizze az adófizetők pénzét.

2.6. A betétbiztosítási rendszerekről szóló irányelvben meghatározott, betétesenként és bankonként 100 000 eurós fedezet valamennyi jogosult uniós betétesre irányulóan megerősítést nyer, és ki fog terjedni az olyan közintézményekre is, mint a kórházak, iskolák és önkormányzatok, valamint a bizonyos típusú ügyfélpénzbetétekben (pl. befektetési társaságok, pénzforgalmi intézmények, és elektronikuspénz-kibocsátó intézmények által) elhelyezett ügyfélpénzekre. Az Európai Bizottság javaslata arra is törekszik, hogy Unió-szerte harmonizálja a betétesek védelmével kapcsolatos előírásokat.

3. Általános megjegyzések

3.1. Az EGSZB egyetért az Európai Bizottság által kiadott jogalkotási javaslatok célkitűzéseivel, amelyek célja a bankválságok kezelésének javítása és válság esetén a banki betétek megfelelő védelmének biztosítása.

3.2. Az EGSZB nagyra értékeli az Európai Bizottságnak a banki válságkezelésre és a betétbiztosításra vonatkozó jogszabályok kiegészítésére irányuló átfogó kezdeményezését, mivel a bankunió fejlesztése és előmozdítása kulcsfontosságú lépés az európai egységes piac betétesek és adófizetők érdekében történő megerősítéséhez. Emellett a bankunió kiteljesítése kulcsfontosságú a pénzügyi stabilitást, és szükség esetén hatékony és eredményes válságkezelést biztosítani képes, valódi gazdasági és monetáris unió megteremtéséhez.

3.3. Amint azt korábbi véleményeiben is kifejtette⁽⁵⁾, az EGSZB úgy véli, hogy alapvető fontosságú a banki válságkezelésre és a betétbiztosításra vonatkozó meglévő keret megerősítése. Ezt egyértelműen alátámasztják az egyesült államokbeli bankválságok közelmúltbeli esetei és a Credit Suisse esete is, amelyek kiterjedt, negatív következményekkel jártak az Egyesült Államok és Svájc bankrendszerének stabilitására, valamint általában a nemzetközi pénzügyi piacokra és különösen a bankszektorra nézve. Az EU-ban a szanálási folyamatok még mindig nem rendelkeznek likviditási védőhálóval.

3.4. Az EGSZB úgy véli, hogy a bankválságok fent említett esetei ismételtlen rávilágítanak a gyorsaság fontosságára az okozott károk és a különösen a továbbterjedés kockázatának gyors megfékezésében, valamint arra, hogy a bankok válságaira való reagálás során a rugalmasságra van szükség. Bebizonyosodott az azonnali likviditási szükségleteket fedező, és az életképes szanálási stratégia kidolgozásához szükséges időt biztosító likviditási védőháló kulcsfontosságú szerepe is.

⁽²⁾ COM(2023) 226 final, COM(2023) 227 final, COM(2023) 228 final és COM(2023) 229 final.

⁽³⁾ Sajtóközlemény, 2023. április 18., Európai Bizottság.

⁽⁴⁾ Sajtóközlemény, 2023. április 18., Európai Bizottság.

⁽⁵⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az 575/2013/EU rendeletnek és a 2014/59/EU irányelvnek a több pontból kiinduló szanálási stratégiával rendelkező globálisan rendszerszinten jelentős intézménycsoportok prudenciális kezelése, valamint a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelménynek való megfelelés szempontjából figyelembe vehető instrumentumok közvetett jegyzésére vonatkozó módszertan tekintetében történő módosításáról (COM(2021) 665 final – 2021/0343 (COD))(HL C 152., 2022.4.6., 111. o.) és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Közlemény az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a bankunió kiteljesítéséről (COM (2017) 592 final)(HL C 237., 2018.7.6., 46. o.).

3.5. Az EGSZB úgy véli, hogy a közelmúlt tapasztalatai azt is kihangsúlyozták, hogy nagyon rövid időn belül kell megszervezni egy bajba jutott bank másik bankra való átruházását. Ezért fontos gondoskodni arról, hogy a szabályozási keret megfelelő feltételeket biztosítson az ilyen átruházásokhoz, mivel ezekre a szokásos átvilágítási eljárások nélkül kell sort keríteni, és az ügylet következményei jelentősek és bizonytalanok lehetnek. Emellett az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a szanálás alatt álló bank megszerzésekor olyan általánosan érvényes speciális rendszerre van szükség, amely megkönnyíti, hogy a bank a lehető leghatékonyabban integrálódjon az új bankcsoportba.

3.6. A szanált bank integrálása és irányítása összetett folyamat, és egyszerűsíteni kell a szabályozási lépéseket és követelményeket. A különböző érintett hatóságok számára lehetővé kell tenni, hogy megfelelően összehangolják szerepüket a szabályozási folyamatokban vagy a válságkezelési intézkedések gyorsított jóváhagyási eljárásaiban. Emellett kulcsfontosságú annak biztosítása, hogy szükség esetén az ilyen átruházásokra az EU-n belül határokon átnyúló módon is sor kerülhessen.

3.7. Az EGSZB nagyra értékeli, hogy az Európai Bizottság kiterjesztette a betétbiztosítási rendszer védelmét a hatóságok betéteire, valamint azt, hogy Unió-szerte a betétvédelmi eszközök harmonizációjának fokozásán dolgozik. A betétbiztosítás azáltal, hogy bankcsőd esetén védi a magán- és állami megtakarításokat és a lakossági betéteket, minimálisan csökkenti a betétekkel való visszaélés veszélyét, és mérsékli a továbbterjedés kockázatát. Az EGSZB úgy véli, hogy ezt a betétbiztosítást bizonyos esetekben ki kell igazítani, hogy figyelembe tudják venni az instabil gazdasági helyzetben lévő betéteseket, például a fogyatékkal élőket vagy a tartós betegségben szenvedőket. Mivel a megfelelően finanszírozott és szervezett betétbiztosítási alapok kulcsfontosságú szerepet töltenek be, az Európai Bizottság által javasolt fokozott harmonizáció minden bizonnyal jótékony hatású lesz.

3.8. Az EGSZB megjegyzi, hogy az Európai Bizottság javaslatának egyik fő célkitűzése a rendelet alkalmazási körének kiterjesztése, amennyiben ez a megoldás megfelel „a közérdeknek”. Felszámolásra csak akkor kerülhet sor, ha i. a szanálásnál hatékonyabban képes teljesíteni azokat a célkitűzéseket, amelyeket a bankok helyreállításáról és szanálásáról szóló irányelv magával a szanálással kapcsolatban határoz meg; valamint ii. nincs szükség állami forrásokra.

3.9. Az EGSZB teljes mértékben megérti az Európai Bizottság megközelítését, szabályozási logikáját és hosszú távú célkitűzéseit. Az EGSZB ugyanakkor rámutat arra, hogy pragmatikus megközelítésre van szükség – ahogyan arra a közelmúltbeli bankválságok rámutattak – a szabályozási megközelítés, a rendelkezésre álló leghatékonyabb eszközök kiválasztása, a meghozott intézkedések gyakorlati vonatkozásai, az érdekelt felek közötti szükséges együttműködés, a végrehajtás sebessége, valamint a választott válságkezelési eszközök végrehajtásához felhasználandó pénzügyi források jellege szempontjából.

3.10. Az EGSZB úgy véli, hogy a szanálás nem mindig a legmegfelelőbb megoldás arra, hogy teljeskörű védelmet kapjanak azok a gazdasági ökoszisztémák, amelyekben a bajba jutott bankok – különösen a kis- és közepes méretű bankok – működnek. Érdemes megjegyezni, hogy a kis- és közepes méretű bankok szanálása más beavatkozásoknál valószínűleg drágábbnak bizonyulhat, különösen azon – gyakran korlátozott – helyi szinten, ahol a bank működik. Ebben a tekintetben az EGSZB azt javasolja, hogy a határokon átnyúló tevékenységgel nem rendelkező közepes és kisméretű, valamint helyi bankok piaci részesedését a teljes nemzeti piaci részesedés alapján, és ne a tagállamokon belüli regionális alapon értékeljék.

3.11. Az EGSZB úgy véli, hogy a banki válságkezelésre és a betétbiztosításra vonatkozó csomag egészét megfelelően össze kell hangolni a bankszektorban nyújtott állami támogatásokról szóló 2013. évi közlemény⁽⁶⁾ várható felülvizsgálatával, amely szerepet játszott a jelenlegi, azzal kapcsolatos kiszámíthatatlanság kialakulásában, hogy a szanálást aktiválni kell-e vagy sem. A banki válságkezelésre és a betétbiztosításra vonatkozó szabályozási javaslatoknak az állami támogatási szabályok ismerete nélküli elfogadása olyan javaslatok végrehajtásával járhat, amelyek potenciálisan összeegyeztethetetlenek az állami támogatásokra vonatkozó jogszabályokkal.

3.12. Általános megjegyzésként az EGSZB emlékeztet a „minőségi jogalkotásra” vonatkozó szabályokra az arányosság elvének tiszteletben tartása tekintetében, hogy olyan szabályozás jöjjön létre, amely anélkül alkalmas célkitűzéseinek megvalósítására, hogy túlzott mértékben sértené a kis- és közepes méretű, illetve a helyi bankok érdekeit. Az arányosság elvét a közérdek értékelésének elvégzésekor is figyelembe kell venni, különösen a helyi bankok esetében, amelyek nem jelentenek kockázatot a pénzügyi stabilitásra nézve.

⁽⁶⁾ A Bizottság közleménye az állami támogatási szabályoknak a pénzügyi válsággal összefüggésben hozott bankmentő intézkedésekre való, 2013. augusztus 1. utáni alkalmazásáról („A Bankokról szóló közlemény”)(HL C 216., 2013.7.30., 1. o.).

4. Részletes megjegyzések

4.1. Az EGSZB egyetért az Európai Bizottsággal abban, hogy a közérdek értékelését tovább lehetne finomítani, egy átláthatóbb és összehangoltabb megközelítést alkalmazva az egész Unióban. Az EGSZB elismeri, hogy a rugalmasság és a kiszámíthatóság közötti egyensúly megteremtése valóban nagyon nehéz feladat a szabályozók számára, ugyanakkor megjegyzi, hogy a szóban forgó jogalkotási javaslatok láthatóan nem szüntetik meg teljesen az érintett hatóságok számára korábban biztosított jelentős mérlegelési jogkört, ami némi jogbizonytalansághoz vezet.

4.2. Az EGSZB úgy véli, hogy megfelelő egyensúlyt kell teremteni a „közérdekre vonatkozó kritérium” pontosabb meghatározása és alkalmazásának arányossága között a kis- és helyi bankok tekintetében. A közérdek értékelése hatályának a regionális szinten fontos szerepet betöltő bankokra való kiterjesztése a jelenlegi keretben továbbra is némileg bizonytalan.

4.3. Mivel a közérdek értékelésének hatálya szélesebbnek tűnik, mint a korábbi szabályoké, hogy több eset tartozzon hozzá, mint korábban, az EGSZB elengedhetetlennek tartja, hogy a költségminimalizálásra vonatkozó vizsgálat (azaz a betétbiztosítási rendszerek megelőző/alternatív beavatkozásaival járó terhek csökkentése a kifizetések során) hatékonyan működjön annak érdekében, hogy elegendő mozgásteret biztosítson olyan esetekben, amikor adottak a válság alternatív szanálási eszközök segítségével történő megelőzéséhez/megfékezéséhez szükséges feltételek.

4.4. Az EGSZB kiemeli, hogy a jogalkotási javaslatok nem adnak biztos pontot a hatáskörök megosztásával kapcsolatban, különös tekintettel arra, hogy a banki válságok kezelésével kapcsolatos összetett döntéshozatali folyamatban potenciálisan részt vevő nemzeti és európai hatóságok között hogyan osztják fel a hatásköröket és felelősségi köröket. Ebben az összefüggésben döntő fontosságú a végrehajtás gyorsasága, amint azt a közelmúltban több eset is bizonyította mind az EU-ban, mind az USA-ban.

4.5. Az EGSZB megjegyzi, hogy a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelményeket az érintett bankok mérete és egyedi kockázati profilja alapján kell meghatározni és alkalmazni, azzal a kettős céllal, hogy egyrészt egyenlő versenyfeltételeket biztosítsanak a hasonló működési jellemzőkkel rendelkező nagybankok számára, másrészt pedig védjék a kis- és helyi bankok, illetve a specifikus és célzott ágazatokban/iparágakban tevékenykedő bankok által alkalmazott egyedi üzleti modellt.

4.6. Ami a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelményeket illeti, az Európai Bizottság által elfogadott követelmény definíciójában található állítólagos arányosság továbbra sem egyértelmű. A szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelmények minden esetben a veszteségek fedezéséhez szükséges kiegészítő tőketartalékból állnának (mint az olyan bankok esetében, amelyek már alkalmazzák ezt a követelményt). Ehhez a feltőkésítés érdekében hozzáadnak egy összeget. Az EGSZB fontosnak tartja, hogy a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelményeket a különböző bankméretekhez és üzleti modellekhez igazítsák.

4.7. Az EGSZB megjegyzi, hogy Unió-szerte meg kell erősíteni és meg kell őrizni a bankok szerepét az EU-ban, valamint eltérő jellemzőket és üzleti modelljeiket is, amelyek erősebb és diverzifikáltabb európai bankrendszert biztosítanak. A bankszabályoknak kellő figyelmet kell fordítaniuk a szükséges reálgazdasági növekedésre és annak az európai gazdasági növekedésre gyakorolt hosszú távú hatására, valamint a foglalkoztatásra gyakorolt társadalmi hatására is. Ennek kapcsán az EGSZB úgy véli, hogy sokkal jobb a válság megelőzéséhez és elhárításához szükséges feltételek és eszközök megteremtése – amennyiben ez lehetséges és elérhető –, mint az utólagos mentőakciókkal való beavatkozás.

4.8. A korai beavatkozás gyakran eredményesebb és kevésbé költséges megoldásnak bizonyulhat, mint a szanálás. A megelőző és alternatív intézkedésekre vonatkozó eljárásokat a betétbiztosítási rendszerekről szóló irányelv határozza meg, és azokat a nemzeti betétbiztosítási rendszerek folytatják le, a harmonizált szabályoknak és a számos uniós tagállamban meglévő biztosítékoknak megfelelően. A hitelezői hierarchiát felül kell vizsgálni annak érdekében, hogy jól tudjon működni a költségminimalizálásra vonatkozó vizsgálat, és ennek köszönhetően korai beavatkozási intézkedéseket lehessen végrehajtani. Ugyancsak fontos az európai harmonizáció megvalósítása, vagy legalább a „legalacsonyabb költség elve” szerinti számításokra vonatkozó iránymutatások kidolgozása.

4.9. A nemzeti betétbiztosítási rendszerek és garanciarendszerek a pénzügyi stabilitás megőrzését és a piaci bizalom ösztönzését szolgáló uniós keret által biztosított védőháló kulcsfontosságú elemei. Ezért a betétbiztosítási rendszereknek nagyobb szerepet kell kapniuk, függetlenül attól, hogy magán- vagy közjogi természetűek, illetve hogy a forrásaikat alkotó hozzájárulások önkéntes vagy kötelező jellegűek. Az számít, hogy közfeladatot látnak el, és szigorú piaci megközelítést követnek, és az illetékes hatóságok felügyelete mellett hozzák meg döntéseiket.

4.10. A betétbiztosítási rendszerek szerepe különösen fontos a kis- és közepes méretű bankok (kevésbé jelentős intézmények) számára, amelyek korlátozott piaci kapacitással rendelkeznek a szavatolótőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó minimumkövetelményeknek megfelelő eszközök kibocsátásához. Érdemes megjegyezni, hogy számos bank, köztük a kis- és helyi bankok bebizonyították, hogy képesek hatékonyan végrehajtani a válságokat megfelelően kezelő megelőző intézkedéseket.

4.11. Amint azt korábban már több véleményben is említette ⁽⁷⁾, az EGSZB ismételten hangsúlyozza, hogy az európai pénzügyi és banki „ökoszisztémának” diverzifikálnak és fenntarthatónak kell lennie, és el kell ismernie a kis- és közepes méretű bankok helyi szinten betöltött meghatározó szerepét, nemzeti szintű jelentőségét, az általuk létrehozott hozzáadott értéket a helyi közösségek számára, valamint a bankszektor erősebb kompetenciájának a társadalom egészére gyakorolt pozitív hatását. A szövetkezeti hitelbankok ⁽⁸⁾, az „etikus bankok” és a helyi vagy ágazati szint – mint például a szövetkezeti bankok és a szociális gazdaság szervezeteinek etikus bankjai – szerepe döntő e tekintetben és összhangban áll az uniós szerződésekben rögzített szociális piacgazdaság elvével.

4.12. Másrészt el kell ismerni a nagyobb, határokon átnyúló bankcsoportok szerepét is, mivel leányvállalatok formájában szerveződve jobb diverzifikációt biztosítanak, kevésbé függenek az anyaintézményektől, és lehetővé teszik a leányvállalatok könnyebb leválasztását a csoportról, ezáltal csökkentve a továbbterjedés kockázatát, és növelve a stabilitást. A nemzetközi európai bankok döntő jelentőséggel bírnak az európai cégek nemzetközivé válásának elősegítésében.

4.13. Az EGSZB megfelelő koordinációt sürget egyrészt a bankunió válságkezelési szabályai és a betétbiztosítási keretrendszer, másrészt az EUMSZ 107. cikkében ⁽⁹⁾ meghatározott állami támogatási szabályok alkalmazása között. A koordinációnak el kell kerülnie a jogbizonytalanságot és az EU-n belüli bankok eltérő jogi kezelését. Ezzel kapcsolatban kellő figyelmet kell fordítani az Európai Bíróság által lefektetett azon elvre, hogy a magánalapokból finanszírozott rendszerek nem tartoznak az EUMSZ 107. cikkének *(Tercas)* hatálya alá ⁽¹⁰⁾.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

⁽⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – További észrevételek: Ajánlás tanácsi ajánlásra az euróövezet gazdaságpolitikájáról (COM(2021) 742 final)(saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 75., 2023.2.28., 43. o.) és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a 806/2014/EU rendeletnek az európai betétbiztosítási rendszer létrehozása érdekében történő módosításáról [COM(2015) 586 final – 2015/0270 (COD)](HL C 177., 2016.5.18., 21. o.).

⁽⁸⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Inkluzívabb és fenntarthatóbb bankunió előmozdítása a közösségi bankok helyi fejlődéshez való hozzájárulásának javítása és egy társadalmilag felelős nemzetközi és európai pénzügyi rendszer kiépítése révén (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 364., 2020.10.28., 14. o.).

⁽⁹⁾ HL C 115., 2008.5.9., 91. o.

⁽¹⁰⁾ A C-425/19 P. sz. ügyben hozott ítélet.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az (EU) 2019/881 rendeletnek az irányított biztonsági szolgáltatások tekintetében történő módosításáról

(COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD)

Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a kiberbiztonsági fenyegetések és események észlelése, valamint az azokra való felkészülés és reagálás céljából az Unión belüli szolidaritás és képességek megerősítését célzó intézkedések meghatározásáról

(COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)

(2023/C 349/25)

Előadó: **Dumitru FORNEA**

Társelőadó: **Alberto MAZZOLA**

Felkérés:	Európai Parlament: 2023.6.1. az Európai Unió Tanácsa: 2023.6.7.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. cikke, 173 cikkének (3) bekezdése és 304. cikke
Illetékes szekció:	Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	174/0/1

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) üdvözli a rendeletre irányuló javaslatot ⁽¹⁾, és úgy véli, hogy az uniós koordináció elengedhetetlen a piac jelenlegi szétagoltságának kezeléséhez, valamint az uniós magán- és közszféra érdekelt felei közötti együttműködés fokozásához, amelyre a kiberbiztonság-megelőzési, -felderítési és -reagálási kapacitás javítása érdekében van szükség. Az EGSZB azt ajánlja, hogy a javaslat az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikkének (2) bekezdésével összhangban fordítson nagyobb figyelmet a szubsidiaritás és az arányosság elvének tiszteletben tartására.

1.2. Az EGSZB elismeri az Európai Bizottságnak a kiberbiztonság terén tett erőfeszítéseit, és hangsúlyozza, hogy a kiberbiztonsági eseményekre adott átfogó válasznak nemcsak a képességekre és folyamatokra, hanem a hardver- és szoftverelemekre is ki kell terjednie. Az EGSZB azonban ellenzi a rendelet által javasolt számos végrehajtási hatáskört, különösen mivel a kiberbiztonság továbbra is tagállami hatáskörbe tartozik.

1.3. A kulcsfontosságú technológiák és a kritikus fontosságú ágazatok stratégiai autonómiájának eléréséhez középtávú stratégiára van szükség, amely támogatja az uniós székhelyű vállalatokat a kutató- és termelői tevékenységük létrehozásában. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy alapvető fontosságú, hogy csak uniós technológiát szerezzenek be annak érdekében, hogy a nemzeti biztonsági műveleti központokat élvonalbeli technológiákkal lássák el.

1.4. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy négy évvel az uniós kiberbiztonsági jogszabály ⁽²⁾ elfogadása után még nem fogadtak el kiberbiztonsági rendszert, és egyetlen terméket sem láttak még el kiberbiztonsági tanúsítvánnyal. Javasolja, hogy vonják be az EU ágazati ügynökségeit ⁽³⁾ a kiberbiztonsági rendszerek kidolgozásába, és a CEN-nel, a CENELEC-kel és az ETSI-vel együttműködésben fogadjanak el egy uniós minimumszabványt, többek között az „emberek internete” (IoP) eszközeire és a dolgok internetére vonatkozóan.

⁽¹⁾ Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a kiberbiztonsági fenyegetések és események észlelése, valamint az azokra való felkészülés és reagálás céljából az Unión belüli szolidaritás és képességek megerősítését célzó intézkedések meghatározásáról.

⁽²⁾ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/881 rendelete (2019. április 17.) az ENISA-ról (az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökségről) és az információs és kommunikációs technológiák kiberbiztonsági tanúsításáról, valamint az 526/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről (kiberbiztonsági jogszabály)(HL L 151., 2019.6.7., 15. o.).

⁽³⁾ EASA, ERA, EMA stb.

1.5. Az EGSZB tudomásul veszi az ENISA számára javasolt megerősített szerepet, és kéri, hogy biztosítsanak célzott személyzetet és megfelelő költségvetést minden további tevékenységhez annak érdekében, hogy az ENISA az EU kiberbiztonsági törekvéseivel összhangban betölthesse jelentős stratégiai szerepét.

1.6. A tagállamoknak konszenzusra kell jutniuk egy olyan holisztikus kiberbiztonsági megközelítés elfogadásáról, amely lefedi a képzett személyzetet, a következetesen végrehajtott folyamatokat és a vonatkozó legkorszerűbb technológiákat, különös hangsúlyt fektetve a magánszektorral való együttműködés megerősítésére. Létfontosságúak a védelmi és a magánszektor közötti szoros kapcsolatok és együttműködés.

1.7. A jövőbeli informatikai infrastruktúra műszaki előírásainak lehetővé kell tenniük a nemzeti rendszerek és az uniós kiberpajzs zökkenőmentes interoperabilitását. A nemzeti biztonsági művelési központoknak fel kell készülniük arra is, hogy a kritikus infrastruktúrára vonatkozó nemzeti stresszteszteket végezzenek el, és az uniós kiberpajzson belül megosszák az eredményeket.

1.8. Az EGSZB azt javasolja, hogy egy közös rotációs rendszer keretében minden konzorcium koordináló biztonsági művelési központja kapjon egyéves megbízatást. A fogadó konzorcium uniós finanszírozásának fedeznie kell az eszközök és infrastruktúra beszerzési költségeinek 100 %-át, valamint a működési költségek 50 %-át (szemben a javasolt 75 %-50 %-os aránnyal).

1.9. Mivel az elmúlt években a kiberbiztonság területén fokozódott a szakemberhiány, az EGSZB üdvözlöi a Kiberkézségek Akadémiájára irányuló kezdeményezést, és úgy véli, hogy a kiberbiztonsági készséghiány csökkentése terén elért haladást mérő mutatókra van szükség.

1.10. Az EGSZB megjegyzi, hogy az Európai Bizottság nem nyújtott be pontos költségbecslést a szükséges programokra, adatelemzési technológiákra és infrastruktúra-fejlesztési projektekre vonatkozóan. Úgy véli, hogy a javasolt uniós szintű finanszírozási források nem megfelelőek, és további források felkutatását sürgeti, beleértve a magánfinanszírozási források összevonását is.

1.11. Az uniós kiberbiztonsági tartalékból származó támogatás igénylésére vonatkozó eljárás lassúnak tűnik, és hiányoznak belőle az egyértelmű válaszadási határidők. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy kiberbiztonsági események esetén villámgyors reagálásra van szükség.

1.12. Az EGSZB kéri, hogy az Európai Bizottság tisztázza az e rendelet 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában említett „jelentős mennyiségű adat”, valamint az ugyanezen bekezdés c) pontjában említett „célértékek” fogalommeghatározását.

1.13. Az EGSZB alapvető fontosságúnak tartja, hogy az EU részt vegyen a nemzetközi kiberbiztonsági stratégia kialakításáról szóló globális vitákban. Rendkívül fontos a kibertámadások gyors kivizsgálása és az elkövetők felelősségre vonása, többek között diplomáciai csatornákon keresztül nem uniós ügyek esetében.

1.14. Az EGSZB csalódottságának ad hangot amiatt, hogy a dokumentum egyszer sem említi meg a szociális partnereket és a civil társadalmi szervezeteket, és hangsúlyozza, hogy a köz- és magánszervezetek közötti megerősített együttműködés megvalósításához az uniós szervezett civil társadalom teljeskörű bevonására van szükség.

1.15. Az EGSZB azt javasolja, hogy az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak szóló jelentést az Európai Bizottság által javasolt négy év helyett a rendelet hatálybalépése után két évvel nyújtsák be az e rendeletet kísérő hatásvizsgálattal együtt. Az EGSZB kitart amellett, hogy mind az eredmények elérésére összpontosító pontos teljesítményméréseket, mind pedig az eredményeket értékelő fő teljesítménymutatókat alkalmazni kell.

2. Bevezető megjegyzések

2.1. A kibertér állandó változása, anonimitása és határainak hiánya egyaránt jelent lehetőségeket és kockázatokat az információs társadalom egyéni, állami és transznacionális szintű működése szempontjából.

2.2. A kiberbiztonsági események egyik tagállamból a másikba való gyors áttéréseinek egyértelmű lehetőségéből adódóan az EU egyre növekvő kiberbiztonsági kockázatokkal és szövevényes fenyegetettségi környezettel néz szembe. Az uniós koordináció elengedhetetlen a jelenlegi széttagoltság megszüntetéséhez és a tagállamok közötti megerősített együttműködés előmozdításához.

2.3. Az uniós egységes piacnak egységesen kell értelmeznie és végrehajtania a kiberbiztonsági szabályokat, még akkor is, ha a különböző ágazatokra azok működési módja miatt eltérő megközelítéseket kell alkalmazni.

2.4. A kiberbiztonsági eseményekre való gyors és hatékony reagálás érdekében elengedhetetlen, hogy gyors információcsere-rendszer álljon rendelkezésre az összes jelentős érdekelt fél között nemzeti és uniós szinten. Ehhez viszont egyértelműen tisztázni kell az egyes felek szerepét és felelősségi körét.

2.5. Az EGSZB elismeri az Európai Bizottságnak a kiberbiztonság terén tett erőfeszítéseit, és nagyra értékeli az erősebb uniós keret kiépítésére, a megerősített együttműködésre, az ellenálló képességre és az elrettentésre összpontosító számos közleményt és javaslatot. Európának élvonalbeli kibertechnológiára van szüksége, amely szoros kapcsolatot tart fenn a védelmi és a magánszektor között annak érdekében, hogy mozgósítsa a védelmi költségvetéseket, és kibertermékeket hozzon létre, katonai és polgári felhasználásra egyaránt. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a kiberbiztonsági események esetén szükséges reagálásnak nemcsak a képességekre és folyamatokra, hanem a hardverekkel és szoftverekkel kapcsolatos vonatkozásokra is ki kell terjednie.

2.6. Ez a rendeletjavaslat az uniós kiberbiztonsági stratégiát is hatályba lépteti, amelyet 2020 decemberében fogadtak el, és amely bejelentette egy európai kiberpajzs létrehozását a kiberbiztonsági fenyegetések észlelésére és az információmegosztásra irányuló képességek Unió-szerte történő megerősítése érdekében.

2.7. Az európai kiberpajzs fejlesztése során az Európai Bizottság a jövőben fokozatos együttműködést javasol a kibervédelmi közösségen belüli információmegosztásért felelős hálózatokkal és platformokkal, szoros együttműködésben a főképviselővel.

2.8. Oroszország Ukrajna elleni katonai agressziója megmutatta, hogyan hajthatók végre támadó jellegű kibernévtelenek a kényszerítést alkalmazó, destabilizációt és gazdasági zavarokat okozó járó hibrid taktikák kulcsfontosságú elemeként.

3. Általános megjegyzések

3.1. Az EGSZB üdvözlöi a javasolt rendeletet, amelynek célja a piac jelenlegi széttagozottságának kezelése, valamint a magán- és az állami szektor európai érdekelt felei közötti együttműködés felgyorsítása a kiberfenyegetések hatékonyabb megelőzése, felderítése és az azokra való reagálás érdekében. Végrehajtását követően a rendelet hozzájárulhat az európai rendszerek rezilienciájának fokozásához.

3.2. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ugyanezeket a célkitűzéseket, melyeket e javaslat meghatároz, a közös kiberbiztonsági egységről szóló javaslat⁽⁴⁾ is kiemelte, nevezetesen az uniós kiberrendszerek fokozott együttműködését, felkészültségét és rezilienciáját. Bár a kiberbiztonsági egységnek a várakozások szerint 2022 végén meg kellett volna kezdenie a működését, az európai bizottsági javaslatban egyszer sem szerepel.

3.3. Egyetlen technológia vagy eszköz sem nyújthat teljes védelmet a kiberfenyegetésekkel szemben, ezért a tagállamoknak meg kell állapodniuk egy holisztikus biztonsági megközelítésről, amely magában foglalja a képzett személyzetet, a következetesen alkalmazott eljárásokat és a vonatkozó legkorszerűbb technológiákat. A magánszektorral való jobb együttműködésre kell összpontosítani.

3.4. Az EGSZB csalódottságának ad hangot amiatt, hogy a dokumentum egyszer sem említi a szociális partnereket és a civil társadalmi szervezeteket. Az állami és magánszervezetek közötti megerősített együttműködés nem valósítható meg az EU szervezett civil társadalmának teljeskörű bevonása nélkül.

3.5. Az EU-nak középtávú stratégiát kell elfogadnia a kulcsfontosságú technológiák és a kritikus ágazatok stratégiai autonómiájának elérése érdekében, az EGSZB pedig azt ajánlja, hogy támogassák az uniós székhelyű vállalkozásokat abban, hogy kutatási és termelési létesítményeket hozzanak létre az autonóm kiber-ökoszisztéma támogatása érdekében. Az EGSZB már javasolta, hogy „az EU-nak csökkentenie kell a nem uniós technológiai óriásoktól való függőségét azáltal, hogy megkíszereli [a] biztonságos, inkluzív és értékalapú digitális gazdaság kialakítására irányuló erőfeszítéseit”⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ A Bizottság közös kiberbiztonsági egység létrehozását javasolja a nagy horderejű eseményekre való reagálás javítása érdekében.

⁽⁵⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Digitális szuverenitás: az EU digitalizációjának és növekedésének alapvető pillére (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 75., 2023.2.28., 8. o.).

3.6. Határozottan üdvözlendő az európai kiberpajzs létrehozására irányuló javaslat, ami a nemzeti és határokon átnyúló biztonsági műveleti központokból fog állni, és ami a legkorszerűbb technológiákkal rendelkezik majd. A teljes ellátási lánc rezilienciájának biztosítása érdekében a biztonsági műveleti központok megoldásainak nemcsak a belső szervezeti erőforrásokat kell védeniük, hanem elő kell mozdítaniuk a biztonságos cseréket és az ökoszisztémán belüli szélesebb körű együttműködést is. A jövőbeli informatikai infrastruktúra műszaki előírásainak lehetővé kell tenniük a nemzeti rendszerek és az uniós kiberpajzs közötti teljes interoperabilitást.

3.7. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy az uniós kiberpajzs tagjainak legkorszerűbb technológiákkal való felszereléséhez elengedhetetlenül fontos, hogy csak Európából származó technológiát szerezzenek be. Az EU nem engedheti meg magának azt a kockázatot, hogy külföldi vállalatoktól szerezzen be kritikus kibertechnológiákat, emellett „az EU stratégiai érdeke biztosítani, hogy az Unió megőrizze és fejlessze képességeit digitális gazdaságának, társadalmának és demokráciájának biztonságossá tételéhez, és hogy elérje a teljes digitális szuverenitást, mivel ez az egyetlen módja annak, hogy megvédjük a kritikus technológiákat és hatékony kiberbiztonsági szolgáltatásokat nyújtsunk” ⁽⁶⁾.

3.8. Az EGSZB megfelelőnek véli, hogy a nemzeti biztonsági műveleti központok felszerelésbeszerzésének finanszírozása a javaslatnak megfelelően kiegyensúlyozottan, 50 %-ban nemzeti, 50 %-ban pedig uniós finanszírozásból történjen. Közös erőfeszítésre van szükség a megfelelő csúcstechnológiai berendezéseknek és a biztonsági műveleti központok hálózata összehangolt működésének biztosítása érdekében.

3.9. A nemzeti biztonsági műveleti központoknak átfogó biztonsági értékelési és tesztelési protokollok kidolgozására kell összpontosítaniuk, és időszakos értékeléseket kell végezniük. A potenciális kibertámadásokkal szembeni ellenálló képesség értékelése és fokozása érdekében a központoknak fel kell készülniük arra is, hogy nemzeti szintű stresszteszteteket végezzenek a kritikus infrastruktúrákon. Az eredményeket meg kell osztani az európai kiberpajzsban belül, és közös erőfeszítésekre van szükség a meglévő problémák értékelése, a jelentéstételi kérdésekre vonatkozó iránymutatás aktualizálása és a problémák hatékony kezelése érdekében.

3.10. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy négy évvel az uniós kiberbiztonsági jogszabály elfogadása után az Európai Bizottság nem fogadott el kiberbiztonsági rendszert végrehajtási jogi aktus útján, és egyetlen terméket sem láttak még el kiberbiztonsági tanúsítvánnyal. Az EU ágazati ügynökségeit be kell vonni az uniós kiberbiztonsági rendszerek kidolgozási folyamatába, és a CEN-nel, a CENELEC-kel és az ETSI-vel együttműködésben európai minimumszabványt kell elfogadni, többek között „az emberek internetéhez” kapcsolódó eszközökre és a dolgok internetére vonatkozóan is.

3.11. A számítástechnikát és a kiberbiztonságot valamennyi tagállamban be kell építeni az általános és középiskolai tantervekbe. Mivel az elmúlt években fokozódott a kiberbiztonság területén tapasztalható szakemberhiány, az EGSZB szerint fontolóra kell venni a kezdeményezés támogatásának lehetséges ösztönzőit. Az EGSZB üdvözlí a Kiberkészségek Akadémiájára irányuló kezdeményezést, és úgy véli, hogy a kiberbiztonsági készséghiány csökkentése terén elért haladást mérő mutatókra van szükség.

3.12. A globális digitális gazdaság a kibertámadások növekvő fenyegetésével néz szembe, amely csak úgy hárítható el, ha az országok, a vállalkozások és a szakértők fokozott nemzetközi együttműködés keretében törekednek a kiberbiztonságra vonatkozó közös fogalommeghatározások és megoldások kidolgozására. A nemzetközi együttműködés létfontosságú a kiberkockázatok és a globális kibertámadások változó jellegének megértéséhez, ezáltal biztosítva az azok kezelésére való felkészültséget. Az EU-nak globális megbeszéléseket kell folytatnia egy nemzetközi kiberbiztonsági stratégia létrehozásáról, ami közös nemzetközi erőfeszítést és megerősített együttműködést igényel.

3.13. A hatékony elrettentés érdekében alapvető fontosságú az EU bűnüldözési válaszlépéseinek fokozása, amelyeknek a kiberbűnözők felderítésére, nyomonkövethetőségére és büntetőeljárás alá vonására kell összpontosítaniuk. Alapvető fontosságú a kibertámadások azonnali kivizsgálása és az elkövetők bíróság elé állítása, a nem uniós ügyekben többek között diplomáciai eszközök révén.

⁽⁶⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Az EU kibervédelmi politikája (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 293., 2023.8.18., 21. o.).

4. Részletes megjegyzések

4.1. Az EGSZB megjegyzi, hogy az uniós szintű centralizáltabb fellépéssel, valamint a tagállamok hatásköreivel és joghatóságával kapcsolatos elképzelések eltérnek egymástól, és megkérdőjelezi a javaslattal kapcsolatos végleges megállapodást, különösen mivel a tagállamok a 2021. évi tanácsi következtetésekből⁽⁷⁾ egyértelművé tették, hogy az országukat érintő jelentős kiberbiztonsági eseményekre és válságokra való reakálás felelőssége rájuk hárul.

4.2. Az EGSZB nagyra értékeli az ENISA szerepének megerősítését és a rendelet elfogadását követően javasolt további felelősségi köröket. Az EGSZB azonban rámutat arra, hogy az ENISA-nak minden további tevékenységhez külön személyzetet kell kijelölnie a feladatok elvégzésére, és megfelelő költségvetéssel kell rendelkeznie. E probléma megoldása nélkül az ENISA nem lehet képes betölteni kulcsfontosságú stratégiai szerepét az EU kiberbiztonsági törekvéseivel összhangban.

4.3. Az EGSZB úgy véli, hogy az Európai Bizottság javaslata nem egyértelmű azzal kapcsolatban, hogy egy adott nemzeti biztonsági műveleti központ egyenlő több határokon átnyúló hálózat részét képezheti-e. Az sem világos továbbá, hogy a nemzeti biztonsági műveleti központok csoportosítása földrajzi kritériumok alapján vagy egyszerűen a tagállamok szabad akarata alapján történik-e.

4.4. Az EGSZB kéri az e rendelet 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában említett „jelentős mennyiségű adat” fogalom meghatározásának, valamint az ugyanezen bekezdés c) pontjában említett „célértékek” meghatározásának tisztázását.

4.5. Amennyiben a tagállamok elfogadják a határokon átnyúló biztonsági műveleti központokra vonatkozó javaslatot, továbbá annak érdekében, hogy biztosított legyen a nemzeti biztonsági műveleti központok teljeskörű bevonása és a határokon átnyúlóan működő biztonsági műveleti központokkal való megosztott irányítás, az egyes konzorciumokat koordináló biztonsági műveleti központnak egyéves megbízatással kell rendelkeznie, hogy rotációs rendszerben valamennyi biztonsági műveleti központ lehetőséget kapjon a vezetés koordinálására.

4.6. Az EGSZB úgy véli, hogy a konzorciumok gyorsabb létrehozása érdekében fogadó konzorcium uniós finanszírozásának fedeznie kell az eszközök és infrastruktúra beszerzési költségeinek 100 %-át, valamint a működési költségek 50 %-át (szemben a javasolt 75 %-50 %-os aránnyal). Biztosítani kell a közbeszerzésekkel kapcsolatos koordinációt.

4.7. Az EGSZB úgy véli, hogy ahhoz, hogy az uniós kiberpajzs hatékonyan segítse a tagállamokat a kiberbiztonsági eseményekre való felkészülésben és az azokra való reakálásban, a teljesítményre vonatkozóan konkrét intézkedésekre van szükség, amelyek a kézzelfogható eredmények elérésére és az eredményeket értékelő fő teljesítménymutatókra összpontosítanak. Az EGSZB azt ajánlja, hogy a kiberbiztonsági incidenseket szisztematikusan rögzítsék, és ezeket az információkat bocsássák a jogos érdekekkel bíró felek rendelkezésére. Ez lehetővé teszi az értékelést, a megfelelő megelőző intézkedések végrehajtását és az esetleges veszteségek elleni védelmet.

4.8. Az EGSZB elismeri és támogatja azt a javaslatot, hogy a tagállamok kérhessék a szakértői csoportok kölcsönös segítségnyújtás keretében történő kiküldésével kapcsolatos költségek fedezését. Bár támogatni kell a kölcsönös segítségnyújtás folyamatát, a szolidaritási mechanizmust megfelelően és fokozatosan tesztelni kell annak érdekében, hogy a teljeskörű végrehajtás előtt bizonyítsa hatékonyságát.

4.9. Az EGSZB aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy egyre több nemzetközi MI-technológiai guru (Elon Musk, Geoffrey Hinton stb.) figyelmet fordít arra az egzisztenciális fenyegetésre, amelyet a mesterséges intelligencia szabályozatlan környezetben történő fejlesztése jelent. A mesterséges intelligenciára vonatkozó szabályozásnak a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabálynál⁽⁸⁾ mélyrehatóbbnak kell lennie: az EGSZB az MI-technológia felelős használatára szólít fel valamennyi uniós projektben, beleértve a kiberbiztonságot is. Haladéktalanul további megbeszélésekre és megerősített szabályozási keretre van szükség.

4.10. Amint azt az EGSZB már említette, „[a]z EU-nak határozott álláspontot kell képviselnie a polgárokkal szembeni bármilyen szociális pontozási rendszerrel szemben. Az EGSZB szeretné világossá tenni, hogy valódi demokrácia nem létezhet a személyes adatok hatékony védelme nélkül”⁽⁹⁾. Az emberi jogok és a polgárok magánélethez való joga védelmének továbbra is alapvető szabálynak kell maradnia a megerősített kiberbiztonsági rendszerek EU-szerte történő kialakítása során.

⁽⁷⁾ A Tanács 2021. október 19-i következtetései a közös kiberbiztonsági egységre vonatkozó kezdeményezésben rejlő lehetőségek feltárásáról.

⁽⁸⁾ A mesterséges intelligenciáról szóló uniós jogszabály.

⁽⁹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Az EU kibervédelmi politikája (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 293., 2023.8.18., 21. o.).

4.11. Az európai polgároknak fontos szerepet kell játszaniuk a kiberfenyegetések illetékes hatóságok felé történő jelzésében. Az EGSZB alapvető fontosságúnak tartja a nyilvánossággal és a civil társadalmi szervezetekkel való kommunikáció megfelelő csatornáinak biztosítását, és kéri egy külön platform létrehozását a kiberfenyegetésekkel kapcsolatos releváns hírszerzési információk fogadására. A nyilvánossággal való kapcsolattartás eszközeinek létrehozása érdekében az EGSZB tájékoztató és figyelemfelkeltő kampányokat szorgalmaz, amelyek a már rendelkezésre álló eszközöket népszerűsítik.

4.12. Az EU-nak és a NATO-nak együtt kell működnie a kiberbiztonsági és egyéb műszaki szabványok harmonizálása érdekében a védelmi ágazatban, hogy minimálisra csökkentsék a bürokratikus akadályokat és a bürokráciát. Ezen túlmenően az EU-nak és a NATO-nak együtt kell működnie a közbeszerzési szabványok terén, és közösen létre kell hozniuk egy hatékony és átlátható közbeszerzési keretet, amely lehetővé teszi a vállalkozások, különösen a kkv-k számára, hogy részt vegyenek a közbeszerzési eljárásokban és tisztességes versenyt folytassanak.

4.13. Az EGSZB elégtelennek tartja az uniós szinten rendelkezésre álló javasolt finanszírozási forrásokat, és kéri további források felkutatását, ideértve az összevont magánfinanszírozási forrásokat is. Megjegyzi, hogy az Európai Bizottság nem adott konkrét becslést az e rendeletben meghatározott intézkedések végrehajtásához valamennyi tagállamban és uniós szinten szükséges MI-programok, adatelemzési technológiák és infrastruktúrafejlesztési projektek költségeiről.

4.14. Az Európai Bizottság azt javasolja, hogy ruházzák fel végrehajtási hatáskörökkel a rendelet végrehajtására vonatkozó egységes feltételek meghatározása céljából, beleértve a határokon átnyúló biztonsági műveleti központok közötti interoperabilitási feltételek meghatározását, a kiberbiztonsági események során történő információmegosztásra vonatkozó eljárási szabályok meghatározását, valamint az európai kiberpajzs biztonságára vonatkozó technikai követelmények meghatározását stb. Az EGSZB úgy véli, hogy e kérdések mindegyikét célszerű lett volna előzetesen tisztázni és e rendeletjavaslatban megjeleníteni, mivel a kiberbiztonság változatlanul tagállami előjog, és ha az Európai Bizottság túlzott hatáskört kap, az az uniós demokratikus rendszer megkerülése révén szükségtelen feszültségeket kelthet.

4.15. A kiberbiztonsági jogszabály tartalmaz egy ipari elemet. Ennek célja a kiberbiztonsági megoldások egységes piacának létrehozása a kiberbiztonsági tartalék létrehozása révén. Az uniós kiberbiztonsági tartalékból származó támogatás igénylésére vonatkozó eljárás azonban igen lassúnak tűnik, és egyértelmű válaszadási határidők sincsenek. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a kiberbiztonsági események bekövetkezésekor szükséges válaszlépésnek villámgyorsnak kell lennie, a hosszú listás eljárás viszont ezt nyilvánvalóan nem fogja biztosítani.

4.16. Az Európai Bizottság kifejtette, hogy a javaslat sürgőssége miatt nem végeztek hatásvizsgálatot. Javasolta továbbá, hogy négy évvel a rendelet hatálybalépését követően nyújt be részletes jelentést az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Tekintettel a kiberbiztonság területén tapasztalható gyors fejleményekre, az EGSZB úgy véli, hogy a jelentést a rendelet hatálybalépése után két évvel kell benyújtani, a rendeletről hiányzó hatásvizsgálattal együtt. Határozottan ajánlja továbbá, hogy a javaslat az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikkének (2) bekezdésével összhangban fordítson nagyobb figyelmet a szubszidiaritás és az arányosság elvének tiszteletben tartására, ami fontos a központi uniós fellépés és a tagállami hatáskörök és joghatóság közötti feszültségek elkerülése érdekében.

4.17. Végezetül az EGSZB hangsúlyozza, hogy a kiberbiztonsági szempontokat valamennyi uniós szakpolitikába be kell építeni.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

**Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának:
A beporzókra vonatkozó uniós kezdeményezés felülvizsgálata – A beporzókra vonatkozó új megállapodás**

(COM(2023) 35 – final)

(2023/C 349/26)

Előadó: **Jarmila DUBRAVSKÁ**

Társelőadó: **Veselin MITOV**

Felkérés:	Európai Bizottság: 2023.1.24.
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.28.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	182/0/3

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) támogatja az Európai Bizottság ambiciózus közleményét⁽¹⁾, amely az EU-ban vadon élő beporzók pusztulásának tendenciájára reagál. Úgy véli azonban, hogy az eredeti kezdeményezés után öt évvel sem történt elegendő előrelépés, különösen a szakpolitikai intézkedések előmozdításához szükséges adatok gyűjtése terén. Az EGSZB megjegyzi, hogy a javasolt intézkedések végrehajtásának irányítása nem egyértelmű, és sürgeti a tagállamokat a jelenlegi közlemény mielőbbi támogatására.

1.2. A beporzók pusztulásának hátterében számos tényező áll. Ilyen többek között az elégtelen táplálékforrás, a vetésforgó alkalmazásának hiánya, a peszticidhasználat a különböző tagállamokban, a mezőgazdasági területek hektáronkénti peszticidfelhasználása, a városi és vidéki lakosság magatartása, a nem őshonos rovar- és növényfajok inváziója, a ragadozók, a méhészek gazdálkodási módszerei, a kórokozók – köztük a vírusok – által okozott fertőzések és az éghajlatváltozással kapcsolatos kihívások. Az EGSZB üdvözlöi a beporzók uniós monitoringrendszerének (EU-PoMS) a bevezetését.

1.3. Az EGSZB rendkívül fontosnak tartja, hogy valamennyi tagállamban bővüljön az igazgatási kapacitás, és erősödjön az együttműködés a hatóságok, a magánszektor szereplői, a kutatóintézetek és a mezőgazdasági szereplők között. Az EGSZB hangsúlyozza továbbá, hogy kevés az erre a területre specializálódott szakszakember.

1.4. Az EGSZB nyomatékosan kéri a K+F+I-tevékenységek kiemelt finanszírozását, hogy alapvető tudományos adatokat gyűjtsenek és megfelelő kezdeményezéseket tegyenek a beporzók pusztulásának visszaszorítása érdekében, többek között a Horizont Európa programon belül. Az uniós szintű koordináció elengedhetetlen a nemzeti adatok egységesítéséhez és elemzésük biztosításához, egy kifejezetten a beporzók számára létrehozott uniós platformon keresztül, amely lehetővé teszi az adatokhoz való nyílt hozzáférést.

1.5. Az EGSZB szorgalmazza egy beporzóbarát városi területekre vonatkozó program és stratégia létrehozását, több olyan földhasználat-gazdálkodási gyakorlatot kínálva, amelyek elősegítik a beporzók sokféleségét és megőrzik a természetes élőhelyeket a városi és városkörnyéki térségekben.

1.6. Ahhoz, hogy számottevő eredményeket érjünk el, az EU-nak és a tagállamoknak minél hamarabb meg kell osztaniuk ismereteiket, és a kutatásokat a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatokra és az integrált növényvédelem (IPM) hatékony módszereire kell összpontosítaniuk.

⁽¹⁾ COM(2023) 35 final.

1.7. Az EGSZB kéri, hogy a mezőgazdasági termelők kapjanak megfelelő tájékoztatást a nemzeti és regionális mezőgazdasági tanácsadó rendszereken keresztül a környezetvédelmi intézkedésekről, beleértve az alacsony kockázatú, a beporzók és az IPM számára ártalmatlan peszticidek használatát is. Olyan képzési programokra is szükség van, amelyek célja a beporzók ökológiájával, azonosításával és élőhelyeik helyreállításával kapcsolatos ismeretek bővítése.

1.8. Az EGSZB egy uniós tanulmány készítését kéri, amelynek célja, hogy pontos adatokkal szolgáljon a távközlési antennák által kibocsátott elektromágneses sugárzásnak a természetes élőhelyeken élő beporzókra gyakorolt hatásáról, és kijelölje a beporzók megfelelő védelméhez szükséges szakpolitikai intézkedéseket.

1.9. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a beporzókra gyakorolt regionális és helyi hatások értékelése és megfigyelése érdekében műholdas adatok felhasználásával meg kell határozni a fényszennyezés mértékét az EU-ban.

1.10. Az EGSZB üdvözlí, hogy az Európai Bizottság felkérte a Régiók Bizottságát a beporzókkal kapcsolatos kezdeményezés végrehajtásának támogatására, ugyanakkor csalódottságának ad hangot amiatt, hogy az EGSZB-t eddig meg sem említették a két kezdeményezésben, pedig az EGSZB az érdekelt felek különböző csoportjainak körében népszerűsíthetné ezt a stratégiát, többek között a nemzeti szociális partnerek, a civil társadalmi szervezetek és a polgárok figyelmének felkeltése révén.

1.11. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy megfelelő finanszírozásra van szükség az Európai Bizottság közleményében megfogalmazott elvárások teljesítéséhez, valamint a vadon élő beporzók védelmét érintő különböző szakpolitikai intézkedések és eszközök összehangjának biztosításához. Finanszírozást kell biztosítani a nyilvánosság szélesebb körű tájékoztatásához is a beporzók pusztulásáról és annak mindennapi életünkre gyakorolt hatásáról, valamint a beavatkozás elmulasztásának a következő nemzedékeket érintő következményeiről.

1.12. A vadon élő beporzók védelme érdekében elengedhetetlen a peszticidek kockázatértékelési folyamatát és felhasználási szakaszát érintő, szigorú intézkedések bevezetése. Az EGSZB nagyobb átláthatóságot kér az EU-n belüli és a harmadik országokban történő peszticidhasználat tekintetében.

1.13. A legjobb megoldás az lenne, ha világszintű megállapodás születne a szintetikus peszticidek használatának csökkentéséről, így biztosítva az egyetemes kötelezettségvállalást és a tisztességes versenyt. Bár ez nehéz feladatnak tűnik, globális megközelítésre van szükség, és több erőfeszítést kell tenni a nemzetközi tárgyalások során. Ennek keretében részletes vitát kell folytatni azon peszticidek kivételének tilalmáról is, melyek használatát az EU-ban már betiltották.

2. Általános megjegyzések

2.1. A beporzók és az általuk nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások alapvető előnyeinek felismerése kulcsfontosságú az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak eléréséhez. A beporzók rendkívül fontosak környezetünk egészségének felméréséhez, és nélkülözhetetlen gazdasági, társadalmi és kulturális előnyöket biztosítanak.

2.2. Az Európai Bizottság elkészítette a beporzókról szóló uniós kezdeményezés felülvizsgálatát, amely az EU-ban vadon élő beporzók számának csökkenő tendenciájára igyekszik reagálni. Az EGSZB támogatja az ambiciózus közleményt, mindazonáltal úgy véli, hogy az eredeti kezdeményezés után öt évvel sem történt elegendő előrelépés, különösen a szakpolitikai intézkedések előmozdításához szükséges adatok gyűjtése terén.

2.3. A beporzók nemcsak az ökoszisztémák működésének, hanem a bolygónkon létrejött életnek is alapvető elemei. Több ezer különböző vadon élő beporzó faj létezik, amelyek közül a méhek a legismertebbek. A vadon élő beporzók pusztulását különböző tényezők befolyásolják, és az EGSZB hangsúlyozza, hogy védelmük érdekében fontos az elővigyázatosság elvének alkalmazása.

2.4. Az EGSZB nagyra értékeli a közleményben megfogalmazott ambiciózus terveket, de megjegyzi, hogy ezek jövőbeli projektek sokaságát jelentik, amelyekhez elegendő időre lesz szükség. Az EGSZB az idő szűkössége miatt olyan egyértelmű, rövid távú intézkedésekre és fellépésekre számított, amelyek a beporzókra irányuló eredeti kezdeményezésről készült jelentés alapján az eddig levont tanulságokra épülnek⁽²⁾. Az EGSZB rámutat az ágazatközi – és egyben azonnali – tagállami intézkedések szükségességére, és üdvözlí a beporzók páneurópai monitoringrendszerének (EU-PoMS) a bevezetését.

⁽²⁾ COM(2021) 261 final.

2.5. Az EGSZB sürgeti a tagállamokat, hogy mielőbb állapodjanak meg a rövid, közép- és hosszú távú intézkedésekről, és kezdjenek bele azok megvalósításába, valamint várja a jelenlegi közlemény gyors jóváhagyását.

2.6. A beporzók pusztulását befolyásoló tényezők

2.6.1. Számos tényező befolyásolja a beporzók előfordulását a vadonban⁽³⁾. A legfontosabbak között említhetjük a környezetet, a vetésforgó hiányát és a termelés maximalizálására összpontosító mezőgazdasági termelőket, de a városi és vidéki lakosok viselkedését is. A beporzók pusztulása más tényezőknek is tulajdonítható, például az elégtelen táplálékforrásoknak, az invazív rovar- és növényfajok támadásainak, a ragadozóknak, a vidéki és városi területek peszticidhasználatának, a méhészek gazdálkodási módszereinek, és főképp a kórokozók – köztük a vírusok – által okozott fertőzéseknek, valamint az éghajlatváltozással kapcsolatos kihívásoknak.

2.6.2. Az EGSZB megjegyzi, hogy egyértelmű kapcsolat áll fenn a beporzók pusztulása, valamint a mezőgazdasági területek és az élelmiszertermelés hektáronkénti peszticidfelhasználása között a tagállamokban⁽⁴⁾. A tagállamok által a peszticidhasználatra kiadott rendkívüli engedélyek jól példázzák a növényvédelem hatékony kezelésével, valamint a termés minőségének és mennyiségének biztosításával kapcsolatos gyakorlati problémákat. Az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság megállapította, hogy a neonikotinoidok használatára vonatkozó kivételes szükséghelyzeti engedélyeknek csupán körülbelül egyharmadánál álltak volna rendelkezésre más alternatívák is. Az EGSZB emlékeztet az Európai Bíróságnak a C-162/21. sz. ügyben 2023. január 19-én hozott határozatára, amely szerint a tagállamok nem állíthatnak ki további szükséghelyzeti engedélyeket a neonikotinoidokat tartalmazó szerekre.

3. I. PRIORITÁS: A beporzók pusztulásával, valamint annak okaival és következményeivel kapcsolatos ismeretek bővítése

3.1. Az EGSZB úgy véli, hogy égető szükség van a tagállamok közigazgatási kapacitásának bővítésére, valamint a hatóságok és a magánszektor szereplői – köztük a kutatóintézetek és a tudósok – együttműködésének növelésére, hogy elkerüljük az agrárágazat lemaradását.

3.2. A tudás és a szakértelem megosztása, valamint a különböző érdekelt felek közös erőfeszítései kulcsfontosságúak a költséghatékony intézkedések kidolgozásához és a szinergiák kihasználásához. Egy ilyen átfogó megközelítéshez hatékony együttműködésre van szükség a politikai döntéshozók, az érdekelt felek és a társadalom egésze között.

3.3. Az EGSZB megjegyzi, hogy nemcsak a beporzók pusztulása, hanem a szakemberhiány is gondot okoz. Az adatgyűjtés biztosítására irányuló nemzeti erőfeszítéseket uniós szinten is össze kell hangolni, beleértve az adatgyűjtést és -elemzést is, egy olyan, a beporzókkal foglalkozó uniós platformon belül, amely megkönnyíti az adatokhoz való nyílt hozzáférést. Ez a platform lehetővé tenné az emberek számára, hogy hozzájáruljanak a kollektív erőfeszítésekhez, egy nyílt forráskódú adatközösséget, valamint ellenőrzött algoritmusok és modellek tárházát hozva létre.

3.4. Az EGSZB a K+F+I-tevékenységek határozott, jelentős mértékű finanszírozását sürgeti annak érdekében, hogy összegyűjtsék az összes szükséges tudományos információt, és megfelelő kezdeményezéseket indítsanak a beporzók pusztulásának visszaszorítására.

3.5. Az EGSZB nagyra értékeli, hogy az eredeti kezdeményezés elfogadása után az Európai Bizottság a „Horizont 2020” keretprogram 2018–2020-as munkaprogramjába egy kifejezetten a beporzókkal kapcsolatos témát is beépített. A „Horizont Európa” program keretében további finanszírozást kell biztosítani a beporzókkal kapcsolatos kutatásokhoz, többek között a pusztulás okainak vizsgálatához, valamint a beporzók fajainak és populációinak az EU-n belüli – többek között a városi területeken történő – megfigyeléséhez.

4. II. PRIORITÁS: A beporzók megőrzésének javítása és pusztulásuk okainak kezelése

4.1. Az EGSZB elismeri a beporzókról rendelkezésre álló adatok fontosságát a védelmükre irányuló stratégiák pontosabb meghatározása szempontjából. Uniós és tagállami szinten konkrét és számszerűsíthető célok kitűzését várja a beporzók EU-ban található populációinak és élőhelyeinek helyreállítására vonatkozóan.

⁽³⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Európai polgári kezdeményezés – „Mentsük meg a méheket és a mezőgazdasági termelőket!” (saját kezdeményezésű vélemény)(HL C 100., 2023.3.16., 45. o.).

⁽⁴⁾ Eurostat: Agri-environmental indicator – consumption of pesticides [Agrár-környezetvédelmi mutató – peszticidfelhasználás].

4.2. Az EGSZB javasolja, hogy a beporzók jelenlegi és lehetséges városi élőhelyeinek és hálózatainak feltérképezése legyen az első fontos lépés, és támogatja az Európai Bizottság kezdeményezését annak ösztönzésére, hogy a városok hajtsák végre a beporzóbarát városokról szóló útmutatóban ⁽⁵⁾ foglaltakat. Emellett az EGSZB szorgalmazza egy beporzóbarát városokra vonatkozó program és jövőkép kidolgozását, ami a földhasználat-gazdálkodás javítása révén járulna hozzá a beporzók sokféleségének támogatásához, valamint a városi és városkörnyéki régiók természetes területeinek a megőrzéséhez. Az EGSZB már korábban is szorgalmazta, hogy „[a] földekkel minden tagállamban körültekintően kell gazdálkodni, biztosítva a versenyképesség és a fenntarthatóság közötti megfelelő egyensúlyt és a szükséges finanszírozási lehetőségeket” ⁽⁶⁾.

4.3. A vidéki beporzók számának és abundanciájának stabilizálásához elengedhetetlen, hogy megfelelő feltételeket teremtsünk a mezőgazdasági földterületek művelése révén. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy fenntarthatóbb élelmiszerrendszerek nem valósíthatók meg olyan közpolitikai intézkedések nélkül, amelyek megfelelő pénzügyi támogatást nyújtanak a mezőgazdasági termelőknek. A KAP-ból származó finanszírozás nem az egyetlen lehetőség a támogatás biztosítására.

4.4. A beporzók eloszlásának stabilizálását célzó intézkedéseket reálisan kell értékelni. A potenciálisan ellentétes intézkedéseket ki kell zárni, míg a megfelelő intézkedéseket szisztematikusan támogatni kell. Az EGSZB úgy véli, hogy nem egyértelmű a javasolt intézkedések végrehajtására vonatkozó szabályozás, és ezért jelentős eltérések lesznek a különböző tagállamok erőfeszítései között.

4.5. A mezőgazdasági földterületek hektáronkénti peszticidhasználatának nagyfokú eltérése a tagállamok között nemcsak a természetvédelem, hanem a természetés terén is egyenlőtlenségeket idéz elő. Az EU-nak és a tagállamoknak mihamarabb ki kell terjesztenie az ismeretátadást, és kutatási erőfeszítéseiket az agrárökológiára, a peszticidek fenntartható használatára és az IPM helyes gyakorlataira kell összpontosítaniuk.

4.6. Az EGSZB egy átlátható ellenőrzési rendszer bevezetését javasolja annak érdekében, hogy az importált élelmiszerekben ugyanaz legyen a peszticidekre vonatkozó maximális maradékanyag-határérték, mint az Unióban előállított élelmiszerek esetében. Az EGSZB már korábban is kérte az Európai Bizottságot, hogy az európai mezőgazdasági termelők érintő versenytorzulások korlátozása érdekében mielőbb vezesse be a szabványok kölcsönösségét ⁽⁷⁾. Meg kell védeni a fogyasztókat, és minőségi termékeket kell kínálni tisztességes áron.

4.7. Az EGSZB kéri, hogy a mezőgazdasági termelők kapjanak megfelelő tájékoztatást a nemzeti és regionális mezőgazdasági tanácsadó rendszereken keresztül a környezetvédelmi intézkedésekkel kapcsolatban, beleértve az alacsony kockázatú peszticidek és az IPM használatát is.

4.8. A beporzó populációk állapotára vonatkozó mutatókat 2024-ig kell kidolgozni, hogy azokat a KAP keretében értékelni lehessen. Lényeges lépés, hogy átfogóan értékeljük a KAP-nak a beporzók pusztulásának megelőzésére gyakorolt hatását, és ösztönözzük a pusztulást visszaszorító gyakorlatokat. A tagállamoknak támogatniuk kell azt, hogy a KAP keretében biztosított technikai segítségnyújtási források beporzókkal kapcsolatos célokat szolgáljanak, további forrásokat használva fel a fogyasztók és a környezet védelmére.

4.9. A virágsávok megfelelő élőhelyet biztosítanak a különböző beporzó fajok számára, és kétségtelenül hozzájárulnak a beporzók védelméhez. Veszélyt jelenthetnek azonban a méhekre és más beporzókra, ha ezeket a virágokat a felszín alatti vizektől nem elég messze vetik el, és a szóban forgó peszticidek még a talajban vannak. Ezért finanszírozási forrásokra lenne szükség a virágsávok kutatásához és egy egyértelmű módszertan kidolgozásához.

⁽⁵⁾ Európai Bizottság: A guide for pollinator-friendly cities [Útmutató a beporzóbarát városok számára].

⁽⁶⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre az (EU) 2018/841 rendeletnek a hatály, a megfelelési szabályok egyszerűsítése, a 2030-ra vonatkozó tagállami célértékek meghatározása, továbbá a földhasználati, erdőgazdálkodási és mezőgazdasági ágazat klímasemlegességének 2035-ig történő közös megvalósítására irányuló kötelezettségvállalás tekintetében, valamint az (EU) 2018/1999 rendeletnek az ellenőrzés, a jelentéstétel, az előrehaladásra vonatkozó nyomon követés és a felülvizsgálat javítása tekintetében történő módosításáról (COM(2021) 554 final)(HL C 152., 2022.4.6., 192. o.).

⁽⁷⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a növényvédő szerek fenntartható használatáról és az (EU) 2021/2115 rendelet módosításáról (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD))(HL C 100., 2023.3.16., 137. o.).

4.10. Egyes tudományos kutatások⁽⁸⁾ szerint a távközlési antennák által kibocsátott elektromágneses sugárzás hatással lehet a vadon élő beporzók populációjára természetes élőhelyükön. Emellett az Európai Bizottság Egészségügyi, Környezeti és Újonnan Felmerülő Kockázatok Tudományos Bizottsága (SCHEER) 2018-ban a legmagasabb kategóriába sorolta az elektromágneses (különösen az 5G-vel kapcsolatos) sugárzás környezetre gyakorolt negatív hatásának kockázatát⁽⁹⁾. Az Eklipse program keretében, valamint független kutatók által végzett további értékelések megerősítették, hogy az elektromágneses mezők valószínűleg károsíthatják a rovarpopulációkat⁽¹⁰⁾. Az EGSZB kéri, hogy az EU készítsen tanulmányt, amely pontos adatokkal szolgál a kérdésről, és kijelöli a beporzók hatékony védelméhez szükséges szakpolitikai intézkedéseket.

4.11. Az EGSZB szükségesnek tartja, hogy a beporzókra gyakorolt regionális és helyi hatások felmérése és nyomon követése érdekében műholdas adatokon alapuló, az egész EU-ra kiterjedő fényszennyezési mutatót dolgozzanak ki.

4.12. Az uniós kohéziós politika által biztosított források felhasználhatók a természet és a biológiai sokféleség védelmére és helyreállítására, az éghajlatváltozás mérséklésére és a fenntartható városfejlesztés biztosítására, például a beporzókat célzó természetalapú, zöld infrastruktúra megvalósítására. Az EGSZB nagyra értékeli az Európai Bizottság erre irányuló, február 11-i ajánlását.

5. III. PRIORITÁS: A társadalom mozgósítása, valamint a stratégiai tervezés és együttműködés előmozdítása minden szinten

5.1. Az EGSZB üdvözlí, hogy az Európai Bizottság a Régiók Bizottságának támogatását kérte a beporzókkal kapcsolatos kezdeményezés helyi és regionális hatóságok körében történő megvalósításához. Ugyanakkor csalódott amiatt, hogy az EGSZB-t – az uniós civil társadalom szószólójaként betöltött szerepe ellenére – sem a mostani⁽¹¹⁾, sem az eredeti kezdeményezésben⁽¹²⁾ nem említették meg. Az EGSZB nagyra értékelné, ha konkrét feladatokat láthatna el annak érdekében, hogy az érdekelt felek különböző csoportjai körében népszerűsítse a stratégiát, többek között a nemzeti szociális partnerek, a civil társadalmi szervezetek és a polgárok tájékoztatása révén.

5.2. Különleges kommunikációs eszközöket kell alkalmazni egyfelől a polgárok figyelmének felkeltéséhez a beporzók pusztulásával, életükre gyakorolt hatásával, valamint a cselekvés elmulasztásának hatásaival (többek között a következők nemzedékeket érintő gazdasági, társadalmi és környezeti következményekkel) kapcsolatban, másfelől ahhoz, hogy a tagállami közmédiákban különféle tájékoztató kampányokat mozdítsunk elő. Finanszírozást kell biztosítani a nyilvánosság szélesebb körű tájékoztatására, többek között a közösségi médián keresztül és főműsoridőben sugárzott rövid televíziós reklámok révén.

5.3. Az EGSZB elismeri a Coalition of the Willing on Pollinators⁽¹³⁾ elnevezésű szervezet fontos szerepét; ennek az EU által vezetett platformnak olyan országok a tagjai, amelyek elkötelezték az ismeretek és a bevált gyakorlatok cseréje, a beporzók megőrzésére irányuló kutatások folytatása, valamint a kölcsönös segítségnyújtás és együttműködés biztosítása iránt.

5.4. Az EGSZB olyan képzési programokat szorgalmaz, amelyek célja a beporzók ökológiájával, azonosításával és élőhelyeik helyreállításával kapcsolatos ismeretek bővítése a mezőgazdasági tanácsadók, a termelők, az erdészek, a gazdálkodók és a tájtervezők számára.

6. Záró megjegyzések

6.1. Az Európai Bizottság egy 42 intézkedésből álló, fontossági sorrendet követő listát állított össze, egyértelmű határidőkkel. A javasolt intézkedésekhez észszerű meghatározni az előkészítés és az azt követő vizsgálatok részletes ütemtervét. Az így kialakított menetrend könnyebben ellenőrizhető, és a résztvevők számára könnyebben teljesíthető.

6.2. Az EGSZB úgy véli, hogy a hatékony együttműködés és a források megfelelő elosztása kulcsfontosságú lesz a vadon élő beporzók védelmét befolyásoló különböző szakpolitikai intézkedések és eszközök közötti összhang biztosításához. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a források összehangolása fontos az Európai Bizottság közleményében szereplő elvárásoknak való megfelelés szempontjából.

⁽⁸⁾ Electromagnetic radiation of mobile telecommunication antennas affects the abundance and composition of wild pollinators.

⁽⁹⁾ SCHEER: Statement on emerging health and environmental issues (2018).

⁽¹⁰⁾ Risk to pollinators from anthropogenic electro-magnetic radiation (EMR).

⁽¹¹⁾ COM(2023) 35 final.

⁽¹²⁾ COM(2018) 395 final.

⁽¹³⁾ Coalition of the Willing on Pollinators, Promote Pollinators.

6.3. A vadon élő beporzók védelme érdekében jobb biztosítékokra van szükség a peszticidek kockázatértékelési folyamata és felhasználási szakasza során. Ha nem alkalmazunk bátor stratégiát a peszticidhasználat kezelésére, akkor veszélybe kerül a méhek és más beporzók, sőt egész ökoszisztémánk jövője, valamint az uniós lakosok élelmezésbiztonsága. Nagyobb fokú átláthatóságra van szükség a tényleges EU-n belüli peszticidhasználatot illetően.

6.4. Az EGSZB úgy véli, hogy a leghatékonyabb megközelítés és az ideális megoldás az lenne, ha világszintű megállapodás születne a szintetikus peszticidek használatának csökkentéséről, így biztosítva az egyetemes kötelezettségvállalást és a tisztességes gazdasági versenyt. Bár ez kétségtől nehéz feladatnak tűnik, globális megközelítésre van szükség, és fokozni kell a nemzetközi tárgyalások során tett erőfeszítéseket. Ennek keretében részletes vitát kell folytatni azon peszticidek harmadik országokba történő kivitelének tilalmáról is, melyek használatát az EU-ban már betiltották.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye –

a) A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari terv: a nulla nettó kibocsátás kora

(COM(2023) 62 final)

b) Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a nettó zéró technológiai termékek európai gyártási ökoszisztémájának megerősítését célzó intézkedési keret létrehozásáról (a nettó zéró iparról szóló jogszabály)

(COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))

(2023/C 349/27)

Előadó: Sandra PARTHIE

Felkérés:	a) Európai Bizottság, 2023.3.27. b) Európai Parlament, 2023.5.8. b) Tanács: 2023.5.11.
Jogalap:	a) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke b) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. cikke
Illetékes szekció:	„Egységes piac, termelés és fogyasztás” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2023.6.29.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2023.7.13.
Plenáris ülészak száma:	580.
A szavazás eredménye:	
(mellette/ellene/tartózkodott)	193/3/3

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az Európai Uniónak (EU) ipari helyszínnek kell maradnia. Meg kell erősítenie globális szereplőként elfoglalt helyét, és meg kell határoznia azokat a politikai eszközöket és intézkedéseket, amelyekre szüksége van ahhoz, hogy ismét gyorsabbá, innovatívabbá és a befektetők számára vonzóbbá váljon, miközben fenntartja társadalmi és környezeti értékeit, például a működő társadalmi párbeszédet és a szociális jóléti rendszereket, a jogállamiság tiszteletben tartását és a stabil intézményeket.

1.2. Az EU számára megváltozott a világgazdasági környezet: a szabályokon alapuló multilaterális rendszer hanyatlak, a protekcionizmus pedig erősödik. A nemzetközi beruházásokért folyó verseny fokozódik, nem utolsósorban az infláció csökkentéséről szóló amerikai jogszabály miatt, de a nyersanyagokért folytatott élesebb verseny, az energiaárak alakulása és a globális ellátási láncok változásai miatt is. Az EU-nak ezért strukturális és fenntartható versenyképességének javítása érdekében át kell értékelnie szakpolitikai prioritásait. Tekintettel arra, hogy javítani kell az uniós vállalkozások versenyképességét, a versenyképességi ellenőrzést be kell építeni az uniós döntéshozatali folyamatokba, és biztosítani kell az egyensúlyt a jogalkotási javaslatokra vonatkozó döntéshozatali folyamatok gazdasági, társadalmi és környezeti dimenziója között.

1.3. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) meg van győződve arról, hogy a jövőben sem a zöld megállapodás, sem a digitális évtized, sem az ipari, útkutatási vagy autóipari ágazat nem lehet sikeres erős ipari bázis nélkül. Ez akkor sem lehetséges, ha nem állnak rendelkezésre a kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható forrásai. Az EGSZB elsődlegesen egy ellenőrzés elvégzését kéri annak megállapítása érdekében, hogy az EU hogyan tudja ellenőrizni és javítani értékláncait, és hogyan tudja elkerülni a túlzott függőségeket.

1.4. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy versenyképes körforgásos gazdaság kiépítése nélkül nem leszünk képesek elérni a 2050-ra kitűzött éghajlat-politikai célokat. Ezért Európa meg kell, hogy találja a módját annak, hogyan válhat erőforrás- és anyaghatékonyabbá a keresletet csökkentő keresletoldali szabályozási intézkedések széles körű bevezetésével: környezettudatos tervezés és körforgásos jelleg, energiahatékonyság, a termékek fenntarthatóságának erősítése, valamint célzott innovatív gyakorlatok és technikák támogatása.

1.5. Az európai iparpolitika alapját egy olyan sokszínű ipari ágazat megléte és fejlődése kell, hogy képezze, amely ágazatok és termelők széles skáláját, valamint a kkv-kat és a szociális gazdaság szereplőit is felölelő „ipari ökoszisztémákat” foglal magában. Fontos elkerülni, hogy egy túl szűk látásmód jegyében csupán bizonyos technológiák előmozdítására és az állítólagos „nyertesek” szabályozási intézkedések révén történő kiválasztására összpontosítsunk. Ehelyett átfogó innovációs és kutatástámogatási politikára van szükség.

1.6. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy biztosítsák, hogy az uniós ipari terv segítse elő a tisztességes munkakörülményekkel és jó fizetéssel járó minőségi munkahelyek létrehozását, valamint mozdítsa elő a munkahelyi demokráciát, a kollektív tárgyalásokat és a kollektív szerződések tiszteletben tartását.

1.7. A közbeszerzés és a közfinanszírozás elosztásával kapcsolatos döntések az iparpolitika irányításának fontos eszközei. Biztosítani kell, hogy az uniós tagállamok vonatkozó döntései – beleértve az állami támogatásokat és szubvenciókat – ne torzítsák az egységes piacot, és ne veszélyeztessék a gazdasági konvergenciát és a társadalmi kohéziót az EU egészében, hanem inkább a regionális fejlődést célozzák. Az EGSZB bírálja, hogy a zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari tervre és a nettó zero iparról szóló jogszabályra irányuló jelenlegi európai bizottsági javaslatok ezt nem veszik kellőképpen figyelembe.

2. Általános megjegyzések

2.1. Az EU-nak ipari helyszíneknek kell maradnia. Az EGSZB olyan szabályozási keretet szorgalmaz, amely fenntartható és társadalmilag felelős módon vonzza, teszi lehetővé és növeli az ipari termelést az EU-ban. Ez a felhívás nemcsak az új technológiákra vonatkozik, hanem a feldolgozóiparra is, amely többek között az európai gazdaságok és ellátási láncok rezilienciájának kulcsfontosságú eleme.

2.2. A bruttó hazai termék (GDP) az európai versenyképesség romlását bizonyítja: az egy főre jutó GDP az EU-ban a 2000-es években az amerikai GDP mintegy 70 %-a volt, jelenleg ez az arány alig 66 %. 1999-ben a világ bruttó beruházásainak mindössze 5 %-ára került sor Kínában; 2020-ban ez az arány 29 % volt, ami az egész világon a legmagasabb érték. Az Egyesült Államokban és az EU-ban ez az arány ugyanebben az időszakban jelentősen csökkent: az Egyesült Államokban 29 %-ról 20 %-ra, az EU-ban pedig 23 %-ról mindössze 15 %-ra. Az EU képes változtatni ezen: az egységes piac megvalósítása tíz év alatt több mint 700 milliárd euróval növelheti a gazdasági teljesítményt, a közös digitális gazdaság pedig további 178 milliárd euróval járulhat hozzá ehhez. Ebben az esetben az EU globális szinten továbbra is sikeresen alkalmazhatná és mozdíthatná elő az európai szabványokat.

2.3. A rendkívül magas energiaárak és az infláció az EU-t globális versenytársainál jobban sújtja, ugyanakkor ezzel párhuzamosan más globális gazdaságok támogatják és előnyben részesítik saját iparágukat. Ezek a tényezők az uniós ipar leépülésének kockázatát hordozzák magukban. E problémák, valamint más jelenlegi és jövőbeli kihívások sikeres kezelése érdekében meg kell erősíteni az uniós gazdaság strukturális és fenntartható versenyképességét és rezilienciáját. Európa ipari versenyképességének alapvető előfeltételei a megfizethető energiaárak és a biztonságos energiaellátás.

2.4. A globális gazdasági környezet drámaian megváltozott az elmúlt években; az EU már nem támaszkodhat működő, multilaterális, szabályokon alapuló gazdasági és kereskedelmi rendszerre, hanem egyre nagyobb globális piaci torzulásokkal kell szembenéznie az olyan intézkedések miatt, mint például az infláció csökkentéséről szóló amerikai jogszabály, amelynek célja, hogy adójóváírások, nagyvonalú pénzügyi támogatás és helyi tartalmi követelmények révén támogassa az egyesült államokbeli ipari szereplőket a nem amerikai gazdasági szereplők kárára, vagy mint a régóta fennálló protekcionista kínai támogatási rendszerek, amelyek szintén a nemzeti szereplőket részesítik előnyben és nacionalista gazdasági menetrendet követnek. Az EU-nak határozott választ kell adnia, és azonosítania kell azokat a politikai eszközöket és intézkedéseket, amelyekre szüksége van ahhoz, hogy gyorsabbá, innovatívabbá és a befektetők számára ismét vonzóvá váljon, miközben megőrzi társadalmi és környezeti értékeit.

2.5. Ennek fényében az EGSZB üdvözlzi az Európai Bizottságnak a zöld megállapodáshoz kapcsolódó ipari tervre és a nettó zero iparról szóló jogszabályra irányuló javaslatait, amelyek iránymutatást nyújtanak és kiszámíthatóságot biztosítanak az uniós ipari szereplők számára, és elkötelezettséget jelentenek az európai gyártók és a kapcsolódó ökoszisztémák megerősítése mellett. A dekarbonizált gazdaságra történő, 2050-ig megvalósítandó átálláshoz kapcsolódó erőfeszítések egy második ipari forradalmat jelentenek, és ekként is értelmezendők, beleértve a szükséges politikai, gazdasági és társadalmi kötelezettségvállalásokat is.

2.6. Az EGSZB különösen támogatja a két dokumentum egyértelmű üzenetét, miszerint átfogó beruházásokra van szükség a fenntartható gazdaságra és társadalomra való átállás érdekében. A zöld iparpolitika további céljának kell lennie, hogy növekedjen a szociális jólét. Üdvözljük, hogy a nettó zero iparról szóló jogszabály azokra a készségekre és a humán erőforrásra terén meglévő azon hiányokra helyezi a hangsúlyt, amelyek jelenleg lassítják az átmenetet. Azonban az említett dokumentumok sem fejtik ki, hogy mi a kitűzött célokat és célkitűzéseket megvalósításának módja, és milyen hatékony intézkedésekre kerül sor.

2.7. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot, hogy pontosítsa, milyen hatékony intézkedéseket kíván tenni az ipari helyválasztást kedvezően befolyásoló tényezők és az európai gazdaságok versenyképességének javítása érdekében, valamint azért, hogy az EU-t megkülönböztesse a rendszerszintű versenytársaktól. Ezeknek az intézkedéseknek az egységes piacon belüli, valamennyi tagállamot érintő összekapcsoltság javítására kell összpontosítaniuk, többek között a közlekedési és energetikai infrastruktúra és összeköttetések – köztük a hálózatok – fejlesztése és korszerűsítése révén.

2.8. Az EGSZB rámutat arra, hogy a munkáltatók, a munkavállalók és a polgárok egyaránt nehéz időket élnek át: az energiaellátási sokk, a munkaerő-kínálati sokk, az ellátási láncot érintő sokk és infláció együttesen mindenkire jelentős terhet ró. A zöld megállapodáshoz kapcsolódó uniós ipari terv és a nettó zero iparról szóló jogszabály célja tehát e terhek csökkentése, nem pedig azok növelése.

2.9. Az EGSZB úgy véli, hogy a fogyasztóknak is jut szerep abban, hogy 2050-ig át lehessen állni a nettó zero kibocsátásra. Fontos szerepet játszik a változás előidézésében az, hogy a fogyasztók egy termék mellett vagy azzal szemben foglalnak állást, valamint hogy támogatnak, tolerálnak vagy elleneznek az EU-ban vagy akár harmadik országokban fennálló gyártási és termelési feltételeket. Az EGSZB támogatja szerepvállalásukat ⁽¹⁾, és hangsúlyozza, hogy a fogyasztóknak tudatos döntéseket kell hozniuk.

3. Részletes megjegyzések

3.1. Szabályozási keret

3.1.1. Az uniós szakpolitikai döntéshozatalnak az innovációra, a kiválóságra, valamint a magasan képzett és hozzáértő emberekre kell támaszkodnia, és lehetőség szerint a bürokrácia csökkentésére és a költségek csökkentésére kell összpontosítania. Az EU egyik sarokköve: a jogállamiság biztonságát és stabilitást teremt az üzleti környezet számára, és azt minden körülmények között tiszteletben kell tartani. A stabilitás, a társadalmi elfogadás és a gazdasági reziliencia biztosításához elengedhetetlen a kormányok, a szakszervezetek és a munkáltatói szervezetek közötti háromoldalú, strukturált szociális párbeszéd.

3.1.2. A nettó zero iparról szóló jogszabály egy sor intézkedést javasol a nettó zero technológiát alkalmazó gyártás feltételeinek javítására, ezen belül egy egyszerűsített szabályozási környezetre tesz javaslatot, például gyorsabb engedélyezési eljárásokkal és egyablakos ügyintéssel a közigazgatásban. Rendkívül fontos, hogy ezeket a gyorsabb engedélyezési eljárásokat a nettó zero technológiát igénybe vevő projektek teljes értékláncában alkalmazzák a rendeletben meghatározott szociális és környezetvédelmi célkitűzések sérelme nélkül. Bár az EGSZB egyetért ezzel a megközelítéssel, sürgeti a jogalkotókat, hogy ne korlátozzák ezeket a fejlesztéseket a nettó zero technológiákra, hanem tegyék azokat alapértelmezetté valamennyi gazdasági ágazatban.

3.1.3. Az EGSZB rámutat arra, hogy az európai ipar átalakítása végső soron jóval túlmutat a tiszta technológiákkal történő gyártáson, mivel Európa számos olyan energiaigényes nehézipari ágazatnak és elsődleges iparágnak ad otthont, amelyeknek dekarbonizálni kell, és amelyek nem szerepelnek a zöld megállapodáshoz kapcsolódó uniós ipari tervben. A koherens európai iparstratégia olyan inkluzív gazdasági növekedést feltételez, amely biztosítja, hogy valamennyi tagállam és régió részt vegyen a zöld ipari átállásban, és részesüljön annak előnyeiből. Ezért alapvető fontosságú, hogy a zöld megállapodáshoz kapcsolódó uniós ipari terv elkerülje az egységes piac szétaprózódását, és törekedjen a tagállamok és a régiók közötti kohézióra.

3.1.4. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy lehetséges olyan zöld egyszerűsítési menetrendet kidolgozni, amely a környezetvédelmi jogszabályok betartása mellett javítja a zöld projektek engedélyezési eljárásait. A helyi és nemzeti hatóságok szakértelmének, kapacitásának és készségeinek fejlesztése szükséges lépés, amelyet a jóváhagyási folyamatok digitalizálásának és egyszerűsítésének kell kísérnie. Az engedélyezési eljárások hatékonyságának javítását megfelelő tervezéssel és az érintett igazgatási szintek kapacitásának növelésével kell elérni, nem utolsósorban a személyi állomány és a képzett személyzet bővítésével. Tekintettel arra, hogy javítani kell az uniós vállalkozások versenyképességét, a versenyképességi ellenőrzést be kell építeni az uniós döntéshozatali folyamatokba, és biztosítani kell az egyensúlyt a jogalkotási javaslatokra vonatkozó döntéshozatali folyamatok gazdasági, társadalmi és környezeti dimenziója között.

3.1.5. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a GDP és a jólét csökkenésének elkerülése érdekében a szabályozást más eszközökkel, például támogatásokkal kell kiegészíteni. A jelentéstételi követelményeket – különösen az EU zöld, digitális és gazdasági jogszabályaiban – inkább egyszerűsíteni kell, és ahol lehetséges, össze kell őket hangolni, hogy elkerüljük a szabályok elburjánzását, a szabályozási káoszt és az egységes piac szétaprózódását.

⁽¹⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelme és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében (COM(2022) 143 final – 2022/0092 (COD))(HL C 443., 2022.11.22., 75. o.).

3.2. A beruházásokhoz való hozzáférés és azok megkönnyítése

3.2.1. Az uniós gazdasági szereplők éles globális versennyel néznek szembe. A versenyképesség javításában az idő a legfontosabb tényező. Az EGSZB ezért hangsúlyozza, hogy a pénzügyi támogatásra és a finanszírozáshoz való hozzáférésre vonatkozó döntéseket gyorsabban kell meghozni, többek között a különböző európai támogatási programok, például a REPowerEU, az InvestEU és más programok keretében. A hosszadalmas és elhúzódó eljárások – az átláthatatlan finanszírozási dzsungel – eltántorítják a befektetőket Európától, és gyengítik a beruházások vonzására irányuló erőfeszítéseket.

3.2.2. Az EGSZB ezért kiemeli, hogy a finanszírozási támogatásnak működőképesnek, időszerűnek és könnyebben hozzáférhetőnek kell lennie mind a működési költségek, mind a tőkekiadások tekintetében, mindenféle méretű vállalkozás, köztük a kkv-k számára is. Az EGSZB kéri a meglévő eszközök értékelését a legsikeresebbek azonosítása és megerősítése érdekében. Az EGSZB úgy véli, hogy a zöld megállapodáshoz kapcsolódó uniós ipari tervben meg kell határozni, hogy mikor és hol van szükség közfinanszírozásra – egyértelmű feltételek alapján – a fontos iparágak átalakulásának támogatásához, és fordítva, hogy a megfelelő szabályozási ösztönzők megléte esetén a magánfinanszírozás hol képes kitölteni a hiányt.

3.2.3. Az EGSZB figyelmeztetni kíván arra, hogy az állami támogatási szabályok egyszerű enyhítése további uniós szintű pénzügyi mechanizmusok biztosítása nélkül valószínűleg fokozza az uniós gazdaságok közötti eltéréseket, mivel bizonyos uniós országoknak nem biztos, hogy lesz elég költségvetési mozgástere a zöld átállásba való beruházáshoz. A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz és a REPowerEU keretében nyújtott hiteleknek a tiszta ipari ágazatokra történő átcsoportosítása csak akkor lehet hatásos, ha azokat jelentős támogatásokkal egészítik ki olyan műveletek számára, amelyek nem feltétlenül hoznak megtérülést; ilyenek lehetnek például a közinfrastruktúra fejlesztése, a felújításhoz szükséges forrásokkal nem rendelkező háztartásoknak és a kisléptékű megújulóenergia-beruházásokhoz nyújtott támogatások, valamint az oktatás és az átképzés.

3.2.4. Az EGSZB véleménye szerint a zöld megállapodáshoz kapcsolódó uniós ipari tervnek a zöld közbeszerzés fejlesztésre is hangsúlyt kell helyeznie, mivel így a hatóságok zöld termékek vásárlóivá válhatnak. A zöld megállapodáshoz kapcsolódó uniós ipari terv keretében rendelkezésre álló források – beleértve az aktualizált nemzeti helyreállítási és rezilienciaépítési terveket is – fedezhetik a zöld közbeszerzéssel kapcsolatos költségeket, amíg az az uniós jog értelmében közös követelménnyé nem válik. Az állami támogatás nyújtását olyan feltételekhez kell kötni, melyek a környezetvédelem javítására, a minőségi munkahelykínálat biztosítása terén a vállalatok támogatására, a képzéshez való hozzáférés elősegítésére és magas színvonalú tanulószerszódéses gyakorlati képzések létrehozására irányulnak. Fontos továbbá, hogy a közbeszerzési felhívások hozzáférhetőbbé váljanak a kkv-k számára. Ennek érdekében az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy hozzon létre könnyen használható adatbázist.

3.2.5. Az új közös uniós finanszírozásnak, azáltal, hogy kezeli a piaci hiányosságokat és az elégtelen magánfinanszírozással rendelkező ágazatokat, hatékony támogatást kell nyújtania a tiszta technológiákat alkalmazó iparágak különböző szegmensei, különösen a kkv-k számára. El kell kerülnie a belső piac torzulását, és hozzá kell járulnia az EU-n belüli gazdasági kohézió javításához. Ezzel összefüggésben az EGSZB hangsúlyozza, hogy az állami támogatásokra vonatkozó szabályok alóli ideiglenes mentességeknek átmenetinek kell maradniuk, és célzottaknak is kell lenniük. A finanszírozásnak emellett az időálló készségbázis biztosítása érdekében a munkavállalók átképzésére és képzésére, valamint az igazságos átmenet biztosítására kell irányulnia.

3.2.6. Az EGSZB tudatában van annak, hogy nehéz további uniós szintű finanszírozást előteremteni. Középtávon komoly vitát kell indítani az új uniós saját forrásokról és az Európai Szuverenitási Alapról a következő többéves pénzügyi keretről szóló tárgyalásoktól függetlenül. Rövid távon az ETS Innovációs Alapon keresztül rendelkezésre álló finanszírozást előre be kell ütemezni, és az átalakító hatású technológiákra kell irányítani a kibocsátáscsökkentési nehézségekkel szembenező ágazatokban.

3.3. Piacok és ellátási láncok

3.3.1. 2021-ben az Európai Bizottság ipari stratégiájának részeként közzétette az „ipari ökoszisztémák” jegyzékét. Célja az európai gazdasági struktúrák és ellátási láncok összekapcsolódásainak és hiányosságainak jobb megértése. Ennek fényében az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot, hogy ismerje el az értékláncok közötti kölcsönös függőségeket, valamint azt a szerepet, amelyet a vegyi anyagok, a nyersanyagok és különösen az elsődleges iparágak és folyamatok játszanak a nettó zero kibocsátású és körforgásos gazdaságra való átállásban. A nettó zero technológiák középpontba helyezésével nem szabad új hiányosságokat kialakítani az európai ellátási láncokban azáltal, hogy nem összpontosítunk más ágazatok, például az energiaigényes ágazatok szükségleteire. Ha az EU nem foglalkozik ezen ágazatok aggályaival, például nem kezeli a magas energiaárakat, akkor azt kockáztatja, hogy elveszíti az ipari ökoszisztémák fontos, sőt talán stratégiai fontosságú részeit.

3.3.2. Az EGSZB emellett hangsúlyozni kívánja, hogy fontos, hogy versenyképes áron lehessen hozzáférni az energiához és a nyersanyagokhoz. Ezeket a politikákat kereskedelmi megállapodásokkal és a nyersanyagok globális hozzáférhetővé tételével kell támogatni. Az EGSZB ugyanakkor elismeri, hogy a nyersanyagokért folyó globális verseny nem fenntartható. Ezért Európa meg kell, hogy találja a módját annak, hogyan válhat erőforrás- és anyaghatékonyabbá a keresletet csökkentő keresletoldali szabályozási intézkedések széles körű bevezetésével: környezettudatos tervezés és körforgásos jelleg, energiahatékonyság, a termékek fenntarthatóságának erősítése, valamint célzott innovatív gyakorlatok és technikák támogatása. Az EGSZB elsődlegesen egy ellenőrzés elvégzését kéri annak megállapítása érdekében, hogy az EU hogyan tudja ellenőrizni és javítani értékláncait, és hogyan tudja elkerülni a túlzott függőségeket.

3.3.3. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy szorosabb kereskedelmi kapcsolatokat kell kiépíteni a harmadik országokkal, előbbre kell vinni a saját értékeinket is előmozdító szabadkereskedelmi megállapodásokkal kapcsolatos munkát, ugyanakkor folytatni kell az olyan piacvédelmi eszközök kidolgozását és alkalmazását, mint a dömpingellenes intézkedések, a kényszerítő intézkedések elleni eszközök és a külföldi befektetések átvilágítása.

3.3.4. Az energiához és a nyersanyagokhoz versenyképes áron való hozzáférés döntő fontosságú ahhoz, hogy az ipari termelést és a kapcsolódó tevékenységeket az Unión belül lehessen tartani. Versenyképességének, rezilienciájának és globális befolyásának növelése során az EU-nak a nyitott piacgazdaságra és a nyitott társadalmakra mint alapvető értékekre kell támaszkodnia, és tevékenysége súlypontját a jólét és a jólét megteremtésének alapvető feltételeire kell áthelyeznie.

3.4. A minőségi munkahelyek létrehozásához szükséges készségek fejlesztése a nettó zero technológiák területén

3.4.1. Az EGSZB támogatja az egész életen át tartó tanulást szolgáló hatékony rendszerek, illetve a jövőbeli készségigények jobb előrejelzésének szükségességét hirdető elvet. Ennek fényében az EGSZB kéri, hogy a szociális partnereket strukturált módon vonják be a tervezett nettó zero ipari akadémiákba. Az EGSZB továbbá úgy véli, hogy a képzések közös elismerésére vonatkozó jobb szabályozási keretet nem szabad a nettó zero technológiákhoz kapcsolódó munkahelyekre korlátozni, hanem valamennyi ágazatra és készségre ki kell terjeszteni. Az EGSZB rámutat arra, hogy az európai ipart úgy lehet támogatni, ha befektetünk a munkavállalókba és támogatjuk őket többek között a foglalkoztatás védelme és a csökkentett munkaidőben foglalkoztatottak segítése révén.

3.4.2. Az EGSZB meg van győződve arról, hogy az átalakulás támogatásához továbbképzésre és képzésre lesz szükség. Általánosságban elmondható, hogy a magas kibocsátással összefüggő kockázatot hordozó ágazatok csekély veszélyt jelentenek, de egyes európai régiókban a rövid távú hatások pusztítóak lehetnek. Az átmenet kezelése csak a készségek fejlesztésébe való befektetéssel, az (át)képzéshez való hozzáférés biztosításával és a zöldebb tevékenységek irányába történő gazdasági diverzifikáció előmozdításával képzelhető el, lehetővé téve a jelenlegi szűk piacok kezelését és a jobb munkaerőpiaci átcsoportosítást. Az összes érintett – ideértve a munkavállalók szervezett érdekképviselőit is – korai szakaszban történő bevonásával a szerkezetátalakítási igények jobban kiszámíthatóak és kezelhetőek⁽²⁾. Az EGSZB arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy biztosítsák, hogy az uniós ipari terv segítse elő a tisztességes munkakörülményekkel és jó fizetéssel járó minőségi munkahelyek létrehozását, valamint mozgósítsa elő a kollektív tárgyalásokat és a kollektív szerződések tiszteletben tartását.

3.4.3. A nettó zero ipari akadémiákra vonatkozó javaslattal kapcsolatban az EGSZB felhívja a figyelmet a meglévő, jól megalapozott uniós képesítési és szakképzési struktúrára, és hangsúlyozza, hogy nincs jogalapja az ilyen jellegű (szakmai) képzési politikai rendelkezések rendelet útján történő bevezetésének. A rendelettervezet nem tükrözi a vállalatok és az uniós tagállamok valós helyzetét, amit az is bizonyít, hogy nem tervezik sem a szociális partnerek, sem más érintett szervezetek folyamatos bevonását. Az EGSZB ezért egyrészt amellelt foglal állást, hogy a rendeletre irányuló javaslat oktatási és képzési vonatkozásait ajánlás keretében kell kezelni, az e szakpolitikai területen bevett gyakorlatnak megfelelően, másrészt pedig arra kéri az uniós intézményeket, hogy legalább aktívan vonják be a szociális partnereket és az európai kamarai hálózatot a nettó zero ipari akadémiák és a Nettó Zero Európa Platform tevékenységeibe.

3.4.4. Az Európai Bizottság számításai azt mutatják, hogy jelentős munkahely-teremtési potenciál rejlik a nettó zero technológiában: 180 000 munkavállalóra van szükség a hidrogéncella-gyártásban, 66 000 főre a fotovoltaiikus napenergia előállításában és 800 000 főre az akkumulátorgyártásban. Az EGSZB ezért arra kéri az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy ne csak az EU-n belüli szükséges készségfejlesztés keretfeltételeit támogassák, hanem gyorsítsák fel és szabványosítsák az Európai Unión kívülről érkező, szakképzett munkavállalók munkavállalási engedélyeit is.

⁽²⁾ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Munkahelyi demokrácia (feltáró vélemény a spanyol elnökség felkérésére) (HL C 228., 2023.6.29., 43. o.).

3.5. Innováció

3.5.1. Az innovációs kapacitás szintén hozzájárul a termelékenység növeléséhez, és elengedhetetlen a vállalkozások fejlődéséhez, alkalmazkodóképességének megteremtéséhez és megújulásához. A kutatásba és az innovációba történő magán- és közberuházások egyaránt szükségesek ahhoz, hogy az EU a jövőben sikeres legyen. Elő kell segíteni a vállalkozások, egyetemek és innovációs szervezetek közötti együttműködést, mivel ez fontos gyakorlati módja a produktív innováció előmozdításának. A munkavállalók bevonása pozitívan járulhat hozzá az innovációban és a tervezett változásokban rejlő lehetőségek teljeskörű kiaknázásához is.

3.5.2. Jelenleg az uniós finanszírozás túlnyomórészt a technológiai fejlesztés korai szakaszára és e technológiáknak a későbbi felhasználók általi átvételére irányul. A gyártási kapacitás és a léptékváltás támogatása továbbra is szűkös. Az EGSZB úgy véli, hogy ezt orvosolni kell.

3.5.3. Az EGSZB elismeri, hogy nem lehet eléggé hangsúlyozni a kritikus fontosságú nyersanyagok jelentőségét az EU ipari tevékenységei szempontjából. E tekintetben az innovációnak elsősorban olyan helyettesítőkre, termékekre és anyagokra kell összpontosítania, amelyek csökkenthetik az EU olyan kritikus fontosságú nyersanyagoktól való függőségét, amelyekhez nehezen fér hozzá.

3.6. Irányítás

3.6.1. A nettó zero iparról szóló jogszabályra irányuló javaslatok VII. fejezete létrehoz egy struktúrát, a Nettó Zero Európai Platformot, amely olyan referenciaszervezetként szolgál, amelyben az Európai Bizottság és a tagállamok megvitathatják az e rendelettel összefüggő kérdéseket, ezek kapcsán információt cserélhetnek és megoszthatják egymással a legjobb gyakorlatokat. Az EGSZB azonban hangsúlyozni kívánja, hogy az Európai Bizottságnak nemcsak a szakértők, hanem elsősorban a nettó zero iparág és a kapcsolódó szakszervezetek képviselőinek véleményét is ki kell kérnie. Az EGSZB üdvözli a jobb koordinációra való törekvést, és úgy gondolja, hogy részt kell vennie a platformban, hogy strukturálisan hozzájárulhasson a munkavállalók, a munkáltatók és a civil társadalom véleményéhez.

3.7. Stratégiai nettó zero technológiák

3.7.1. Az EGSZB üdvözli a megközelítést, amely szerint elsődlegesen a tiszta technológiákba való beruházásokat és azok támogatását kell célozni. A nettó zero iparról szóló jogszabályra irányuló javaslat által támogatott technológiák listája azonban nagyrészt figyelmen kívül hagyja az energiaigényes iparágak dekarbonizációját és a körforgásos jelleget. Versenyképes körforgásos gazdaság kiépítése nélkül nem tudjuk elérni a 2050-re kitűzött éghajlat-politikai célokat: a hulladék, a leválasztott szén-dioxid vagy a megújuló erőforrások alapanyagként való felhasználása minden iparágban életképes módszer a kibocsátások csökkentésére és az EU nyersanyagimporttól való függőségének csökkentésére. Az EGSZB ezért arra kéri a jogalkotókat, hogy ennek megfelelően bővítsék ki a stratégiai nettó zero technológiák listáját.

3.7.2. Az EGSZB támogatja az európai gyártási kapacitásra vonatkozó egyértelmű célok és célkitűzések meghatározását, különösen, hogy a stratégiai ásványi anyagok kitermelése terén el kell érni a 10 %-os lefedettséget – a környezet folyamatos védelme melletti határozott elkötelezettség mellett –, az anyagok finomítása terén pedig a 40 %-os arányt, valamint hogy fejleszteni kell a bányászati kapacitást, valódi hozzáadott értéket létrehozva ezáltal, és 2030-ra el kell érni a 15 %-os újrahaznosítási arányt.

3.7.3. Az EGSZB rámutat arra, hogy nagy a kockázata annak, hogy megnövekednek a termelési költségek, mivel a kibocsátások közel 25 %-a kibocsátáscsökkentési nehézségekkel szembenező ágazatokból származik, amelyek nem fognak a kívánt ütemben széntelenítést végrehajtani anélkül, hogy a termelési költségek ne emelkednének. Ez kínálati sokkhoz és a piaci igények kielégítésének ellehetetlenüléséhez vezethet. Az új technológiák bevezetéséig nagy valószínűséggel növekednek a termelési költségek, ami hiányt okoz, és magasabb árakat eredményez, amelyek az értéklánc más termékeire is áttérjednek.

Kelt Brüsszelben, 2023. július 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Oliver RÖPKE

ISSN 1977-0979 (elektronikus kiadás)
ISSN 1725-518X (nyomtatott kiadás)

Az Európai Unió
Kiadóhivatala
L-2985 Luxembourg
LUXEMBURG

HU